

135.

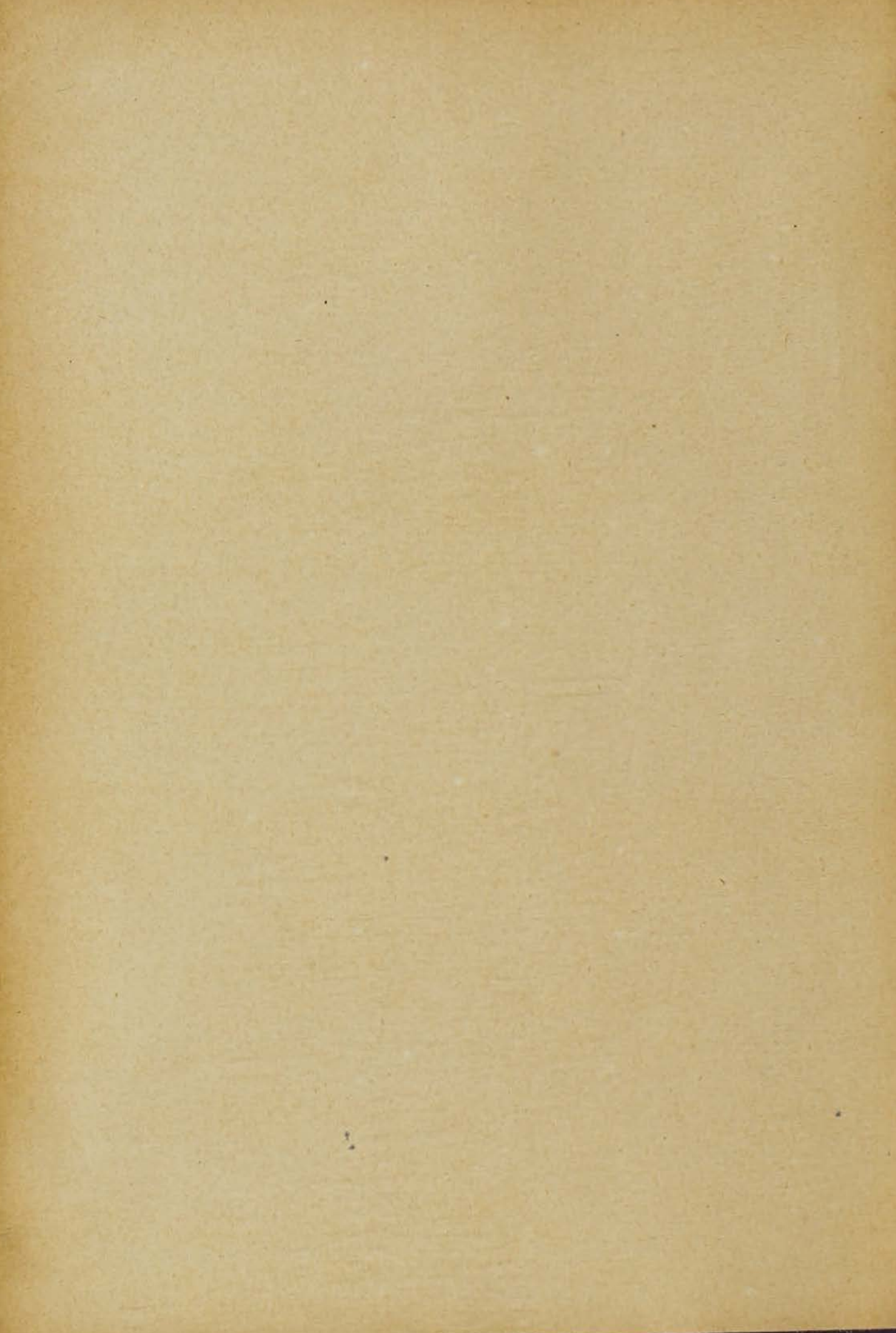
3.

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

Első év, 13. szám.

1903

Budapest, május 17.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra

Egy korona.

Kiadóhivatal

Honvéd-u. 10.

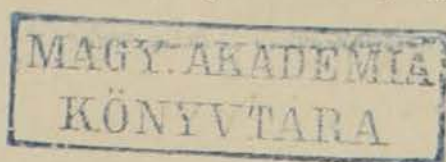
302214

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Szell Kálmán mérlege.

Lemenőben van a nap a budai királyi palota mögött, úgynevezett utolsó sugarai egy jelentékeny férfiút világítanak meg, azt, aki e pillanatban még előtérben áll. Ám mi nem kívánjuk dicsérni a kormányelnököt, csak akkor, ha már megbukott. Addig ez a metier a másoké, azoké, akik jó időre lejáratták a dicséret művészetét, mert a csókok özönével árasztottak el egy férfit, igaz hogy mint államférfit. Mind egy, ha ő kívánta, ha neki adták, sem egy szokatlan szervilizmus, sem egy kivételes hiúság nem változtat a tényen, hogy az az alak, akit most bearanyoz a hunyó nap: különösen értékes, a szenvedélyességig önfeláldozó, példátlanul becsületes, csudálatosan minden pose nélkül való — volt? Azonban várjunk a dicsérrettel addig, amíg a kérdés nem lesz kérdés többé. Ma még ő a kormányzó hatalom, sőt vannak, akik azt hiszik, hogy egy geniesticummal rendbe hoz mindent és megint fölül kerül. Akkor várunk az igaz értékét és súlyos jelentőségét jellemző essayvel addig, amíg. Valamikor megbukik mégis, örökké nem él még ő sem, bárha — úgy tartják — aki egyszer fölébredt halottaiból, aztán tartós életű lesz.

Azonban most, a napnyugta e válságos momentumában, hagyjuk beszélni egy keserű és nem elfogu-

latlan politikai ellenfelét, aki minden megokolás nélkül így állította össze a Széll Kálmán ötödfél éves kormányzói mérlegét:

«Széll átvette a kormányt oly népszerűséggel, ahogy soha még miniszerelnök. Több mint négy éve kormányoz, mit tett azalatt?

Akkor, amikor átvette, nem volt törvénybe iktott kiegyezés, — ma sincs.

Akkor sem volt a quota törvényesen megállapítva, — ma sincs.

Az akkor lejárt pénzügyi egyezmény Horvátországgal nem volt megújítva, — ma sincs.

A civillista akkor sem lett újra megállapítva, — máig sincs.

A véderőtörvénynek határidőhöz kötött részei akkor sem voltak megújítva, — máig sincsenek.

Akkor sem készült el a költségvetés idejekorán, nem készült el azóta sem, egy esztendőben sem, — ma se.

Az azóta létező gazdasági depresszió leküzdésére Lukács még mint Bánffy pénzügyministere ígért nagy állami beruházásokat, amit Széll ismételve megígért . . . A javaslat beterveztve — ma sincs.

A közigazgatás akkor sem volt államosítva, — ma sincs.

Amikor átvette a kormányzatot, akkor is ex-lex volt, — ma is az van.

Akkor is volt obstrukció, — ma is az van.

Az adóreform akkor is meg volt ígérve, — ma is (ígérve) meg van.

Horvátországban akkor nyugalom volt,

— ma forradalom van.»

Beszélgetés a bécsi diktátorral.

A kanzleidirektor úr bejelentett és a következő percben Lueger úr, Bécs városának diktátora jött ki elém, hogy bekisérjen a dolgozószobájába. Megdöbbentő hatással volt rám a szeretetreméltósága és kelletlenül éreztem magam annak az embernek a közelében, akit idehaza az irántunk való gyűlölsége tett híressé. De legyőztem magam, künn hagytam az előszobában a magyart és csak a zszurnalisztát vittem be magamból az ellenség színe elé. Azt az ujságíró, aki Luegerrel is szóba áll, mert mindenkivel szóba áll, aki érdekes és jelentős személyiség, hogy megvizsgálja: mi a tartalma? és azt megmutassa az olvasó közönségnek. Lueger dr. pedig — legalább is — érdekes személyiség és súlyt ad neki az udvar rokonszenve és Bécs. Az álláspontja: brutális, az eszközei közönségesek, a céljai rútak, de elvitázhatatlan, hogy van, még pedig ugyancsak erősen.

Lueger főpolgármester, másképpen a «schöne Karl» igazán szép ember. Magas, elegáns alak, a frakk jól festett rajta (a Brahms-émlékünnepélyről jött épen), hófehér szakállas arca, magas homloka és beszédes kék szeme okos-ságot, intelligenciát árul el. Külső megjelenése határozottan rokonszenves benyomást kelt. Mindig mosolyog, mint valami primadonna és látnivaló, hogy tudatában van csábító charmeur-képességeinek, amelyeknek hálójába igyekszik csábítani mindenkit, aki vele szembe kerül. Resteltem, de be kell vallanom, hogy magam is elfogódtam, annyira hatott rám ennek az embernek a virtuozitása, amelylyel a tudás, a képzettség, a komolyság hiányát egyéni bájaival leplezni tudja.

Teljes egy óra hosszat tartott magánál és diskurált, vitatkozott velem. Mindig kedvesen, az affektált meggyőző-dés hangján, szenvedélyesen és oly szintiszta weaner dialektusban, hogy — isten bocsá' — élvezet volt hallgatni. Szörnyen szidta a magyarokat és a zsidókat, pedig egyrészt

tudta, másrészt sejtette, hogy engem megbánt vele, de mindig hangoztatta, hogy ez csak «politikai» véleménye és mindig mosolygott hozzá. — — — Semmi harag, semmi gyűlölség, de még csak a meggyőződésnek szikrája sem volt beszédjében: azért tudtam hallgatni szenvedelem és keserűség nélkül. Nagyobb stílű kóklert és bájosabb modorú szemfényvesztőt még sohse láttam! Komolyan venni, pláne haragudni rá bolondság volna és túlbecsülése a jelentőségének.

Ime előadom, miket mondott Lueger úr. Meglássák, oly kedves és oly együgyű dolgok, hogy csak — mosolyogni lehet rajtuk.

— A magyar politikai helyzetben nem látok semmi tragikumot. Az ex-lex állapot jelentőségét csak maguk fűjják fel annyira, mert tisztára magyar specialitás, hogy akkor tartják legtöbbször az alkotmány szentségét, amikor legjobbat rúgnak rajta. Mi nem őriztük oly féltékenyen az alkotmányosságot! Ha van, akkor jó, ha nincs, úgy is megélünk. Mi lesz odaát? Hát semmi, nem is érdekel ez itt senkit. Széll bukik vagy marad, egyre megy. A maguk úgynevezett liberális pártjában van elég aspiráns, egyik sorra kerül. A fajta a régi marad, csak a név változik. De a többi pártot is lehetetlen komolyan venni. A negyvennyolcasok brutális botrányhősök (Skandalmacher), a néppárt pedig, bár még leginkább számbavehető, távolról sem fogja fel politikai komolysággal egy igazi konzervatív párt hivatását. Szóval nem látom a maguk politikai életében egy olyan kibontakozás lehetőségét, amely bennünket érdekelhetne.

— Én Magyarországnak és a magyaroknak csak politikai ellensége vagyok. Ifjú koromban sokat jártam magyar földön, sok jó barátom is van ott még ma is, de nyíltan nem vallom a barátságot, nehogy ártsak nekik — odahaza. (Jó lenne ismerni e barátokat, nem kémeke-e? Szerk.)

— Magyarország sülyedésének, tönkremenésének, minden bajának főoka az ország elszidósodása. Az ötven krajcáros magyarság (Judeomagyaren) kiszipolyozta az országot gazdaságilag és erkölcsstelené tette az egész társadalmi életét.

Nálunk is így történt volna, ha mi az utolsó percben talpra nem állunk és minden erővel meg nem akadályozzuk a zsidó nyavalya terjedését. Mindennek pedig legfőbb mozgatója maguknál a végképpen elzsidósodott sajtó, amelynek gyalázatos üzelmeiről csak megvetéssel nyilatkozhatom. Felháborító az a hang, amelyen ez a megvásárolt érdekszövetség beszélni merészel, valahányszor Ausztriáról, Bécsről vagy pláne rólam van szó. A Pester Lloyd arroganciája művelt emberben és minden osztrákban csak undort és szánalmat kelthet. És ezek a lapok teremtették meg és szítják még mindig a magyarokban azt a nagyzási hóbortot, amely mindinkább elviselhetetlenné lesz. Mert lehet-e tovább túrni azt a brutális bánásmódot, amelyet a nemzetiségekkel és különösen a németekkel szemben tanúsítanak? Adót szednek tőle, katonának sorozzák a németet és nem engedik meg, hogy az anyanyelvéhez ragaszkodjék, amelylyel született és amelyhez örök emberi joga van! Korn Artur elítélése középkori igazságszolgáltatás. Ez nem tarthat így tovább, ez az erőszakoskodás meg fogja bosszulni magát keservesen. Nálunk is bajok vannak a nemzetiségekkel, de csak azért, mert nagyon is engedékenyek voltunk és a magunk jogát csorbítottuk az ő javukra. De a magyar nemzetiségi politika vad, erőszakos barbarizmusa nálunk sohasem volna elképzelhető, mert ettől megóv politikai érettségünk, komolyságunk és emberi érzésünk.

— Magyarország a romlás lejtőjén van és elpusztul feltartóztathatlanul, ha fel nem szabadítja magát a zsidók átkos hatalma alól és nem lép a komoly belátás és érett politikai gondolkozás terére. Az, hogy az ősrégi Pressburgra a Pozsony, vagy Oedenburgra a Sopron nevet akarják rátkmálni, nem az önálló magyar állam kiépítése, hanem egy végzetes nagyzási hóbortnak a megnyilatkozása.

— Én pedig, amíg élek, küzdeni fogok a magyarok minden túlkapása és politikája ellen. A jó szomszédság, a szövetség kedvéért sokat eltűrtünk az önérzetünk rovására, de ezentúl résen leszünk és nem tűrjük majd, hogy a fejünk fölé nőjön a judeomagyarizmus telhetetlen szörnyetege. — — —

— Nagyon örültem a szerencsének, isten megáldja!

dr. M

Quo vadis?!

A parlamenti válság.

Felmerült a kérdés: Hová megyünk, mi az irány? Hol lesz a vég? Mire vezet a parlamentben folyó küzdelem? Ki lesz a győztes? Ki a legyőzött? A prédán kik osztoznak? A nagy kérdőjel még ott lebeg a parlamenten, a nagyszabású kupola alatt. Az idő halad, a homály egyre sötétebb, bizonytalanabb, ijesztőbb. Néha egy kis fény lobban fel. Egy percnyi villanás, aztán elalszik. Feilitzsch... Meteor, amely a Bánffy-hold peremén kerengett. Most elszakadt. Külön pályán száguldott a holdja körül. A homályban élők már reméltek:

— Minő új bolygó tűnt fel?

Csak egy percig tart a csalódás. A pislogó láng kialszik. A meteor lezuhan a földre, talán valakit fejbe is koppant, azzal kialszik.

Új fénycsík tűnik fel. Ez már vakító. Van színe, tüze. Nem is zuhan le, a mint merész útján elindult. Most is ott kereng határozott fényt szórva a homályba. Ez már elsőrendű bolygó. Ma még holdja a láthatárt uraló napnak. De már magának is vannak holdjai, amelyek a csillagászat világában érthető türelemmel várják, remélik, hogy még nap lesz belőle. Tisza István áll ma az események előterében. Reá tekintnek reménykedve a régi szabadelvűpártiak, a kiket «Bánffystáknak», «a Tiszák-nak», «ó-szabadelvűeknek» és még ki tudja minek keresztelgetnek el a politikai kombinációk terminológiája szerint. És ott dereng már a zenith felé haladva a holnapnak felkelő napja: Andrássy Gyula.

Tisza István a haragvó Achilles, a mai képtelen viszonyok formájára modernizálva. Széll Kálmán jelenlegi parlamenti taktikáját, a passzív rezisztenciát az obstrukcióval szemben nem vette komolyan elejétől fogva. Nem szólt. Várt,

figyelt. A szabadelvű párt mindenkori békétlenjei őt tekintették változatlanul vezérüknek. Amikor Feilitzsch megmoccant, akkor is az volt hozzá az első kérdés:

— Tud-e a tervedről Tisza Pista?

A «másik» vezérükre csak azután gondoltak:

— Hát Széll Kálmán?

Széll Kálmán megtudta. Nem lett baj belőle. Tisza Pista megtudta. Ökölrel csapott a párt asztalára, hogy ma j d n e m kettéhasadt. De csak «ma j d n e m». Pedig szép látvány lett volna a ketté-vált szabadelvű asztal: az egyik végén az öreg Podmaniczkyval, a Sándor Pálokkal, Gajáriakkal, Telegdyekkel, Szötsökkal, a másik felén Szentiványi Árpád László Miskával, Ivánkával, Sággyval s a többivel. Középen a szakadásra meredt szemekkel, mereven Bolgár Ferenc. Az isteni látványosság elmaradt. Tisza Pista ökölcsapása nagyot koppant, de a párt asztalán kis repedés volt csak a nyoma. Egy repedéssel több vagy kevesebb? Úgyis hamarosan tüzelőfának lesz jó ez az asztal, amelyen harmincöt év óta sok reakciós kotyvalékot, anti-szociális előételt és bécsi szeletet tálaltak fel az országnak a «szabadelvű» generálszaft-tal feleresztve.

Amikor tegnap Szentiványi Árpád a Ház folyosóján a «Tiszáékkal» Feilitzschent összeperelt, már biztosra vették sokan, hogy a szabadelvű párt bomlásának perce bekövetkezett. Később erre már nemcsak megesküdni mertek, hanem a legmerészebb fogadásokat tartották, mert Tisza Pista Széllnek erélyesen kijelentette, hogy ha Szentiványiék Feilitzsch ügyét pártértekezlet elé viszik, ők a volt nemzeti párt «bűnlajstromával», Fejérváry leszavazásával stb. állnak elő. Igazi paktum, diplomáciai mestermű, hogy Széll már tegnap elhallgattatta mindkét csoportot. Futott Szentiványiékhoz, Apponyihoz:

— Ugyan kérlek, hát nem tudjátok-e, hogy mi az én passzív rezisztenciám? Legyetek nyugodtak! Semmivel sem zúdítom fel az ellenzéket, nem viszlek bele benneteket semmiféle erőszakba. Csak türelmesen várok! Majd belefáradnak azok . . .

Szalad Tiszáékhoz, Feilitzschékhez, Telegdyhez, karonfogja Andrásy Duczit, a Hadikokat:

— Ugyan kérlek, hát nem tudjátok-e, hogy mi ez az én passzív rezisztenciám? Legyetek nyugodtak! Csak a kellő időre várok, azután közibük csapok valami alkalmas fegyverrel! Két ülést akartok-e egy nap? Csak szóljatok, meglesz! akár három is. De nem most, — majd . . . .

Tehát várnak. Apponyiék azzal a reménnyel, hogy Széll semmit sem csinál, csak jó katholikushoz illő bizodalommal várja a csodát. Tiszáék azzal, hogy a pártban a híveik számát a semmittevés minden perce növeli. Feilitzsch korán szállt fel a lóra. Sebjaj! Ujra leszállt róla, ha fejfel is. Most már Tisza Pista áll őrt, hogy a közlegények ne hadonázzanak a marsallbottal, — ilyen válságos percekben ugyanis óvatosságból mindenki hord a tarsolyában egy marsallbotot.

Tehát csönd van. Az Apponyisták és a Tiszaisták újra békésen ülnek egymás mellett. Csak néha sandítanak az ajtó felé, a melyiken a kellő percben a másikat kilódíthatnák. Vigasztalan helyzet. Az obstrukció lassan vánszorog előre. A lassú ütem előnye, hogy kevésbbé fárasztó, tovább bírják. A kormánypárt egységének meséje már idejét múlt kortesadoma. Így tarthat egy hétig. Talán kettőig, vagy talán tovább is. Azután valamelyik újra megmozdul és tolja a kormányt maga előtt. Széll pedig nem tolathatja magát. A koronától nincs mit várnia. A király a legutóbbi audiencián olyan kegyesen és olyan sokáig dicsérte Széll szép beszédeit, hogy a helyzetre alig is jutott idő. Jött utána Fejérváry a királyhoz s vele a Felség már nagyon komolyan beszélt, igazi aggodalommal. Lehet, hogy ez Széllre jó jel, de az udvari időjósok másképp magyarázzák, és így is lehet.

Nagyon szomorítják a királyt a Gotterhalte-dolgok s a késedelmeskedő ujoncok, a parlamenti támadások. Szerencsétlen, kétszínű helyzet! Lelkesedjünk a Gotterhalten? Badar beszéd! Hát tüntessünk ellene? Ez a kérdés bukkant fel nemrég egy Gotterhalte-botrány alkalmával a szabadelvű pártkörben. A legbizalmasabbak kis köre volt együtt. Az egyik sopánkodott, a másik kuruckodott. Egy nagyon elő-

kelő államférfiúnk, a kit talán az első szó illetett volna meg ebben a vitában is, hallgatott. Majd egy sóhajjal kezdve ezt mondta:

— Bizony, mondom, nem jót tesznek a függetlenségek, ha a király érzékenységét bántják. Ha úgy látnák a dolgokat, mint én már annyiszor, nem is tennék! Hiszen Bécsben igazán a király az egyetlen igaz barátunk. Okos dolog-e, ha őt is elidegenítjük? Kire számítsunk akkor? Azokra, akik ott minden magyar gondolattól megborzadnak? Akiknek a legnevetségesebb semmiség is mindjárt: «revolution»? Néha, ha köztük vagyok Bécsben, ijedten veszem észre, hogy ezek még belőlem is negyvennyolcast csinálnak . . .

A helyzetet a csütörtöki udvari bál még roszabbá tette azzal, hogy a király Apponyit feltűnően mellőzte, — rá se nézett. Erre a negyvennyolcasok ma a Házban tüntetni akartak Apponyi mellett, de ő maga kérte, hogy ezt mellőzzék. De erre Apponyiék újra Széll ellen fordultak: «reparálni kell!» Ujabb bonyodalom . . .

A BÁN. Kis ügyvédek, nyúlprókátorok, embernúzóok, akik a választásokon megbuktak és még ügyvédségi gyakorlati engedélyt sem tudtak kapni a numerus clausus-os Zágrábban, mód fölött haragusznak a bánra, — kis szó ez, hogy haragusznak, — mert őt teszik felelőssé, és joggal, hogy apró és nagyobbacska üzleteik a jövőben nem fognak sikerülni. Nehéztelésökben, mi telhetett tőlük? — fölfedezték a horvát nép elégtelenségét és hamarosan egy kis parázs forradalmat rendeztek a Drávántúli tájakon. Meg akarták buktatni a kegyelmes zászlósurat. A kegyelmes úr pedig, aki előttünk áll, a fényezett diófa-asztal lapjára támasztja kezét és lábait keresztbe téve mosolyogva beszél az egész lázadásról, amelyet két nap alatt, egyetlen puskalövés nélkül, egyetlen emberélet fölládozása elkerülésével le tudott verni. Valószínű, hogy ez a kemény férfi, ez a tetőtől-talpig uri-ember ugyanilyen mosolyogva állt volna szemközt a tömeggel is, még ha e tömeg Jellasic hordáinak föltámadását jelentené is. Mert e tömeg szeme vérben úszik ugyan, de a vezetőik a zsebök felé sandí-

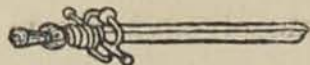

tanak. A bán azt gondolja magában: «Pfuj, milyen piszkos emberék vagytok, — ügynöki jutalékokért, amelyet nem kaptok meg, képesek lennétek belekergetni ezt a szegény, rongyos népet a csendőrszuronyok közé! És engem akartok megbuktatni, rossz, kis ágensek, engem, a tiszta kezűt, aki annyira érzékeny vagyok, hogy érzem a pénz illatát, ha százszor is azt kiáltjátok róla, hogy non olet, non olet!» — A bán tehát föl-kocsizott Bécsbe, néhány ezredet mozgósított, és a nép a Mannlicherek láttára visszakullogott vackába, megszegyenülve és megalázva, látván nagy tehetetlenségét, a túlerő konok fölényét, a szegény ember végtelen gyámoltalanságát: «Hát a nyomorúság megint nem fog megváltozni, marad a régi, komisz, aljas szegénység.» A bán arcán látni a részvétet, mely eltölti szívét, hogy e népen — egyelőre legalább, — nem segíthet. Mert a horvátországi eseményekben csak egyetlen keserves tény van: az, hogy a népnek valóban van oka az elégtelenségre; tudniillik nem tud megélni. Rengeteg földek húzódnak arra el, de a földeket nem lehet, s nem érdemes megművelni. Mert a termésből nincs mit csinálni. Vasút nincs, forgalom nincs, kereskedés nincs, ipar nincs. S amíg a modern állami berendezkedés rá nem tette a kezét e területre, legalább el lehetett menni a hegyek közé s az erdőkben, az ősgazdagság közepette kecskéket lehetett tenyészteni. De a modern állam elvette az erdőket és vele elvette a nép avitikus létföltételét, ehelyett pedig nem adta meg a modern berendezkedés kárpótlásainak még híg föleresztését sem. Ezt gondolja a bán, mikor a népre gondolván, szeme elborul. De a szava mást mond. Ő is a vezetők szép címeibe kapaszkodik s a nemzeti, törvényellenes és emberi sérelmeket emlegeti. Ezekkel pedig könnyű végezni.

— Nem fogom túrni, — mondja, — hogy a magyar nemzeti állameszme sérelmet szenvedjen. Ami a nyelv- és zászlókérdésben jogos követelés, azt teljesíteni fogjuk. Jogtalan követelést pedig nem tűrünk és módunkban van az is, hogy ne csak kis csete-patékat és lázongásokat tudjunk elfojtani, hanem komoly forradalmat is. Ha lenne! Forradalom . . .

A bán ismét mosolyog, és szép, tiszta, fiatalos nézésű szemeit a plafond felé emeli, mint aki azt gondolja:

— Forradalom . . . Én tudnék csinálni . . . Prókátor-fogásokkal ezt, ezt az egyet nem lehet. Mert ehhez tiszta hit és meggyőződés szükséges.

Ünnep a Dunán.

I. Kik rendezték az ünnepélyt?

Mintegy esztendővel ezelőtt alakult meg Budapesten az idegen-forgalmi részvénytársaság, amelynek célját, megélhetésének terrénumát teljesen megjelöli címe. Az idegenforgalom növelése az egész főváros, az egész ország érdeke és így e részvénytársaság megalakulását, működését közérdeklődés kísérte.

E társaságnak van menetjegy-irodája, elszállásolási irodája, bazárja: érdeke tehát, hogy minél több idegen forduljon meg boltjában. Ennek elérésére minden évben olyan ünnepély rendezését vette tervbe, amely a külföld figyelmét Magyarországra irányíthatja és amely eléggé speciális szórakozásokat kínál a tehetősebb külföldieknek, akik immár beteltek a világ minden látványosságával.

Az első ilyen idegen-gyűjtő látványosságnak készült a Duna-ünnepély. A rendező-bizottság elnökségét gróf Szápáry Pál vállalta el, aki a részvénytársaságnak is elnöke, a védnökséget pedig maga I. Ferencz József király, aki ugyan semmiféle összeköttetésben sincs e részvénytársasággal, de a jótékony célok hangoztatása elegendő volt, hogy nemes alakját az ünnepély központjába állítsa. E jótékony célokról sajtóságos hírek keringenek. Például tény, hogy a franciaországi plakátok a kongregációk javára hirdették az ünnepélyt. De ez lehetett csalétek is a royalista francia arisztokrátiák számára. De egy másik hírforrásunk határozottan állítja, hogy az igen jelentékeny körök csak úgy mentek bele az érdeklődésbe, ha a bizottság egy megnevezett nagyobb summát eleve biztosít a kongregációk számára.

De mindegy. A főcél mégis csak az volt, hogy idegenek gyűljenek fővárosunkba és magukkal vitt kedves emlékeiket elterjeszék odahaza ismerőseik között. Ez közérdek és a köznek kötelessége volt támogatnia e mozgalmat. A sajtó korlátlanul állott a rendezőség szolgálatába és magánosok, egyesületek, hatóságok szokatlan szolgálatkészséggel illeszkedtek az ünnepélybe.

II. Milyen volt a Duna-ünnepély?

Ha az ünnepély olyan szép, olyan speciális látványosság volt, hogy az idegenek megkedvelték általa a magyar fővárost, — úgy a rendezőség elérte a célját. Mellékes kérdés tehát, hogy mennyi idegen érkezett a Duna-ünnepélyre. Ez nem lehet a siker fokmérője, legfőleg annak bizonyosága, hogy a rendezőség jól, vagy rosszul végezte-e a beharangozás munkáját. Ellenben elsőrendű kérdés az, hogy hány idegen **t á v o z o t t** tőlünk elégedetten.

A napisajtó tudósításai fölöslegessé teszik, hogy itt beszéljünk az ünnepély részleteivel. Különbösen is elég nagyvonásaiban néznünk a tervezetet, hogy szembeötljenek hibái.

Az ünnepély programja egyetlen pontból állott: a tűzijátékból és kivilágításból. Kétségtelen, ehhez pompásabb keret sehol e világon nem kínálkozik a Dunapartnál. De éppen mert a világ egyik legpoétikusabb, legfestőibb tájéka ez, ép azért kényes is, hogy milyen hímet varrnak rája. Egységes művész-ízlésnek kellett volna megszabnia a kivilágítás tervét, hogy az ne cifrázza, hanem megvilágítsa a két part festői kontúrjait. A rendezőség ehelyett a szokott sablonhoz nyúlt: a háztulajdonosok jámbor jóindulatára bízta, hogy a rengeteg bérkaszárnnyák ablakait teleaggassák tarka papír-lampionokkal.

A tűzijátékot világhírű angol cég szállította. Tehát külföldieket hívunk meg, hogy nézzenek angol tűzijátékot — Magyarországon. Hogy ez az angol tűzijáték unalmas és szegényes volt, — gyöngé vigasztalás sovíniszta érzésünknek.

De halljuk e kérdésről néhány szakavatott ember véleményét.

III. Milyen volt a kivilágítás?

Kéméndy Jenő, a kitűnő dekoratív-festő azt mondja, hogy bármely nyugat-európai városban köznapi látványosság volna ez a tűzijáték, amely itt nem is volt egyéb rendszertelen rakétapuffogatásnál. A kivilágítás pedig egyszerűen tönkretette a Dunapart szépségét. A rendezőség elmulasztotta kikérni a művészek véleményét, pedig ez elsősorban nem pénz, hanem ízlés dolga. Például Münchenben **mindig** művészek rendezik az ilyes ünnepségeket, így persze azok hasonlíthatatlanul szebbek is a Duna-ünnepélynél. Szerinte kész szerencse, hogy csak kevés idegen volt itt, — így csak kevesek előtt kell szégyenkeznünk.

Dudits Andor, történelmi festő szintén sajnálja, hogy nem volt harmónikus ízlés a kivilágításban. A Dunapartot nem szabad telehinteni tarka fénypöttyekkel. Ott egyes tömböket szabad csak megvilágítani és festőibb konturokat kiemelni. Például a Mátyás-templom a Halászbástyával és szemben az új országház sötét háttérben megvilágítva, felejthetetlen hatást tett volna. A Halászbástyát véletlenül meg is világították bengáli tűzzel, de hogy ez nem öntudatosan történt, azt az is bizonyítja, hogy már a Mátyás-templom gyönyörű siluettejét nem világították meg, a körülötte lévő házakat ellenben jól megrakták mécsekkal.

Márk Lajos barbár látványosságnak tartja a kivilágítást. Rendszertelen és szegényes volt.

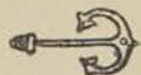
IV. Mit szóltak a külföldiek?

E sorok írója a hajón néhány bécsi hölgygel beszélt, akik az ünnepélyre jöttek át Bécsből. Bosszankodva mondták:

— Rettenetes! Három óra óta lézengünk már a túlsúfolt hajón és nem látunk egyebet néhány rakétánál és nem hallunk csak néhány bécsi marsot, amit a bécsi katonabandák sokkal jobban húznak. És ez a kis mulatság háromszáz forintunkba kerül.

Lehet, hogy a bécsi elfogultság szólott belőlük, de beszéltünk egy kassai hölgygel is. Megkérdeztük tőle, hogy hogy tetszik neki az ünnepély. Nyugodt elismeréssel mondta:

— Nagyon csinos . . . Kassán is gyakran látunk ilyet majálisokon. Ott egy nyugalmazott tüzoltó csinálja a tűzijátékot. De meg kell adni, hogy ez még annál is szebb.

OROSZORSZÁGI KRÓNKA. Pétervári levél. Betiltották a Novoje Vremját — de csak félig. Ez a hét eseménye. Az orosz cenzura-törvényeknek egy igen fájdalmas paragrafusát olvasták rá: megtarthatja előfizetőit, de egyes példányokban tilos elárúsítani a lapot. Ez pedig azt jelenti az orosz viszonyok között, hogy rendes és mindennapos olvasóinak kilenc tizedrészéről le kell mondania. Kisebb lap az ilyen büntetésbe belepusztúl, a nagyobb lapok is összehúzzák magukat — persze az írói honoráriumok rovására! — ilyenkor; de a Novoje Vremja ezt csak úgy félvállról fájlalja: neki milliói vannak!

Volt már ilyen büntetése több ízben a legnagyobb orosz lapnak. Így II. Miklós cár koronázása előtt kétszer egymásután megbélyegezték, harmadszorra pedig — ez a fő — becsukják örökre a szerkesztőséget — meg a szerkesztő urakat! De a cár koronázásának örömeire akkor törölték a Novoje Vremja bűnlistáján a már feljegyzett két gonosztettet és most újra kezdhette. Az első rovást most kapta újra meg május 3-án (ó-naptár szerint április 20-án) egy szép, lendületes, de annál jellemzőbb tartalmú tárcáért, melyet Szigma aláírással adtak ki.

Emlékezzünk a világhírű Rosszija-ra, amely ezelőtt két esztendővel múlt ki épen ily előzmények után. Hatalmas, nagy lap volt; a Novoje Vremjának érdemes ellenfele, a reakciós nacionalista irányzatnak épen ellenkezője; az elbújtatott forradalmi eszméket csodás bravurral kultiváló ujság volt. Épen a Novoje Vremja szerkesztőségének tagjaiból került ki a gárdája; ott hagyták a talpnyaló ujságot és mentek új lapot alapítani. Egész Oroszország szimpátiája kísérte őket útjukban és segítette őket munkájukban; a külföld sajtója visszhangzott attól az új hangtól, ami az északi, misztikus óriás föld felől hozzájutott. Egy tárcája bejárta az egész világsajtót, ünnepelték érte a lapot — odaát, az idegen világban; itt meg, orosz földön a siker egy igen fájó fajtája jutott ki érte: becsukták a lap szerkesztőségét, meg a szerkesztőit, a nagytehetségű író pedig Szahalinba küldték üdülni, addig is, amíg vére lehül. (Ámbár az ott nemcsak lehül majd, de ki is hül, örökre hamar.) Ez a tárcza pedig csak egy orosz család aposztrofálása volt, éles gúnnyal, szellemmel impregnált cikkecske, amelyben még a süket és vak cenzura is felismerhette a Romanov-családot.

A mostani tárcza nagyon más természetű. Azt értjük, hogy a Rosszija becsukatta magát és a szerkesztő számüzette magát egy olyan cikk után, mely hazája és egész Európa homéri hahotáját idézte fel; azt is értjük, hogyha egy lap, mely ideálokat tüzött maga elé, ez ideálokat úgy választotta meg,

hogy visszhangra találjanak minden tiszta elmében és romlatlan szívben; ily ábrándokért értjük, ha kényszermunkával cseréli fel dicsőségét az író; — de ami a Novoje Vremja megbüntetését vonta maga után, azt az ábrándot nem értjük.

A haladásnak gátat vetni, a világosság elől elzárkózni akarni, az igazság és az igazságosság elől ijedten menekülni, a rossz helyett a rosszab felé törni: — ez mind a reakció embereinek ideálja.

A nagy orosz lap Szigmája harcra kél azért az eszméért, hogy Oroszországban állítsák vissza az orosz pátriárka tisztjét, amely hivatal az orosz egyházban egyenlő jelentőségű a katolikus egyház pápai méltóságával. Ez a méltóság Nagy Péter cár idejéig állott fenn, olyan hatalmi körrel, mely nemcsak, hogy alatta nem állott a cári hatalomnak, de vele teljesen egyenrangú volt; egyházi ügyekben pedig egyenesen felette állott. A pátriárka méltósága egyidős Oroszország történetével, de hatalmi körének ily óriás megnövekedése arra a korszakra esik, amikor az orosz nép akaratából az első Romanov, a tizenhétéves Mihajl Fedorovics került trónra. Ennek az ifjú cárnak az apja, Romanov Fedor volt az első pátriárka, aki — fiával szemben szinte természetszerűen — az ország első hatalmi tényezője lett; bölcsessége és jósága miatt minden hátrány nélkül. De a precedensből tradíció lett. Nagy Péter energikus természete nem tudta bevenni a hatalom megosztásának ilyen elvét és beállt az első cár-patriárkának, hogy egy személyben egyesítse a két hatalmi kört. Azóta a cárok egyúttal pátriárkák is.

A Novoje Vremja pedig síkra száll azért, hogy a pátriárka tisztségét állítsák vissza! Minek vajjon? Hogy egy cár helyett két cár legyen? Hogy egyeduralom helyett legyen kettős önkény? Vagy talán azt szeretné, hogy a két legfőbb hatalom ne férjen meg egymással és *inter duos litigantes* kinek szánta vajjon a *tertius* szerepét, aki nyer? A reakciónak? Az ő ideáljainak, amelyek nem egyek a nemzetével?

Bizonyos, hogy a Novoje Vremja megérdemelte büntetését. Az aureolát, amely az orosz lapokat övezi ilyen alkalmakkor, nem érdemelte ki. Ha már büntetést akar, akkor már eszményekért volna érdemes szenvedni...

Russzkij.

Anyám mosni jár.

Irta: Csizmadia Sándor.

Későn, korán
Ha elandalgok az utcák során
Nyitott szemmel, de félig öntudatlan,
És messze-messze szállok gondolatban,
Egy szebb világba, hol örök a nyár —
Szegény anyám meg másnak mosni jár! . . .

A paloták
Reám ragyognak s mintha mondanák:
Tekints ide! Rajtunk a fény, a pompa,
Arany s ezüstbe tobzódunk naponta,
Lélegzetünk is édes illatár. —
Szegény anyám meg másnak mosni jár! . . .

Hintó robog
Villámsebesen s benn a boldogok
Selyem, bársony közt pislognak unottan,
Jégkeblükben a szív tán meg se dobban;
Mily gazdagok s a lelkük mily sivár! —
Szegény anyám meg másnak mosni jár! . . .

Elgondolom,
Ott lenn a síkon s fenn az ormokon
A boldogság rózsái tán jobban virúlnak;
Alázatos szegénynek, büszke, gőgös úrnak
Egyformán zöldel a buja határ. —
Szegény anyám meg másnak mosni jár! . . .

Szegény anyám! . . .
Szívem tüzét ha én úgy ontanám
A földre, mint te pazarlod fiadra,
Hogy forró lángja az égig dagadna,
Az ember boldog volna ugye már? —
Szegény anyám meg másnak mosni jár! . . .

A gondolat
Sodor magával s ahová ragad,
Látok sok ezret, aki izzad, fárad,
Virrasztva teknő mellett éjszakákat,
S keblemben megvillan egy új sugár:
Szeretem mind, ki másnak mosni jár!

A király és Apponyi.

A király nem látta meg Apponyi Albert grófot, amint az az Ő házában, az Ő tiszteletére gálába öltözve előtte állott és kegyes megszólításra várt. Képviselők, minden párton, akik a meg nem látás e történelmi jelenetét látták, ijedt izgalommal még vártak, hátha a király csak ugrott egyet a rangosztály szerinti megszólítással és visszatér a magyar képviselőház elnökéhez, aki még mindig ott állott — és ahelyett hogy sarkon fordult volna — várt, várt. A tanúk pedig szétszaladtak, hogy az izgatottságtól kiszáradt torkukat a buffetben megnedvesítsék és szertehordanak a hírt arról, hogy mint egy perfídián kapott cseléddel, úgy bánt el a képviselőház elnökével a király.

A tény maga, amint azon frissében és messziről mutatkozik: ez. Az, hogy a Felség ötven esztendő alatt sem tudta megszokni a magyar alkotmányt és marad mindörökké az öreg katona, a legfőbb törzstiszt, aki a magyar törvényhozás egyik faktorának képviselőjét legföljebb parancsnokló tábornoknak tartja, akit vagy észre vesz, vagy nem. De a felségről tudjuk, hogy Deák — és Königgrätz — óta sokat tanult és ha a Ház elnökét az udvari bálon meg nem látta, az nem a magyar parlamentnek, hanem Apponyi Albertnek szólott. De vajjon van-e joga a Felségnek is így distingválni? És vajjon van-e joga ahhoz, hogy egy tényével — helyesebben egy tüntetésével — olyan bírálatot gyakoroljon a magyar parlament és annak egyik első funkcioná-

riusa fölött, amelyet fiatal katonatisztek szoktak gyakorolni és amely egy mondatban nyer kifejezést és e mondatban benne van — Mars.

Ilyenmódon a tény impressziója messziről az, hogy a magyar király udvari bálján nem a magyar király fogadta vendégeit, hanem az osztrák császár.

Azonban a dolgok — különösen ma — nem olyan egyszerűek, mint amilyeneknek látszanak. Hogy kit szólítson meg a Felség, udvari bálján, vagy egyebütt, azt nem írja elé a magyar alkotmány. És ha a kérdésen fordítunk egygyet: az a hihetetlen fölháborodás, hogy Apponyit a király nem szólította meg, oktalan sápítozás, az alapja egy képtelen szervilizmus, illusztrálása annak, hogy már ott vagyunk, ahol a királyi kegynek egy sablonos meg-, vagy meg nem nyilatkozása több, mint maga az egész alkotmány. Hát nem szólította meg a magyar parlament képviselőjét, de ez Tőle független auktoritás és a törvény szerint a Felség helyesléssel vagy rosszalásával mit sem szabad törődnie. Sem utasítást, sem tanácsot a Ház elnöke a királytól el nem fogadhat, sőt ellenkezőleg, kell, hogy mint a népképviselő őrzője, pártatlan objektivitással nézze a király meggyőződését és érzelmeit, a köteles loyaltáson túl őt se ne szeresse, se ne gyűlölje. Hogy kisebb arányokban és terepnumon, de olyan szuverén legyen, mint maga a koronás fő, aki bizonyos tekintetben mégis csak a hatalmon levő párt szentesített feje, akit ellenőrizni kell.

Ha tehát csakugyan alkotmányos ország volnánk, azt mondanók: a király és a Ház elnöke nem vették észre egymást, nem érintkeztek egymással. Amint ez Angliában történnék... Ha Angliában megtörténnék! Ha az angol

királynak eszébe jutna úgy bánni a Ház elnökével, mint ahogy bännék az indiai császár egy hűtlenségen kapott rájával!

A gondolat minduntalan kisiklik a magyar politikai viszonyok ez iszapos és süppedő talaján, ahol a cölöpök is mintha sárrá váltak volna. Valami jogos vagy jogtalan, okos vagy oktalan félsznél fogva a korona hatalmát és erejét önkényt megnöveltük, immenzusan és határ nélkül kiszélesbítettük: így a nemzet jogai mind kisebb terrénumra szorítottak. Olykor jön egy revízió, úgy raptusosan, mint most. És eltítkolt határvillongási perbe száll korona és nemzet. Lehet, erről vett tudomást a király, amikor a villongó parlament elnökéről egyszerűen tudomást sem vett. A Felső igen egyszerű és közvetlen férfiú, bizonyára nem akarta sérteni a parlamentet, részt nem akart ütni az alkotmányon, nem kívánta lehetetlenné tenni Apponyit, csak elnézett a feje fölött, csak nem állt szóba azzal, aki neki kellemetlen. A szuverén büszkesége ez és nem impolitikus gőg. Végre is nem kezelhet azzal, aki nem hasznos barátja és mért kérdezze azt, hogy: hogy van, akiről tudja, hogy elég rosszúl van?!

Apponyi gróf sohasem kellett a királynak. Nagyon is különböző természetek. A gróf nemzeti aspirációi utópisztikusoknak és okvetetlenkedőnek tetszettek Ferenc József előtt. Szónoklatait legfeljebb ha kivonatban olvasta, de sohasem hallotta. Nem került tehát hangjának, lényének nemes bűvkörébe. Azonfelül a maga egyszerűségében kedveli a tényeket és azokra nem igen talált az Apponyi politikai pályáján. Néhány faktumra az utóbbi időben talált mégis: így a memorandumra, amelyet Apponyi a katonai követelések dolgában akart a többség elé terjeszteni. Mindegy, hogy

nem terjesztette, mindegy, hogy megtagadta álláspontját, mindegy, hogy a katonai javaslatot most már föltétel nélkül elfogadta, mindegy, hogy belement az ex-lexbe, — de a mai obstrukciónak a szülő anyja mégis az ő nemzeti követelése. És ez legyen államférfiú, ez akarjon kormányelnök lenni? És ő alatta?

«Niemand' darf mir das zumuthen» mondotta a Felség — állítólag — néhány év előtt. Azóta Apponyi előrehaladt — az álláspontjából. Olyannyival előre, hogy ebben a pillanatban nincs nála kormányképtelenebb férfiú Magyarországon. Pedig nem így akarta. De kisiklott ő is a magyar politika süppedő talaján. Talán nem is állott elég erősen?

Most pedig elégtételt akar. Kitől? A királytól? Ez bajos. A párttól? Annak nagyrésze boldog, hogy — a maga szempontjából — lehetetlen helyzetben látja. Az obstrukció a maga céljaiért, szívesen szentel az esetnek néhány napot, de ezt Apponyi, akinek ízlése van és aki még mindig vár — a megszólításra — kikérte magának. Régi, becsületes párthívei közül három, e nevezetes pénteki napon elment Széllhez, hogy az szerezzen elégtételt és esetleg Apponyinak egy királyi audienciát. Más hasonló tervek is szóba kerültek, esetleg egy tömeges öngyilkosságról is szólhattak. Széll legyen szíves és menjen el önfeláldozó barátjával a volszk-táborba?

... A parlament pedig nem boldogtalan, csak izgatott. És így vett tudomást a nagy karrièr hirtelen való megszakadásáról és a jó emberek, akik a vergődést nem szeretik, lelkükben gratuláltak Széll Kálmánnak, hogy annak végre módja van egy akut baj közepette szépen és nemesen, és mindenenk fölött gyorsan kimúlni.

B.

Híres emberekről.

Elbeszéli: Barcsay Domokos.

A politikai élet összekuszálódott. A vihar elsepert mindent, a vaskezü, hajthatatlan férfinak bukni kellett. A szenvedélyek lecsillapítására, az ellentétek elsimítására olyan férfi kellett, hogy jöjjön, ki a parlament szétbomlását megakadályozza. Nehéz feladatok, sötét kilátások között így lépett a kormány élére:

Gróf Szapáry Gyula.

A helyzet tisztázódott. Megnyugodtak a kedélyek, higgadt komoly kormányzásával. Senkise lett volna alkalmasabb erre, mert felfelé kedvelt, lefelé támadó szerepet sohase játszva, szeretett politikus volt. A pártegység sohase volt tökéletesebb, mint az ő miniszterelnöksége alatt. A Deák Ferenc-féle asztaltársaság is ekkor volt virágjában. A vidéki nagyratörökvők is ellepték, úgy, hogy sokszor a máskor csendes asztaltársaság zajos és vidám hangulatú lett. Sok apró tréfa játszódott itt le. Egy alkalommal Barcsay Kálmán bátyám, akkor Hunyadmegye alispánja, ez asztalnál szomszédjával, egy másik élteőbb alispánnal beszélgetett. Szóba jött a főispánság kérdése:

— Ugyan kérem, — szólt az illető férfi, — alispánból sohasem lesz főispán?

— Nehezen, — szólt Barcsay, — én hozzám már két új főispán jött s ma sincs kilátásom, hogy végre reám is mosolyogjon a kormány kegye.

— Jó, jó, — szólt az illető alispán bosszusan, — de az még se járja. Ön nem panaszkodhatik, de mit szóljak én, mikor úgy értesültem, hogy egy ostoba kölyket akarnak hozzánk kinevezni.

Az illető alispán jobboldali fiatal szomszédja felállott s megszólalt:

— Bocsánat alispán úr, — de az az ostoba kölyök — én vagyok.

Az alispán békétlensége indokoltnak nem bizonyult, mert az új főispán — tíz évig vezette azt a vármegyét.

Tisza idejében báró Kemény János volt erdélyi ügyekben az első tanácsadó s ezért őt erdélyi fejedelemnek hívták, Szapáry idejében ezt az első tanácsosi állást báró Huszár Károly töltötte be, de neki már nem volt olyan tekintélye, mint Keménynek; ez alapon szólt egyszer Beöthy Ákos bosszusan:

— Hallgass Károly, — te nem fejedelem, hanem csak vajda vagy.

A kérvényezők megrohanták, szárnyra kelvén jó szívének híre. De ő megtartotta Andrassy Gyula gróf lovagias szavát:

— Nehéz ígérni, de könnyű megtartani.

Csakugyan nehezen ígért, de amit kimondott, az annyi volt, mintha már meg is lett volna. Szavának súlyát ismerte mindenki.

Egy miniszterelnök se vitt fényesebb háztartást, amely nagy fénye, szeretetteljes, előkelő egyszerűségével mintául szolgált. A politikai és társadalmi élet itt kapcsolódott egybe, s itt simultak el azok az indokolatlan ellentétek, amelyek a parlamentben támadtak.

A híres pártegység egy napon aztán megbomlott. Báró Atzél Béla az elégtelenség élén kivonult a pártból s megalakították a Puros-t. Előbb nagyobb látszattal, mint tényleg, a Szapáry politikája ellen felvették a harcot, de ez személyi támadásokig sohase fajult. Hogy Atzél Szapáry politikájában, vagy később az önmaga törekvéseiben csalódott-e, nem tudom. De látva a Szapáry utáni időket, nagyon lehet, hogy nézetét róla megváltoztatta. Politikától talán ez alapon visszavonult s teljesen társadalmi téren érvényesítette alkotóerejét.

— A jövő emberéről, — szólt Tisza és Szilágyi, — én se tartok mást, de ha a múlt időkből térnek vissza, az ő útja is meg van a feltámadáshoz.

Szapáry pénzügyminisztersége alatt államtitkára, az ő kormányzása alatt pénzügyminiszter s nemsokára miniszterelnök lett, a barátságos, mosolygós és sokatigérő:

Wekerle Sándor.

Magyarországon a kérvényezők közül soha se volt senki se boldogabb, mint az ő ideje alatt — negyven napig. T. i. a míg azt elintézték. Inkább jó szíve, mint politikájá rovására írom, hogy «nagy ígérő» volt. A kiábrándulás csak azután jött, de ő mindenkit egyformán biztatott. Ez annál könnyebb volt, mert az ígérő választ szóval azonnal megadta, — a kedvezőtlen eredmény aztán papíron ment el.

Politikában is ilyen békülékeny volt. Sok vidám dolog fűződik az ő kormányzásához, mely végig derűs, felhőtlen volt.

Egy alkalommal egyik választóm kérvényét adtam át neki. Elolvasta s kék irónnal kétszer is aláhúzva azt írta reá: «azonnal».

— Kegyelmes uram — szóltam hozzá — «azonnal» és «rögtön» e két szót már ismerem, — talán jó volna, ha valami más szót írnál reá most, mert régebb beadtam egy más folyamodványt, arra is azt írtad és mégsem intézték el.

Amikor aztán Erdély gazdasági válságba jutott, mert a kolozsvári nagy bankok a beszerce-naszódi erdők vásárlásával a bukás szélére jutottak, mely miatt egész Erdély tönkre ment volna, engem kértek fel, hogy beszéljek Wekerlével, hogy az állam segítsen rajtuk. A szomorú helyzetet megismertettem vele s tanácskozásunk alatt — másfél napon keresztül — egyre csak azt hajtotta:

— Hogy lehetett olyan oktalanságot csinálni?

— Kegyelmes uram — bocsánat, hogy félbeszakítlak, de másfél napja, hogy hallgatom ezeket a jó tanácsokat. Engedd meg, hogy egy történettel feleljek erre. Egyszer szomorúan sétáltam otthon a parkban és egy elzüllött, meztelábás vándorlegény toppant elém. Tegezve megszólított és én alig ismertem rá, régi iskolatársamra, Hunyadmegye legelőkelőbb családtagjára: Csonka Misire.

— Kedves barátom — szólt hozzám — látod, ide jutottam. Szörnyen éhes vagyok, segíts rajtam.

Elfogott engem is az elszörnyűlködés és szemrehányóan fordultam hozzá:

— Miska, Miska, borzasztó, hogy mi lett veled. Pedig apád milyen híres, jó, gazdag ember volt...

Miska azonban szavamba vágott:

— Barátom, vagy adsz pénzt s akkor végighallgatom a tanácsodat, vagy nem adsz s akkor nekem nincs időm meghallgatni, mert én koldulásból élek.

Wekerle elmosolyodott:

— Igaza volt Misi barátodnak. Az adjon tanácsot, aki segít is. — És csakugyan segített a bankokon.

Mikor aztán kocsijából kifogták a lovakat és diadalmas bukással tért meg, hangos volt az utca, a pártkör, csak akkor láthatta, hogy milyen sokan és őszintén szerették. A hatalomról lebukva, elmúlik a varázs is — az ő különös egyéniségének titka, hogy azt továbbra is meg tudta tartani.

Hauptmann Gerhard:

Végzet.

Nyaram hó fényét télbe fagyva látom...
 Arcomnak titkon már száz ránca van...
 Elaggott lelkű csalfa ifjúságom,
 Óh szereped beh únott, társtalan!
 Mint zord tudós a fényes menny csudáit:
 Ember-szívek mély titkait lesem...
 Új csillag, — új szív, — óh de egy se más itt!
 S hül, vénül saját csillagom: szívem.
 Úgy kell lefutnom a bús végtelenbe,
 Szóven pillámra könnyes csillogást...
 Benn majd az ős tűz beljebb hamvad egyre
 S künn kővé dermed a zord jégpalást...
 Nagy éjszakámon óh hiába száll át
 Majd valami megváltó csoda-fény!
 Csillag kiég, szív elepeszti vágyát...
 Oh csoda-fényre mért is vágytam én?!

Fordította: Telekes Béla.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

XI. Gyulai Ferenc.

Kolozsvári színész.

A ki nem volt a hatvanas években kolozsvári színész, annak fogalma sem lehet arról a magas művészi színvonalról, ami a színházat úgyszólván udvari színházzá tette. A Mikó, Kemény, Jósika, Esterházy, Teleky, Zeyk, Vass, Radák, Bánffy, Bethlen, Wesselényi, Mikes, Toldalagy, Barcsay és Bornemisziák ültek sorra állandóan a nemzeti színházban, de nem e fényes családok jelenléte emelte a színházat oly magas nivóra, hanem a klasszikus műfaj, melyet ők kultiválni kívántak, tette első színházává a bérces hazának.

A mágnások, a művelt polgárság a diáksággal karöltve valódi kultuszát teremtették meg a nemes irányú színművészetnek.

A közönség nevelte magának a színészt, ő nevezte ki művészeknek, és ha egyszer kimondta, hogy ez a «miénk», akkor jöhetett a világ leghíresebb színésze, a «miénknél» nem volt jobb.

Ez a ragaszkodás nem olyan felületes, hiú, ideig-óráig tartó, hanem erős, szilárd alapon nyugvó, becsületos kritegiuma volt annak a kényes ízlésű közönségnek, melynek szankcionálása méltóvá avatta a törekvő tehetséget ama ki nevezésre, hogy a «mink művészünk».

Ilyen kiválasztott és igazán nagy kvalitású színész volt Gyulai Ferenc is.

Hogy jobban rátereljem az olvasó figyelmét, megsúgom, hogy Gyulai Pálnak testvére volt.

Érdekes szép fej, gyönyörű szemek, finom metszésű orr, nagy intelligens homlok, olyan igazi színész-arca volt.

Magyar hősöket szeretett leginkább játszani: «A két Barcsai»-t, «Bánk bán»-ban Petur-t szerette nagyon, de Molière «Fösvény»-ében Harpagont annyi erővel, humorral és főleg finom vonásokkal ruházta fel, hogy bármely francia tradíciónak megfelelt. A «Cigány»-t fényesen játszotta; ebben a szerepben a Nemzeti Színházban vendégszerepelt. Hogy miért nem jött Pestre? — én azt hiszem a Kolozsvárhoz való ragaszkodás, vagy a kinevezés volt az oka.

Olyan magyar Weimar volt ez az akkori kincses Kolozsvár. Most, hogy a filharmonikusok jubilálnak, eszembe jut, hogy 1867-ben Lytolf, Liszt egyetlen riválisa, ott adotta elő «Girondisták» című nagy szimfonikus művét; egész Európa zenészeinek Kolozsvárra terelte figyelmét; elementáris hatása volt, talán még ma is az lenne.

Olyan népszerű és közszeretben állott Gyulai, hogy nap-nap után meg volt híva egyik vagy másik családhoz; nagyon szeretett jól enni és mulatni. Gyakran megtörtént, hogy reggelig maguknál tartották.

Volt neki egy hű szolgálja, a Domonkos, egész Kolozsvár ismerte, mindig kitartott gazdájával és lámpással kezében ment előtte, hogy el ne botolják (akkor nem világított a város).

Egy ízben egy ilyen mulatságból reggel 9 órakor jött el, Domonkos az égő lámpást vitte elől. Gyulai nagy fekete köpenyében, fekete bőrsipkáját a fülére húzva, bandukolt a Hochstadton, azt hitték, hogy valami pap megy egy haldoklóhoz az utolsó kenettel; köszöngettek neki, a kezét is csókolgatták; nem tudta mi bajuk az embereknek. Egyszer aztán felpillant s látja, hogy nappal van, a toronyóra 9-et üt. Domonkostól kérdezi, hány órakor van próba? Holnap reggel féltízkor. Akkor gyerünk a színházhoz. A színészek ámulva nézték, hogy Gyulai lámpással jön a próbára. Egyikök aztán kérdezte, hogy mért járnak fényes nappal lámpással? A vicces Domonkos azt felelte: Az este elvesztettünk a szerepből egy nuancot, azt kerestük.

Ha valakit ásítani látott, valóságos ásító-görccsöt kapott. Egy ravasz színész az öltöző asztalára ragasztott egy ásító-képet, amint meglátta, egész este ásított, mikor aztán kilépett a színpadra, összeszedte magát, de egyszerre csak az első színpadnál ott ülő úgynevezett «Nachleser»-nek (aki a Gubernium rendeletéből a színdarabot ellenőrizte, hogy a színész nem mond-e valamit, ami nincs benne) az agár-kutyája elásítja magát, Gyulai utána, valóságos ásító-koncertet vittek véghez s a közönség közül is elkezdtek az ásítást, mert az ragadós. Gyulai képtelen volt beszélni, folyton ásított. Másnap a következő kritika jelent meg: Gyulai tegnap oly nagy művészi tökéletességgel játszott egy ásító szerepet, hogy az egész közönséget magával ragadta: ásítani — talán még ma is ásít mindenki.

Mikor elkezdett betegeskedni, orvosai eltiltották a bortól, melyet nagyon szeretett. Nem ivott soha kelleténél többet, de úgyszólván életfentartója volt. Mikor látta, hogy anélkül nem lehet el, úgy fogott ki a doktorokon, hogy az orvosságos üvegben hozatta a bort, és ők bízatták: csak vegye Firi bácsi (ez volt becézhető neve) szorgalmasan, látja, már is jobban van, és ő vette és jobban lett, nem tudta senki, csak nékem árulta el, hogy mitől gyógyult meg.

Engem nagyon szeretett és mégis én okoztam halálát. Mikor már ágyba döntötte a halálos kór, minden reggel elmentem ablakához beszélgetni. Az a vágya volt, ha felgyógyul, hogy a «Cigány»-ban fog fellépni. Egy vasárnap már nagyon rosszul volt, mikor ablakához mentem, a többek közt azt kérdezte tőlem, hogy mit adnak ma a színházban; én gyanútlanul feleltem: a «Cigány»-t. Ki játssza? — kérdezte elhaló hangon. Drágus! feleltem (azt a színészt ki nem állhatta), mire egy nagyot sóhajtott, befordult és — meghalt.

Csak délben tudtuk meg, hogy szép lelke elszállt.

A kolozsvári közönség hálás kegyelele szobrot emelt neki a színház homlokzatára s még ma is büszkén emlegetik: Ő a mi Gyulaink volt!

Egy készülő verses-könyvből.

Ne kérdezd . . .

Ne kérdezd: üdvünk meddig élhet
S mi lesz, ha szívünk majd kiég.
Szerelmünk most egy örökélet
Minden kékjét oszthatja még.
Most még örök, most halhatatlan . . .
Örökre úgy vagy az enyém.
Csókolj, óh csókolj szilajabban!
Egyetlen egy ily pillanatban
Evmilliókat élek én!

Im ontja illatát a rózsa,
Im nászdalt zeng a csalogány,
És egy ez illat, egy e nóta
Örökké, tenger év során . . .
Mit bánja a dal, hogy ki zengi?
S az illat: mily rózsán fakad?
Sírunkon más fog mást ölelni,
Csókolj! Nem adja vissza semmi
Az elmulasztott vágyakat!

Látomás.

Ugy rémlik olykor, mintha már nem élnék.
Szívemben halva minden vágy s reménység.
Rideg, bús arcom itt csak úgy borong még:
Mintha magamnak síremléke volnék.

Ködből, fényből ködön át fénybe, ködbe
Büvöl száz emlék mosolygása, könnye.
Úgy rémlik: százszor éltem s eltemettek . . .
S egyszer sem voltam boldog, játszi gyermek.

Mi mást megvált: én fitymán megtagadtam.
Magamban bízva, elbuktam magamban . . .
Óh, hogyha most a gyöngék gyáva könnye
Tikkadt, kiégett, bús szemembe törne!

De mit kérdejem, mért is jöttem világra?
 Mit ért szívem minden reménye, vágya?
 Mért vonzott csalfa szeretőknek ajka?
 Mihaszna öltem lelkem' annyi dalba?

Elvesztve s veszve sivatag-homokban
 Milliók közt oly egyedül maradtam!
 Úgy szövöm, bontom a halálos álmot:
 Magamban újjá, szebbé a világot.

S álmomban olykor mintha látást látnék:
 Im ott a sírom . . . Hull rá harmat, árnyék . . .
 Bús dal zendül, az est csöndjén keresztül . . .
 Márvány alapján, szoborfőm megrezdül.

Szomorú lány jön százados síromhoz . . .
 Dalomat zengi . . . Rózsát, liljomot hoz . . .
 Megkoszorúz . . . Ércajkam' megcsókolja . . .
 Zizegj, zizegj csak sivatag homokja!

Csókolysz, ölelsz . . .

Csókolysz, ölelsz, úgy súgod, hogy szeretsz.
 De én tudom, hogy nem engem szeretsz te.
 Nem ezt a testet-lelket, óh nem ezt!
 Csak álmaim búbája szállt szívedre.

Karomban képzelt honról álmodol:
 Gyászpompával száll ott a nyári éj le,
 Száz tépett felhő messze vándorol,
 S húnny az utolsó villám sárga fénye.

Halk szélsóhaj leng erdőn, réteken,
 Komor sejtés csap száz virágkehelybe,
 Csillag csillagra úgy hull szüntelen:
 Isten szeméből mintha köny peregne.

S nagy távolban holt, sziklás partvidék . . .
 Csókolja tenger, — özvegyként zokogva.
 Oly szomorú e föld, e víz, e lég,
 Mint vesztet üdvről egy ősrégi monda.

Oly szomorú mint azok a dalok,
 Amikkel szíved szívemhez csatoltam,
 Midőn azt hittem, vigaszod vagyok —
 S te azt hitted, boldog leszek karodban.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Malyáta Ignác.

A tanítónk neve volt ez, tanítónk és kántorunk egy-személyben.

Ma is előttem van ez a hosszúnyakú szőke göndörhajú körszakállas ember, amint csendes méltósággal jár fel és alá az iskolában.

Valami különös büszkeség volt ebben az emberben. Mire volt büszke? — nem tudom. De mindig büszke volt. A triumfáló római hadvezér feje tartása nem lehetett emeltebb mint az övé. Mikor végig ment a falun, mintha bevonulást tartana. Szürke magyar ruhában járt és magas botot hordozott, mint a bíró.

Egyszer az apám egy kérdésére nem tudtam felelni. Azt mondja erre:

— Mit csinál a tanítók az iskolában?

Nem értettem a kérdés célzatát, hát zavaromban csak azt feleltem:

— Sétál.

Apám erre egy perc múlva mintegy magában beszélve szólott:

— Gyakorolja magát a járásban.

Hazulról az iskoláig.

Volt először az említett hosszú fehér kőfal.

E kőfal mentén vígan tenyészett a vadrózsa, a csalán, a keserűlapú és a szerbtövis.

A kőfal után következett egy rozzant híd. Ez a major kapuja irányában állott, de alatta úgy belepte a sár az árkot, hogy a víz a híd fölött folyt el. Esős időben e híd körül

volt a legnagyobb sár. Megterhelt kocsinak a lova itt átkozhatta legjobban a születése percét.

Aztán következett egy magányos nádas ház. Itt a kanász lakott. A ház után egy házhelynyi területen zöld fűvel körülnőtt agyagos mélyedés, amely mindig tele volt vízzel. A vizet nyáron békalencse lepte, s ha valaki arra ment, köröskörül a víz széléről békák ugrottak be. Tudták azok a békák, hogy a gyerekféle ember elől jó elrejtőzni a víz alá.

Aztán következett egy házsor. Itt laktak Krokosék és itt lakott a falu vargája. Jobbfelől az út mellett egy ókút, melynek kövei már mozogtak. Vályúját belepte a smaragd-színű moszat s a vályú végén araszos zöld szakál lógott alá. Ebben a kútban gyakran szedtünk verébfészket.

Aztán megint házak következtek: balról volt a kiskocsmá, ahonnan néha muzsika hangzott ki; jobbról a Dávidék boltja, a mely egyesítette a világkereskedelmet: mértek benne fonttal, rőffel, iccével; árultak benne vasat, papirost, naptárt, menyasszonyi fátyolt és halotti szemfödelet is.

Innen kissé emelkedett az út az iskoláig. Balról volt a község háza, amelynek teteje egyszer leégett; a bíró háza, amelynek udvaráról két nagy haragos kutya ugatott ki az útonjáróra.

Aztán következett a házsor végén, a piac szélén a rongyos kis pápista iskola.

A templom.

Mikor iskolába beadtak, el kellett mennem a templomba is. Bizonyosan voltam már előbb is templomban, de nem fogtam fel, nem láttam. Itt, hogy már a felfogásom kinyílt, különösen hatott rám a nagynak tetsző épület, a képek, az oltár, s az oldalt álló hordozható Mária-kép, amely Máriát az ölében elhanyagolt holt Messiással ábrázolta. A szívébe hét tör volt festve, s én ezt gyakorta eltűnődve bámultam.

Mikor először hallottam az orgonát, arra gondoltam, hogy az angyalok muzsikája ez a földön: mély áhitat szállt meg. Ekkor éreztem először, hogy van valami feljebb is túl a felhőkön.

Szerettem a templomba járni. Szerettem a tömjénfüst illatát, a virágvasárnap körmenetet, a nagypénteki gyászt, a Nepomuki és egyéb litániákat, a minisztrálást.

Néha felmentem a kórusra is, ahol egy régi módi fabillentyűs orgonácskán játszott a mester, míg oldalt az orgonánál nagyobb fújtató rudját a hasával nyomta a legnehezebb gyerek.

A mesternek nem volt erős hangja. Mikor énekelt, mindig oldalt tartotta a fejét, s a nyaka megnyulladt, mint a kakasé, mikor kukorikol.

A pap meg a nyáj.

Két papot értem ott. Az elsőre nem emlékszem: beteges volt, meg is halt. Másik papot hoztak. Ez kövér, egészséges ember volt. Szerettünk neki kezet csókolni, mert fehér volt a keze és puha.

A papot én buzgón tiszteltem. Az iskolában tanultam, hogy annál hatalmasabb ember nincs a világon: a mennyországba is csak ő ereszthet be.

Hát jártam is a templomba buzgón. Az erős téli hidegekben is ott térdeltünk a csupasz kövön, a mikor felállhattunk, rázogattuk a lábunkat.

De azért a templom gyönyörűség volt nekem. A vasárnapok, a falusi vasárnapok! Mikor a harang megszólal és mély hangon búgja:

— Templomba! Templomba!

Akkor a falu házikóiban mindenki megmozdul. Az asszonyok most veszik elő a ládából az ünnepi ruháikat; a leányok most fonják a pántlikát a hajokba; az emberek kalapot és csizmát kefélnek, s leteszik a pipát.

Második harangszóra már megindul a falu messzelakó népe; kiskapuk nyiladoznak mindenfelé; a leány belép a kiskertbe és virágot szakít; a legények, asszonyok, öreg emberek külön-külön csoportokban ballagnak a templom felé.

Ha jó az idő, megállnak a templom előtt is csoportokban, s megvárják, míg a fekete kilép a fehérből, vagyis a pap a plébániaházból.

Akkor aztán megtelik a templom csizmakopogással; menta-illattal, ködmenszaggal, köhécseléssel és égfelé szálló imádságnak halk susogásával.

A szaglás.

A kisgyermek nem igen érez szagot. Csak hét éves koromtól kezdve emlékszem élénken szagokra. Különös, hogy sok rossz szag kellemes volt akkor nekem. A parasztfiúk bizonyára rossz szagúak voltak: mindegyiknek a tarisznyája zsíros volt a szalonnától, málétól, kolbásztól, de ez engem nem bántott.

A fiú gyermekek nagy karaj kenyeret hoztak rendesen az iskolába. A kenyér olyan volt, mint a föld: barna és nehéz, de jószagú. A gyerekek csodálatos jó étvágygyal ették. Néha bámultam, hogyan kezd bele egy kis gyerek egy nagy kenyérbe, s a kenyér fogy, fogy, míg végre a gyerek maga marad.

Azt kellett hinnem, hogy ez a kenyér jobb mint a mienk. Nem egyszer cseréltem velük, s jóízűen ettem a máléjokból is, szalonnájokból is.

A szalonna néha tintás volt, kenyérmorzsás, néha poros is, ha leesett a földre, de mink azt nem utáltuk.

Ha valaki új főzetű tintát hozott az iskolába, sorra szagoltuk, sőt némelyik ivott is belőle.

Az elcseppent tintát mindig felnyaltuk.

Még a kenderáztatás szaga se volt nekem kellemetlen. Sályban még a kenderfonás erősen járta: minden parasztnő maga fonta fehérenműjét. Elképzelhető micsoda kenderbűz hatja át áztatás idején ott a levegőt. De akkor ez engem nem bántott, sőt valami kellemeset éreztem benne.

Épp így voltam köd idején a falu illatával. A köd leköti a föld kigőzölgését, s ma sem tudom micsoda sajátságos égett-galyszaga van ott a ködnek, — de ez se kellemetlen.

A világ legjobb illata mégis a szegfű és a ménta volt nekem, a lapos ménta. Ez Sályban minden kiskertben terem. Vasárnaponkint szakítanak belőle egy levelet; beleteszik az imadságos könyvbe, s így mennek a templomba.

A levél idővel vékonynyá szárad, mint a hártya, de még akkor is kedvesen illatos.

Folytatjuk.

A kacaj.

Irta: Leonid Andrejev.

I.

Fél hétkor meg voltam róla győződve, hogy ő el fog jönni és átkozottul vidám voltam. Felöltöm gallérjának csak a felső kapcsa volt bekapcsolva, libegett a hideg szélben. De én nem éreztem a hideget. Fejem büszkén volt hátravetve és a diáksapka egészen a tarkómra volt húzva. Jó-akarattal és vakmerőn néztem az arra járó urakat, kihívón és gyöngéden az asszonyokat, habár én már négy nap óta csak «őt» szerettem; de én fiatal voltam és a szívem olyan gazdag, hogy nem tudok végleg közömbös lenni más asszonyok iránt. A járásom hirtelen volt, merész és lebegő.

Háromnegyed hétkor felöltömön már két gomb volt begombolva és én csak az asszonyokat néztem, de nem kihívón, sem gyöngéden, inkább utálattal. Én csak azt az egyet kerestem — a többit vihette volna az ördög. Csak zavartak engem valamely látszólagos hasonlatossággal és minden mozdulatomat bizonytalanná, rideggé és szabálytalanná tették.

Öt perccel hét előtt melegem lett.

Két perccel hét előtt kilelt a hideg.

Pont hétkor meg voltam róla győződve, hogy ő nem fog eljönni.

Fél kilenckor én ábrázoltam a világ legszerencsétlenebb teremtését. Felöltöm végig be volt gombolva, a gallérom felállítva és a sipka a kékre fagyott orromig lehúzva. Halán-tékomon a hajamat, meg a bajuszomat, meg a szempillámat fehéren lepte be a dér, a fogaim vacogtak egy kissé. Csoszogó járásom és hajlott hátam alapján egy még jó magabíró aggastyánnak nézhettek, aki valamely társaságból jövet, hazafelé tart.

És mindezt ő cselekedte! ő! Az örd . . .! Nem, azt nem: talán nem engedték őt el, vagy talán beteg, vagy meghalt. — Meghalt! — És én káromkodom.

II.

— Jevgenie Nikolajevna is itt van ma, — mondotta a kollegám minden utógondolat nélkül. Ő nem tudhatta, hogy én Jevgenie Nikolajevnára vártam ebben a hidegben hét órától fél kilencig.

— A—ah! — feleltem elmésen és bensőmben fölkiáltott valami: — Az örd . . .

Itt — tehát Poloszovéknál. Poloszovék emberek, akiknél én még sohasem voltam. De ma elmegyek oda.

— Signore! — kiáltottam vidáman. — Ma karácsony van! Ma minden ember vidám! Legyünk mi is vidámak!

— De hogyan? — kiáltotta közbe szomorúan az egyik.

— De hol? — támogatta őt egy másik.

— Vegyünk jelmezeket és menjünk el mindenhová, ahol csak társaság van együtt, — határoztam én.

És ők, ezek az érzésnélküli emberek, igazán vidámak lettek. Kiabáltak, ugráltak, énekeltek; hálásak voltak és megszámlolták a pénzüket. És egy fél óra alatt összegyűjtöttük a város minden magányos, unatkozó diákját és amikor körénk ült tíz vidáman ugrándozó ördög, a fodráshoz hajtottunk, aki egyszermind jelmezeket kölcsönzött, és megtöltöttük a boltját hidegséggel, ifjúsággal, meg nevetéssel. Nékem valami komor és szép kellett, aminek előkelően szomorú szinezete van és én kértem:

— Adja nékem egy spanyol grand jelmezét.

Bizonyára egy igen hosszú grand volt: mert én a fejem búbjáig belefértem a ruhájába és már úgy éreztem magamat, mintha tágas terembe zártak volna, ahol egy lélek sincs. Amikor kibontakoztam a jelmezből, másikat kértem.

— Nem akar talán egy bohócot? tarka, kis csengetyűkkel?

— Bohócot! — kiáltottam felháborodva.

— Akkor talán egy banditát? Ilyen kalappal, meg törrel.

— Törrel?! — Ez illett a hangulatomhoz. Csakhogy sajnos a bandita, akinek a ruháját ideadták, még nem volt nagykorú. Bizonyára egy züllött nyolc éves lurkó volt. Kicsi kalapja alig fedte a tarkómat, és a bársony nadrágocskából úgy kellett hogy kihuzzanak, mint valami csapdából. Az apród hasznavehetetlen volt — foltos, mint egy tigris. A szerzetes — tele volt lyukakkal.

— No siess már, te! későre jár! — zaklattak a jelmezbe bújó pajtások. Csak egy jelmez maradt még — egy előkelő kínai.

— Adja hát ide a kínait.

Es ideadták a kínait. Ez — tudja az ördög, hogy mi volt?! A jelmezeiről nem is szólok. Nem beszélek a bolondos tarka csizmákról, melyek csak félig értek a lábamra, míg a másik lényegesebb fele fölfelé kunkorodott, mint valami érthetetlen ráadás. Arról a rózsaszínű rongyról se szólok, mely a fejemet páróka módra fődte és melyet két szál madzaggal a füleimhez erősítettek, melyek azután fölfelé is meredtek, mint a denevér fülei.

De az álarc!!!

Ez, ha szabad így mondanom, egy elvont fiziognómia volt. Volt orra, szeme és szája, mind a maga helyén, de azért nem volt benne semmi emberi. Az ember még a sírban sem ölthet ily nyugodt arcot. Nem fejezett ki sem bánatot, sem vidámságot, sem csodálkozást — egész határozottan: nem fejezett ki semmit. Egyenesen és nyugodtan nézett az emberre — és fékezhetetlen kacaj fogta el mindazokat, akikre így nézett. Pajtásaim a nevetéstől a pamlagon heverték, kimerülten roskadtak a székekre és karjaikkal hadonáztak: «Ez lesz a legeredetibb jelmez», kiáltották. Én majdnem sirtam. De amikor megláttam magamat a tükörben, engem is elfogott a kacaj. Igen. Ez lesz a legeredetibb álarc.

— Semmi szín alatt sem vesszük le az álarcot, — mondták a pajtásaim útközben. — Fogadjuk meg becsületszóra!

— Szavamra! Szavamra! . . .

III.

Határozottan a legeredetibb álarc volt. Az emberek csoportokban követtek, megfordítottak, meglöktek, csipkedtek — és amikor én, megkinzottan, az üldözőim felé fordultam haragosan — fékezhetetlen kacaj. Ahol álltam, meg jártam, körülvett a kacaj harsogó felhője és agyonszorított; velem ment és én nem tudtam magam kitépni az örületes jókedv e gyűrűjéből. Percekre engem is magával ragadott, kiabáltam, énekeltem, táncoltam, és szemeimben az egész világ forgott, mintha részeg lenne. — És milyen messze volt éntőlem ez a világ! És milyen magányos voltam én ez álarc alatt!

Végre nyugton hagytak. Dühösen és ijedten, haragosan és gyöngéden néztem «ő reá» és így szóltam:

— Ez én vagyok.

Sűrű szempillák emelkedtek lassan és elcsodálkozva. Sötét sugarak egész kéréje lövellt reám — és egy kacaj, csengő, vidám, világos, mint egy tavaszi nap — egy kacaj volt a felelet.

— Igen, ez én vagyok! Ez én vagyok! — ismételtem én és mosolyogtam. — Miért nem jött ma el?

De ő nevetett, fuldokolt a kacagástól.

— Megkinzott! A szívem úgy gyötrődik! — mondtam s epedve kértem, hogy feleljen.

De ő nevetett. Szemének sötét fénye elhamvadt, és mindig hangosabban cikázott fel a kacaj. Ez volt a nap, de egy tüzes, könyörtelen, szűrő nap.

— Mi a baja?

— Es ön? — mondotta ő és elfojtotta a kacagását. — Ön milyen... komikus!

Vállaim összezsugorodtak, fejem lehanyatlott, és annyi kétségbeesés volt a testtartásomban! És mialatt ő, arcán a kacaj kialvó esti pírjával, a mellettünk tovaszáguldó vidám itjú párok után nézett, azt mondtam:

— Szégyelje magát, mert nevetett. Komikus álarcom mögött nem érzi ön az eleven szenvedő arcot? Csak azért, hogy lássam önt, kötöttem fel ezt az álarcot. Ön reménnyel töltött el s oly gyorsan, olyan kegyetlenül fosztott meg tőle. Miért nem jött el?

Kedves mosolygó ajkán a felelettel, móhon fordult felém — és kegyetlen kacagás rázkódtatta meg; pihegve, majdnem sírva, arcát az illatos csipke-kendővel betakarva, nehezen tudta csak e szavakat mondani:

— Nézze... meg magát — ott hátúl a tükörben... óh... ön hogy...!

Összevont szemöldökkel, fájdalommban összeszorított fogakkal, jéghideg arccal, melyből elmenekült a vér, pillantottam a tükörbe — egy hülyén-nyugodt, rendíthetetlenül egykedvű, embertelen, mozdulatlan fiziognómia nézett reám. És én... én felkacagtam és még el nem halt mosolylyal az ajkamon, de a fellobogó harag rángatózásával és a kétségbeesés örületével mondtam, majdnem hogy ordítottam:

— Önnek nem szabad nevetnie!

És amikor ő abbahagyta, én halkán suttogva beszéltem neki a szerelemről, és sohasem beszéltem olyan szépen, sohasem szerettem olyan nagyon. Beszéltem a várás kínjairól, az örületes féltékenység meg a vágyódás keserű könnyeiről és az én lelkemről, mely telve volt szerelemmel. És én láttam, mint ereszkedtek le a szempillák, árnyéket vetve az elhalványodó orcákra. Láttam, a halovány fehéren keresztül mint küldi a fellobogó tűz piros visszfényét, és mint hajlik hozzám akaratlan az egész hajlékony test. Az Éj királynőjének volt öltözve, és titokzatosan, fekete csipkéknek mintegy ködébe burkolva, ragyogva, gyémántcsillagokkal, szép volt ő, mint távoli gyermekkorunk egy elfeledett álma. Én beszéltem — könnyekkel telt meg a szemem és a szívem boldogan dobogott. És én láttam, láttam végre, mint választja szét ajkait egy kedves, könnyörületos mosoly; rángatózva emelkedtek a pillái, lassan, félénken, végtelen bizalommal fordította felém a fejcskéjét és...

Ilyen kacajt még sohasem hallottam.

— Nem, nem, én nem tudok — nyögte ő, a fejét visszavetve és megint harsogó kacajba tört ki.

Óh! Ha nékem csak egy percre is emberi ábrázatot adnának! Az ajkaimat haraptam, forró arcomon könnyeim peregtek végig és ez, ez a hülye fiziognómia, melyen minden a maga kellő helyén volt: orr, szem és száj, maga elé meredt megingathatlan, butaságában félelmetes egykedvűséggel. És amikor én tarka lábaimon tova cammogtam, még sokáig követett a harsogó kacaj, mint hogyha rémületes magasságból ezüst vízsugarak hullanának le és vidám csengéssel zúzódnának össze a kemény sziklákon.

IV.

Szétszórva az álmos úton végig, haza mentünk és föl-zavartuk az éjszakai csendet friss, izgatott hangjainkkal. Egyik pajtásom így szólt hozzám:

— Neked örülten nagy sikered volt. Én még sohasem hallottam ilyen kacajt. . . Megállj te, mit csinálsz? Miért téped össze az álarcodat? Fiúk, ő megőrült! Nézzétek, összeszaggatja a jelmezét! Ő sír!

A KINCSESLÁDIKA. II. Flandriában soha senki sem fogja elfelejteni, hogy ő akkor milyen volt. Szép volt mint egy császárnő és olyan is volt a ruhája.

Most pedig szólott a parti lakókhöz és tudatta velök az akaratát. Elmondta nekik, hogy segíteni akar rajtuk. Azt mondta: jól tudja, hogy a tengert nem tudja csendre kényszeríteni, vagy a szeleket békóba verni, hogy nem áll hatalmában a halak tömegét a partokhoz vezetni, vagy a fővényeimborból buzát varázsolni. De amit ő szegény emberfia tehet értük, azt meg fogja tenni.

Mindnyájan térden állva hallgatták a beszédjét. A császárnő úgy beszélt hozzájuk kemény életükről, hogy a részvét megrikatta őket. De most, mondotta a császárnő, ő elhatározta, hogy kincsesládikóját, mindennel, ami csak belefér, itt hagyja nekik. Ez lesz az ő ajándéka, mely mindazokat illeti, akik künn a fővénypartokon laknak. Csak ezzel segítheti őket, és kéri, hogy bocsássanak meg neki, amiért ez az adománya olyan csekély. És az ő szeme is tele volt könnyel, amikor ezt mondotta.

Most azt kérdezte tőlük, hogy megígérik és megfogadják-e, hogy ezt a kincset nem fogják igénybe venni addig, amíg a veszély olyan nagy, hogy már nagyobb nem is lehet. És azután, hogy meg-

fogadják-e, hogy örökbe hagyják az utódaiknak, ha már nekik nem fog kelleni. És végül minden egyes embert arra kért, hogy ígérje meg, hogy nem fogja soha ezt a kincset a maga részére akarni, hanem elsőbb is az egész halásznép véleményét fogja kikérni.

Hogy esküvel fogadják-e ezt? Igen, megfogadják mind. És áldották a császárnőt és ontották a hála könnyeit.

Polgártársak, bár tudtán kívül, de ama nagy uralkodó bölcseség révén, mely ebben a nagy asszonyban lakozott, sikerült neki és többet is ért el, mint amennyit akart, és azért lehet azt mondani, hogy ő még mai napság is uralkodik Flandriában. Örömmel kell hallanotok mindama áldásokról, melyek a császárnő ajándéka révén Flandriában elterjedtek. Azoknak az embereknek odakünn van valamijük, amiben bízhatnak, és amire nagy szükségük van, csak úgy, mint mindnyájunknak. Akármilyen nagy is a nyomor, ők nem esnek kétségbe.

Azok odakünn elmondották nekem, hogy milyen a császárnő kincses ládikója. Színaranyból készült, az oldalmezőkön látni a császárnő életét tiszta alabástromba vésve. De ha kérdem tőlük, hogy látták-e ezt a szekrényt, akkor azt felelik, hogy hajótöröttek, akiknek élete veszélyben forog, a szekrényt maguk előtt látják a hullámokon lebegni, annak jeléül, hogy nem kell a feleség meg a gyermekek sorsa fölött kétségbeesniök, ha úgy is esnék, hogy őket már többé viszont nem látják ez életben.

De csak ezek látták a kincset, más nem jutott a közelébe, hogy megbecsülhesse. És ti tudjátok, polgártársak, hogy a császárnő nem mondotta meg senkinek, hogy mennyi van benne. De ha ti talán kételkedtek benne, hogy milyen áldásthozó volt és milyen még ma is, akkor kérlek titeket, menjetek el oda és lássátok magatok. Mert azóta ástak meg építettek. Minden világító torony emelésekor, minden kikötő, rév, hajó építésekor, mindegyik töltésnél, melyet fölhánytak, mindig arra gondoltak: Ha nem futja ki a sajátunkból, akkor majd segít a mi jóságos császárnőnk Mária Terézia. De ez mindig csak serkentő volt, a tulajdon pénzükből mindig tellett.

Ti azt is tudjátok, hogy a császárnő nem mondotta, hol a kincs. Nem volt az így helyesen, polgártársak? Az egyiknél ott van, aki gondozza, de csak akkor, ha mindnyájan elhatározták, hogy felosztják, csak akkor fog az, aki a kincset őrzi, előállani, elmondván, hogy hol van. Azért is tudják, hogy sem most, sem máskor nem fogják igazságtalanul felosztani. Valamennyiüknek egyformán szól. Mindegyik tudja, hogy a császárnő csak úgy gondolt ő reá,

mint a szomszédjára. Úgy, mint másutt, nem kél ezen nép között civódás meg irigység, mert ami a legjobb, az közös.

Itt a püspök páter Verneau beszédébe vágott.

— Elég, mondotta, és mi volt a befejezés?

— Azt mondtam nekik, mondotta a barát, hogy nagy baj az, hogy a jó császárnő nem jött Charleroi-ba is. Sajnáltam őket, mert nekik nincsen kincsesládikójuk. Azokhoz a nagy dolgokhoz, melyeket ők mint célt maguk elé tűztek, semmi sem járulhatna nagyobb haszonnal, mondottam én.

— Nos? — kérdezte a püspök.

— Egy pár szál répa, monseigneur, és egy-két füttyszó, de akkor én már lent voltam a szószékről. Egyéb semmi.

— Ők megértették, mondotta a püspök, hogy ön Isten gondviseléséről beszélt hozzájuk. — A barát meghajtotta magát.

— Ők megértették, hogy ön meg akarta nekik mutatni, hogy annak a hatalomnak, amelyet ők kigúnyolnak, mert nem látják, távol kell tőlük maradnia. Hogy visszaélnének vele abban a pillanatban, amint megfogható alakban nyilvánulna. Én köszöntöm önt!

A barát, hajlongva, az ajtó felé indult. A püspök utána ment és csak úgy sugárzott a jóakarattól.

— De a kincsesládikó, hisznek még benne, azok ott...?

— De bizony hisznek! Monseigneur!

— De a kincs, — hát volt ott valaha kincs?

— Engedelmevel, monseigneur, én megesküdtem.

— Nos, nos, nekem... mondotta a püspök.

— A blankenbergh-i papnál van, ó gondoza. Megmutatta. Egy kis faládikó vaspántokkal.

— Nos?

— És a fenekén húsz csillogó Mária-Terézia-tallér van.

A püspök mosolygott, de nyomban megint komoly lett. Lehet egy ilyen faládát a gondviseléshez hasonlítani?

— Minden hasonlat sántít, monseigneur. Minden emberi gondolat hiú.

Páter Verneau még egyszer meghajtotta magát és kisurrant a fogadószobából.

Képek a turfról.

Irta: Bede Jób.

I. Az asszonyságok díja.

Szinte kánikulai hőséget érezünk e májusi napon. Az Andrássy-út szélein a milliomosok palotáinak kertjében virágzik az orgona. De meg százszorszépek is nyílnak már. Automobilon puffognak az utcán. Gummirádlisban húzódik meg, akinek még sem automobilja, sem fogatja nincsen, a középvasgyonú ember, meg a parvenü, a tisztességesen csak mulatságot kereső úr és a szenvedélyes játékos. Mesésen szép pesti asszonyokat látok. A ruhák elkápráztatják a szemet.

De az Aréna-úton már teherrel megrakott szekerek rontják a hangulatot. Elkésetten költözködő szegény emberek holmiját viszik tárgoncákon, mivelhogy most már költözni muszáj, ha eddig nem fizethették a házbért. A szatócs áll az ajtóban és törli rajta az eszét, hogy azt a pazarlást, ami ilyenkor a lóversenyre «megy», miképpen lehetne, minő találmánnyal a maga javára hasznosítani. Egy maréknyi a kocsi porából ráhull a költözködők tárgoncájára, egy marék az új találmányon töprengő boltosra. Nem igen látják őket. Csak arra gondolnak, hogy kik lesznek kint. Lesznek-e már asszonyok is, esetleg szebbek; lesznek-e urak, esetleg gavallérbak, gazdagabbak vagy szerencsésebbek . . .

Mind itt vannak, igen. Az arisztokrácia virágos kertje dúsabb és pompásabb, mint bármikor. Élénk vidámság, hangos beszéd. Mind a legújabb divatú ruha és mind a legszebb. Valamennyi dáma, aki itt van, mindig meghívást kap az udvari bálra. Mind résztvevő a poló-játékban és mind friss, jókedvű és fáradhatlan a nagyvilági mulatságok birásában. Az Apponyi grófkisasszonyok és a Karácsonyi grófkisasszonyok, az Andrássy grófnők fehér és rózsaszínű toilettejei nyomán tolong a mágnás gavallérok cilinderes csoportja.

Tülfelől a középosztály dísze, virága, azontúl a szerencsét keresők tömege és kétes egzisztenciák, az egyforintos helyen a jobb módú és szolidabb nép, a harminckrajcáros helyen a minden fajtajú proletárok ijesztően óriási tömege.

Nyergelik a lovakat. Csengetnek. Urak öltik magukra a színes inget. A megyeri Krausz Lajos lován, a Pálffy herceg lován, a

Lederer lovag lován, a Geist lovakon, a Losonczy, Liptay Béla báró, Folbert főhadnagy és a báró Springer lován mind gavallérok ülnek, hogy az asszonyságok díját elvigyék.

Megy az öreg starter a fehér zászlóval. A publikum izgatottan tolong a totalizátor körül, a tizkoronás és húszkoronás pénzek színültig töltik a kasszákat, brrrr... a villanyos csengettyük egy pillanat alatt egyszerre megszólalnak a lóversenytér egész területén, a totalizátor hivatalnokai elzárják a gépeket, a bookmakerek becsapják a könyveket, megkezdődött a futás.

Pejacsevics gróffal szalad legelől a Liptay Béla lova «Ornament» nevű. De mindenki tudja, hogy a «vezetés» nem sokat számít. Néha el szokott ugyan szaladni a Rohonczy Gedeon vagy a Geist Gáspár egy-egy lova és meg sem áll, amíg a totalizátor azt nem mondja, hogy 10 : 240. De ez az «Ornament» nem úgy szaladt el. Ez már fele úton penzióba lépett és ellenben előre tört egy Kioto nevű ló, amelynek az anyakönyve nem egészen kifogástalan, mert így van megjelölve: apja Zsupán vagy Tokio. Úgy látszik, mégis Tokio, mert olyan első lett, mint a politikában a gyanúsítás és a búcsúkon a pálinka.

Csak azután érdeklődtek tüzetesebben iránta és konstatálták, hogy Mr. Brook az angol úrlovas ült a hátán, ezenkívül pedig 10 : 55. Mely utóbbi meghatározás azt jelenti, hogy aki tíz forintot kockáztatott, az ötvenöt forintot kapott annak örömeire, hogy az asszonyságok díját ez a Kioto nevű ló, mely a Losonczy úr tulajdona, nyerte meg. Már t. i. a gazdája nyerte.

A buffetben pezsgőt töltögetnek, a győztest éljenzik. Sokan vesztettek, kevesen nyertek és egy ember, aki a Geist Gáspár Cipész nevű lovára tett, elkeseredetten kiáltott fel :

— Ez a Cipész elsusztatolta tíz forintomat...

II. A játékszenvedély.

Ilyenformán melegszik bele a publikum a lóverseny közben a szerencsejátékba. Így változnak eddig idegenek ismerősökké, közös sorsban, hogy vagy ugyanegy lovon vesztenek, vagy ugyanazon a lovon nyernek.

Azonban mindenképen megszenvednek érte. Egy-egy félóra nehéz töprengésekkel telik el. Számítanak, melyik lónak van úgynevezett esélye; melyiknek milyen a formája. Ki mit fogad. Mire tesz Péchy? Mire Rosenberg? Az istállók mit fogadnak? Aztán ők,

akik játszanak, bele se szólhatnak a játékba. Csak kidülledt szemmel ügyelik, hogy makrancoskodnak a lovak: «Ni, éppen az enyémnek lett rossz startja.» «Elmarad a fordulónál; alászolgája.» «De nem! Mégis előre jut!» «No most, most, óh . . .» «Vége van.»

Ha győz, ha nem győz. A szenvedett izgalom gyötri az idegeket. A veszteség kétszeresen sanyargatja, a nyereséget pedig duplán megérdemelte.

A finish és a start között leginkább a játékról van szó. A polgári népek között a kisjátékokról vitatkoznak, az előkelők a nagyokról.

Mily ártatlan multság ez a lóverseny mégis ahoz képest, amikor három úr egy ülőhelyében egymillió és négyszázezer koronát veszít csak úgy vacsora után! Ez is szóba kerül, más is. Csak időtöltésből beszélgetnek róla. Hogyan történik az ilyen nagy veszteség? Egemillió koronát csak úgy a mellényzsebből szed elő egy úr, aki veszít?

— Nem úgy, barátom, — magyarázza a benfentes, — aki olyan nagyba játszik, annak nagy a hitele. Az lefekszik, jó ízűet alszik és másnap intézkedik, hogy ki kell venni pénzt abból a bankból, ahol van pénze. Addig egy bon helyettesít mindent. Egy bon annyit ér, mintha az osztrák-magyar bank papírja lenne.

Az arisztokrácia virágos kertje elindul. A lovakat nézik meg, amelyek a következő versenyben fognak futni. Az urak egy része hátramarad.

— Te fennt voltál tegnap? — hallatszik a kérdés.

— Igen.

— Volt valami?

— Kicsi volt. X. «leadott» nyolcezeret.

— Ma revanche lesz?

— Az lesz . . .

Mindegy. Így is szép az élet. Úgy is szép. Az egyik ma «ad le» annyit amennyit, a másik holnap. Van revanche és jön új pénz.

Hopp! Az egyik ló elszaladt. Az ám! a Péchy Andor Philisterje megnyert egy 1100 méteres eladóversenyt.

— Meglátjátok, ebből a Philisterből még klasszikus versenyló lesz, — biztatják egymást a lószakértők.

— Ezen még kinyerünk egy fiakkerre valót.

S vége egy versenynek, következik a másik. Mint régi pénz után új pénz, régi ló után új ló.

És ezenképen a letört játékosok helyett is újak jönnek, friss pénzzel és új reményekkel.

OSZKÁR SVÉD KIRÁLY NAPLÓJA. A VIERWALDSTÄTTI TAVON. Mikor Luzernbe érkeztem, zuhogó eső fogadott és a várt nagyszerű alpesi panorámából bizony édeskeveset élvezhettem. Kénytelen voltam azonban ebbe is belenyugodni s elhatároztam, hogy türelmesen várok, — bár a visszautazáshoz nagyobb kedvem volt eleinte, — midőn az idő hirtelen változása, amilyen csak Svájcban észlelhető, föllebbentette a tó felhőfátyolát és a túloldalnak egy részét teljes ragyogásában láthatóvá tette. Minthogy pedig gőzösünk már ott pöfékelt a kis luzerni révben, összeszedelőztünk, hogy folytassuk utunkat a tavon délfelé, otthagyva Luzernt szakadó esőjével együtt. A világhírű tónak Flüelenig terjedő része a Rigi, Pilatus hegyek és a Tödi-Alpok panorámájával valóban fenséges. Elhaladván Beckenried mellett, mely olyan érdekesen fekszik a Seelisberg tövén, bejutottunk a tó szűkebb medencéjébe, Schwytz és Uri kantonok területére. Legelőször Brunnen városkában kötöttünk ki. Közvetlenül a révnél egy fogadó áll, amelynek fehérre meszelt falát érdekes régi freskó díszíti. A kép két óriást ábrázol, alattuk ez a fölírás: «Switer besiegt Swen und gründet Schwytz.» Ki lehetett ez a Swen? Az épület másik falán újabbkéletű festmény a három Eidgenössé-t ábrázolja, amint a morgarteni ütközet után megalapítják az államszövetséget.

Hajónk teljes gőzzel rohan tova; beáll a csendes, szelid alkony; a tó tükrét egy habfodor se zavarja, mintha az egész víz szunnyadna a berni Oberland hókoronázta óriásai alatt. Az emelkedő partokon egyszerre feltűnik az árnyékos Rütli, ahol Tell, Melchtal, Stauffacher és Walter Fürst tartották híres összeövetelüket és kötötték meg szövetségüket az 1307-ik év november 8-ának azon az emlékezetes éjszakáján. A hagyomány szerint azon a helyen forrás fakadt volna a földből. Kissé távolabb, a Tell's Platte-n (ahol Tell a Gesslert vivő ladikjából partra ugrott, hogy a börtön elől meneküljön) kis kápolna áll, egyike a sok Tell-kápolnának, amiket a svájci nép hálája emelt hőse emlékezetének. Még Tell nagy dalnoka is megkapta a méltó elismerést: a túlsó parton kő-pyramist emeltek tiszteletére, a következő felírással: «Dem Sänger Tell's, Friedrich Schiller die Ur-Cantone 1859.» A tó déli részén, Flüelenben partra szálltunk, hogy másnap reggel postakocsin folytassuk utunkat Szent-Gotthárd felé.

SZENT-GOTTHÁRD. Őszintén szólva, haboztam, mielőtt megkíséreltem a gotthárdi utazás leírását. Vannak a természetnek olyan remekei, amikben csak mint csendes, szót-

lan szemlélők gyönyörködhetünk, amiknek fenséges volta még a csodálkozásnak hangját is elnémítja. Ilyen a gotthárdi szoros is. A természet itt mint hatalmas óriás mered elénk és szinte méltatlankodva tekint le a törpe tolakodókra, akik sziklás bensejének titkaiba behatolnak erőszakos szerszámaikkal, és profánul kimérik hosszát-szélességét. Gyönyörű fekvésben itt van Altdorf, Gessler híres lakóhelye. Itt repült el Tell Vilmos tévedhetetlen nyila gyermeke homloka fölött. Most emléktorony emelkedik a nevezetes hely fölött, a városka egyetlen terét pedig Tell szobra ékesíti.

Az út folyton emelkedik, s a félelmetes havasok mindközelebről meredeznek. A tízezerlábnyi Bristenstock, amint csillogó hó-koszorúja visszaveri a nap sugarait, leírhatatlanul fenséges. Arntägtől kezdve az út hirtelen esni kezd, s bejutunk a voltaképeni Gotthárd-szorosba. A kis Reuss folyó, az utas hű kísérője, itt hangosabbá válik, völgye azonban terméketlenebb: a fenyvesek között csak a pázsit zöldel. Az első hídon túl pompás téglatországút kezdődik, valószínű remekműve az útépitésnek. A habzó-zuhogó Reuss folyón át, mely szeszélyes kanyarodásaival minduntalan megakasztja az országútát, egyre szaporodnak a hidak. A nyolcadik hídja a leghíresebb, az úgynevezett Ördöghídja; majdnem ötfélezer lábnyi magasságban, egy csodás víz-esés fölött, melyet a gőzként szerte fecskendő vízcseppek örök habfelhőbe borítanak. A zúgó heves szél felkorbácsolja a vizet és fagyasztóan hideg cseppeket fecskendez arcunkba. A természet vadsága összeszorítja már itt is a szívet, de amint bekerülünk az Urnerloch alagútba, ahol a rideg, fagyos vízerecskék százával kigyóznak, sziszegnek ide-oda, s a szél kísértetiesen süvít a homályos sziklabörtönben: valósággal ördögi az egész környezet. Az országút meredek esése nemsokára megszűnik, s ismét emelkedni kezd. Andermatt-nál pihenő, ebéd és lóváltás. Az ég borulni kezd, köd ereszkedik a vidékre. A jéghideg patakocskák bujósdi játszanak a sziklaóriások között; a vidék rideg, egyhangúan kietlenné válik. Végre megérkezünk a legmagasabb pontra, a sötét épülettömb elé: Hopitium Sancti Gotthardi.

Ezen túl aztán vágatva haladunk a mind szabadabbá, derültebbé váló vidéken, a Ticino völgyébe. Az ég mind fényesebb, a levegő mind tisztább. Micsoda fenséges változás! Bella Italia!

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

13.

Csak úgy történt. Megállt a ház előtt egy fiakker. Kiugrott belőle egy férfikalapos nő, kockás utazóköpenyben. Utána a falusi szolgál, rémesen nagy csomagokkal, amiben mindenféle ennivaló volt. Vaj, tojás, egy fél őz, nyúl, alma, dió és egyebek.

Néha nagy doboz virág is jött, csupa nemes üvegházi növény. Aroleák, orchideák, kaméliák.

Maga az úrnő, Vera édesanyja, rendkívül élénk és fiatalos nő, csak felrohant, összecsókolta bennünket. Megkérdezte, hogy vagyunk? Dolgozunk-e sokat? Nem voltunk-e betegek? Van-e pénzünk? S aztán, feleletet sem várva, elrohant, be a kocsiba és hajrá, az ügyvédekhez.

Csupa birtokper volt az egész élete. Folyton birákkal, ügyvédekkel tárgyalt valami milliót érő uradalom ügyében, amit fondorkodó rokonok elkaparintottak előle.

— Lássá, ez folyton így megy odahaza. Reggeltől estig nincs másról szó, mint perekről. A mama szídjá a papát, hogy az ő gyámoltalansága miatt történt az egész manipuláció. A papa az idegességtől már olyan vékony, mint az ujjam. A mama lőt-fut. Hol itt van, hol a birtokon. Nincs egy percig nyugta. A Feri, akinek az egyetemre kellene járnia, hol Párisban van, hol Nizzában. Szórja a pénzt, szeretőket tart, váltókat ír alá. A néném szemrehányásokat tesz a mamának, hogy az ő akarata ellenére választották el az urától s hogy ő most boldogtalan. A mama ezért újra a papának támad, hogy miért nem szerez már másik férjet Margit számára. S ez így megy a végtelenségig. Én nem bírtam ki tovább. El kellett jönnöm. Ez a művészkedés csak ürügy, hogy magam lehessenek, szabadon. Hisz nekem nincs is tehetségem. De hát mit csináljon az ember, ha az otthon valóságos Lipótmező. Ott legalább nyugtom van, békét hagynak. Mert amíg otthon voltam, nekem is kijutott a patáliából naponként. Szidtak, mert nem akarok feleségül menni egy kuriai bíróhoz, aki szerelmes belém. Ez is a mama

fölfedezése. Az az ember roppant gazdag. De golyvás szegény. Végre is, nem engedem magamat nevetségessé tenni ilyen házasság által. Elég, hogy a Margit szenved.

— Miért nem megy férjhez valaki máshoz? — kérdeztem tőle. — Lehetetlen, hogy ne ismerne valakit, akit méltónak tart magához, akinek szívesen lenne a felesége.

— Hát, talán igaza van. Van valaki. Egy fiatal és intelligens ember. Itt van Pesten. Egy hétig nálunk volt valami ügyben. A principálisa küldte le, bizonyos akták végett, amiket láttamozni kellett a családi levéltárban. Pokoli munka volt. Én segitettem neki és akkor megszerettük egymást.

— Nos, és?

— Semmi. Nem lett belőle semmi.

— Ő nem akarta?

— Nem lehetett. Még akkor nem is volt meg az ügyvédi vizsgája. De máskülönben is.

— Szegény?

— Az nem volna baj. Nekem százezer forint hozományom van s ezenfelül is kapok még valamit. De más...

— Valláskülönbség?

Elpirult.

— Ne vegye rossz néven: igen. Az a fiatalember zsidó.

Elbámultam. Én ezt a szép, komoly úri leányt olyan yira felvilágosúlnak, minden előítéletől mentnek tartottam, hogy ilyen okra, mint komoly akadályra, nem is gondoltam.

Rögtön meg is mondtam neki a véleményemet.

— Óh, ami engem illet, — válaszolta ő, némi habozással, — én igazán... én nem törődnék az egész dologgal. A családom... ámbár ezzel se. De mégis vannak bizonyos dolgok, amiken az ember nem nézhet keresztül — csak úgy. Például itt — az ő családja.

— Ah, úgy! A család nem intelligens!

Kicsit mosolygott, szégyenkezve, majdnem gyermekesen. — Nem csak ez. A papa információkat szerzett. Bolond dolog. Az egész ház kacagott rajta. Végre is, nem lehetek egy ember felesége, akinek az apja ilyen hivatalt visel.

— Milyen hivatalt? — kérdeztem, most már a legmagasabb fokán az érdeklődésnek.

— Hitközségi hivatalt. Ő az, aki elvágja a csirkék, libák s egyéb szárnyasok nyakát, rituális szokás szerint.

Most már belőlem kitört a kacagás.

— Sakter?

Szomorúan bólintott a fejével.

— Képzelve. Ilyen szerencsétlenség.

Olyan komolyan mondta ezt, hogy elállt a kedvem a nevetéstől.

Hát a sorsnak tetszik ilyen tréfákat improvizálni. Nem is olyan nevetséges. Inkább tragikus az egész állapot. Az ember akármilyen engedékeny legyen bizonyos tekintetben, mégsem nyugszik meg egynémely állapotban. Nem is csodálkoztam, hogy a finom, kényes nemes kisasszony nem óhajtott kezet csókolni apósának, a hitközségi metszőnek. Nem is lehet józan fejjel ilyet kívánni.

Csak elhallgattunk a dolgról és nem is szóltunk róla többet.

Inkább az én ügyeim kerültek szóba, az én kilátásaim, művészpályám, jövőm.

— Magának jó lesz — mondta ő. — Magáé lesz minden. Meglátja: minden.

— Ki tudja! — feleltem én és ilyenkor elfogott valami rossz előérzet. Eszembe jutott, amit a mester mondott.

Ha egyszer csakugyan elesnék nagy rohanásomban és nem tudnék fölkelni többé!

Egyszer! De mikor? Tíz-tizenöt év múlva nem bánom. Ha vége lesz az ifjúságnak, vége lehet a hírnek, dicsőségnek is. De addig! Addig nem szabad, nem lehet, hogy egy bolond véletlen utamba álljon. És nem lehet azért, mert hiszen én várok valakire. Valakire, akinek jönnie kell s aki jönni is fog bizonyára. És akkorra kell valamivé lennem. Kell. Akarom. Akarom.

És ráfüggesztve szemeimet az ágyam felett függő képre; a gyönyörű magas homlokra, a fényes fekete szemekre, az egész remekbe formált isteni alkotásra, felsóhajtottam.

— Ne engedj engem . . . . Allj mellém! Légy velem! Segíts!

KILENCEDIK ESTE.

A tizenkilencedik születésnapomon történt. Vera több apró meglepetések között, páholyt hozott az Operába.

— Ma este grand-dames-ok leszünk. Nem fogunk szorongni a földszinten, hogy a szomszédok a nyakunkba köhöghessenek. Magunk leszünk egy első emeleti páholyban, mint két hercegnő. Utána itthon vacsorázunk, ami van. Egy szállítmányt megesszünk. Vadat, tésztát befőtteket. Kuglernél egy habostortát rendeltem, no mit szól ehhez? És . . .

most következik az igazi. Nyissa ki a fülét. Egy üveg pezsgő. Egy nagy üveg pezsgő. Igazi francia. Egy üveg Saint-Julien is van itthon. Mulatni fogunk hohó, berugunk. Kell valahára. Egyszer élünk és soha többé. Nem igaz?

Felöltöztünk. Vera egy világoskék csipkével diszített blouset vett föl, én egy igen egyszerű, feketét, kicsi fehér gallérral. Beültünk a páholyunkba és figyeltük az előadást. Azt hiszem, Sába királynője ment. Az első felvonásközben hirtelen olyan sajátságos érzésem támad. Nem tudom, mi van velem. Nem tudok nyugton maradni. Kipirulok.

Vera nevet.

— Nagy zavarban van, mert nagyon nézik. Örüljön, hogy föltünést kelt. Ebből láthatja, hogy szép. Mert bizony a toiletteje nem hívja ki a pillantásokat. Egészen olyan, mint egy apáca.

Fölkeltem, hogy visszahúzódjak a páholy belsejébe, mikor hirtelen valami titkos vonzás által készte lepillantok a földszintre.

A harmadik, vagy negyedik sorban, a legszélső ülésen egy férfi ült. Egy hosszú hajú, bajusztalan férfi. Szép és finom vonásai voltak, mint egy asszonynak. Mereven néz, én is ránézek. A tekintetünk összekapcsolódik. Nem bir szétválni. Szinte megbabonázva állok egy helyben és nézzük egymást.

— Ki az ott? — kérdem Verától.

— Hol? Merre?

— Az a bajusztalan. Aki most idenéz.

— Az? Hát nem ismeri? — No szép! Mért nincs ott a megnyitásokon? Jaj, kis lány, az nagy valaki! Kemenes, a műkritikus. Huh, micsoda veszedelmes ember! Üljön már le! Azt mondják rá, hogy megeszi az asszonyokat. Én ezt nem értem. De hogy egy csomó szeretője van, az bizonyos. Egyről ismereretes, hogy imádja, bálványozza, megünnepli a talentumot. De hogyan. Aki mellé egyszer odaáll, az meg van csinálva. A festők különösen imádják. De szeretik a színházaknál is. A nők... no nem beszélek róluk. Nézze, most köszön, már jön is. No, mit csinál? Ne legyen olyan izgatott. Bemutatom magukat egymásnak.

Egy halk kopogás, aztán belépett. Verával kezét fogott, jó erősen, pajtásosan és meghajolt előttem.

— Kemenes György. Dirk Leona.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

13.

A két fiatalember, a diák és a kadét, gyermekkori barátok, egykorúak voltak, mindketten szép fiuk, de nem hasonlítottak egymáshoz. Borisz magas, szőke ifjú volt, szép, szelid arcvonásai finomak és gyengédek. Nikolaj alacsony, göndör fiú, nyílt arc kifejezéssel. Bajusza már ütögetett felső ajka fölött, amely energiát fejezett ki. Nikolaj elpirult, mikor a szalonba belépett. Látszott, hogy szeretne valamit beszélni, de nem bír; míg Borisz mindjárt feltalálta magát és elbeszélte tréfálkozva, hogy ismerte a Mimi-babát még mint fiatal lánykát, sértetlen orral, de velük megöregedett szegényke, és fejét is megrepszttette az öt esztendő. Ezeket mondva, Natasára nézett. Ez elfordult tőle, s kis öccse felé kacsintott, aki remegett a visszafojtott nevetéstől; erre a látványra már ő sem tudta nevetését tovább tartani, hangosan kitört belőle s kiszaladt a szobából, ahogyan csak apró lábai bírták. Borisz nem nevetett.

— Azt hiszem, ki akart hajtatni, mama; — szólt anyjához fordulva. — Akarja a kocsit?

— Igen, menj, fogass be, — válaszolta az mosolyogva. Borisz csendesen kiment, Natasa után.

IX.

A fiatalságból, nem számítva oda a grófnő legidősebb leányát (aki négy évvel volt idősebb Natasánál és már nagyleányszámba ment) meg a vendég-kisasszonyokat, csak Nikolaj és Szónya maradtak a szalonban. Szónya, a grófnő unokahuga, finom, filigrán, barna leányka volt, hosszú szempilláktól árnyalt szelid szemmel, fején kétszer körülcavart fekete hajfonattal; arcán és sovány, de szépen formált karjain halvány rózsaszínű, finom bőrrrel. Mozdulatainak könnyedsége, gyengéd tagjainak lágysága és ravasztság, fürkésző magatartása a kis fejletlen cicára emlékeztetett, ami valamikor szép, nemes példánnyá fog fejlődni. Illőnek tartotta, hogy mosolygásával mutassa, hogy részt vesz a társaság beszélgetésében; de akarata

ellenére is mindig unokatestvére felé kacsintott hosszú szempillái alól, és pedig olyan lányos szenvedélylyel, hogy az a nagyvilági mosolygás nem téveszthetett meg senkit; látható volt, a kis cica alig várja, hogy Borisz és Natasa után ő is megszabaduljon a szalonból és unokatestvérével játszhasson és enyeleghessen.

— Igen, ma chère, — szólta az öreg gróf egyik vendéghez fordulva és Nikolájra mutatva. — Látja kérem, ennek a gyerekek a barátja, Borisz, tisztté lett és most ez a fiú, nehogy el kelljen hagynia őt, barátságából ott hagyja az egyetemet és engem, szegény öreget, s katonának megy. Pedig már volt részére egy állás a levéltárban. Ez aztán barátság! Nem?

— Hát igazán meg van izenve a háború, amint mondják? — szólta a vendég.

— Már régóta mondják — válaszolt a gróf. — Mondják, mondogatják, s majd egyszer elhallgatnak vele . . . Igen, ma chère, ilyen a barátság! — ismételte. — A huszárokhoz fog menni.

A hölgy, nem tudva mit feleljen, bólintott.

— Nem is barátságból — szólta Nikoláj elvörösödve, mintha valami szégyenletes vád alól menteketőznék. — Nem barátságból, hanem csakis, mert kedvem van a katonasághoz.

Unokatestvérkéjére és a vendég-kisasszonyra pillantott, akik helyeslőleg mosolyogtak rá.

— Nálunk ebédel ma Schubert, a pavlográdi huszárok ezredese; ő viszi majd el. Mit tegyek? — szólta a gróf vállat vonva és nagyon igyekezve vidáman beszélni arról a tárgyról, ami láthatólag sok keserűséget okoz neki.

— En mondtam, papa, — szólta a fiú — hogy maradok, ha nem akar elbocsájtani. De hiszen én nem is vagyok valómásnak, mint katonának; se diplomata, se hivatalnok nem válnék belőlem; én nem bírom az érzelmeimet palástolni — mondá folyton a két leányra kacsintva.

A kis cica, tekintetét folyton rászégezve, késznek látszott minden pillanatban elkezdni vele a játékot, hogy macskatermészetét szabadon kielégíthesse.

— Jól van, jól! — szólta az öreg gróf, — ez is mindjárt felforr! Bonaparte mindnyájának elcsavarta a fejét; nem bírnak egyébre gondolni, mint hogyan lett az egyszerű hadnagyból császár. Különböben adja isten . . . — tette hozzá, nem véve észre a látogató hölgy gúnyos mosolyát.

Napoleonról kezdtek beszélni, és Julie, Karagin grófnő leánya a fiatal Rosztovhoz fordult:

— Milyen kár, hogy nem volt múlt csütörtökön Arharovéknál. Úgy unatkoztam maga nélkül — mondá nyájasan mosolyogva. — Az ekképpen megtisztelt fiatalember kacérkodó mosolylyal közelebb húzódott Julie-hez, nem is gondolva avval, hogy a szegény, piruló és nagy erőfeszítéssel mosolygó Szónya szívét mekkora féltékenység kinozza azalatt. Beszédközben egyszerre rápillantott. Szónya szenvedélyes és izgatott tekintettel nézett szemébe és, alig bírva könnyeit visszafojtani, felkelt és kiment a szobából. Erre aztán oda volt Nikoláj élénksége is. Alig várta, hogy a társalgás megakadjon, s mihelyt az első alkalom kínálkozott, felkelt ő is és dült arccal sietett Szónya után.

— Micsoda titkos dolgokban sántikálnak ezek a fiatalok, — szólt Dubecki hercegnő a távozó Nikoláj után; — «cousinage dangereux voisinage!»

— Bizony! — válaszolt a grófné, miután ismét beborult a szalon a fiatalság ragyogó napsugarainak távoztával; és mintegy kérdésre válaszolva folytatta: — Mennyi szenvedésbe, mennyi gondba kerül, amíg élvezetünket találhatjuk bennük! Még mai napig is több aggodalmam van miattuk, mint örömöm. Mindig félek, mindig aggódom! Éppen ez a kor a legveszedelmesebb a fiuknak meg a leányoknak.

— Minden a neveléstől függ, — szólt a látogató.

— Teljesen igaza van. Mindeddig, hál' Istennek, barátja voltam a gyermekeimnek, és meghitt bizalmasa, — mondá a grófnő a legtöbb szülő meggyőződésével, aki azt hiszi, be van avatva gyermekeinek minden titkába. — Tudom, hogy a lányomnak én vagyok a legbizalmasabb barátnője, és hogy Nikolenka, ha fog is egyet-kettőt botlani — hisz fiuknál nem lehet másképp — sohse lesz olyan, mint a pétervári ficsurok.

— Nagyszerű gyermekek, szó sincs róla — biztosította a gróf, aki minden kérdést avval szeretett megoldani, hogy elnevezte nagyszerűnek. — Lássá, most a huszárokhoz akar menni! Mit akar, ma chére!

— Édes kis teremtés a kis Natasája — szólt egyik hölgy. — Eleven, mint a kéneső!

— Az ám, valóságos kéneső — szólt a gróf. — Egészen rám üt. És micsoda hangja van! Az én leányom ugyan, de minden elfogultság nélkül mondhatom, hogy nagy énekesnő lesz belőle. Vettünk melléje olasz énektanítónót

— Nem lesz még nagyon korán? Azt mondják, árt a hangnak, ha ilyen tulságos fiatal korban kezdik művelni.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Fémek érzékenysége. Valami angol professzor nemrég megjelent tanulmányában avval az érdekes kérdéssel foglalkozik, teljesen hiányzanak-e az életjelenségek a szervezetlen testekből? Az ő kutatásai alapján most már feltehető, hogy a fémekben is megvannak az élet nyomai, amennyiben többek közt észlelhetők bennük a kifáradás tünetei; ha ártalmas vegyi hatások megmérgezik, úgy ellenméreggel normális állapotba hozhatók. E felfedezés lerontja azt a merev határfalat, amit a tudomány emelt a szerves és szervetlen világ között. A szerves anyag csak komplikáltabb, fejlettebb, mint a szervetlen, amely azonban szintén nagy mértékben fogékony, sőt úgy szólván életképes is. Nagy jelentősége van ennek a felfedezésnek a tudomány haladásában, főleg az orvosi tudományban.

A gondolat gyorsasága. Mi, akik a gondolatnak közmondásos sebességét a gyorsaság legfelső fokának képzeljük, alig bírjuk felfogni, hogy ennek a gyorsaságnak fokozatai is vannak. Igen sok psychologus tett kísérletet arra, milyen gyorsan bír egy benyomás gondolati képzetet közvetíteni, s most legújabbán megvizsgálták, mi az időbeli különbség a rendes és rendkívüli állapotban jelentkező képzetek között. Hogy valamely külső érzetet felfogjunk, ahhoz a mérések eredménye szerint a másodpercnek egyötöde szükséges.

Ez a felfogóképessége az agyvelőnek nagyon gyengül az abnormis állapotban, pl. az álomban is. Téves tehát az a nézet, hogy a gondolatok és képzetek álomban gyorsabban működnek. A francia Piéron igazolta ezt a következő kísérlettel: egy alvó ember közelében 30 másodpercig húzott fel egy órát, s aztán felébresztette médiumát. Kiderült, hogy az óra zajához fűződő álmoképek sokkal lassabban következtek egymásra, mint az éber ember gondolatai, tehát egyenlő idő alatt az alvó ember kevesebb képzetet bír produkálni, mint éber állapotban.

Egy ősrégi hal. Még ma is itt élnek mellettünk vidáman olyan állatfajok, melyek már az ichthyosaurus korában, sőt még előbb léteztek. Egy ilyen valódi ősrégi időkből reánk maradt állat Ausztráliának vízi gőtéje, a ceratodus, mely amúgy igazán Darwin szellemében egy átmeneti formát mutat hal és tűzgyík között, mert van még kopoltyúja, hogy a vízben is tudjon levegőre szert tenni, de van már tüdeje is, mint a szárazföldi állatoknak a tűzgyíktől fölfelé. Ez a ceratodus fajtát illetőleg öregebb, mint a legvénebb ichthyosaurus, és mégis, jóízű lazac-színű húzával még ma is nagy öröme szolgál az ausztráliai négereknek. — Ilyen a lingula, egy apró, félig féreg-, félig kagyló-formájú állat az úgynevezett brachiopodák csoportjából, ott él az oceanban, amióta csak tudomásunk és maradványaink vannak élő állatokról; ott él a kambriai korszak óta, ahol a mi bölcsességünk kezdődik, egészen a mai napig.

A kámfor gyártása. Az emberiség által elfogyasztott kámfor legnagyobb része Formosáról származik, China partvidékének e nagy szigetéről, melyet a legutóbbi kelet-ázsiai háború alatt Japán Chinától elhódított. S ez a mennyiség nem csekély; nem kevesebb mint tíz millió négyszázezer font kámfor kerül a világforgalomba s ennek több mint felét Formosa szállítja, míg a többit China, Japán, Szumatra, Jáva és Florida. Érthető, hogy Japánra nézve nagy jelentőséggel bír ennek az anyagnak a termelése, nem lehet tehát a nagy négy tengerentúli szigetország számára kellemes az a hír, hogy egy német tudós feltalálta a kámfor gyártásának módját a terpentintől. Ha ez igaz, Európa nem lesz már a távoli kelet erdeire utalva, hogy kámfor - készletét fedezze, mivel itten kazánokban és üstökben fog kifőződni ez az imígy iparcikké emelkedett nyerstermék. Hogy azonban igaz-e ez, az még bizonytalan. Mindenesetre azonban jó ez a hír arra, hogy megismerkedjünk az igazi kámfor keletkezésével. Egy *Cinnamoni* *Cambria* nevű fa izzadása ez. Japán tudósok szerint ez az izzadás úgy történik, hogy a fa bizonyos sejtjeiben valami illó olaj keletkezik, amely kezdetben sárga, később aztán színtelenné s a kristályozódásra hajlóvá válik. Ezen a fejlődési fokán a fa hosszirányu rostjai mentén szétszívárog s a kéreg résein is kristályok formájában jelentkezik. Kezdetben csak ezt az izzadmányt értékesítették és pedig világító szerként. Később azonban, különösen Európában rafinálták ezt a nyers nedvet s előállították a kámfor különböző fajtáit. Ma három formában ismerjük, mint: nyers, fehér és vörös kámfort. A nyers egy átható sárgásbarna olaj, mely valamivel hígabb, mint a víz. Ha ezt lepároljuk, nyerjük a fehér fajtát, mely fehér, híg s szintén igen szagos. Ennek hevítése és sűrítése folytán keletkezik

a harmadik változat, a vörös kámfor, mely rozsdás színű s szintén hígabb a víznél.

A forradalom.

Verjék be a fejünket. Most pedig tartjuk a fejünket és akinek nem tetszik az igazság, melyet ki fogunk mondani, verje be érte. De ki kell mondani ezt az igazságot, ha egyébert nem, azért is, mert azok közé tartozik, amelyekről, isten tudja miért, mélyen hallgat mindenki. Hallgat a főváros, a képviselőház, a sajtó és hallgat a közönség. Hallgat és fizet. Ez az igazság pedig az, hogy nincs gyávább népe a világnak, mint ezé a szép fővárosé. Ez az a nép, amely nyugodtan nézte, mikor a villamos vasut alkalmazottai sztrájkoltak és a tanulatlan kocsivezetők tucatjával gázolták el az embereket, ez az a nép, mely egyetlen szót sem emelt az ellen, hogy a főváros legszebb részét, a Dunapartot mindenféle faalkotmánynyai elrutították és a legkényelmesebb közlekedési utak egyikét elzárták, a Dunát kisajátították, mert a Duna-ünnepély mágnásrendezőinek a szeszélye úgy kívánta és ez az a nép, amely szó nélkül fizet azóta, hogy a pékmesterek néhány nappal ezelőtt felemelték mindenféle kenyér árát és abból a zsemlyéből, amelyből eddig tizet-tizenkettőt is adtak egy

hatosért, most már csak hatot adnak. Tizenkettedikén kitört a péksegédek sztrájkja és bár a mestereknek csak csekély hányadrésze adta meg a követeléseket, tehát a munkásaikat még a régi árszabály mellett fizetik, a kenyér árát már fölemelték mindnyájan. A közönség pedig fizet és szó nélkül nézi ezernél több szegény ember keserű harcát, amelyet egy csomó kövér pióca ellen folytat, pedig ezek a kiszáradt, rossz lábu és görbe hátú legények nemcsak jobb fizetésért küzdenek, hanem azért is, hogy a közönség elé ezután tisztább, ízletesebb, szóval meg-ehető kenyér kerüljön. De azért feléjük se néz senki, sőt vannak, akik ellenük fordulnak. Beszélünk a sztrájkról jómódu urakkal, olyanokkal, akik ha közvetlenül nem bonyolódnak háborúba munkásokkal, szeretik adni a szociálistát is.

— Ugyan mit akarnak ezek az emberek? — mondták. Olvastuk a lapokban, hogy a mesterek minden követelésüket teljesítik és csak az ipartestület munkaközvetítőjének a segédek munkaközvetítőjébe való beolvasztása ellen tiltakoznak és csak azt nem akarják még vállalni, hogy egyedül a munkások betegsegélyezőpénztárába szabadjon beírni segédeiket. Hát nem mindegy a munkásnak, hogy melyik közvetítő szerez neki munkát, ha jelentkezik mester, aki legényt akar és nem mindegy neki, hogy

melyik intézet támogatja betegsége idején, ha mindegyik hatósági felügyelet alatt áll egyformán?

Nincs ujság, amely írt volna erről és ezért sietünk megmondani felvilágosításul mindeneknek, hogy szörnyen nem mindegy. Annyira nem, hogy ezen fordul meg a harc és nem lesz addig őszinte béke, amíg ezt a követelést a segédek ki nem vívják. Mert ez a két pont a biztosítóka annak, hogy a mesterek apránként vissza ne vonhassák, amit most megadnak. Mikor 1895-ben győzelemmel véget ért a péksegédek harca, a mesterek néhány hónap mulva telerakták hirdetéssel a vidéki, sőt még a horvátországi, szerbiai és boszniai lapokat is, hogy jöjjenek Budapestre péksegédek, megnyilt az aranybánya a fővárosban, munkát kap itt minden ember! És jöttek és rövid idő alatt ezernél több munkanélküli segéd lézengett a fővárosban, aki aztán, mikor kifogyott a kis pénzéből, egy darab kenyérért, egy piszkos szalmazsákért vállalta volna a hóhérságot is. A nagy kínálat folytán pedig nyomban leszálolt a munkabér és hiába volt a győztesek kezében három pecsétes írás is, az ipartestület munkaközvetítője annyi olcsó erőt szállított a mestereknek, amennyit csak akartak. A műhelyek rondasága maradt a régi, ha ugyan nem lett rosszabb, a közönség pedig

ette a kenyeret, amelynek készültét ha látta volna, talán örökre lemondana erről az élvezetről. Ezért szükséges, hogy a munkaközvetítés egyedül a segédek kezében maradjon, ők majd tudni fogják, hogy milyen föltételek mellett adjanak munkást annak, aki kér. Ha pedig valaki attól félne, hogy így a szegény, védtelen mesterek teljesen ki lesznek szolgáltatva a vérszopó segédek önkényének, azt megnyugtathatjuk, hogy itt van a fővárosban az állami munkaközvetítő, onnan is kaphat munkást, aki akar, csak hogy ez az intézet nem fogja senkinek se megtenni a szívességet, hogy a bérek leszállítására, fölösleges embereket csábítson ide. A segédek másik félreértett követelése a betegsegélyző pénztárra vonatkozik. A mesterek ipartestületének volt egy betegsegélyző pénztára, amely körül erősen tömörültek a segédek, mert az intézet pénze az ő filléreikből gyűlt össze és mert kiválóbb embereik vezérszerepet játszottak benne. Ez a pénztár kitünően teljesítette hivatását, de mert fegyvert jelentett a segédek kezében, a mesterek nem szerették. Ki is járták, — ugyan mit nem lehet Magyarországon kijárni, ha azzal érvelnek, hogy izgatók kezéből kiveszik a hatalmat, — hogy a kormány feloszlassa. A mesterek aztán beiratták segédeiket a kerületi pénztárba, amely

olyan kitünően van szervezve, hogy tagjainak a joga csak az alapszabályokban van meg, a valóságban sohasem érvényesülhet. Ebben a jeles intézetben aztán széjjel morzsolódtak volna a péklegények és ezért akarnak a munkások által vezetett általános munkaspénztár tagjai lenni. És még azért is, mert ennek a pénztárnak a háta mögött ott áll az egész nemzetközi szociáldemokrata-párt, amelynek van ereje és módja arra, hogy megvédelmezze azokat, akik hozzászítanak. Ez az oka, hogy a segédek ragaszkodnak az említett lényegtelennek látszó két ponthoz és a közönség a saját érdekében cselekszik, amikor támogatásával erőhöz juttatja őket. A segédek ereje egyet jelent a kenyér tisztaságával és jóságával.

A kiadóhivatal közlése.

Április elsejével új előfizetést nyitottunk a Jövendőre. Az előfizetési ár: egy óra egy korona, félévre 6 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcél szerűbb azonban március elsejétől kezdődőleg előfizetni.

JÖVENDŐ

1903. MÁJUS 17.

Széll Kálmán mérlege.

Dr. M.: Beszélgetés a bécsi diktátorral.

Quo vadis?!

A bán.

Ünnep a Dunán.

Oroszországi krónika.

Csizmadia Sándor: Anyám mosni jár.

Barcsay Domokos: Híres emberekről.

Hauptmann Gerhard: Végzet.

Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.

Egy készülő verses-könyvből.

Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.

Leonid Andrejev: A kacaj.

Lagerlöf Selma: A kincsesládika.

Bede Jób: Képek a turfról.

Oszkár svéd király naplója.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

A kiadóhivatal közlése.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Rendkívüli nagy szerencse Töröknél!

Miután már sok, nagyon sok millió korona nyereményt fizettünk ki nagyrabecsült vevőinknek, a szerencse újból kedvezett nekünk és a f. é. április 22-én lefolyt főhúzásnál a nagy jutalmat

Jegyzéke az 55.000 nyereménynek. Legnagyobb nyeremény a legszerencsésebb esetben 1,000.000 korona.

1 jutalom	600000
1 nyerem.	400000
1 à	200000
2 «	100000
1 «	90000
2 «	80000
1 «	70000
2 «	60000
1 «	50000
1 «	40000
5 «	30000
3 «	25000
8 «	20000
8 «	15000
36 «	10000
67 «	5000
3 «	3000
437 «	2000
803 «	1000
1528 «	500
140 «	300
34450 «	200
17500 à K. 170, 130, 100, 80, 40	
55000 ^{nyerem.és} _{jut.-összeg}	K. 14.459,000

melyek körülbelül 5 hónap alatt hat osztályban húzatnak ki.

600.000 koronát az 5.000 korona főnyereménnyel együtt, összesen 605.000 korona összegben mi nyertük és fizettük ki nagyrabecsült vevőinknek az 57080. számú sorsjegyre. Egy és egy fél millió korona nyereményt fizettünk ki egyedül az utolsó sorsjátékban nagyrabecsült vevőinknek. A következő szerencseszámokat ajánljuk: 13441, 13433, 22120, 22119.

Az I. osztályu sorsjegyek árai: egy egész eredeti sorsjegy frt 6.— vagy korona 12.—, egy fél eredeti sorsjegy frt 3.— vagy korona 6.—, egy negyed eredeti sorsjegy frt 1.50 vagy korona 3.—, egy nyolcad eredeti sorsjegy frt —.75 vagy korona 1.50.

Kérjük, szíveskedjék az I. osztály húzásához a sorsjegyeket főüzletünkben, vagy fiókjainkban, lehetőleg azonnal megvásárolni.

Nyereményhúzás már május 22. és 23-án.

Teljes tisztelettel

Török A. és Társa
bankháza
Budapest.

Legnagyobb osztálysorsjáték-üzlet hazánkban. Központ: Teréz-körút 46/b. Sürgőncím: Törökbank.

Osztálysorsjáték-osztályunk főárudái:

Főüzlet: VI., Teréz-körút 46/b. — Telefon: 24—27.

Fiókok:

Váci-körút 4. szám. — Múzeum-körút 11. szám.
Erzsébet-körút 54. szám.

A drótnélküli táviró.

Marconi találmánya valósággal forradalmat idézett elő a tudományos világban; hogy valaha táviratozni lehessen, azt is a mesék honába valónak képzeltek a régiek és ma már drót nélkül közlekedik az ó és új világrész. Csak Fortuna birodalmába nem lehet ilyen közvetítő eszköz nélkül eljutni. Oda szükséges egy Hecht bankháznál vásárolt osztálysorsjegy, mert ott számos főnyereményt nyertek. Vásároljon tehát osztálysorsjegyet a Hecht bankháznál, Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körút 32. sz. Huzás május 22. és 23. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 korona 50 fillér.

Vegyen osztálysorsjegyet
 Mercurbank-nál, Budapest,
 IV., Váci-utca 37. sz.

Ingyen! **Vörösmarty-Album.** Ingyen!

A Pesti Napló, amely eddigelé az Ember tragédiáját, Arany János balladáit Zichy Mihály illusztrációival, Katona József Bánk bán-ját, a Himfy-Albumot, a Költők Albumát, tavaly a remek kivitelű Zichy-Albumot stb. adta olvasóinak a könyvpiacra általános felűnést keltő kiállításban, az idén eddigi kiadványait felűlmúló fényvel és pompával a Vörösmarty Mihály Albumot fogja olvasóinak karácsonyi ajándékkul adni.

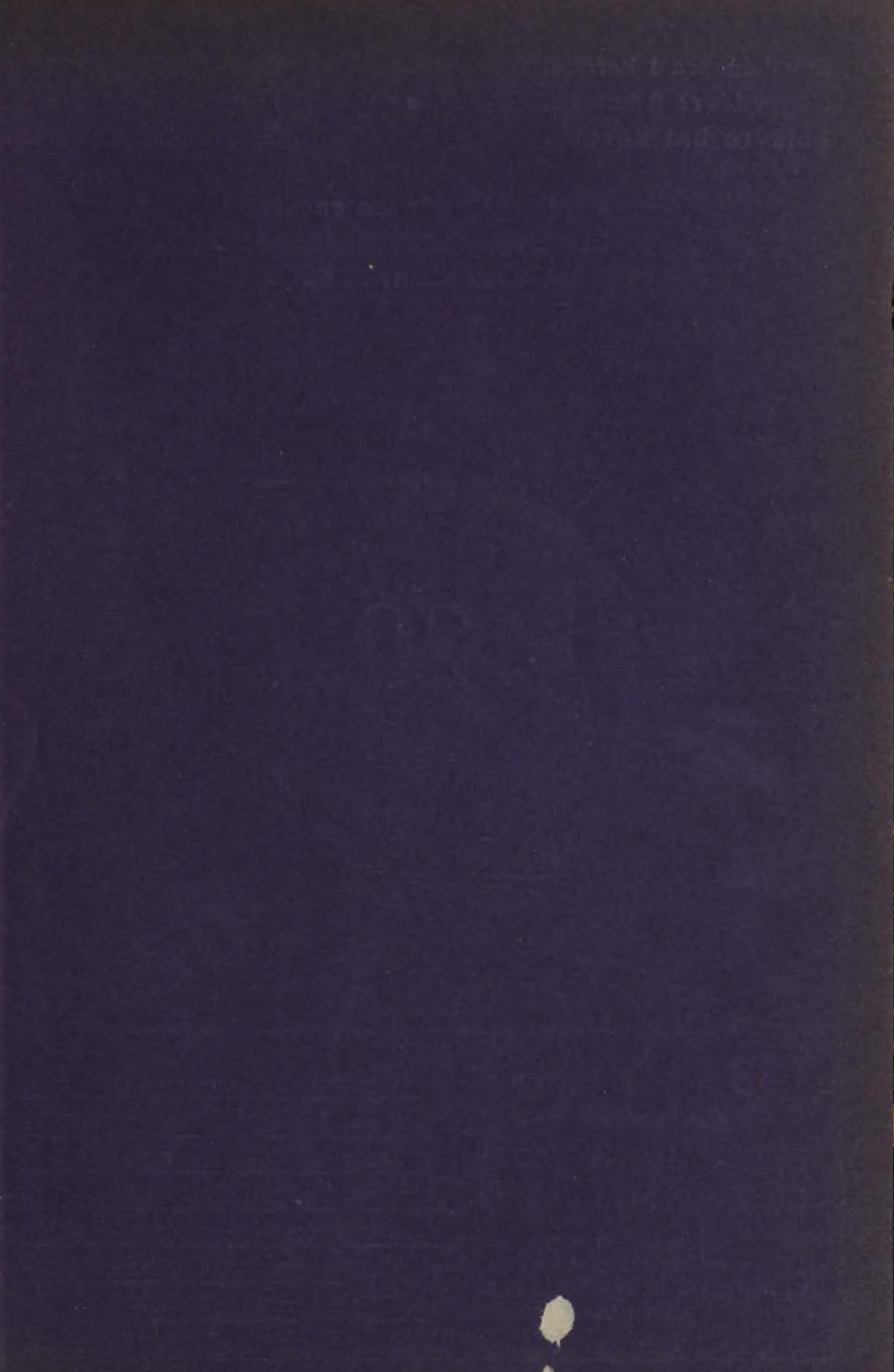
A Vörösmarty-Album a Zichy-Albumnál is díszesebb kiállításban, nagy kvart alakban fog megjelenni. Magában foglalja a költő életrajzát, Csongor és Tündét, Vörösmartynak e kedves drámai költeményét, a Szózatot, a Vén Czigányt, Szép Ilonkát és Vörösmartynak legkiválóbb alkotásait, kiváló művészek eredeti festményeivel és rajzaival, 20 műmellékletben és számos szövegbe nyomott képpel és illusztrációval. A valóban remek kivitelű műlapoknak egy része gyönyörű színnyomású lesz, amilyen eddig alig jelent meg magyar díszműben. A Vörösmarty-Albumot megszerezhetik mindazok, akik a Pesti Naplóra, amely a legrégebb, legfüggetlenebb és egyike a legelterjedtebb politikai napilapoknak, egy évre előfizetnek. Akik most lépnek az előfizetők sorába és akár havonta is, de állandóan legalább egy évig előfizetők maradnak, szintén megkapják a Vörösmarty-Albumot. Minden félreértés elkerülése végett megjegyezzük, hogy akik a Zichy-Albumot az 1903. évre való előfizetés alapján, tehát 1903. évi ajándékkul kapták, azok a Vörösmarty-Albumot csak úgy kapják meg, ha újra egész évre előfizetnek.

A Pesti Napló előfizetési ára egész évre 28 kor.; félévre 14 kor.; negyedévre 7 kor.; egy óra 2 kor. 40 fill. Szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrassy-út 27. sz. alatt van.

A dunai ünnep szemkápráztató pompájához méltó keretül szolgáltak a Schreier Viktor és társa Váci-utcai cégnél készült női fehérneműek, blouzok, pongyolák és jouponok. Az izlést és divatot jelenti a cég minden divatcikke. A dunai ünnep alkalmából felrándult előkelő hölgyközönség kedvéért a Schreier Viktor és társa cég kiállította összes nyári különlegességeit női fehérneműekben, blousokban és pongyolákban. A Schreier Viktor és társa cég üzlethelyisége a Váci-utca 26. szám alatt van.

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. és KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvánoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal, Papfárúgyár.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Leszámolás egy hazugsággal.

Le kell számolnunk egyikével a legnagyobb hazugságoknak mindama hamis jelszavak közül, melyekkel a világot kormányozzák. Ez a hazugság a liberálizmus, mely megfakult, megkopott, kendőzi magát és kerüli a napvilágot, mégis olyan vonzóerőt gyakorol az emberekre, mint a régi szeretőjük, akit nem becsülnek, aki iránt nem érdeklődnek, de akitől mégsem tudnak szabadulni — megszokásból, álszeméremből s főként azért, mert gyöngéd perczekben még mindig olyannak látják, amilyen volt valamikor, visszahívhatlanul régen. Leleplezni ezt az ifjúkori ideált, kimutatni róla a haszontalanságát, festett voltát, nem könnyű feladat. Az emberek semmiért se haragszanak annyira, mintha olyan hibáikat emlegetik, amikről nem tehetnek. Bizonyítsd be a kancsalnak, hogy nem oda lát, ahova néz, és meg fog sértődni, s bizonyítsd be a liberálisnak, hogy liberálizmusa hazugság, vagy önámítás — és gyilkost meg reakciót fog kiabálni. Volt idő Magyarországon, mikor nem lenni liberálisnak, megbélyegző volt, s amikor radikális, vagy konzervatív gondolkozásért az ember nemcsak üldözésnek tette ki magát, de lenézésnek, vagy megvetésnek. És ez volt a liberálizmus fénykora. Juvenali szatirára volna érdemes az a fonás, ami ebben a tényben rejlik. Mert ha igaz, hogy a liberálizmusnak alapvető elve a türelem, akkor legalább is különös, hogy a liberálizmus fénykora összeesik a legnagyobb politikai türelmetlenség korszakával. Ma már vannak, akik óvatos körülírással ki merik mondani, hogy ők nem liberális gondolkozásuk; az ilyenek még most is legalább egy gyanúsak, mintha nyíltan istentagadóknak vallanák magukat. Mondják, hogy az a sülyedés, melynek következtében mainapság szolid, komoly emberek is szégyenkezés nélkül vallják be, hogy ők nem liberálisak, onnan van, mivel

ez időszerint a liberálizmust nem kezelik őszintén és intenzíven, mint hajdanában. Pedig a dolog megfordítva áll: az illiberális ma azért bátrabb, mint előbb volt, mert a liberális liberálisabb lett s nem üldözi oly elszántan az ellenkező törekvéseket. És ez a szabadelvűségnek, mint politikai iránynak, megölő betűje. Az az elv, mely árt magának, ha hű marad enmagához, nem életképes. Tényleg a liberális csak ott és addig tartotta fenn magát, amíg és a hol illiberálisan küzdött az ellentétes törekvésekkel; például nálunk a közelmúltig.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy itt a liberálizmusról csak mint politikai irányról van szó. Az elméleti szabadelvűség igen szép és tiszteletre méltó elv, mely nélkül a Spencer-féle evolucionizmus el sem képzelhető. Hadd érvényesüljön minden erő úgy, ahogy tud; legyünk türelmesek mások nézeteivel, igényeivel, törekvéseivel szemben; — ezek tetszetős jelszavak. De nem politikusként valók. A politikus, ha érvényesülni akar, kénytelen az ellentétes irányzatokat visszaszorítani, a törekvéseit támogató társadalmi tényezőket és mozgalmakat segíteni, az ellenkezőket korlátozni. Ha ezt nem teszi, föléje kerekednek más, agilisebb, a türelem elve által nem feszélyezett irányzatok és elnyomják, vagy elsöprik. A minthogy föléje is kerültek, el is nyomták és el is söpörték. Nem érv ugyan a liberális ellen, de jelenségnek figyelemre méltó, hogy Magyarországon kívül nincs ma a világon állam, ahol a liberális volna az uralkodó politikai elv. Persze erre azt mondhatják: a reakciós irányzat ma kétségkívül felül került, de mihelyest ez a világhistóriai hullám eléri zenitjét, összeesik és újból a liberális hullám váltja fel. És ez se igaz. Mert a reakcióval ma világszerte nem a liberális küzd, hanem a radikális és ahol a reakció nem tud érvényesülni, ott — például Franciaországban és Olaszországban — a radikális vezet.

A valóság az, hogy a liberális a politikában túlhaladott álláspont. Megmondjuk miért? Valamikor a szabadelvűségnek volt létjogosultsága. Ez akkor volt, midőn az uralkodó osztályokat a türelem és önmérséklet jelszavával bírták koncessziókra az elnyomottak, jogtalanok javára. Ezzel nagy egyenlőtlenségeket, igazságtalanságokat sikerült megszüntetni. Most azonban a gyengék nem várják többé, hogy az erősek türelemből, jóakarattól engedményeket tegyenek nekik, hanem az állami hatalomtól követelik, hogy küzdjön mellettük az erősek ellen.

És itt már vége a liberálizmusnak. Aki a munkásokat védi a munkaadó ellen, aki a kisipart védi a nagyipar ellen, aki a mezőgazdaságot védi a nagybirtok ellen és aki a merkantilizmust védi az agrarizmus ellen — az nem liberális, hanem radikális, az nem egyenlő chance-okat biztosít a küzdők számára, hanem az egyenlőtlen küzdelemben az egyik fél pártjára áll a másik ellenében. Ha az erősebb pártjára áll, ez a reakció, ha a gyengébb pártjára áll, ez a radikálizmus, ha pártatlan akar lenni, ez a liberálizmus. E pártatlanság régebben mérsékelt haladást jelentett, ma mozdulatlanságot jelent. De tegyük fel, hogy a liberálizmus még mindig mérsékelt haladást jelentene. Kinek lehet ma kedve ezen a csigavonaton utazni, mikor ugyanolyan biztossággal gyorsvonatok vihetik a cél felé?

Ezek olyan általánosságok, melyek éghajlati viszonyok szerint nem változnak s Magyarországon épúgy végeztek a liberálizmussal, mint a külföldön. A mi liberálizmusunk is már régen olyan, amely nincs. És pedig annál inkább nincs, mert nem is lehet. Mi poliglott állam létünkre a nemzeti politikát valljuk sarkalatos alapirányunknak. A nemzeti politika pedig nem fér össze a liberálizmussal. Ha liberális vagyok, nem tilthatom be az oláh színházat, a tót egyetemet, nem segíthetem elő az állam pénzén a magyarosodást, nem lehetek tekintettel a kinevezéseknél a nemzeti érzületre, nem telepíthetek, nem korteskedhetem, nem állapíthatok meg cenzust és választókerületet a magyarság érdekében. Liberális létemre nem óvhatom az országot a kazárok és a szerzetesek beözönlése ellen, nem védhetem a munkást a munkaadó ellen, a honi kereskedést a külföldi ellen, nem korlátozhatom a kivándorlást, nem szabhatok határt a kamatfizetésnek stb., stb. Ha radikális vagyok, vagy reakciós, mindezt megtehetem, vagy meg kell tennem.

De mi mindezt megtettük. Így lett a politikai elvből hazugság. És ebből nem lett baj, amíg következetesek voltunk a hazugságban. Mihelyest azonban a magyar politika egy kicsit liberális kezdett lenni a nem liberális törekvésekkel szemben, beállott minden hazugságnak végső következménye: a konfuzió. Maga az a tény, hogy a nemzeti pártot beengedték a kormánypártba, liberális tény volt. S ez adta meg az első lökést a kártyavárnak. Amíg a szabadelvűpárt állott a maga mozdulatlanságában, megmaradt épen, mint

az őskorú mamuthok a sarkvidék jéghegyei között. A fuzió előtt a liberális párt liberálisnak hitte magát, a nemzeti párt volt a konzervatív elem, tőlük jobbra-balra a végletek: a reakciós néppárt és a radikális függetlenségek.

Ekkor kimondták, hogy a szabadelvűek és a nemzeti-pártiak között nincs semmi különbség. És ez így is volt, ám mikor nevéen szólították a harminc esztendeje alvajárót: elvesztette az egyensúlyát. Aki mélyebben keresi a dolgok okait, ebben találja meg a mai felfordulás magyarázatát. Mert nem igaz, hogy az ellenzék ma rosszabb, hazafiatlanabb, könnyelműbb, vagy ostobább volna, mint amilyen volt a lefolyt évtizedek alatt. Csak a kormánypárt gyengébb és erőtlenebb, mint amilyen eddig volt. Gyengébbé és erőtlenebbé tette az önámítás büntudata. Az öntudatlan hazugság nem feszélyezi a tetterőt, de a tudatos hazugság — megpuhítja az ember orrát.

Ez a magyarázata annak is, hogy harminc-negyven ember meg tud táncoltatni három-négyszázat. Azt kiabálják folyton, hogy a függetlenségek könnyelműsége végzetes az országra, hogy rombadöntik az alkotmányt, hogy lejtőn haladunk és örvény szélén állunk, — kiabálják és — «A gróf a vízbefúl, siessünk, mentsük őt» — összetett kezekkel állanak. Hát szabad ez? Minél könnyelműbb az ellenzék játéka, minél nagyobb a veszély, annál bátrabb és erélyesebb lehetne a szabadelvűpárt mentőakciója. De marad mozdulatlanul, mert ő liberális, az ő elve a türelem, a «laissez faire», a «suum cuique». Ha radikális volna, vagy reakciós, tombolna és birokra kelne, de így arra vár, amíg elsírhatja: ú g y - e m o n d t a m ? . . .

Akárhogy végződjék a mostani bonyodalom, egy tanulságának, egy eredményének meg kell lennie: fel kell oldoznia a magyar politikát a hazugságok gonosz varázslata alól. Tanulja meg a szabadelvűpárt a mostani védtelenségéből, hogy évek óta úgy jár, mint a mesebeli király, aki ruhátlanul indult meg az alattvalói között, akik áradozva magasztalták a palástját, amíg a bolond el nem kiáltotta magát: hiszen Felsőged anyaszülte meztelen.

Ám maradjon meg a liberalizmus társadalmi elvnek. Ott annál inkább jogosult, mert a magyar népnek mindig egyik legszebb tulajdonsága volt a türelem. De a politikában csoportosuljunk olyan elvek szerint, melyek megengedik a kíméletlen küzdelemet s melyekért van is bátorságunk, erőnk

és energiánk küzdeni. Akkor nincs mit féltünk a parlamentarizmust s akkor nem fog megtörténni, hogy jajgatva, de tétlenül kell néznie a sokaságnak: félszáz elkeseredett politikus miként kísérletezik a magyar alkotmánnyal.

F.

Jer, hí a május . . .

Jer, hí a május fénye, lángja,
 Hí a virulás, jer velem!
 Oh fénybe, lángba, virulásba
 Borítson bűvös szerelem!

Jer, ittasulj meg velem újra
 A vágyak lázas ünnepén!
 Ne intsen őszi rémek ujja,
 Mig üdvöt esdek tőled én.

Hol minden csak kéjért sovárog,
 Feledve multat és jövőt:
 Aláhanyatló lepkeparók
 Sorsáról az álmot ne szódd.

Gyönyört sugárzó nap tüzébe
 Szeretnék szállni véled én, —
 S elégni, — soha őszt nem érve, —
 Szerelmes május idején.

D'Annunzio Gabriele.

Híres emberekről.

Elbeszéli: Barcsay Domokos.

Mikor népszerűségének tetőfokán állott a Wekerle-kabinet, mely az első polgárminisztérium volt, akkor hirtelen megbukott. Ez a bukás váratlanul érte az országot és a pártot, mely nagy ünnepléssel fogadta a «nagy ígérő» Bécsből való hazatérését. Ekkor hozta azt a törvényjavaslatot, melyet a felsőbb körök a változott idők nyomása alatt kedvetlenül bár, de elfogadtak, a kegyvesztett miniszterelnök tanácsára.

A párt fenekestől felfordult. Egy pillanatig nemzet és korona meghasonlott. Itt ünnepeltek, fenn haragosan szomorúak voltak. A fejlődést útjában azonban megállítani nem lehetett.

A helyzetnek ilyen bonyolult alakulása folytán mindenféle nevek, kombinációk kerültek forgalomba, amikor gróf Bethlen András társaságában nagy kísérettel vittük a pártba K h u e n - H é d e r v á r y bánt, hol nagyon vegyes érzelmekkel fogadták. Egyszerre aztán a lappangó ellenszenv kitört s formálisan kitessékelték.

Most aztán éppen olyan váratlanul, mint bukott a «nagy ígérő», lépett a kormány élére

Bánffy Dezső báró.

Az erdélyiek szörnyen megijedtek, akik pedig nem ismerték, mosolyogtak. Huszár Károly bárónál tartott értekezleten Bethlen András gróf és Bethlen Gábor gróf, kik személyileg is nagy ellenségei voltak Bánffynak, kimondták a legelkeseredettebb harc megkezdését. A mosolygókat U g r o n Gábor szomorította el:

— Erdélyi ember, ismerem jól. El kell követni mindent, hogy megbukjék, különben baj lesz.

Ekkor kezdődött aztán a heves küzdelem. Bánffy minden próbát keményen állott. A legnagyobb viharban is csak

mosolygott, ami még jobban fokozta az ellenzék dühét. Soha egy kormányelnök se keltette fel a szenvedélyeket olyan nagyon, mint ő. Élénk emlékében van mindenkinek ez az idő, mert csak a közelmúlt eseményei ezek s azért erről nem is szólok. Bánffy elcsapta Keményt az erdélyi fejedelemségből, Huszárt a vajdaságból s magához ragadta mind a kettőt, mint az erdélyi ügyek jó ismerője, hogy aztán milyen eredménnyel, nem az én ítéletem alá tartozik. Főispánságának kemény uralmát, mondhatnám erőszakosságát ma is érzik az erdélyi megyék, mert a magyar faji politikának egész lényével apostola volt. Erőszakosan bár, de a nemzetségeket megfékezte. A szászok zúgolódtak, — ő azonban csak mosolygott. Mikor aztán a helységnevekről szóló törvényjavaslatot beterjesztette, egy szász nőkből álló küldöttség kereste fel. Bánffy barátságosan fogadta a szép asszonyokat s tüzes szónokukat meghallgatta. A küldöttség feszült figyelemmel várta a miniszterelnök válaszát, mert reménységek megnőtt, látva a kormányelnök mosolygását. Bánffy pedig akkor talán éppen azon gondolkozott, hogy milyen jó lesz ezeket a szép asszonyokat teljesen magyarrá változtatni. Aztán nevetve fordult hozzájuk:

— A politika asszonyoknak csunya dolog. Üdvözlöm férjeiket s adják át üzenetemet, hogy a mely férj akar valamit, az nem a feleségét küldi.

— És a törvényjavaslat? — kérdezte a küldöttség szónoka.

— Abból törvény lesz, — szólt Bánffy mosolyogva, — mert Magyarországon legjobb, legszebb dolog magyarnak lenni.

Ez jellemzi politikáját.

Egy alkalommal a király Falk Miksa képviselővel beszélt Bánffyról s politikai törekvéseiről. Falk röviden így jellemezte:

— Bánffy olyan, mint a szabad úszó. Nem ért a diplomatikus tempókhöz, de a legveszedelmesebb örvényeken is átvágja magát.

Ez az «átvágás» aztán nem igen tetszett a párt sok és tekintélyes tagjának. Egy aláírási ív került forgalomba,

melyen a legtekintélyesebb nevek szerepeltek. Szilágyi Dezső nyitotta meg a sort s követték őt az Andrássyak és sok más, a párt erősségei. Eleinte nyolcvanát emlegettek, de később harminckettő lett a számuk. Ezek az elégtelenek:

a disszidensek.

Szilágyi Dezső vezette őket. Az ő nagy esze volt tanácsadójuk. Kiváló emberektől, kiváló alkotásokat vártak. Eleinte nem gondoltak arra, hogy kilépjenek a pártból, később azonban ez szükségessé vált. Az első ülésüket az Andrássypalotában, Andrássy Gyula magánlakásán tartották, később párthelyiségüket a Hungáriába tették át, melynek egyik termét Harkányi János báró, a disszidensek háznagya, olyan nemes ízléssel rendezte be, hogy olyan volt, mint egy angol club. Ide eljárt nemcsak a disszidens csoport, hanem a szabadelvű párt sok nem képviselő tagja is. Szilágyi Dezső akaratához híven mindenkiről csak rosszat szabadott mondani. Így történt, hogy a nagy társaságból senki se merészelt távozni, nehogy ő róla legyen szó. Egyszerre oszlott el vidám, derűs hangulatban mindig. Ezek az esték valamennyi tagnak a legkedvesebb emlékei. Szilágyi kezdte az élcelődést s a gúny soha se sértő, de mindig kegyetlenül csípős fegyverével sok derültséget okozott. Ezeket elmondani lehetetlen, mert zárt társaságban kedvesek ugyan, de a nagyközönség elé vinni sértő volna. Mikor aztán ismét visszatértek a pártba a disszidensek, csináltattak emlékül egymásnak egy szivartárcát, melyen mindenkinek neve rajta van, a ki- és belépés napjával együtt. Nem sejtem, hogy célzatosságból-e, vagy más okból? — de e férfiak legtöbbször ma is ezt a tárcát viseli. Én nem tartoztam közéjük, mert akkor párton kívüli voltam s mégis az a kedvesen furcsa eset történt meg, hogy az én nevem is ott szerepel. Később, bármilyen jól is éreztük magunkat a pártban, sokat sóhajtoztunk a Hungária-beli testvéri együttélés után.

Nagy szellemű, kemény fejű vezérük tragikus módon meghalt, de emlékét híven őrzik s szelleme most is ott lebeg felettök.

Kérdeztük a fejedelmet, mikor jön az elbeszélés sora Széll Kálmánra? Barcsay Domokos diplomatikusan nevetve szolt:

— Még nem lehet. Várjunk míg a helyzet tisztul s majd akkor, aztán . . . . . Két elbeszélést tartogatok részére. Egyiket ha kormányon marad, másikat ha megbukik mondom el . . . Várjunk . . . várjunk tehát. S ezzel aztán végezzünk is a politikával. Majd társadalmi férfiokról szólok, kik nem szerepelnek a közéletben, nem forognak mindig a nyilvánosság előtt, de azért kiválóan érdekes egyéniségek.

A HORVÁT ZAVARGÁSOK. (Zágrábi levél.) Az ellenzék azt mondja: forradalom van Horvátországban. A kormánypárt azt mondja: nincs semmi, csak a csöselék lármázott. Az ellenzék szerint a Drávántúli tájak vérben úsznak, a kormánypárt szerint: néhány utcasuhanc bevert néhány ablakot. Tessék már most ebből kiokosodni: mi van hát igazán Horvátországban: forradalom-e, vagy csirkefogósdí? S főként: ami van, miért van? Megpróbáljuk megmagyarázni:

Vulkanikus területen épült Zágráb. Ismeretes az a sok föld-rengés, mely időközönként a zágrábi kúriák falait rázza. Vulkanikus, eruptív Zágráb lakossága is. Valami ifjúi erő, tombolás, türelmetlenség jellemzi lakosságát. Izgatott, érzékeny és nagymérvben féltékeny. Jogainak legkisebb csorbitása lázba ejti. De talán nem is őt, hanem inkább az ellenzéket és itt is főként vezetőit. A horvát ellenzék a legutóbbi választásoknál csúf vereséget szenvedett. Ne kápráztassuk a szemeinket, — nem azért, mintha a horvátság zöme, tán inkább mondanók, lelke, elfordult volna tőle; — nem, határozottan ismétljük, hogy nem. Másutt keresendő az ok; a horvát ellenzék tehetetlenségében, ügyetlenségében. A képviselők egyszerűen — nem voltak a választásokra elkészülve, meglepetve nézték a történeteket. A másik ok pedig a gazdasági viszonyokban keresendő, — in der jeweiligen Productionsweise — mondaná Marx. A nép szegény, s a választók nagy része a kormánytól függ. Ha segílyt, ha engedélyt, vagy mást akar kieszközölni, úgy üdvös kormánypártira szavazni, különben semmi sincs.

Ez kényszerít aztán sok független embert is arra, hogy szavazatát ne az ellenzékire adja. Így hát a választások nem tükrözik híven vissza a horvát nép érzését és politikai meggyőződését.

A horvátság legnagyobb része együtt érez az ellenzékkel, anti-unionista és ellenségét látja minden magyarban. Ennyi a tény. De nem akarjuk a politikai vallás psichoanalízisét adni és a tény okait keresni. Sokkal inkább azon leszünk, hogy ezen elfogadott premissából a következtetéseket levonjuk.

Mi okozta a nagy zendülést? Egy magyar felírás a m. kir. államvasutak most épült üzletvezetőségi palotáján. Ez ellen tüntettek és ez volt a «titulus demonstrandi» minden ellen, ami magyar. Erre

következett április tizenegyedike. A déli vasutaknak Zágrábhoz közel fekvő Zapresics állomásán — a magyar zászlót tűzték ki, a parasztok letépték, elégették. Csendőri asszisztenciával visszahelyezték az állomási épületre egy magyar zászlót és a csendőrök örködték mellette 8 álló napig. Így szerzett magának elégtételt a magyar állami idea. Ez persze kellemetlenül hatott a zágrábiakra, a rendet itt is csak katonasággal, csendőrökkel, sőt később két század varasdi ulánussal lehetett fenntartani. A tüntetések miatt sokakat elfogtak. Az ellenzéki lapok roppant szigorúsággal konfiskáltattak, összejövetelek megtiltottak s végül kivételes állapot állott be. Ugyanazon időben a vidék is ébred, különösen Zágráb közelében Varasdon, Károlyvárosban tüntetnek a magyar fölírások és a magyar czimer (külön czimer) ellen. A tüntetéseket a diákság rendezte, később az ellenzékiekhez tartozó munkások és a keresztény szocialisták is részt kezdenek benne venni. Az értelmi szerzőket a képviselőkben, a sajtóban és egy nagy, erős agitátorban kell keresnünk. A képviselők a tömeget arra használják fel, hogy leghőbb vágyukat elérjék — a szigorú, erélyes és okos bán távozását. Ezt akarja különösen az Obzor-párt, az úgynevezett Strossmayer-pártiak. A másik árnyalat tendenciája: a pénzügyi függetlenség Magyarországgal szemben; s mindketten, kik különben formaliter máris egygyé váltak, ezen demonstrációkkal vélik ezt elérni. A sok magyarelles tüntetés majd csak leleplezi Khuen-Héderváry gróf gyöngé politikáját, és a magyarok is majd megelégednek bánáságát, több mint biztos; úgy gondolkoznak a horvát ellenzéken, hogy ezek a zavargások megingatják Khuen-Héderváry gróf pozícióját és ha ő egyszer elment, úgy boldog a haza. A Frank-pártiak meg úgy okoskodnak, hogy hisz a magyaroknak ki fog a szemük nyílni ennyi gyalázás után és elmegy a kedvük Horvátországra ráfizetni, és ha «egyszer külön pénzügyünk lesz, hja, akkor menten gazdag lesz e szegény ország, melynek pénzét a magyarok zsebelték el eddig.» Ez tehát a dolog veleje. Igaz ugyan, hogy a magyar felírások jogtalanok (az 1868: XXX. t.-cz. 57. §-a világosan rendelkezik arról, hogy horvát a hivatalos nyelv a közös kormányzat közegeinél is), de nem lettek volna miattuk oly nagy terjedelmű tüntetések, ha a horvát ellenzék nem ez által vélné elérni a pia desideriait.

Még egy szempontot kell felemlítenünk. A horvát ellenzék fusiója, a pártegység s így a régi lázas ellenségeskedések megszűnése nagyon is hozzájárult e tüntetések megtörténtehez. Mindnyájan egy táborban vannak és mindnyájan egyaránt gyűlölik a magyart, vagyis, ami evvel egyértelmű — félnek a magyarság szupremáciájától. És van végül egy jó agitátoruk, egy valóban igen művelt, okos, sőt genialis, de ultraradikális, és így vak sovén pánszláv érzelmű vezetőjük, ez Radics Stjepan, ki a horvátok csak egy ellenségét ismeri el — a magyart, és semmi ellen sem izgat nagy szónoki tehetségével oly nagy mérvben, mint éppen a magyarok ellen. Nézetünk szerint aggresszive nem okos a horvátsággal szemben fellépni, az 1868: XXX. törvényezikket föltétlenül tisztelni kell, Horvátországgal nem lehet és nem szabadna másképp, mint törvényesen eljárni és ősi jogait, történelmi multját respektálni.

Spectator.

RÉGI OBSTRUKCIÓK. Amit a most folyó katonai vitában az ellenzék oly sűrűen felpanaszol, hogy: minden időnket, erőnket és pénzünket a hadsereg viszi el, mint régi bajt panaszták már a rendek a XV. században is, sőt Werbőczy egyenesen ezt okolja az annak idején uralkodott jogbizonytalanságért s az akkori törvényhozás terméketlenségeért. Nyíltan fel is panasolja ezt a Tripartitum-hoz írt ajánlásában. Viszont ebből az időből maradt fenn ránk első emléke az obstrukciónak is, jeléül annak, hogy a katonai viták és az obstrukció közeli rokonságban álltak már akkor is egymáshoz. Az 1495. évi XXV. t.-c. 1. §-a ugyanis ezeket mondja: «Amidőn a főpap és báró urak, meg Ő felségének tanácsosai egybegyűlnek, jobbadán csupa beszélgetéssel töltik el az egész napot és minden megállapodás nélkül válnak el egymástól» — és ezzel a megokolással alkotja meg törvényhozásunknak egyik nagy reformját, az országgyűlések tartama és az azokon való megjelenés szempontjából. Ime, a XV. században már törvény ítéli el az obstrukciót. De hogy mennyi eredménnyel, azt gyönyörűen illusztrálja, hogy másfél századdal később már egyszerű házszabályvita is obstrukcióvá szélesedett. 1637-ben ugyanis Esterházy Miklós nádor emlékiratot terjesztett az országgyűlés elé az országgyűlés tárgyalásainak módjáról — ma azt mondanók: házszabályairól — és ebben a következőket mondja: «... Az országgyűléseinken megforduló idegenek csak azt látják, hogy kiabálással, civakodással, viszálykodással és a felháborodott elme más ilyen kifakadásaival vesztegetjük el az idő nagy részét, a véleményeket is nem annyira mérlegelvén, mint számlálván.» «Ha sok a törvény, sok a zavar. A törvénycikkek alkotásában oly túlságba mentünk, hogy őseink hús országgyűlésen sem alkottak annyi törvényt, amennyit mi egy gyűlésen összeírunk... Ehhez járul az az alkalmatlanság is, hogy amiket már egyszer a rendek közös szavazatával elhatároztunk, s aminek megerősítését is megnyertük, ugyanazokat a következő országgyűléseken újból el akarjuk határozni és megszentесítettetni. Hova vezet e visszaélés? Mert vagy valóban végzéssé lett valami vagy nem. Ha azzá lett, még pedig királyi szentesítéssel is, mire való ugyan azt a káposztát újra főzni (eandem crambem recoqui)? Ha pedig nem lett azzá, egész Corpus Jurisunkban sem lesz valóban egyetlen decretum, statutum, articulus, melyet minden országgyűlésen szóról-szóra újból el ne kellene határozni

és megerősítetteti.» «Ha ki akarunk vinni valamit, azt csak törvény-cikkbe foglaljuk s aztán nem gondolunk többé azzal, hogy ki sűrgebbe életbeléptetését vagy megfenyítse, aki ellene véteni merészel.» «Meddig tartson egy-egy országgyűlés, annak is meg kell idejét szabni. Mert eddig, mint mindenki tudja, hiában való akadékoskodással, civakodással, s más ily szóharcokkal húztuk ki az országgyűlés idejének legnagyobb részét, még pedig annyi költség pazarlásával, alkalmatlansággal s kölcsönös boszantásokkal, hogy utoljára is belefáradván és beleunván, nehogy azt mondják, hogy hiába jöttünk ide, az utolsó napokban inkább csak futólag és nyakra-főre vetettünk papirosra néhány törvénycikket, minden rend, minden szabatosság és minden megvitatás nélkül. A rosszúl szerkesztett s még rosszabbúl megvizsgált cikkeket túvel-hegygyel felnyalábolván, mintha meggyúlt volna az országháza, nehogy mindenünk velünk együtt odaégjen, haza siettünk, megítéltetve magunkat mind Ő fel-ségénél, mind a külföldön.» Még csak a múlt század elejéről egy példát, hogy lássuk, mennyire nincs igaza a régi közmondásnak: «idők változtával mi is megváltozunk». Kölcsey Ferenc fel-jegyzéseit kell csak felütnünk és megtaláljuk a ma minden oldalról felhangzó panaszokat a törvényhozás meddőségéről. 1833-iki napló-jában ugyanis ezeket írja Szatmármegye híres követe: «Az oppo-zíció nagy része dicsőséget keres az örökös gáncsban és ellenküz-désben. Hibák után leskelődnek, hol nincs is; eselt látnak, hol arra szükség nem volt; a bötü kurtább vagy hosszabb szárában titkot keresnek s mivel a prés a kolont nem jól nyomta ki, a polgári alkotmány eldöntését rettegik. S mire vezet mindez? Néhány merész kifejezéssel tömött beszédre, hogy tapsot kapjunk és székeinkre egész méltósággal visszaereszkedvén, nyert borostyanunkon pihen-jünk. Uraim, Isten bizonyosságom, rosszúl őrzitek a hazát. Tapsért szólotok, nem a magyar nemzetért, s míg nyelv- és ajakmozgás után hirt arattok, semmi tette nem kerültök fel ott, hol való szük-ség volna reátok!...» És ez a mai obstrukció mégis külöm-bözik a régiektől.

Árnyék.

Jeruzsálemben, egy szegényes vendégfogadóban lakott Alienus János. Egy este sokáig állott a nyitott ablakban. Langyos volt a levegő, a város csöndesen pihent. Lenn, a keskeny, dombos úton jött egy számárhajcsár, előrehajlott fejjel baktatva a számaron, melynek kicsi patái botlottak és kopogtak a nagy, síma köveken. Egyhangú dalt énekelt, keleti módra, panaszos, nyújtott orrhangon. Ahogy egyre jobban távolodott, hangja dudaszóra emlékeztetett.

Az ablak párkányán nyomtatott értekezés feküdt s a februáriusi éjszaka délszaki holdfénye oly világos volt, olyan éles, hogy Alienus megerőltetés nélkül olvashatta a finom írást.

Az értekezés védelmi irat volt a régi, a maradi mellett s nem engedett meg semminő újítást. De amikor ott, abban a városban, ahonnan a testvériség gondolata kiszállott a nagy világba, Alienus János beletekintett ebbe az ódon irkafirkába, így szólott magában: Nem, nem! Mi fiatalok, akik ifjú hevünkkel természetes ellenségei vagyunk a maradiságnak, mi vagyunk azok, akik mostanság és mindenkor termővé tettünk egy-egy darab földet amaz igazságok számára, amelyek ebből a városból származtak világgá.

Mialatt így beszélt, a keze öntudatlanul megmozdult. E pillanatban tekintete a saját árnyékára esett, melyet a hold a szoba falán kirajzolt, éppen az ágya mellett. Önkénytelenül nevetnie kellett. Hát nem egy színész árnyéka volt az, aki hátraszegett fejjel, patetikusan fölemelt kézzel valami hangzatos frázist szavalt?

Szegyenkezett önmaga előtt s életében először ébredt föl benne az a tudat, hogy a gondolatok alatt, melyek e városból széledtek el nyugotra, egy pici gyöngy is hevert, melyet ritkán, nagyon ritkán vettek figyelembe: — az alázatosság.

Arcára nyomta kezét, behúnyta lassankint a szemét s úgy rémlett neki, mintha ezer apró csillag lobogott volna föl tekintete előtt. Nyilván csak a saját, lüktető vére idézte föl e látomást, de lassan-lassan úgy tetszett neki, hogy a kis fénypontok egyszerre megállanak s hasonlítanak azokhoz a bágyadt csillagokhoz, melyeket csak az imént nézegetett. Csak utóbb tért magához, amikor hangok hatoltak föl az utcáról, amelyek fölzavarták. Kinézett az ablakon.

A tulsó oldalon, a házak között, fal húzódott s a mezőn tűz égett. A tűz mellett ült Krisztus, körülötte pár őszinte híve és barátja.

Néhány lépéssel hátrább árnyéka megnagyobbodva rajzolódott le a fal óriási felületére.

Ekkor János, az ő kedves tanítványa, elgondolkozva egy darab fekete szentet vett elő, kihuzta az árnyék vonalait, míg csak a mester egész alakja ki nem rajzolódott a falon. Aztán elejtette a széndarabot s belevegyült a beszélgetésbe.

Másnap reggel, amikor Alienus János ismét a nyitott ablakban állott s nézte a járókelőket, sokan megállottak és nézték a rajzot a falon.

— Ez egy foltozó varga, mert görbe a háta, — mondotta a foltozó varga.

— Oh, ne beszélj, — felelte a gyümölcsáros. — Előrehajlott tartásán láthatod legjobban, hogy gyümölcsáros, bár elfelejtettek kosarat rajzolni a hátára. A félig nyitott száj világosan elárulja, hogy ezt kiabálja: Vegyetek gránátalmát! Jertek és vegyetek! Jertek és vegyetek!

Egy előkelő tanácsos, aki arra ment, de természetesen a maga szavát nem vegyítette bele a rongyos ruhájú emberek szóbeszédébe, így gondolkodott magában: látom a magas homlokról, hogy tudóst, bölcsészt ábrázol. Akár az én képmásom is lehetne. Igen, bizonyosan én vagyok. Nem is rossz munka. Valószínűleg e szegény fickók valamelyike rajzolt le. Hiszen engem úgyszólván mindenki ösmer.

Ezalatt az egyik néző némán közeledett a szénrajzhoz. Jó öltözetű ember volt, az arca szelid és barátságos s emlékeztetett egy gyermek arcára. Valami sokat senki sem tudott róla, krónika nem őrizte meg nevét az utókor számára, mert visszavonultan élt és került minden lármát és feltűnést. Nézte a rajzot, mialatt két keze keresztben a botja gombján nyugodott.

— Milyen nemes homlok! — gondolta magában. — Egész alakja mily fönséges alázat! Ah, aki ehhez a képhez hasonlítana! — de miért is kívánjuk a lehetetlent?

S amint ott állott, csöndesen és alázatosan, oly feltűnően hasonlított a rajzhoz, hogy az emberek mind hátráltak és suttogva mutattak rája. Meghökkenve és zavartan ment tovább s nem értette, hogy az emberek miért néznek utána.

Nem hasonlított Krisztushoz, mert ki is hasonlíthatna hozzá, csak az árnyékához, anélkül, hogy tudott volna róla. Ha tud róla és ebben a tudatban büszkén és gőgösen hátraszegi a fejét, — akkor ez a hasonlatosság eltűnt volna.

Egy kereskedő naplója.

Hervadásból, bajból támad szívemen a szörnyű bánat. — Legyünk karperecesek. — Két címer. — Kollegám: Hohenlohe herceg. — Határüzletesek keserve. — A megfulladt cseh.

Akárki mit beszéljen a mi rohanó időnkéről, amely immár a szél járását is megcsúfolta, — a válságok útja lassúbb mostanság, mint tetsem harminc esztendővel az idei május előtt. Akkor volt a híres fekete péntek, e rossz nap babonájának újabb dagasztója, a reménységgel köszöntött bécsi világkiállítás megnyitásának napján éppen, és órák alatt mérhetetlen pusztulás támadt az összeomlás nyomán. Most esztendők-örlő munkája végzi ugyanazt a rombolást eruptív megrohanás nélkül, szinte udvariasan, korrekt európai formák közt, de biztosan. Elernyedte idegeink nem bírának meg földrengésszerű mozgásokat. Az a gerinces állatok idejében volt a helyén. Hát a válságok enyhén beretváltnak bennünket. Annyi panasz, mint ezekben a napokban, még ritkán hangzott fel e téren búja földünkön. Az emberek már a kiegyezést is akarják: csak legyen meg. A kamarában is tanácsba gyűltek komoly urak és nagy határozást küldtek a törvényhozásnak, hogy dolgozzék, mert így elvérzünk. A gyáriparosoknak különösen a beruházások szomorú késése fáj. Azután megint nem fáj, mert hiszen ők pesti gavallérok, holott a munka java a vidékre sandít, meg újra fáj azonban mindenkinek, mert régi jó szokás szerint minden felnőt és kiskorú ember, akinek valami parányka juthat e közmunkákból, a reménység fejében már elköltött kétannyit, amennyi kereset rá legszebb álmaiban is kecsegtetőn tekintett. Nekem jó, hogy nem vagyok a nagyok közül való. Kiválóbb szerencse nem érhet, de a feltűnő baj se akad rám szerény existenciám közepette. Így lettem én a nagy gazdasági kérdések kicsiny bölcselőjévé. És várom, amíg az egyetemes elismertetés hozza nekem a megszorultakat, akik tanácsért hozzám elzarándokolnak. Még nem igen jött senki. Pedig kár. Most van ám kitűnő és biztos tippem megbízható, szolid vállalkozóknak e dologtalan időkben. Csináljanak karpereceket, hozzá kizárólag férfiak számára. A jövőendő ezé az iparé. Mert aki újabban karperecet hord: a német

császár. Aki meglátta és elárulta: a római pápa. Védjegynek ajánlom e két kitűnően akkreditált férfiú címerét. Némi módosítással persze. De hogy a gyöngébbek mégis eltéveszt-hessék. Túlságosan szemtelennek lenni azért nem kell.

Mindig szerénységre intem apró példáim kedves figye-lőit. Ámbár nálam a szerénység megvallom, csak manír, nem lényeg. Befelé rémítőn gőgös vagyok. Hogyne! Végre is egy mesterséget folytatok Hohenlohe-Oehringen Hugó herceggel, aki egészen rendes és legális kereskedő, egészen rendes és legális kereskedők társa, egészen rendes és legális üzletekben, nem is nagyszabásúakban. És az útja is egészen rendes volt és legális: kis gyakornokja vala ő a német bank-nak, azután Amerikába ment, természetesen, és visszajött méltón az európai ember nevére. Holott pedig ő öcscse ama Hohenlohe hercegnek, akinek Magyarországon is észbontó kincsei vannak. Istenem, olyanok, hogy kétezer munkást keres mostanában csak avégből, hogy erdeit az áprilisi viharok rendbontásaitól megtisztíttassa. Megyek is a bor-bélyhoz. A bajuszomat csak nagyon erősen felfelé: es ist erreicht! Miért ne! Hercegből kereskedő: csak éppen meg-fordítottja annak, hogy: kereskedőből herceg. De hol akad olyan fordító, aki képes legyen rá! Még Dóczy se! Beval-lom, hencegek kicsit. De hát büszke vagyok, no. Ez az egész!

A miniszterem nyilatkozott a minap a képviselőházban, hogy a határidőüzletet el nem törli, de reformálja. Okos volt a miniszterem. Nem mondta meg, hogyan. Hát még lehet akárhogyan. Legjobb volna sehogyan. Kérni szeretném, szép férfi létére ne hódoljon múltó divatoknak. És ha sport lett most ócsárolni a jót, csak azért is szeresse. Sehelse sikerült ez a dolog. Nálunk megpróbálni se volna szabad. Legkivált az agrár-urak érdekében. Minek szégyeljék később. Van már elég szégyelleni valójuk. De betegek ezek a jó emberek. Hogy az isten gyógyítsa meg őket is, gyógyítson meg minket is parázs jó terméssel. Majd összebékülünk. Álmaim vannak, ipari álmaim, sőt nagyipari álmaim. Beléjük keveredett egy költői kép is: egy cseh, aki megfullad, mi-közben nyeli a puha kenyeret, amely a gyönyörű magyar lisztből készül.

Ez nem költői álom? Persze, persze! Kiki olyat álmo-dik, amilyent tud. Én olyan álmot írok le, amilyent — akarok.

ÚJ KÖLTŐK.

Ábrányi Emil:

Kit szeretek ?

A gyöngéd lelkü asszonyt,
Csak azt tudom szeretni!

A tiszta lelkü asszonyt,
A hűségere büszkét,
Akit pirulni késztet
A szép, nemes szemérem,
Bár nem tapasztalatlan:
Csak azt tudom szeretni!

Csak azt tudom szeretni,
Aki hibámat látja,
És mégis megbocsátja,
Szelíden megbocsátja.
Csak azt tudom szeretni!

A gyöngéd női lelket,
Az irgalomra hajlót,
A bájosan türelmest,
A nyájasan mosolygót,
A bajban is vidámat:
Csak azt tudom szeretni!

Láttam halottat . . .

Láttam halottat, aki úgy mosolygott,
Mint álmában a játékos gyerek.
Mutassak én is a halálos ágyon
Elfáradt vándort, aki szendereg.

Ne lássék rajtam vad, rémes vonaglás,
Ne torzuljon görbére, csúfra képem.
A nagy váláskor hadd legyek nyugodt, bölcs,
Vidám! . . . Olyan nehéz meghalni szépen!

Szerenád.

Ha virág lehetnék,
Nefelejcské válnék:
Zöld mezőben minduntalan
Az utadba állnék.

Ha madár lehetnék,
Vadgalambbá válnék:
Ablakodra édes vágygyal
Turbékolni szállnék.

Ha illat lehetnék,
Lehelleted lennék.
Imádságos, szép ajkadról
A mennyekbe mennék.

Hogyha fa lehetnék,
Szomorú fűz lennék:
Hosszu, síró ágaimmal
Sírodon pihennék!

Vallomás.

Akkor leltem rád, amikor barátság,
Hit, életkedv, mind sorban hagytak el!
Hajótört voltam, aki partra lépve
Váratlanul mesés kincsekre lel.

S most, gazdagságom édes tudatában,
Nyugodtan nézek a jövőbe már.
Van egy oáz, mely mondhatatlanul szép,
Kietlen síkság környékezze bár!

Ha lelkem csügged és elszállni vágyik
E földről, hol nem szívesen marad:
Szerelmed az, mely vissza-vissza térít,
Mint a tavasz a vándor madarat!

Fortuna.

Mások a szerencsét
Könyörögve kérik,
Tolakodva hívják.
Úton, útfelen
Futnak utána.

Belecsimpaszkodnak
Fényes köpenyébe,
Ráncigálják, húzzák
Éhesen, mohón,
Görcsös erővel.

Szemüket kinyitják,
Nézik, egyre nézik,
Mint hajótöröttek
Messzi tengeren
Nézik a partot.

Lesütött szemekkel
Járok a világon,
S a szerencse mellett
Némán megyek el.
Nem veszem észre!

Fides.

Bár néha búsnak, közönyösnek látszom,
Egész valóm mély szerelemben ég.
A láng, amit te gyujtottál szivemben,
Mint Veszta-tűz lobog mindegyre még.

A láng, amit te gyujtottál szivemben,
Nem szalmatűz volt, drágám, angyalom.
Nem nagy szeszély, melyből kis szerelem lesz!
Nem! . . . Síríg tartó, édes vonzalom!

Ím, bizonyítom a te hű sziveddel,
S te bizonyítod holtomig velem,
Hogy a világon semmi sincs erősebb,
Szilárdabb, mint a gyöngéd szerelem!

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Az öcsém.

Nekem összesen hat testvérem volt, de sohasem élt több háromnál. Kettőt nem is ismertem. Egynek kivételével mind az anyámra hasonlítottunk, s mégcsak kevert vonások se voltak rajtunk.

Béla öcsém volt az, aki elütött közülünk: barna arc-bőrű volt és szürkésszemű, mint anyámnak egy rég meghalt testvérébátyja.

Rendkívül vidám gyermek volt, nekem ebben is ellenképem. S mindenki szerette, mert mindenkivel beszélt, s furcsa kérdései voltak.

Egyszer a boltba elvitte az anyám. Belép oda egy öreg paraszt. Az öcsém mindjárt megszólítja:

— Bácsi, mér olyan fehér magának a bajusza?

— Azér, — feleli az öreg, — mer lássa kis ifiúr az én vállamat már hetven esztendő terheli.

Az öcsém ránéz és azt mondja:

— Nem látok én a maga vállán egyebet, mint kapát.

Az volt a legnagyobb öröme, ha felöltözhetett maszkarának. Rendesen én öltöztettem fel a cselédünk ruhájába, s álarcot is csináltam neki papirosból. Így felöltözve kirohant egy seprővel a kocsiutra, s visítózva futott a kocsu után. Ha a kocsin-ülők bámulva fordultak feléje, teljes volt a mulatsága; a földre vetette magát, s hempergett a kacagástól.

Persze ez csak olyankor történhetett meg, mikor csak magunk voltunk otthon.

Egyszer medvetáncoltató járt a faluban. Az öcsém már másnap járta a medvetáncot. A kezefejét lógatva, fejét bután jobbra-balra mozgatva brummogott, s táncolt mint a medve. Ebben nekem is segítenem kellett. Botot kellett a kezembe vennem, s madzagot kellett a nyakán tartanom. Ahányszor rántottam a madzagon, mindig úgy ordított mint a medve.

Akkortájt az uradalmi szüreten voltunk mi ketten, s a gazdatisztek nem győztek mulatni az öcsém medvetáncán.

Pedig én akkor nem tettem meg, hogy a táncoltatót játszam, csak úgy magában táncolt.

Ez volt a szüret fénypontja.

Otthon azonban anyánk megtudta a mulatságot, mert az öcsém zsebében csörgött a krajcár. Bezzeg eljárta aztán otthon is a medvetáncot.

Ekkor lehetett öt éves.

Később is ilyen bolondos vidám természetű maradt, pedig az élet erős csávéba vetette. Húsz éves korában halt meg, meghúléstól támadt tüdőbajban, éppúgy mint az a nagybátyja, akihez hasonlított.

Lélek-mozdulás.

Egy tavaszi napon a kőfal mellett jöttem andalogva. A fakadó természet, a napsütés, a korai virágzás, a csend, az egyedülvalóság elbájolt. Gyönyörúséget éreztem a szívemben; mondhatnám: hangtalan zenét, megálltam félig lehúnyt szemmel, és arra gondoltam, hogy a természetnek azt a szépségét, amely most hat reám, azt a gyönyörúséget, amit most érzek, ki kellene fejeznem, valami módon meg kellene írnom, hogy ne muljon el.

Határozottan emlékszem, hogy ezt gondoltam: meg kellene írnom. De annyira lehetetlennek éreztem ezt ugyanakkor, hogy a második gondolatom ez volt: talán ha nagy leszek.

Mi volt ez, ha nem egy előbbi életből való gondolat? Hiszen ha láttam is könyveket, nem tudhattam, hogy azok miképpen keletkeznek? Még csak azt se tudhattam abban a korban, hogy az ember leírhatja a gondolatait.

Minthogy az elragadtatásnak ez a perce tisztán megmaradt emlékezetemben, arra is emlékezem, hogy az írás, a le kellene írni, nem mint művészet állott a fogalmaimban, hanem csak mint gondolom-eszköz, hogy ennek a percnek a mámorát szerettem volna megmenteni az elmúlástól.

Tehát nem volt eszemben, hogy író leszek, semmi efféle elhatározás, csak egy gondolat volt az egész, de ez a gondolat oly rendkívüli, mintha éjfél után két órakor látnék az égen átvillani egy napsugarat.

Mi volt ez?

A reinkarnált lélek megmozdulása?

Ha átgondolom az eddig lefolyt életemet, az kell látnom, hogy kövek alatt nőtt fű vagyok. Sok idő kellett míg

ki tudtam bújni a levegőre. Körülményeim olyanok voltak, hogy el kellett vesztenem hivatásomnak ösztönszerű tudatát is.

Hajós voltam, akinek harmincöt évig kellett haladnia iránytű nélkül. Csak hányódtam, súlyedeztem, ide-oda terelődtem a folytonos ködben, nem tudva hova jutok.

De azért mentem, haladtam; irányozgattam magamat ösztönszerűleg, mint a madár mikor haza indul térkép nélkül Afrikából. S ma már mikor odajutottam, hogy biztos utamat felismerve, egyenes irányban haladok tovább, bámulva kérdezem: mi vezérelt? Bennem rejtőző nem földi erő-e?, vagy fölöttem lengő, láthatatlan, titkos hatalom?

A temető.

A falu keleti részén, dombon van a temető. Az én gyermekkoromban kerítetlen, elhanyagolt hely volt ez: a fakeresztek jobbra balra dűledeztek benne. A sírok be voltak horpadva, s finomszálú nagy fű és kakukfű tenyészett sírokon, sírok között.

A kakukfüvet nem ismertem még akkor. Elandalogva őgyelegtem a sírok között, s azt gondoltam, hogy az illat a halottak lehelete.

A temető közepén ódon kápolna állt; tetején becsurgott az eső; ajtaját leszakította a szél, s az úgy lógott, mint az akasztott ember.

A kápolna alján nyugot felől ki volt a fal bontva, s mivelhogy a világosság besütött, be lehetett látni az alig ölnyi mély sírboltba.

Szédült koporsók heverték itten összevissza hányva és emberi csontok, elsárgult selyemfoszlányok.

A falubeli legények és gyerekek nem egyszer hoztak ki innen koponyát s botra tűzve ijesztgették vele a leányokat. A fonóból is éjfélkor nem egyszer jött ide fogadásból egy-egy legény s vitt koponyát bizonyítékul a fonóba.

Én nem féltem sem a koponyáktól, sem a halottaktól. Egyszer magamban kóboroltam ott a temetőn, s gyermeki kíváncsisággal mentem a koporsók közé s nézegettem kezembe véve a lábszárcsontokat és koponyákat.

Később tudtam meg, hogy a kastély régi urai temetkeztek oda. A koporsók ezüstjét, vasát a cigányok hordták el. A selymet meg a falu népe. Főkötőt csináltak a halottak selyemingéből a csecsemőknek.

Folytatjuk.

A nehéz felleg.

Irta: Kazár Emil.

Ezt a nagy rónát olyan sokan lakják. A televény föld termi bőven az életet. Folyó, patak, ér öntözi és ragyogva kérkednek, mert itt bujálkodhatnak; község, város annyi épült, hogy ahol megáll az ember, összeszámlálhat köröskörül kis és nagy tornyot annyit, mintha ezt az áldott mezőséget hálából csupa istenházával kerítették volna körül. Az áhítatra, a fohászra hívó kedves harangszó átjárja a levegőt, a földeket, a szíveket egyik várostól a másikig, az emberekig. Jó szomszédok azok a tornyok, akármilyen távolra esnek is egymástól. Akár pópista, akár lutheránus, köszöntik a szomszédot, és együtt beszélnek az emberekhez, és elárulják nekik az időjárást, a várvavárt, vagy rettegett idegen érkezését. A zömök és új bádogtetővel borított torony szava, ha idáig jut, a hideget mondja be. Amarra, a hagymatetejű vörös toronyból csak a déli viharos veszedelem ad messzeszóló, búgó hangot az öreg haranggal. Ha meg az a napban fénylő buzogányos torony egyszerre csak nem látszik a párában, akkor fusson ember, állat fedél alá, mert bizonyos a veszedelem. A keresztet, asztagot látják, vagy nem látják többé a maga helyén. Azt sokszor elviszi az ördög, aki olyan nagyon szeret a mezőkön ólálkodni. Odább, ahol több torony is magasodik fel, onnan a harangok vagy jó jövevényt hirdetnek, vagy szárazságot, aszályt, mert a földnek egyszer az az ellensége, aki máskor barátja és jóltevője volt.

A rengeteg mezőség közepén emelkedik a tornyos nagy kastély. A szélben habzó buja vetésből csak a rezes tornyai villognak ki és vörös fényt szípkóznak, mint a tűz. Ha zsenge még a vetés, vagy amikor sápadtan felmagzik, s a szél le-le-hajtja, az ablakok is meglátszanak, hosszú sorban és villogón. Éles Gábor, aki szociálistaságért már ült egynéhány napot, — kapálás, kaszálás, meg verejéktörülés közben azt szokta mondani azokról az ablakokról, hogy leselkednek, és olyanok, mint a baziliskus szemei. Ő tudja, honnan tudja, hogy olyan a baziliskus szeme. Talán a nazarenusoktól hallotta, akik a bibliát végig olvassák egész az apokalipszisig.

Minden faluból, városból ide harangoznak ennek a kastélynak. Aszaló, vagy termékenyítő szél, késői fagy, jégeső, vízáradás — mind erre a hatalmas helyhez tartozik itt, ami csak van a föld és firmamentum közt. Jut is, marad is.

Dicsértessék aki adja, aki elveszi. Éles Gábor dűnnyögve mondja: «De többet ad ám, mint amennyit elvehet».

A zsendülő vetést lelegeltetni, az útszéli tengeri csövet megdézsmálni; a kazlat, asztagot felgyújtani, a csószot bepálinkázni, akár helybe hagyni — ej haj bizony! Van az uraságnak.

Éles ő kelme a kasból a zsenge tengerit e szavakkal veti ki a tornác előtt: «Netek — ne! Főzzétek, süssétek meg kenyérnek, húsnek. Ez az oláhnak való sem nekünk termett. Úgy egyétek, hogy máról holnapra nincs más.»

A jámbor asszony, kinek siró-rivói fölkapdossák a zöld csuhás csöveket, csóváltatja a fejét. Elfulva mondja:

— Menjünk napszámba, hogy egyéb is jusson.

— A tótok sem jönnek már, anyjok.

— Annál inkább.

— De ha azoknak sem elég, amit kereshetnek.

— Ennünk kell, apjok.

— Persze, persze! — fakad ki a gazda. — Kellene. Attól korog a gyomrunk. Ez a beszéd. Így vagyunk.

— Bizonyosan rosszul imádkozunk, — sápitozik a szegény asszony, aki zsiradékra és szalonnára gondol.

— Ördögadtát! Mit imádkozni, ugyan mit? A kastélyban hálát adnak és nem könyörögnek. Ha búzaszenteléskor mi imádkozunk a mindennapi kenyérért, a kastélyból csak körülnéznek és azt mondják: minden az enyém, hála istennek. Elhallgass! Názárénus leszek.

— Jobb is! — kiáltja az asszony elkeseredve. — Akkor se pipa, se pálinka. Anélkül nem tudna kelmed élni.

Éles Gábor amíg a kifogott két nyomorult gebét a kócmadzagon vezeti az oldalfalhoz tapasztott istállóba, keményen visszamordul:

— Úgy ám! Másfelé fogok imádkozni ezentúl. Názárénus lettem. Ha az sem használ, megyek Amerikába!

Dörmög, káromkodik. Az asszony paré szárának lángja mellett süti a tengerit. A gyerekek szeretik. A gazda meguntan nézi. Az asszony nyámogva harapdálja. Ha legalább dinnye, szilva érnék már.

— Hej, hej! — kiált föl a gazdag, az asztalra ütve. — Messzi még az új kenyér? Meg hát lesz-e? Komisz világ ez, hej az bizony, kedves szolgálaim.

Bezörget a kis ablakon valaki és beszél. A hangjáról megismerik, hogy a tót Szobotka, a földvári szűrszabó.

— Holnap a piacon leszünk. Jöjjön oda Éles uram. Sokan leszünk, — rikkantja be az üvegen át.

— Elmegyek, — feleli a gazda komolyan és rossz kedvvel.

— Jó'szakát. (Hallatszik, hogy tovább megy a szúrszabó.)

— Ez názárénus, ugy-e apjok? — kérdezi az asszony, ijedős kíváncsisággal.

— Nem a! Hanem egyéb. Tudod már, olyan, akikért nekem is volt bajom. Izé — no — tudod.

— Jaj lelkem gazdám, emberem! Ne menjen kend megint a bajnak. Már sínylődtünk érte. Jaj emberem, jaj!

— Hát kījajgatni magunkat gyülünk össze olyankor néha. Mert a jaj arany száju szent János minden beszédénél hatalmasabb és azoknak is jaj, akik meg nem hallják.

— Nem magától papol így kend. Hallotta valahol — ugyan hol?

— Hallottam, hallani is akarom. Most nekem jaj, majd másnak is jaj. Asszony, ne faggass!

Vasárnap délelőttre hívta Szobotka a piacra, a nagy híd mellé Éles gazdát. Minden vasárnap délelőtt, mikor a templomból kijöttek, ott szoktak megállapodni, parolázni, déli harangozásig időt tölteni. Borra, sörre, pálinkára csak kevésnek jut, a kocsmába nem térnek be. A pipa alig ég már valakinél. Csak a bagó is megjárja. Jókora nagy piac ez. Ott a városháza, meg a kastély, csak fiókája a híres nagy kastélynak, de ahhoz való. Ott a kétemeletes granárium, ablakokkal még a tetején is. Hanem a rostélyos ablakokat vastáblák zárják, csak szellőzésre nyitják föl. A földszinten azonban nagy ablakok vannak, kosaras rácsossal. Ez az ispán hivatala, az egyik ispáné, mert még sok ispán van. A kékbeli emberek, gacsos csizmában, a zsírvette kalap mellé tűzött kiszáradt pipával, a hosszú, fejes botra támaszkodva lebzselnek a piacon és zsonganak, mint az érett mező, ahol nem lehet kitalálni, melyik tücsök csinálja a nagyobb lármát. Két kakastollas zsandár jár köztük. Helyet adnak nekik, jó napot is kívánnak. Nyolc-tíz ember zsong egy csomóban, vállát rángatva, nyakát forgatva, botjával a földet piszkálva. «Hej, haj. A' bizony! Az ördögé vagyunk!» — kiáltozzák. Így várják a delet. A zsandárok a granárium kapujához térnek vissza mindannyiszor. Ott már tízszer is nagyobb a zsongó csoport, aztán meg húszszor is. Kopognak a bezárt kapun.

Szobotka is ott van. Ide-oda furakodik, és kérdezi, hogy áll a világ. Csak káromkodnak, felelnek.

— Hát én mit mondjak? Kinek kell már új szűr. Ócskán veszik az áldóját! Kell is már mesterség, kell is ruha a rongyosnak. Kelmeteknek sem töri fel a kezét a kasza. Így vagyunk mindnyájan édes feleim!

A két zsandár Szobotka mellé megy és az egyik rárivall:

— Májszter, ne beszéljen sokat. Tudja már!

— Jó napot, vitézek. Tudom, tudom, — alázatoskodik a májszter. — Dehogyan beszélek, csak diskurálok a galambokról, meg a verebekről. Ni, mennyi galamb röpdes itt a granárium körül. Milyen vigan szállnak. Látják, vitéz urak? Ugyan hány ezren lehetnek? Mind itt tanyáznak a granárium padlásán. Szép állatok, kedves állatok, hanem énnálam egy sem marad meg. Ha egy zsák búzám volna, biz' isten adnék nekik belőle, hogy magamhoz szoktassam. Hát kelmetek is atyámfiak, ugye adnának a galamboknak, ha volna búzájok? Zsandár úr, amint lesz egy pár galambom, elviszem magoknak a kaszárnyába. Ni, mennyi veréb! Azok csapnak ám nagy lármát. Jól is élnek a granáriumból és a háztetőn, meg az ereszen bujálkodnak. Ugye atyafiak, könnyű nekik. Kész magra búvik ki a tojásból a fiú-veréb. Jó napot kívánok, vitéz zsandár urak. Erről beszélgetünk, hisz úgy sincs dolgunk.

A két zsandár arrább megy. Szobotka csúfolkodva néz utánok és a szomszédaihoz fordul:

— Értették atyafiak, mit mondtam? Az ingyenelőké a világ.

A főszolgabíró is végig jár a piacon, s kinek közelébe jut, megszólongatja. A vasut ilyenkor, délben érkezik és vasárnapra sok újságot hoz. Egész nyalábbal hozzák egyenesen a piacra. Fenhangon olvassák most is nagy karajba állva.

— Mit olvasnak? — kérdezi az egyik csapatnál a főszolgabíró, szűrő szemet vetve szerteszét.

— Betüzünk a papirosról. Szalonnát úgy sem birunk beletenni.

— De kelmednél Amerikából jött levél van! — kiált a szolgabíró egy távolabbi atyafira, fölismervén a postabélyeget.

— Nem szabad tán az öcsém levelét olvasni, nem szabad tán mutogatni? — felesel vissza a megszólított, és csak azért is magasra tartja a levelet. Az ismerősei mind rámeresztik szemüket a szolgabíróra. Arról hátrábról egy hang pedig mintha e szemek merő tekintetéhez adna szót, oda lármáz: «Azt sem szabad?» Zúgnak hozzá: «Még ez sem szabad?»

De a partszéli Maró István alázatosan kilép a szolgabíró elé, jámborsággal emelint a kalapján, és esdő hangon szólal:

— A kalibámon szeretnék túladni, kérem szépen. Mánmán a nyakamba szakad. Az eső a múlt ősztóta szakad is benne a nyakamba. Eladnám, kérem szépen. Könyörgöm, kérem alássan, ha kidoboltatni lehet. Fizetés nélkül kidoboltatni — könyörgöm alássan. Doboltassa ki nagyságos uram — ki veszi meg a putrit. Engem akkor mindjárt elvisz innen az ördög, tudom is én hová. Tessék dobszóra vetni az esedezésemet. Hadd menjek. Akár a pokolba is elmegyek én már.

(Befejezése következik.)

A proletariátus.

Írta: Jean Jaurès.

Meg kell állapítani azt a jelenséget, mely horderejével mindent túlszárnyal: hogy a proletariátus fejlődik számban, egységében és öntudatában. A munkásoknak, az alkalmazottaknak, akik megszorodtak és akik jobban vannak már szervezve, jelenleg van egy ideáljuk. Ők nemcsak segíteni akarnak a mai társadalom leggonoszabb hibáin, hanem ők egy társadalmi rendet akarnak teremteni, mely egy más elven alapul. A személyi és tőke-tulajdon helyébe, mely az emberek egyik részének megadja az uralmat a másik rész fölött, ők a termelés közösségét akarják tenni, az egyetemes munkásegylet egy rendszerét, mely minden emberből jogosan egy-egy munkástársat csinál. Így gondolkodásukat a polgári osztály gondolkodásától és politikai mozgalmukat a polgári osztály mozgalmától különválasztották. Kommunisztikus eszményük szolgálatába a tulajdon szervezésüket állították, egy osztályszervezést, a munkásegyletek növekedő hatalmát és a nagyobbodó részese-
dést a politikai hatalomban, melyet az államtól, vagy az államban maguknak meghódítottak. Ebben az általános első gondolatban a szocialisták mind megegyeznek. Ők a proletariátus növekedését különböző okoknak tulajdoníthatják, vagy inkább ugyanazokat az okokat különbözőképen értékelhetik. Ők a dolog súlyát vagy a gazdasági, vagy a politikai akcióba helyezhetik. De mindannyian bizonyítják, hogy éppen a tőke evolúciója, melyet a nagyipar fejt ki, szükséges volt és a proletárok megfelelő mozgalmaik révén lettek a ma folyton növekvő erővé, mely hivatva van az egész rendszerert megváltoztatni. A szocialisták összetűznek az osztályháború terjedelme és formája fölött is, mely háborút a proletariátusnak kell viselni. Vannak, akik azt kívánják, hogy lehetőleg ne elegendjen viszálykodásaiba annak a társadalomnak, melyet el kell pusztítani, ellenben gyűjtse össze egész energiáját a döntő és felszabadító tette. Mások meg azt hiszik, hogy már ma kell nagy világtörténelmi hivatását teljesítenie. Emlékezzünk Lassalle szavaira: A proletariátus az a szikla, amelyen a jövő temploma fölépül. Ezt meg lehet

toldani azzal: De nemcsak ennyi, hanem a proletariátus az a szikla, melyen ma a reakció erői megtörnek. (Kautsky). — Én meg azt mondanám, hogy ez nem épen szikla, egy szilárd és mozdulatlan hatalom. Hanem inkább egy összefüggő, tevékeny erő, mely minden nagy mozgalomba keveredik, anélkül, hogy önmagát elveszítené és mely gyarapszik erőben az egyetemes élet révén.

De bármily nagyra becsüljük is a proletariátus osztálymozgalmának magasságát meg kiterjedését, mindnyájan önálló hatalomnak tekintjük. Marx döntő érdeme és talán az egyetlen, mely a kritika minden támadásának és az idő minden súlyos csapásának ellentáll: hogy a szociális ideát és a munkásmozgalmat egymáshoz közel hozta és összefűzte. A XIX. század első harmadában gyakorolta magát a proletariátus ereje, kifejlődött és harcolt a tőke agyonzúzó hatalma ellen; de nem volt a cél tudatában, mely felé iparkodott, nem tudta, hogy a tulajdonnak kommunisztikus alakja az ő iparkodásának befejezése és betetőzése. Másrészt a szocializmus sem tudta, hogy a munkásmozgalomban rejlik élő megvalósulása, konkrét és történelmi ereje. Marxé a dicsőség, mert a legtisztábban és a leghatásosabban ő járt elől mindazok között, akik a munkásmozgalomban az empirizmussal és a szociális teóriában az utopiával végeztek. Azóta szocializmus és proletariátus elválaszthatlanok: a szocializmus az ő ideáját csak a proletariátus győzedelmével és a proletariátus az ő egész létét csak a szocializmus győzedelmével fogja diadalra vinni.

A mindinkább sürgető kérdésre: hogy fog a szocializmus megvalósulni? most ez a felelet: a proletariátus növekedése által, mely azután vele egyesül. Ez az első és lényeges felelet és aki ezt nem fogja fel teljes és igaz értelmében, az föltétlenül kívül áll a szociális élet- és gondolkörön. Akármilyen általános is ez a felelet, azért mégsem tartalmatlan, mert mindegyikünket arra kötelez, hogy a proletariátus gondolaterejét, szervezetét, mozgalmát és életét fokozzuk. Továbbá bizonyos értelemben véve az egyetlen igaz felelet. Mi nem tudjuk határozottan megmondani, hogy miféle egyes eszközökkel, milyen határozott formában és mely pillanatban fog a szociális és politikai mozgalom a kommunizmusban befejeződni. De az bizonyos, hogy minden, ami az értelmi, a gazdasági és politikai erejét a proletariátus osztálynak növeli, ezt az evolúciót siettetí és a mozgalmat étellel gazdagítíja, bővíti és mélyítí.

A magyarság.

Írta: Feszty Árpád.

A magyarságban a harcosok osztálya volt az uralkodó faj, — a harcosnak joga volt beleszólani a tanácskozásokba, belőlük lett a nemesség; a pásztorok a gulyások képezik a magyar parasztság ősiségét.

Milyenek lehettek, azt csak sejteni lehet. Bölcs Leo, Porphyrogenes, Priscus Retor stb., ami keveset feljegyeztek eleinkről, az mind a harcosokról szól, a pásztorokra nem terjedt ki a figyelmök. Csak úgy következtethetünk visszafelé, ha a mostani parasztság típusait megfigyeljük. Azért mondom, típusait, mert többféle van. Valószínűleg már akkor is többféle volt. Sok apróbb törzs csatlakozhatott hozzájuk vándorútjuk alatt.

Keleti írók feljegyzései szerint voltak velök baskirok, cseremiszek, csuvaszok, kazárok, bulgárok, mongolok s több efféle fajta.

Itt pedig Pannóniában a meghódított bennszülöttek váltak szolgálkává. Később a bevándorló flamandok, szászok, németek telepedtek középük.

A meghódított szlávok erdős hegyeik között külön élve, megmaradtak mai napig is szlávoknak, jellemökben, típusukban egyaránt. A német, szász szintén eléggé megőrizte faji jellegét, mert bevándorlásuk idejében már akkor itt is mindenki falukba telepítve élte világát, a letelepedett paraszt pedig még ma sem megy a szomszéd faluba lányért, csak a maga falujából házasodik. A magyarság már jobban keveredett.

Akkoriban vagy vették, vagy lopták a leányt. A magyar még ma is feleséget «vesz», a felnőtt leány ma is «eladó lány». Lopni könnyebb volt, mint venni — úgy, de magyarnak magyartól lopni akkor sem volt szabad. A kóbor harcosok idegen leányokat lopkodtak tehát maguknak. Tót leányokat, német leányokat. Néha többet is, mint kellett volna. A szépít maguknak tartották, a selejtesebbet eladták. Csőszök, gulyások, pásztorok, akik a nyáját nem hagyhatták el, nem járhattak el leánylopásra, szívesen megvették a maradékot csikóért, tinóért. A lopott jószág mindig olcsóbb, mint a tulajdon, hát az ilyen lopott lány is olcsóbb volt a magyar lánynál, a saját nevelésnél, szegény ember is vehetett belőle.

Igy aztán sok idegen vér jutott a parasztság közé is, amely a typus fejlődésére nagy befolyással volt.

Az örökös harcokat, harcosok kóborlását sem lehet figyelmen kívül hagyni, de hozzájárult a vérkeveredéshez a «*jus primae noctis*» is.

Mert ne higyjük, hogy ez a mai fogalmaink szerint barbár jog tisztán a nagyurak sybaritismusából eredt.

A törvények eredete, az «*usus*», az ususok pedig okszerűségből származnak, a melyre a tapasztalat vezeti az embe-riséget. Ezen usus nemcsak a hatalom dölyfös kifejezése akart lenni, hanem fajnemesítő cél is. Gyümölcsfánál, állatoknál a fajnemesítés fontosságát senki sem tagadja. Hát kevésbbé fontos volna az emberi faj nemesítése?

Mai morálunkkal persze ellentétben áll az ősök felfogása, de akkor más volt a morál, más volt a felfogás. És ahol a fel-fogás egyezik a szokással, ott nem zavarja a szokás a lélek nyugalmát. Ma sem ellenkezik a közfelfogással, ha valaki özvegy asszonyt vesz el feleségül.

Az uralkodó osztály volt a nemesebb faj, mint ahogy az ázsiai népeknél ezt mindenütt látjuk. Hajlott orru, hosszúkás fejű — amilyenek a turkomán törzsek.

Az Ázsiából eredt telivér uri osztály befolyása erősen hatott a paraszt nép fejlődésére — különösen az itt talált és később ide telepített, többé-kevésbbé már kevert vérű szláv és germán elemekre, mint ahogy még ma is a zsidó-, vagy a cigány jelleg dominálólág üt ki a keveredésnél, mert a félvér európai fajokkal szemben ma már csak a zsidó és a cigány a telivér.

Az ázsiai és a germán, szláv vér keveredéséből száрма-zott az a paraszt typus, a melyet a nép úgy jellemez: «Se nem szőke, se nem barna, olyan igaz magyar fajta». Egy egészen új faj. Szerencsés, szép faj, mely az egyik részről a csontot, az erőt, a másik részről a tüzet, a jó vért örökölte.

Oroszország — Európa ellen.

Az európai emberek egész komolyan azt hiszik, hogy Kína olyanfajta állam, mint Oroszország, amelynek uralkodója elmondhatja magáról: az állam én vagyok. Ehhez képest mindenért, ami Kinában Európa kedvetlenségére történt: a kínai császárt és a központi kormányt tették felelőssé. Európában még mindig nem tudják, lehet, hogy nem is akarják tudni, hogy az a központi kormány, melylyel az európaiaknak mindig dolguk akad, a kínai birodalomban voltaképpen semmit sem jelent. Mellesleg szólva — Európában persze ezt sem tudják — a kínai ember egyáltalán föl nem tudja fogni, hogyan lehet politikai kérdések iránt érdeklődni. A kínainak nincsen hazája, csak lakóhelye, s annyira lekötik őt a fontos gazdasági kérdések, hogy eszébe sem jut a politika, melyről különben azt tartja, hogy nem szorgalmas embereknek való időtöltés.

Mindenki tudja, hogy Kína jelenlegi uralkodóháza nem kínai, hanem mandzsú-származás. A mandzsú-dinasztia harmadfélszáz évvel ezelőtt került a pekingi császári trónra. A nép máig is idegennek tekinti s valóban a kínai dinasztia nem a nép fölött áll, hanem a hivatalnokok fölött. Befolyása a népeletre majdnem semmi. Az udvar és az ország két külön világ. És a tengernyi hivatalnoksereg, mely a kettő között áll, csak addig hú a trónhoz, amíg saját, önző érdekei kívánják.

A dinasztia úgyszólván fölösleges. Sőt, ami materiális boldogulását illeti, függ a nép jóakaratótól. Az udvar ugyanis nem rendelkezhetik a nemzet mesés pénzbeli erejével. Gazdasági szempontból tekintve, Kína nem állam, hanem inkább óriás termelési szövetkezet, mely tartományok és kerületek szerint tömérdek apróbb szövetkezetre oszlik. Ennélfogva az egész birodalomban helyi és gazdasági, nem pedig császári és politikai szükségletek szerint állapítják meg a budgetet, amely mindig is helyi budget. Igaz, hogy mindig fölöslegre dolgoznak, amely fölösleget aztán átküldik a felsőbb hatósághoz, úgy, hogy például a tartományi budgetet egész egyszerűen a kerületi budgetek fölöslegeiből állítják össze s a központi kormányhoz, mint legfelső fórumhoz már csakis a tartományi budgetek fölöslegei kerülnek föl s a kormány csakis ezekkel rendelke-

hetik. Ebből támadt az a mese, hogy Kína szegény ország. Pedig csak annyi tény, hogy a császári politika számára Kinának nincsen pénze.

És mégis — az európai hatalmak szakadatlanul koncesszióért tülekednek a dinasztianál. A dinasztia ad is koncessziókat, de ezek csak platonikus ajándékok, melyeket az illető hatalmaknak kell behajtaniok, ha képesek rá. Az ilyen behajtásokkal egyet sikerült megszerezniök az európai hatalmaknak: a minden tekintetben jámbor, toleráns és okos kínai nép határtalan gyűlöletét. Mindazonáltal a kínai kérdést nemcsak e gyűlölet és a mandzsu-dinasztia ferde helyzete szítja és tartja ébren, hanem az orosz terjeszkedési politika is, mely a második főrúgója annak a nagy világtörténelmi drámának, melynek expozícióját a közel múltban láttuk.

Oroszország 1895-ig több ízben mentette meg a dinasztíát. 1868-ban az európaiaktól, 1878-ban a kuldza-törököktől, 1894-ben a japánoktól s hála fejében megszerezte azokat a határokat, amelyek, bár hamisan, még mindig figurálnak a keletázsiai térképeken. Tovább jutnia azonban csakis a buddisztikus papság segédelmével volt lehetséges.

Nem szabad feledni, hogy a mandzsu-dinasztia a trónt csakis a dalai lámával kötött konkordatum révén szerezhette meg, a miből az következik, hogy beláthatatlan következményekkel járna, ha a dinasztia Lhasszával szakítana. Európában persze sohasem akarták elhinni, hogy Tibet, az óriási buddhiztikus egyházi állam világtörténelmi jelentőségre is vergődhetik. Az európaiak megbiztak azokban a földrajzi kézikönyvekben, a melyek szerint Tibet közönséges tartománya Kinának, a dalai láma pedig nevetséges mumus.

Valósággal azonban a dalai láma az északi buddhizmusra nézve ugyanaz, mint a pápa a katolikus egyházban. Sőt még annál is több. Mert a pápa ember, a dalai lámát azonban isten-embernek tekintik: Buddha reinkarnációjának. Működését ellenőrizni nem lehet, mert a dalai láma személy szerint nem felelős (hiszen uralkodásának első felében még gyermek) s a lhasszai politikát valósággal a papság legfinomabb elemeiből alakult oligarchia csinálja teljesen függetlenül. A mandzsu-dinasztia csak hencegett, a mikor elhitette az európai hatalmakkal, hogy a dalai láma választásában neki döntő szava van. Az utolsó évek eseményei napnál fényesebben bizonyítják ennek az ellenkezőjét s azóta a kelet-ázsiai helyzet még inkább megváltozott. A dalai láma, a szellemi uralkodó, katonai hatalom nélkül állóan, erősebb védelmező után nézett és ez csak a c z á r lehetett.

Az orosz állami és a buddhisztikus egyházi hatóságok között már régóta barátságos viszony állott fenn. Két nagyjelentőségű dolog áll szoros kapcsolatban ezzel a baráti viszonyal. Azóta ugyanis egész Közép-Kelet és Dél-Ázsiában erős panbuddhisztikus mozgalom keletkezett és másodsor azóta meg volt a nagy boxerforradalom, mely minden európai felfogás ellenére is jórészt a buddhisztikus klerus munkája volt, melynek ágensei (vándor- és koldusbarátok) ellepték egész Kinát s gyúrták és alakították a közvéleményt, izgattak a dinasztia és az euópai hatalmak ellen — Oroszországot kivéve. A boxermozgalom eleinte nem is az európaiak ellen irányult, hanem csakis a dinasztia ellen. A mandzsu-dinasztiát bajba kellett hozni, hogy Oroszország mint mentő léphessen fel s a mentés után besöpörje a jutalmat. A kínai dinasztia abba a kényszerhelyzetbe jutott, hogy élére álljon a boxermozgalomnak, mely voltaképen ő ellene irányult; ily módon azonban remélhették, hogy minden vétket az európaiakra tolhatnak s ezért volt 1900 január 16-án a palota-forradalom, melynek következtében a császár lemondott az uralkodásról s Ton-hsi átvette a kormányzást.

Most aztán Oroszország segítségére jött a dinasztianak. Biztosította számára a tulajdonképpeni Kinát s ennek fejében szabad kezet engedtek neki a hódolt tartományokban. Az európai hatalmak üres házban tartottak árverést s Oroszország a markába nevetett. Még azt is keresztül vitte, hogy a kínai főkolompokok közül senkinek sem lett baja.

Azóta vígan folyik Kina kapcsolt részeiben az orosz gazdálkodás, melynek egyik leghatalmasabb eszköze az orosz-kínai bank. Privát lobogó alatt vitorlázva, ez a bank mindent megcsinál az orosz politika érdekében, ami államoknak tilos, de magáncsoknak szabad. Elmés és furfangos oroszok állanak az élén, akik keresztülvitték azt, hogy Mongoliának aranybányáit is ők aknázzák ki — Oroszország javára. Ezt az ügyet oly geniálisan oldották meg, hogy rászedték a dinasztia is és a mongolokat is. De még ennél is fontosabb a cár és a dalai láma viszonya, amely már annyira gyöngéd, hogy a mandzsu-császár helyett egy-két esztendő óta a cár a buddhisztikus egyház világi fejedelme. Hogy ez mit jelent, arról az európai hatalmak nemsokára igen savanyu arccal fognak meggyőződni.

A MIKROKOZMOS CSODÁI. Hasonlatos az emberi szervezet tudománya az astronomiához. Nemesak azért, mert ugyanazoknak a titokzatos erőknek csak megnyilatkozásaikban különböző formáit kutatja mind a kettő, hanem mert a két tudomány gyarapodásának a módja is egyforma. Valamint hogy a csillagász az ösmerős égitestek mozgásainak egybevető megfigyeléséből számítja ki, hogy a világtér egy bizonyos pontján kell eddig ösmeretlen planétának is keringenie és a kutató táveső csak szolgál munkát végez, mikor azt az égi testet valósággal felfedezi: épúgy a fiziológus is az egészséges és beteg szervezetnek elváltozásaiból következtet arra, hogy az organizmus a már ösmert szerveken kívül olyanokkal is rendelkezik, amelyeknek a létezését mindmáig nem is gyanították. — A boncoló kés és a nagyító üveg csak vártatva konstatálja azután azt, amit a természettudományi gondolkodás eleve megjósolt.

Régóta tudjuk, hogy az emberi test életműködése közben mérgeket termel és gyanítottuk is, hogy kell olyan szervnek lennie, amely azokat a mérgeket hatástalanokká teszi. De hogy ezt a funkciót a test melyik része vállalta magára, arról fogalmunk sem volt. Pedig az egyik ilyen szerv ott volt a szemünk előtt. Minden ember ösmerte, minden orvos boncolta a pajzsmirigyet: azt a kétlebensnyes mirigyet, amely a légcső két oldalán lévő mélyedést tölti ki. Ámde a jelentőségéről ugyanesak furesa felfogások uralkodtak. Az egyik tudós nagy komolyan kijelentette, hogy a pajzsmirigynek csak az a feladata, hogy a nyak formáját szép gömbölyűvé tegye. A másik azt kirdette, hogy ez a mirigy arra való, hogy mikor az ember haragszik: megduzzadjon a vértől, mint a pulyka méregtáskája. Még a legtudósabbak sem supponáltak felőle egyebet, mint azt, hogy a pajzsmirigy szabályozza az agyvelő vértartalmát, és annak mintegy biztonsági szelepe. Ekkor történt, hogy Kocher, a híres berni sebész nagyon is alaposan megoperálta egyik betegét. A beteg golyvában szenvedett, ami nem más, mint a pajzsmirigy megdagadása; — és a sebész úgy akart segíteni rajta, hogy kivágta az egész pajzsmirigyet. Így aztán önkénytelenül végzett egy igen nagy horderejű élettani kísérletet. Mert, bár a műtét sikerült, következményei igen váratlanok és messzehatók voltak. A beteg ugyanis látszólag meggyógyult, — de egy idő múlva kezdett butulni, a bőre megvastagodott, megkeményedett, a mozgásai, cselekvései együgyűk és esetlenek lettek. Így derült ki, hogy a pajzsmirigy igen fontos szerv, amelyet egészen eltávolítani nem szabad, mert olyan anyagokat juttat a vérbe, amelyek nélkül az érzést, mozgást, táplálkozást és gondolkozást végző ideg-elemek nem tudnak jól működni. Valószínű, hogy az az ellenmérég, amelyet a pajzsmirigy termel, hatástalanná tesz olyan mérgeket, amelyek a belekben képződnek az emésztés közben.

A további kutatások aztán kiderítették, hogy az alpesi vidékeken oly gyakori kretinizmust is az okozza, hogy a lakosság egy részénél a pajzsmirigy megbetegszik és elsorvad már a gyermekkorban, úgy hogy a testi fejlődés és a növekedés abbamarad.

Megpróbálták azután a kretineket úgy gyógyítani, hogy állatok — pl. juhok — pajzsmirigyét adták nekik be. És erre a fejlődésükben elmaradt gyermekek egyszerre elkezdtek növekedni és okosodni, azok pedig, akik későbbi életkorukban betegedtek meg, vagy akiknek az egész pajzsmirigyüket kioperálták: a mirigykúrától visszanyerték a régi testi és elméleti képességüket. Az ilyen kúrát, «szervi gyógymódnak» (organotherapia) nevezik. Van a szervezetnek más részlete is, amiről nem tudjuk biztosan, hogy mire való. A vesék felső pólusánál található egy kis sapkaalakú valami, amit *mellékvesék* neveztek el. Sokáig azt hitték, hogy annak semmi jelentősége nincs. Később kisütötték, hogy az *u. n. bronzbetegség*nél (amelynél az egész test bőre bronzvörössé változik), a mellékvese rendszerint meg van betegedve. Ettől kezdve az volt az általános vélelem, hogy a mellékvese arra való, hogy a bőr-festéket (a bőr halványságát, vagy barna voltát) szabályozza. Ekkor eszébe jutott egy amerikai vegyésznek, vagy ezer állati mellékvesét összeszedni, összeapritani és megfőzni. Mikor az így készített «levesből» egy keveset ráceseppentett a kísérleti állat szemére: az egyszeribe halotthalvánnyá változott. Így jöttek rá, hogy a mellékvese olyan anyagot juttat a vérbe, amely a véredényeket összehúzza. Hogy ennek mi a célja, még nem ösmeretes. De a kísérlet révén igen hatásos gyógyszer birtokába jutottunk, amely a szem, orr, fül, száj nyálkahártyáját egyszeribe vérteleníti, úgy hogy a nátha, az orrvérzés, a szemhurut stb. egyszerre megszűnik tőle, sőt szűrni, vágni, operálni lehet az orrban, gégeben, *anélkül, hogy a kár csak egy csepp vért is veszítene a paciens.* Ezt az orvosságot «*Tonogen*»-nak nevezik.

Itt emlékezhetünk meg egy sajátságos betegségről is, amelyet az utolsó két évtized óta méltat csak figyelmére az orvosi tudomány. Ez a betegség az *akromegália*. Ép, egészséges, felnőtt embernek egyszerre csak elkezd nőni az orra, az álla, a keze és a lába, és csakhamar hihetetlen dimenziókat ölthet, míg a test többi része változatlan marad. Az előrenyúló óriási orr és állkapocs az arcnak sajátságos vadállatias külsőt kölcsönöz, szintúgy a kéz és láb rendkívüli nagy méretei. És ezzel az állapottal az egész többi szervezet elgyengülése jár együtt, amely néhány év alatt elpusztítja a szerencsétlent.

A különös pedig a dologban az, hogy valamennyi ilyen akromegáliás fél-óriásnál megbetegedettnek találtak a koponya aljában egy kicsinyke kis mirigyét, amelylyel pedig eddig vajmi keveset törődtek. Kétséget kizárólag bebizonyosodott tehát, hogy ennek a kis függeléknek igen nagy jelentősége van a csontváz növekedésénél és táplálkodásánál. Tehát azoknak a kóroseteknek a megfigyelése megint egy új vér-mirigy felfedezéséhez vezetett, és újra közelebb juttatott bennünket egy lépéssel azon titokzatos életfolyamatok ösmeretéhez, amelyeknek összeségét anyagcserének nevezzük.

Ferenczi Sándor dr.

ÚJ KÖLTŐK.

Erdős Renée:

Az élet.

Elmegy mellettem kincscsel megrakottan.
S én tisztelettel félre állok.
Arany sarúi nyomait a porban
Megcsókolni ne tiltná büszkeségem:
Hajh, ott feküdnék már a porba' régen.

De nem kell, nem kell. Csak a koronája,
Mit fennen hordoz, büszke göggel.
Ura lennék csak. Nem a rabszolgája;
Bitorlója is — bár így szólni vétek. —
Utána kúszni nem tudok, nem értek.

Hogy éhezem! S terített asztalának
Illata környékez szünetlen.
Látom bíboros cseppjeit borának.
De nem kínál. Tán arra vár, hogy kérjem.
Inkább lopok. Inkább meghalok éhen.

Vigalmain rivalgó zene zendül;
Agyat, szívet, megbont a mámor.
Hangos kedv tör a falakon keresztül
S én, künn az éjben, eltakarva arcom,
Suhanó lábak táncos neszét hallom.

S megyek tovább. A szálló virágszirmok
Sápadtan hullanak elébem.
Hogy magam tépjem le: ugyan ki tiltott?
Nem gyávaság, nem álcázott szemérem,
Csalt a kísértés, csábított a vérem. —

De nem kell hulladéka a gyönyörnek —
Maga kell a gyönyör — egészen —
Kincs, mérhetetlen; hatalom, mely görnyeszt,
Virágból erdő; mámorból egy tenger,
Egy szív tele ujjongó szerelemmel.

S ha nem találom? Hogyha el nem jönne?
Akkor sem éltem tán hiába —
Ki látott sírva, kúszva, összetörve?
Csak álmodoztam! De mi több, egészebb:
Egy büszke álom, vagy egy koldus élet?

Neró anyja.

Egyik legjobb tréfája a komoly és derék Kisfaludy-társaságnak, hogy állandóan üresen tart egy helyet, valamely hirtelen feltűnő költő-lángész számára. Tréfa a dolog azért, mert ez a mi első irodalmi társaságunk épp úgy, mint a rajta kívül álló irodalom s különben is minden intelligens ember tudja, hogy a lángész lényeges tulajdonsága és elengedhetetlen hivatása, hogy fellépése s pályája kezdetének jórésze ismertlenségben, vergődésben és a hivatalos irodalom elleni küzdelemben teljék el. A lángész tehát itt lehet, de eszeágában sincs olyan műveket alkotni, amilyenek a Kisfaludy-társaságban — mint minden irodalmi körben — uralkodó derék központosítókat meghódolásra készítse. Ez a lángész író, akit ott színleg várnak, de ha meg is fog jönni, jó ideig tudomásul se fognak venni, éppen fiatalságában, debütjével oly előítéletromboló, erkölcs-revideáló és érzés-gazdagító lesz, hogy még a jobb belső meghódolása dacára is a többség nem fogja benne az üres szék jogos pretendensét üdvözölni.

Ezek után pedig azt mondom, hogy Tardos Viktort, egy fiatal kezdőt, aki most «Neró anyja» címmel kiadott egy ötfelvonásos tragédiát, a Kisfaludy-társaság bátran bevezethetné a kebelében fenntartott helyre. Mert ez a darab valóban az ártatlan, derék, esztétikai igazhítóságban foganó irodalomnak remeke. A nálunk s többé-kevésbé máshol is uralkodó akadémiai, egyetemi s más többé-kevésbé hivatalos társaságok világnézetéből, irodalmi felfogásából alig nőhet ki szebb alkotás, mint ez az öt felvonás. Az a derék hagyománytisztelet, mely az író főfeladatául a nagy mesterek tanulmányozását tűzi s az a kevésbé derék, mint inkább félénk óvatosság, mely őt az emberiség s különösen a mai kor nagy küzdelmeinek és problémáinak tárgyalásától visszatartja, persze nem szülhet valami lebüvölően, fellázítóan nagyot; de viszont, ha valaki ennek a világnézetnek keretén belől a legizgatóbb melódiákat, legmerészebb akkordokat tudja megzendíteni, az a maga fajtájának kétségtelenül díszpéldánya. Nálunk pedig a magasabbrendű fajta: az emberiség-fejlesztő, új erkölcsi értékeket s újszépérezéseket teremtő egy hírből alig ismert species; érthető volna tehát, ha Tardost az uralkodó író-fajta, a hivatalos komolykodók vállukra emelnék.

Mert írása igazán nagyon szép, nagyon nemes. Egy oly kor színeiből és érzéseiből van ugyan összeróva, amelyet már

egy csomó festő és író felélesztéséből untig ismerünk. S különösen az Agrippina-Cladius-Britannicus-Neró családi négy-szögében és az e körül történt dzsöngl-élet képet már több író dolgozta fel. Ez azonban, bár a tömeg-hatás szempontjából, melynek mindig számolni kell azzal az ideg-élettani ténynyel, hogy túlgyakran ismétlődő hasonló ingerek lassankint vesztenek erejükből, nem lényegtelen és nem kedvező, a komoly irodalom-bírálat számára mellékes. Nagyobb baj az, hogy ez ismert téma egy kissé avult, letűnt korok történelmi felfogását mutató stilusban kerül eléink s így aztán nincs meg ebben a színpompás Makart-festményben az az élet-gőz, az a reális melegség, mely egy ilyen hatezeréves rablóregényt a mi érzésünkhöz közelebb hozhat. Látszik ugyan, hogy a szerzőnek főtt a feje, hogy az alakok lélektani életteljességét kihozza s a dikcióban sok gyönyörű pszichológiai finomság is van, de hiába, mikor egy oly alaptónusra van e sok értékes reálitás festve, ami minden inkább, mint realizmus. Már pedig, úgy gondolom, a történelem nekünk még drámában is csak úgy kell, ha megismerjük benne a szürke, temérdek kis mindennapi adatból összealakuló reális életet, melyen csak egy-egy elsuhanó hangulat vagy óvatos takarékossgal alkalmazott rikító, pathetikus tett formájában szabad olykor megéreződnie a világtörténelmi jelentőségnek. Mert hisz mi más a történelem, mint az elmúlt élet, s mi, akik már vénülvén, magunk is átmentünk egy-két, legalább is másodrendűen történelmi eseményen s magunk is tapasztaltuk, hogy megingjon bár a cézároknak világ-palotája (itt a közelben is van egy ilyen császári világ-ház, amely inog), az ujságok megjelennek, a villamos közlekedik s benn a palotában is rendesen ebédelnek. Mit akarok mindezzel, kissé persiflászba hajló túlzással mondani: azt, hogy a jelentős, csupa történelmi jelentőségű cselekedetnek és szóbeszédnek azt az erős sűrítését, amit a történetírás úz, mi, modern lelkek, már nem szeretjük az irodalomban. Ellenkezőleg, az előbb említett ideg-élettani törvény alapján épen arra vágyunk, hogy a profanizált, lekicsinyített történelmet lássuk, mivel a világ-történelmi agálást már meglehetősen meguntuk. Szerettük volna tehát, ha Tardos egy ilyen újabb történelem-megéreztetést kísérlett volna meg, mivel így elevenebb hatásra pályázhatott volna. Az, hogy Shakespeareből is ez a régi stílszól, talán mindenki mással szemben roppant erős ellenérv volna. Én azonban úgy gondolom, hogy Shakespeare nem egy oly fejlődési fok, amelyen túl nincs emelkedés s hogy különösen épen az, ami benne színpadiság, tehát nem a lényeges költői, szellemi tartalom, egyáltalában nem hivatott a dogma-létre. Az ő kora megkívánta: a színdarab ne csak drámai,

de theátrális is legyen, mi már szeretnők, hogy a színpadon csak dráma, azaz akarat összeütközések, lelki konfliktusok legyenek s minél kevesebb mechanikai összezapódás, amilyenek a theátrális verekedések, gyilkosságok és vérengzések. S ezzel a finomodással párhuzamosan kifejlődött egy vágy bennünk a réalista technika iránt, amely tehát történelmi darabokban se nézi el a függöny mögötti leskelődést, a nézőkhöz intézett félreszólásokat, a monológot s más ilyen illúzió-rontó csekélységeket. Mindez, Shakespearenél meg van; de kérdem, nem helyesebb-e az ő kritika-nélküli csodálása helyett értékét inkább revideálni s kivetni belőle azt, ami követésre nem méltó.

Tardosnak, aki láthatólag túlságosan ottfelejtkezett a stradfordi lángész lábainál, különösen nem ártana ez az eretnek-szellemű revízió. Ha ezt megcselekedné, valószínűleg lehülne mai rajongása arra a kritikaképes szeretetre, melyet e dicső elme mindenkitől, mindenkor meg fog érdemelni. De, megszabadulván imígy a múlt legnagyobbjának bűvöletétől, belátná, hogy az írónak s különösen az olyan nagy tehetségnek, mint ő, nem a múltba, hanem a jelenbe s ezen át a jövőbe kell tekintenie. Ez nem azt jelenti, hogy történelmi darabot nem kell írni, hanem azt, hogy az igazi nagy művész a sírban nyugvó nemzedékek felélesztésével is csak a mai szívekben, mai, vagy — ha a legmerészebbre vágyik — eljövendő idegrendszerekben akarhat még nem ismert lázakat ébreszteni.

Eme, inkább egy téves, s benne talán öntudatlan világnézetből fakadó hibák után, nem is győzném elsorolni művének összes értékességeit. Ez pl. első sorban a dikció, mely csak leggondosabb csiszolással, legfáradságosabb kovácsolással elérhető makulátlan ragyogást árasztva rögtön, az első lapokon megéreztetni, hogy kiválóan értékes alkotással van dolgunk. Igaz, hogy régies képzésű, vagy soha el nem fogadott szavak, mint: merény, bölcselem stb., az egésznek lombikban-kifőzött, élet-szegény stílusát juttatják folyton eszünkbe, de viszont, ha ezt az alap-bajt már jeleztük, külön hibául e kadaver-szavakkal dolgozó nyelv nem hozható fel. Színpadi hatás szempontjából pedig a darab szintén elsőrangú. Néhány alakja: két tigrisnő, Agrippina és Poppea, a pulya Neró, a gondolkodástól meggyöngült tetterejű Seneca, Polyphem, egy keserű bolond és Burrus, Pallas s még egy-két zord hadférfi, a Shakespeare atelierjéből való származást rögtön elárulják.

Milyen sorsa lesz a darabnak a színpadon, ez persze még bizonytalan. Az irodalmi érték-meghatározást azonban már most meg lehet vonni. És pedig így: ez a darab nagy értékénél fogva belevánszól az irodalomtörténetbe, de nem a jövőébe, hanem a múltéba.

Sz. Z.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

14.

Felkiáltott.

— No végre látom is egyszer. Hát hogy lehet így elbújni az emberek előtt? Maga az a kislány, aki olyan képeket fest, mint egy nagy ember? Jaj, maga előtt le fogok térdelni, mihelyt egyszer négy szemközt leszünk és meg fogom mondani, mit várok magától. Hát mit, találja ki? Egy nagy csodát. Maga itt zavarokat fog csinálni, édes barátnőm. Honnan a pokolból szedi azokat a misztikus férfi-fejeket? Honnan? Ki a modelje? No, megijedne, ha kitalálnám. Pedig már kitaláltam.

Verához fordult.

— A gyerek szerelmes Somorjai Pálba. — Minden képén látszik. A távolságból szerelmi vallomásokat küld hozzá. Utánozza őt, de úgy, hogy mégis magát adja. Ez a két ember érti egymást. Ezek egyivásuak. No, ha annyira viszi mint ő, hát megbocsátok ezért az illetlenségért, hogy bele szerelmes és nem belém. Mert tulajdonképpen ez volna a helyes. De hátha nem! nem. Csak aztán elérje amaszt. Ha nem, hát én megütöm, hogy fájni fog. Igen, igen, kis csodálkozó, ijedtszemű nagy ember. Majd én vigyázok magára.

Felnevetett, megfogta a kezem, megcsókolta. A másik percben már künn volt az ajtón.

— Ki ez az ember? kérdeztem szinte megkövülve a meglepetéstől, a bámulattól, az ijedelemtől. Ki ez a rettenetes, kiállhatatlan, gyűlöletes ember?

— No no, csak ne szidja, — figyelmeztetett Vera, — különben azt kell hinnem, hogy máris szerelmes bele.

— Utálom, — feleltem én és a kezemre néztem, mintha még látnám rajta a csókja nyomát.

— Egy kis pozór az öreg — nevetett Vera. — De meg kell hagyni, hogy bájos, nagyon bájos a nyomorult.

— Ki a szeretője? kérdeztem, azt sem tudva miért.

— Jaj, szívem, sok van. De egyet se lehet biztosan tudni. Csak úgy találgatják ezt is, amaszt is. Ő maga szörnyen diskrét. Minden percben kész a tűzbe menni akármely

asszony erényeért. Annyi bizonyos, hogy mindig említik őt valamely női névvel kapcsolatban. Mondják, csak azért, hogy az igazi rejtve maradjon. Hogy ki az igazi, senki sem tudja. Talán nincs is. Talán ez a háremtartás csak látszat, amit a barátai, vagy a rosszakarói vertek körülötte. Bolond egy világ ez. Maga persze nem ismeri. Én se nagyon. De az ember hall itt-ott egyetmást. Tény az, hogy érdekes ember és az asszonyok, akik bele szeretnek, nem is éppen bolondok. Tudja, olyan férfi ez, akin látszik, hogy asszonyokért van. Látta a kezeit, milyen puhák, fehérek? Szébbek, mint a magáé! És milyen jó illat árad ki belőle! Azt mondják, hogy mindennap parfümös kenettel dörzsölteti be a testét, hogy sima és illatos legyen. Én elhiszem. Az ilyen sokszerelmű férfi mindig nagy részben asszonyos. Azért, akik beleszeretnek, kell, hogy némi perverz hajlandósággal bírjanak. Nem a másneműt szeretik benne, hanem a maguk fajtáját. Én, hogy őszinte legyek, nem tudom ezt megérteni. Én képtelen volnék beleszeretni ilyen férfiúba. És maga, mit gondol?

— Én — feleltem erősen megzavarodva, — én nem tudom. Nagyon érdekesnek tartom, de rossznak. Nagyon rossznak.

— Tévedés. Egy cseppet sem rossz. Sőt bizonyos, hogy azzal az asszonynyal szemben, akit igazán szeret, egy szelíd, kedves, romlatlan fiú, hogy ne mondjam: szentimentális leány. De kérdés, hogy tud-e egyáltalán szeretni magán kívül valakit komolyan. Az ilyen fajta férfi első sorban a saját talentumába szerelmes, aztán a másokéba, harmad-sorban jön csak az asszony, mint olyan. Azért van, hogy az ilyen emberek örökké a színésznők körül vannak. Világos. Ott néha megtalálják egyszerre mind a három értéket. Mert a színésznő, az nemcsak a saját talentumát és egyéni értékét tudja képviselni, hanem a férfiét is, aki bele szerelmes. Így úgyis minden együtt, egy helyen van. A dolog szép is, jó is, kényelmes is. Két intellektus egymásban való kiegészülése és elnyugvása. Nem ritka eset. Csak körül kell nézni ebben a világban, számtalan példát lát az ember.

Elhallgatott és a színpadra nézett.

Én hátrahajtottam a fejemet és nem szóltam többet. Az előadás nem érdekelt már. Arra gondoltam, amit Vera mondott és mélységes utálatot éreztem az iránt az ember iránt, aki ott ült nem messze tőlem és illatos selyem zsebkendőjével törülgette a látcsöve üvegét.

— Majdnem kopasz, — szóltam el magam félhangosan, hogy Vera is meghallotta.

— Micsoda! Maga még mindig rá gondol? Rossz jel Vigyázzon!

E percben eszembe jutott, amit Somorjay Pálról és rólam mondott.

Mérhetlen düh fogott el, amért csak úgy egyszerűen kivágta a nevét, mint egy más, akármilyen nevet és hogy a hozzá való rajongásomat köznapi kifejezésekkel profanizálta.

«Szerelmes bele. A távolságból szerelmi vallomásokat küld hozzá».

Oh, az utálatos!

Vajjon miért is nem mondtam neki valami gorombaságot?

Nem tudtam. Be kellett vallanom, hogy ilyesmi akkor eszembe sem jutott. A hangja, a lágy, zenés hangja betöltötte egész valómat. Bizonyosan bután, kimeredt szemekkel néztem rá. Mondta is.

Nem állhattam meg. Meg kellett kérdezniem Verától:

— Mondja édes Vera, nem voltam nagyon ügyetlen, mikor Kemenes beszélt velem?

— Nem. Legyen nyugodt. Olyan volt, mint egy ijedt galamb, aki fölött vércse kóvályog. Látszott a vergődése. A meglepetése. Az ijedelme majdnem megható volt. De most már igazán elég róla.

— Nem, nem elég. Úgy érzem, sohasem elég. Gondolnom kell rá, foglalkoznom kell vele, hogy gyűlölhessem, ahogy megérdemli.

— Mit mondott?

— «Az volna helyes, ha engem szeretne». Hogy mert ilyet mondani nekem? Hát ki vagyok én, hogy velem ilyen hangon mer beszélni valaki?

Hirtelen egy sajátságos, egyszersmind ijesztő ötlet cikázott keresztül az agyamon. Ez az ember folyton színésznők és más olyan nők közt volt, akikkel a szerelemről egészen bátran lehet beszélni. Ez az ember talán azt hiszi, hogy én is hasonló vagyok az ő asszonyaihoz. Ez az ember — szent isten — talán azt hiszi, hogy nekem már szerelmi viszonyom volt valakivel. Nem is gondol arra, hogy én leány vagyok, jó, tiszta. Borzasztó! Borzasztó!

Majdnem könybe borúlt a szemem a fájdalomtól, a méltatlanságtól. Úgy éreztem, mintha bántottak volna, mintha meggyanúsítottak volna. Mélységes lehangoltság vett rajtam erőt és nem tudtam mihez fogjak.

— Megalázni! Megalázni! gondoltam magamban. De hogyan? Mi módon? Megértetni vele, felvilágosítani. Mit?

Mi felől? Száz örült elhatározás keringett a fejemben és már magam sem tudtam, mit akarok.

— Lehetséges-e, hogy egy ember így bánjék velem és ilyeneket mondjon nekem az első találkozáskor?

És az, amit a tehetségemről mondott? Igazán gondolta? Vagy csak ezzel is hízelegni akart? Nagy ember, kis lány! Le fog térdelni előttem, ha egyedül leszünk. Le fog térdelni! — istenem!

Az előadásnak vége volt. Mentünk haza.

— Miért nem beszél? kérdezte Vera az úton. Mire gondol?

— Semmire, — hazudtam vissza csúnyán, hogy rögtön megéreztem a hangomon.

— Csak semmi titkolózás és semmi elmerülés — felelt Vera. — Remélem, víg lesz és gyönyörűen fogunk mulatni otthon.

A kapuhoz érve, mialatt becsengetett, így szólt nála szokatlan pajkossággal:

— A férfitársaság mégis csak jobb társaság... Mi?

Ez a kérdés egyszerre vidámmá tett.

— Voltaképpen mással nem is érdemes beszélni! — feleltem.

És mindketten kacagva léptünk be a kapun.

A pezsgőtől nem csiptünk be. Komolyan és higgadtan ittuk, mint két családapa.

— Mit csinálnak most azok? — kérdeztem Verától.

Ő tudta, kiket kell érteni «azok» alatt.

— Talán csókolóznak. Kitélik tőlük.

— Nem érdemes élni, nekünk, lányoknak, — mondtam én.

— Csak a színésznőknek, — felelte Vera.

Ezen még jobban elkeseredtünk.

— Tudja mit, legyünk rosszak! Énekeljünk valami csúf nótát — indítványoztam.

— Jó. Maga tud?

— Egyet. Gyerekkoromban hallottam. A korcsmából jöttek legények, azok énekelték. De furcsa szók vannak benne. És a dallamát már elfelejtettem. Különben is fölébredne rá Zsuzsó. Talán hagyjuk.

— Hát hagyjuk. Inkább kocintsunk valakinek az egészségére.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

14.

— Hogy volna korán? — mondá a gróf, — A mi anyáink nem tizenkét, tizenhároméves korukban mentek férjhez?

— Hiszen már szerelmes is Boriszba! — szólt a grófnő szeliden mosolyogva Borisz anyjára, és eltalálva annak gondolatát, mintegy válaszul folytatta: — Már most kérem tessék őt szigorúan tartani, tiltsa meg neki . . . Isten tudja, mit követnének el akkor titokban (a grófnő csókolódzást értett); de így minden szavát tudom. Saját maga mond el nekem mindent. Az idősebbet szigorúabban tartottam.

— Bizony, engem másképp neveltek — szólt a szép Vera grófnő mosolyogva. Ez a mosolygás sajátságos módon nem tette arcát szebbé, hanem ellenkezőleg, valami természetellenes és kellemetlen kifejezést kölcsönzött neki. Szép, okos lány volt; nagyon tanult és kitűnően nevelt, igen kellemes csengésű volt a hangja, s ha megszólalt, mindig tudta, mit mikor kell beszélnie; csak hogy különös-kép a vendégek is, meg a grófnő is úgy néztek rá, mintha csodálkoznának a kijelentésén és illetlennek tartották volna.

— Az első gyermekkel mindig próbálnak valamit; valami különöset akarnak belőle csinálni, — szólt a látogató.

— Mi tagadás, ma chère, a grófnő is kísérleteket csinált Verával, — szólt a gróf. — De hát sebjaj! mégis nagyszerű gyerek vált belőle, — tevé hozzá jószágosan intve Vera felé.

A vendégek felkeltek és eltávoztak, megígérve, hogy ebédre eljönnek.

— Micsoda új divat ez? Itéletnapig az ember nyakán ülni! — szólt a grófnő, miután kikísérte a vendégeket.

X.

Natasa a szalonból a verandára futott. Onnan hallgatózott a bent folyó társalgásra és várta, mikor jön ki Borisz. Már türelmetlenkedni kezdett; lábacskaival toppantott s közel állt a síráshoz

is, amiért oly sokáig várat magára, amidőn egyszerre megneszelte a fiatal ember nyugodt, csendes lépteit. Natasa gyorsan egy nagy virág-kád mögé húzódott, hogy elrejtőzzék.

Borisz a szoba közepén megállt, körülnézett, leverte a port kabátja újjáról, a tükörhöz ment s egy darabig vizsgálta szép arcát. Natasa kíváncsian kandikált ki rejtekéből, várva, mit fog csinálni. Borisz egy kis ideig még a tükör előtt állt, majd elmosolyodott és a kijárat felé tartott. Natasa szólítani akarta, de mégis meggondolta. — Hadd keressen, — mondá magában. Alig távozott Borisz, Szónya lépett be az ajtón pipacsvörösén, könnyes, haragos arccal mormolva valamit. Natasa erőt vett magán, hogy megmaradjon búvóhelyén, s így mintegy mesebeli láthatatlanná tévő köntösben figyelje meg, mi történik körülötte. Szónya a vendégszoba ajtaját leste, a melyen egyszerre belépett Nikoláj.

— Szónya! mi van veled? micsoda dolog az? — szólt Nikoláj, hozzá sietve.

— Semmi, semmi, hagyjon el! — zokogott fel a lányka.

— De igen; én tudom, mi.

— Nohát, ha tudja, menjen csak hozzá.

— Szó—ónya! Egy szót! Hogy lehet az embert ilyen képzelődésekkel kínozni? — szólt Nikoláj, megfogva a lány kezét. Ez nem vonta ki kezét az övéből és felhagyott a sírással.

Natasa visszafojtott lélekzettel, villogó szemmel kukueskált rejtekéből. «Mi lesz most?» — gondolá.

— Szónya, nekem az egész világon senki se kell! Te vagy mindenem. Meg foglak győzni róla.

— Nem szeretem, ha így beszélsz.

— No hát akkor nem fogok, hát bocsáss meg, Szónya! — Magához vonta a lányt és megcsókolta.

— Jaj, milyen jó! — gondolta Natasa, és a mint amazok kimentek, kisietett ő is, hogy behívja magához Boriszt.

— Borisz, jöjjön ide, — szólt jelentőségteljes, ravasz arccal. Valamit akarok mondani. Ide, ide — mondá, és odahúzta a virág-kádak közé. Borisz nevetve ment vele.

— Mi az a valami? — kérdé.

A kis lány zavarba jött, körülnézett s megpillantva az egyik virágedényen heverő bábúját, felvette.

— Csókolja meg a babát, — mondá.

Borisz nyugodt, barátságos tekintettel nézett a lányka várakozó arcába és nem válaszolt semmit. — Nem akarja? Hát akkor

ide jöjjön, — szólt ez, beljebb húzódva a virágok közé és félredobta a bábút. — Közelebb, közelebb! — súgta. Megragadta a fiatal embert ruhája újjánál, kipirult arcán ünnepélyes elfogultság és félelem látszott.

— Hát engem megcsókolna? — súgta alig hallhatóan, pillái alól rákacsintva s csaknem sírva az izgalomtól.

Borisz elpirult. — Milyen furcsa maga! mondá és közelebb hajolt hozzá, még mélyebben elpirúlva, de nem volt bátorsága ahhoz, hogy valamit csináljon; csak várt.

Natasa hirtelen felugrott az egyik kádra, hogy jobban elérje őt, átfogta nyakát mindkét karjával és fejének egy mozdulatával hátravetve hajfürtjeit, megcsókolta az ifjút a szája közepén.

Aztán leugrott a virágedény másik oldalára és lehorgasztott fejjel várt.

— Natasa, — szólt a fiatal ember, — tudja hogy szeretem, de...

— Szerelmes belém? — vágott gyorsan szavába a lányka.

— Igen, szerelmes vagyok, de kérem, ne tegyék ezt többé... Még négy esztendő... Akkor úgymint megkérem a kezét. — Natasa elgondolkodott.

— Tizenhárom, tizennégy, tizenöt, tizenhat... — számlálta finom újjacskaín. — Jól van! Hát biztos? — Az öröm és meglegeedés ragyogó mosolya ült ki élénk arcára.

— Biztos, — szólt Borisz.

— Örökké? a síríg?

Kézenfogta a fiatal embert s boldog arccal ment vele a díványszobába.

XI.

A grófnőt annyira kifárasztották a látogatók, hogy nem fogadott többé senkit, hanem meghagyta a lakójának, hogy aki ezentul jön, azt mindjárt hívja meg ebédre. A grófnő szeretett volna négy-szemközt beszélni gyermekkori barátnőjével, Anna Mihajlovnával, akit megérkezte óta jóformán alig látott. A hercegnő kisírt arcának leggyengédebb kifejezésével, közelebb húzódott társához.

— Egészen őszintén fogok beszélni — szólt. — Olyan kevesen vagyunk már itt ezen a világon, mi régi barátok! Ezért olyan drága nekem a te barátságod.

— Vera, — fordult a grófnő leányához, aki láthatólag nem volt a kedvence, — neked semmi belátásod sincs? Nem érzed, hogy te itt most fölösleges vagy? Menj a gyerekekhez, vagy...

A szép Vera fölénnyel mosolygott s egyáltalában nem bántotta meg a kemény hang:

— Mért nem szólt előbb, mama? Már régen kimentem volna. — Felkelt és távozott. Amint áthaladt a nagy szalonon, meglátta, hogy mindkét ablakában egy-egy összebújt pár húzódik meg. Megállt és lenézően mosolygott. Szónya ott ült Nikolajhoz símulva; ez pedig egy verset írt neki, amit éppen akkor — először életében — költött a tiszteletére. A másik ablaknál Borisz volt Natasával; mikor Vera belépett, elhallgattak. A két lány arca rossz lelkiismeretet, de egyuttal boldogságot fejezett ki, amint tekintetüket Verára vetették. Akármilyen kedves és vidám látvány volt ez a két szerelmes kis lány, a fiatal grófnőben nem keltett kellemes hangulatot.

— Hányszor mondtam nektek, hogy az én dolgaimat ne bántsátok — szólt hozzájuk. — Megvan magatoknak is a szobátok. — Ezzel elvette Nikolájtól a tintatartót.

— Mindjárt, mindjárt, — szólt Nikolái, még egyszer bele-mártva tollát.

— Ti is mindent alkalmatlan időben csináltok. Berontanak a szalonba, hogy az embernek restelkednie kell miattuk.

Bár ebben igaza volt — vagy talán éppen azért, mert igaza volt — nem felelt senki erre a szemrehányásra, hanem csak összenéztek. Vera ott maradt a szobában, kezében a tintatartóval.

— És micsoda titkaik lehetnek ilyen kis gyerekeknek egymás között? Csupa butaság!

— Mit törődöl te avval, Vera? — védekezett Natasa, gyenge hangocskáján. Ezen a napon mindenkihez szelidebb és kedvesebb volt, mint máskor.

— Ez butaság, — felelt Vera; — igazán szégyellem magamat miattatok. Micsoda titkok? . . .

— Mindenkinek vannak titkai. Mi is békében hagyunk téged Berg-gel — vágott vissza Natasa hevesen.

— Azt elhiszem, hogy békében hagytok, mert az én viselkedésem ellen nem lehet kifogása senkinek. De majd megmondom a mamának, hogy te hogyan viselkedel Borisz-szal.

— Natalja Ilyinisna nagyon jól viselkedik, — szólt Borisz — semmi panaszra nincsen ok.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A csillagászat történetéből.

Ha a csillagászat történetét nézzük, látjuk, hogy amióta geologia meg spektralanalízis van, mindent magába foglal, amit szervetlen természetnek nevezünk. Kopernikus gondolatával, hogy nem a nap kering a föld körül, hanem a föld a nap körül, ezzel a gondolattal kezdődik a csillagászatnak, mint tudománynak, a története. 1543-ban, Kopernikus halálának esztendejében tudta meg a világ ezt a gondolatot. A könyv, amelyben meg volt írva, ezt a címet kapta «De revolutionibus orbium coelestium», és III. Pál pápának van ajánlva. Mert hát e tannak igazi jelentőségét egyáltalában nem sejtették. Amikor végre tudatára jöttek, már a 17. században voltak (1616-ban egy pápai dekretum kiátkozta ezt az eretnek tant). Ebben a 17. században összeraktak jelentékeny szellemi tőkét csillagászati dolgok kikutatására. Ennek megvoltak a maga előnyei, de megvoltak a maga súlyos, igen súlyos hátrányai is. Ez volt a század, mely a renaissance utolsó maradványaival oly kegyetlenül elbánt, mely nem tűrt már meg semmit, ami személyes, ez volt az első határozott katonai organizációnak és a kezdődő racionalizmusnak a kora. A gondolkodási formák, melyekhez az emberi ész munkásságának alkalmazkodnia kellett, merevek, matematikaiak,

élettelenek voltak. És szigorúan matematikailag, és csakis így gondolkodtak az égi testek lényéről, melyeket az újonnan föltalált távcsővel vizsgálgattak.

Ez nem volt mindig így. Az ős-ősregi hit, hogy a csillagok élő lények, még akkor sem veszett el, amikor kezdték belátni, hogy a föld csillag a csillagok között. Még Kepler munkáiban kétségesen erőlködött, nem akart a körülötte burjánzó matematikai gondolatok rengetegében megfuladni. De a burján erősebb volt, Newtonnál győz, diadalmaskodik a matematika. Amit csak el tudott érni, a határozott csillagpályák kiszámítása, a térbeli viszonyok, mindezt pompás pontossággal mutatta ki a matematika. Amikor azonban a csillagok lényének különbségéről és ennek okairól kezdtek gondolkodni, kitűnt a matematikai szemlélődésnek hiányossága. Minden világrendi életnyilvánulásnak visszavezetése a legjózanabb, legterméketlenebb fizikai törvényekre — ezek a teremtés olyan legendái voltak, melyek persze az életnek, a szerves életnek nem engedtek teret.

Kant «Naturgeschichte des Himmels»-ében és Laplace «Exposition du système du monde» című munkájának 6. fejezetében vannak meg az utolsó, igazán hősies kísérletek, hogy erről az oldalról mégis csak közel tudjanak férközni az élethez.

Kulturtörténeti értéküket illetőleg a gondolatnak páratlan művei. Két századnak szellemi munkája tornyosul bennük. De ez mégis önmagukat szándékosan megszorító specialisták munkája volt, és még a legáltalánosabban gondolkodó szellemek sem találták itt az utat, mely az élethez vezet. Mint egy elmés körjáték keringenek körülöttünk mindezen bolygók és napok. A világot, mondja Strindberg, Kant-Laplace alaposan pasteurizálták.

Ezalatt Európa szellemi légkörében sok minden megváltozott. A viszonyok nyomása, mely a harmincéves háború századában az elméket ama merev gondolkodási módra kényszerítette, lassanként megszűnt. Ha a természettudományok történetében a régi állapotot meg lehet figyelni oly módon, amint azok a csillagok útjairól keresik az utat, mely a föld életéhez vezet, úgy az új állapotot meg lehet látni a fáradozásokban, hogy a föld szerves életéből el tudjanak jutni a csillagok pályájának törvényeihez. Humboldt Sándor elsőnek kísérli meg a híd építését, amely oda elvezet. Még kísért «Kosmos»-ában a régi mechanikai felfogás, de vannak pillanatok, amikor az emberi elme itt már látja, hogy ilyen nézetekkel itt nem lehet boldogulni, hogy a csillagok történetének szerves részét is fel kell ismerni. A Kosmos első kötetében állanak e szavak: «Mint ahogy mi erdeinkben ugyanannak a fa-fajtának minden növekedési fokát látjuk, és ebből a látványból, ebből az egyidejű létből a haladó életfejlődés benyomását merítjük,

úgy ismerjük fel a világ egyetlen nagy kertjében az apránkénti csil-lagképződésnek különböző fokait».

Iris-esszencia.*Van az ibolya-parfümnek, a pipereasztalok e legkedveltebb illatszerének egy erős vetélytársa, az iris-esszencia, az iris-florentina gyökereiből nyert olaj, melynek illata nagyon emlékeztet az ibolyáéra. Észak-Olaszországnak egyik igen fontos kiviteli cikke ez az esszencia; egész vidékeknek képezi kizárólagos kereseti forrását. Napos domboldalon ültetik a növényt, s két-három évig magára hagyják. Csak aztán szedik ki a földből a gyökereit, kiáztatják, megszáritják és úgy sajtolják ki olaját. A termelés nem nagyon jövedelmező, mert a gyökér száz kilója száraz állapotban legfeljebb 30—40 kilót tesz ki, és legjobb esetben is 50 frankba kerül a termelőnek nyers állapotban. Az iris tenyésztése most óriási válság előtt áll. Thiemann és Krüger vegyészek előállítottak ugyanis egy új vegyületet, az u. n. i o n o n e-t, amely hivatva lesz az iris-olajat kiszorítani. Ennek az új terméknek csaknem olyan az illata, mint a természetes irisnek, főleg, ha a kellő vegyi folyamatokkal megtisztítják. Legnagyobb előnye az olcsósága, amivel kétségtelenül élénk csapást mér az olaszországi virágkertészetre, és könnyű előállíthatósága, amivel máris kezdi kiszorítani a természetes illatszereket. Mint tudományos vívmánynak is megvan az a fontossága, hogy a mesterséget közelebb hozta a természethez.

A forradalom.

Házasságkötés az orvos előtt. Valóban úgy látszik, mintha sok dologban egyre anyagiasabbakká válnánk! Egykor a házasságot, a születés után legfontosabb eseményt, mindenki életében a pap előtt kötötte, ma már ez is átment a jogászok, azaz anyakönyvvezetők kezébe s legújabbban már derengeni kezd az a kor, mikor ennek az ügyletnek lebonyolításában nagy szerepe lesz egy még világiasabb tényezőnek: az orvosnak. Az égen kötött házasság világi ellenőrzöttségének eme gyarapodása azonban csak látszólag jelent anyagiasodást s a költőiség vesztét; igazság szerint úgy áll a dolog, hogy a jogász s az orvos beleszólása ezt a szentséget csak áldásosabb, nemesebb és eszményibb intézménynyé tette. Természetes is: míg ugyanis a papi áldás tulajdonképen csak a lelki és erkölcsi frigy életképességéhez és jogosságához kötötte a maga hozzájárulását, ezek az újabb ellenőrző tényezők számolnak azzal is, hogy a házasság a vérnek egyesülése és pedig egy oly célból, mely valóban nem az utolsó: a fajfentartás érdekében.

Már pedig mi iránt érdeklődjük a társadalom jobban, mint a faj, a jövő nemzedékek egészsége, életképessége iránt? Hisz ettől függ a

társadalom, az állam biztonsága. S valóban az orvostudomány egy egész új ága képviseli a közlelkiismeretnek ezt a részét. Az élettan törvényeinek, s különösen az átöröklés kérdésének egyre gyarapodó megismerése szolgáltatja ennek a tudományágnak, a társadalom-orvostannak a küzdő fegyvereket, melylyel az emberi faj elkorcsosodása ellen, a jövő nemzedékek ellentállóképessége és erőteljessége érdekében küzd.

Érthető, hogy az ilyen gondolatokkal foglalkozó orvosok és társadalom-tudósok rögtön felismerték, mily fontos intézmény ebből a szempontból a házasság. Hisz a jövő nemzedék kilencz-tizedrésze a házasságokból születik meg s így ha ennek a leendő emberiségnek jóvoltáért akarunk dolgozni, legfontosabb dolog, hogy a házasságokat élettani szempontból is lehetőleg szerencsésé, egészségessé tegyük. Ezt pedig nem lehet másként elérni, mondják ennek a mozgalomnak a megindítói, mint hogy már a házasságkötésnél szereplő tényezővé fogadjuk az orvost. Egy francia orvos, Cazalis Henrik dr. már ki is dolgozott egy egész tervezetet, melylyel az öröklés útján terjedő betegségek átvitele a nőkre és gyermekekre meg-

gátolható volna. Mert az már bizonyos dolog, hogy az öröklés nemcsak az apa hájának színét és az anya orrának formáját ébreszti újra a gyermekben, hanem a szülék testében dolgozó titkos mérgek is átköltöznek az ártatlan gyermeki szervezetbe. A bibliai istenség hetediziglen ható büntetőerejének természettudományos igazolása ez. Már pedig tudvalevő, hogy az alkoholizmus, tüdővész s más venerikus betegségek ma s különösen nálunk, Magyarországon ép olyan istenátokként pusztítanak az emberiség milliói közt, mint egykor a pestis és bélpoklosság. Ezek a betegségek egyáltalában nem olyan másodrendű fajok, melyek mindenkinek magán ügyei maradhatnak, hanem rémes jelentőségű köz-veszedelmek, melyek ellen mindenkinek harcba kell állni. Ennek a harcnak legfőbb eszköze volna az, ha az ilyen betegséggel terhelt embereknek, egyáltalában, vagy legalább is betegségük tartalma alatt nem engednék meg a megházasodást. Hogy mennyire jogos és kivihető ez az elv, arról mindjárt szólunk egy-két szót, előbb azonban közöljük röviden dr. Cazalis tervét, melylyel fajóvótörekvéseit szolgálni akarja.

A francia orvos következő ajánlatokat teszi:

1. Az összes alkohol, tüdővész s más venerikus betegségek ellen küzdő szövetségek általában támogatandók.

2. A társadalom legszélsőbb rétegeit fel kell világosítani eme bajok természete és hatalmassága felől. Ezt a munkát már az iskola megkezdheti; aztán a sorozás előtti fiatalembereknek s minden házasodó párnak idevonatkozó utasítások adandók át.

3. A házasodni akarók, különösen férfiak, orvosi megvizsgálata váljék állami, vagy legalább is erkölcsi kötelezettséggé, ami azt jelenti, hogy a szülők követelhessenek leendő vejüktől orvosi véleményt arra nézve, hogy nem pusztít-e bennök az alkoholizmus, vagy más átörökölhető betegség.

4. A törvényhozás állapítsa meg, hogy az, aki hitvestársát valami ilyen betegség részévé tette, ha előzőleg szervezete fertőzöttségét nem vallotta be, köteles legyen azért anyagi kárpótlást nyújtani.

Mindez, ha nem is ebben a formában, de mint egy helyes törekvés megnyilatkozása nagyon is komolyan veendő. Persze mi azt gondoljuk, hogy eltiltani két embert a házasodástól, ha mindkettő nagykorú, a személyes szabadság szent elvébe ütköző dolog, tehát határozottan igazságtalanság volna. Végre a beteg ember is ember s így neki is meg van a teljes-skálájú, csonkíthatatlan élethez való joga. Ha nem életképes utódokat hoz az ilyen házasság világra, ezeket a létért való küzdelem ügyis kiselejtezi. Ami azonban

mint kényszerítő törvény jogtalanság volna, felvilágosító tanácsként nagyon áldásos szerepre hivatott. Ez a mozgalom tehát, mely figyelmezteti az embereket, hogy hitvestársuk megválasztásakor ne csak a vagyont, a szép külsőt, vagy szellemi tulajdonságokat, hanem a vér tisztaságát is nézzék, helyes éberségre tanítja az embereket. Így mint tanácsadót s nem mint szigorú vetőmondót szívesen látjuk az orvost a pap és az anyakönyvvezető mellett. ♡

Színjáték.

A forradalmi színház.

Berlinből eljött ide Budapestre az «Új és Kicsiny» színház, voltaképpen Reinhardt német színművész saját képére teremtett színháza. A német művészet sok és jórészt ismert okból nem rokonszenves nálunk, de a Reinhardt társasága a legnagyobb figyelemre érdemes, mert új és jó, nagyobbára bátor, de azért nem vad ideákkal vannak tele. Ezek első sorban olyan színdarabokat akarnak játszani, amelyek — nem tetszenek a közönségnek. Más színház nem adna elő csak csupa «kassza-darabokat», főképpen ha előre tudná, hogy melyik lesz az. Az új németek pedig a szónak csaknem szoros értelmében olyan munkákkal kísérleteznek, amelyek nem a nagy-

közönség ínye és étvágya szerint készültek. Így az ő genrejük a kis cselekményű, mélyen szomorú darab. Nem a kothurnusos tragédia, amelyben sok a halál, de igazi szomorúság semmi, a hatása alatt lehet vacsorálni igen jóízűen. Az új németeknek nem jár az eszében a könnyű és kellemetes hatású, nem törődik a publikum vacsorájával. Képtelenségnek látszik, de magával a közönséggel sem törődik — játszik magának. Valami erő van ezekben a mi vendégeinkben, pedig a színészek külön nem veszik magukat komolyan, nem fontoskodnak a saját egyéniségükkel. És főképpen ebben rejlik az oka annak, hogy az ő színpadjuk most benne van a forradalomban. Itt közöttük minden: a rendező és a színészek, külön-külön azért vannak, hogy a rendező dolgozhasson velük, természetesen nagy ízlése, tudása és fantáziája szerint. Természetes, hogy ez a módszer csak úgy viszi előre a művészet ügyét, ha a rendező jelentékeny ember és az eszközei — a színészek — átlagosan tehetségesek és kivétel nélkül intelligens lények. Az új németek rendezője maga Reinhardt, a forradalmárok között — az egész világon — egyike a legelsőeknek. Neki minden drámához, amit akármely szerző megírt, még egy külön drámája van, amelyet a deszkán fejleszt ki. Képek, színek, egyszerűség és mélység iránt rendkívüli az érzéke. Ehhez képest játszik a társasága már egy hete a Magyar Színházban. Eddig legnagyobb alkotásuk Gorkij híres új drámája, az «Éjjeli menedékhely».

Ez a dráma egy darab élet az élet aljáról, egy marék iszap a folyó mélyéről, lézengés, tengődés, gondolatlanság és haldoklás: ez az, amiben «Az éjjeli kvártély» alakjai élnek. S egy napon betoppan közéjük egy vándor, — apostol ez, egy szent, de csak egy ember, — és kis időre megkavarja az iszapot. Csupa jószág, türelem, elnézés és szeretet ez a mi zarándokunk. Tele van vigasztaló hazugságokkal; de mi az, hazugság? — mikor vannak olyan szép, olyan csudálatos szép hazugságok; és mikor nem az igazság az első, hanem a vigasztalás. Mi az: erkölcs, vagy erkölcsitelenség, erény, vagy bűn? Mindnyájan emberek vagyunk, erkölcsösek, vagy bűnösök, de végeredményben egyformák; embereknek születtünk és mindnyájan mint emberek fogunk meghalni. Ami közbül van, az életünk, az mind egy; «minden bolha fekete és minden bolha ugrik, — és változtat-e a lényegen az, hogy az egyik nagyobb ugrik, mint a másik, vagy szebben ugrik, mint a társa». Ez Gorkijnak a megbukott és elesett ember védelmére mondott filozófiája. Azt, amit az emberről mond, lefordítottuk:

A z e m b e r.

(A tatár letérdel és imádkozik.)

A b á r ó (Satinhoz, a tatárra mutatva). Nézd már!

S a t i n. Ne bánts!... jó fiú az... ne háborgasd! (Főlkacag.) Olyan lágyszívű vagyok ma... tudja az ördög, hogy mi ez!

A b á r ó. Te mindig lágyszívű

vagy, valahányszor pityókos vagy. És olyankor olyan értelmes vagy...

S a t i n. Mikor pityókos vagyok... minden tetszik nekem. Hm, — hm... Imádkozik? Okosan teszi. Az ember hisz, vagy nem hisz... ez egészen az ő dolga! Az ember — szabad... mindenért maga felelős: a hitéért, a hitetlenségéért, azért, ha szerelmes, azért, ha józan. Az ember maga viseli mindennek a következményét, és ezért — szabad!... Az ember — az igazság! Egyáltalán, mit jelent az, az «ember»? Nem te vagy «az ember», és én sem vagyok az, és ők sem azok... dehogy! Hanem: te, én, ők, az öreg Luka, Napoleon, Mohamed... valamennyien együtt: — ez az ember: (Olyan mozdulatokat tesz, mint aki belerajzolja a levegőbe az ember alakjának körvonalait.) Megértted! Ez, ez — valami nagyon nagy! Valami olyasmi, amiben mindennek a kezdete és a vége benne rejlik. Minden az emberben van, minden az emberért. Egyedül csak az ember létezik, minden mást — a keze, meg az agya csinált. Az ember! Egyszerűen nagyszerű ez! Milyen fontosán hangzik ez! (Tagolja.) Em-ber! — Hogy tiszteljék az embert! Ne szánják... ne alacsonyítsák le a szánalmukkal... hanem tiszteljék! Báró, igyunk az ember jólétére! Milyen szép is az, — embernek érezni magunkat! Én... valamikor fegyenc voltam, gyilkos, hamisjátékos... no igen! Ha végig megyek az utcán, az emberek úgy bámulnak rám, mintha én lennék a legnagyobb gazember... Kitérnek az utamból,

utánam fordulnak ... és sokszor így szólnak hozzám: «Gazember! Semmirekellő csavargó! Miért nem dolgozol?» — ... Dolgozni? Minek? Hogy jóllakjam? (Fölkacag.) Mindig megvettem azokat az embereket, akik túlságosan aggódnak azért, hogy jóllaknak-e. Báró, nem ezen múlik! Nem ezen! Az ember a földolog! — Az ember magasabban áll, mint a tele gyomor! (Fölláll.)

A báró (rázza a fejét). Te gondolkozol a dolgokról ... Ez okos ... ez melegséget önt a szívedbe ... Nekem ez nem adatott meg. (Óvatosan körülnéz és halkán folytatja.) Batyuska, néha félek ... érted! Elvesztem a bátorságomat, mert azt kérdezem magamtól? «Mi lesz ...? eztán?»

Satin (járkál). Ostobaság! Mitől féljen az ember?

A báró: Mióta az eszemet tudom, látod ... mindig úgy éreztem, mintha köd feküdné meg az elmémet. Sohasem tudtam igazában, hogy mi történik velem ... mindig azt éreztem, hogy egész életemben mást nem tettem, csak

felöltöztem és levetkőztem ... Miért? Fogalmam sincs róla! Tanultam ... viseltem a nemesi intézet egyenruháját ... de hogy mit tanultam? Fogalmam sincs róla. Megházasodtam — frakkot húztam magamra, aztán hálóköntöst, — rettenetesen rút asszonyt vettem feleségül, — miért? Fogalmam sincs ... Mindenemet elvertem — és vedlett szürke zsakettet hordtam ekkor, meg kirojtosodott nadrágot ... de, hogy hogyan mentem tönkre? Sejtelmem sincs róla ... Aztán az udvari kamaránál alkalmaztak ... egyenruhát kaptam, kokárdás sipkát ... elsikkasztottam a hivatal pénzét ... akkor fölvettem a fegyencruhát ... s aztán — ezt, ami rajtam van ... És mindez ... mintha álomban történt volna ... nevetséges, mi?

Satin. Nem is ... inkább buta ...

A báró. Az ... én is butának tartom ... De annak, hogy megszülettem, valami céljának mégis kell lennie ... mi?

Satin (nevet). Lehet ...

JÖVENDŐ

1903. MÁJUS 24.

- F.: Leszámolás egy hazugsággal.
 D'Annunzio Gabriele: Jer, hí a május...
 Barcsay Domokos: Híres emberekről.
 Spectator: A horvát zavargások.
     Régi obstrukciók.
     Árnyék.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
     Új költők: Ábrányi Emil.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
     Kazár Emil: A nehéz felleg.
 Joost van Guyden: A proletariátus.
     Feszty Árpád: A magyarság.
     Oroszország — Európa ellen.
 Ferenczi Sándor dr.: A mikrokozmos csodái.
     Erdős Renée: Az élet.
     Sz. Z.: Neró anyja.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leó: Háború és béke.
     Természettudomány.
     A forradalom.
     A színjáték.
     Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Magyar pezsgő.

Miként a magyar szalámi immár túlszárnyalta a saját hazájában, Itáliában készült olasz szalámit, azonképen a magyar pezsgő is útban van már a világ meghódítása felé. Bámulatos lendületet vett nálunk az utóbbi két évtizedben a pezsgőgyártás. Szegényedünk, búsulunk, tönkremegyünk, de azért vígan pezsgőzünk. Nem, mintha a pezsgőfogyasztás valami nagy mértékben növekednék itthon, hanem a hazai gyártmány mindinkább kiszorítja az eddig egyeduralkodó francia pezsgőt. Ami fölött nincs mit csodálkozni. A jó pezsgő természetes előfeltétele: a jó bor kevés országban terem oly bőségben és minőségben, mint nálunk. Közismert tény, hogy számos magyar borvidék termését évek hosszú során át kiszállították Franciaországba, a hol francia pezsgővé feldolgoztatván, francia cégér és köntös alatt indult el világhódító útjára. Miért ne dolgoznák fel hát itthon, miért ne lehessen a magyar borból époly jó magyar pezsgő, mint a milyen francia pezsgő lehet?

A francia pezsgő eleddig korlátlan monopoliumának titka a gyártás módjában rejlik. Nem elég a boranyag jósága, hanem ehhez kell járulnia a feldolgozás oly módszerének, mely a bornak pezsgőszerű ízét és aromáját megadja. Ezt pedig egyedül a franciák tudták. Most azonban van már oly magyar pezsgőgyár is, mely birtokában van a pezsgőkészítés e titkának, mely tehát abban a helyzetben van, hogy itthon, magyar borból, magyar földön, magyar munkaerővel és eszközökkel francia kiválóságú magyar pezsgőt tud gyártani. E gyár a **Louis François & Co.** budafoki pezsgőgyára. A tulajdonos maga is francia származású, ki a pezsgőgyártás minden csinját-binját a pezsgő honában alaposan kitanulta s idők multával nálunk érületben és lelkében magyarrá válván, kiváló szakismereteit a magyar pezsgőgyártás szolgálatába bocsájtotta. A François-féle **Transsylvania-Sec** ma már nemcsak Magyarországon tekintetik a francia pezsgővel egyenrangúnak, hanem már a külföldön is nagy kedveltségnek örvend, s nincs távol az az idő, a mikor a magyar pezsgő a nagyvilágban méltó versenytársává lesz a franciának.

Szent-Margitsziget.

Felső vendéglő.

Vasárnap, május 24. Magyaros reggeli ételsor:
délelőtt 10-től.

Nem kedvező idő esetében: a Dunára nyíló verandás
teremben.

K a p s, vendéglős.

A Curia bíraskodása képviselőválasztási ügyekben. A kir. Curia ítéleteinek felhasználásával írta dr. Gyomai Zsigmond ügyvéd, a Jogállam szerkesztője. Szerző, ki a kir. Curiának képviselőválasztási ügyekben hozott ítéleteinek legnagyobb részét a Jogállam számára feldolgozta, most egy kötetben a teljes judicaturát — magyarázó jegyzetekkel ellátva — kiadja. A műhöz részletes tárgymutató készül, úgy hogy az ítéletek úgy tárgyuk, mint a vonatkozó törvényszakaszok és végül a képviselők neve szerint is meg lesznek találhatóak. Az egész mű könnyen áttekinthető és gyakorlati használatra kiválóan alkalmas lesz. Az egy kötetre tervezett mű még ez évben ősszel meg fog jelenni. Előfizetési ára fűzve 4 kor., kötve 5 kor. Bolti ára magasabb lesz. Megrendelések legkésőbb ez év augusztus 1-éig a Jogállam kiadóhivatalába (Budapest, IV., Havas-utca 7.) intézendők.

Izlést hirdetni könnyű dolog. Izlésről bizonyágot tenni azonban már nem tartozik a könnyű dolgok közé, mert ezt tényekkel kell bizonyítani. Különösen áll ez a nődivat-cikkekre. E szempontból nézve a dolgokat, föltétlen dicséretet érdemel a Schreier Viktor és társa Váci-utca 26. szám alatt levő divatcég, ahol az összes divatcikkek, mint blouseok, jouponok és fehéreneműek a legizlésesebb kivitelben olcsón kaphatók.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—38.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomat-
varlabilis körirógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal, Papíráruháza.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára 20 fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

JÖVEINBÖ

1. HÖR 2. HÖR 3. HÖR 4. HÖR 5. HÖR 6. HÖR 7. HÖR 8. HÖR 9. HÖR 10. HÖR 11. HÖR 12. HÖR 13. HÖR 14. HÖR 15. HÖR 16. HÖR 17. HÖR 18. HÖR 19. HÖR 20. HÖR 21. HÖR 22. HÖR 23. HÖR 24. HÖR 25. HÖR 26. HÖR 27. HÖR 28. HÖR 29. HÖR 30. HÖR 31. HÖR 32. HÖR 33. HÖR 34. HÖR 35. HÖR 36. HÖR 37. HÖR 38. HÖR 39. HÖR 40. HÖR 41. HÖR 42. HÖR 43. HÖR 44. HÖR 45. HÖR 46. HÖR 47. HÖR 48. HÖR 49. HÖR 50. HÖR 51. HÖR 52. HÖR 53. HÖR 54. HÖR 55. HÖR 56. HÖR 57. HÖR 58. HÖR 59. HÖR 60. HÖR 61. HÖR 62. HÖR 63. HÖR 64. HÖR 65. HÖR 66. HÖR 67. HÖR 68. HÖR 69. HÖR 70. HÖR 71. HÖR 72. HÖR 73. HÖR 74. HÖR 75. HÖR 76. HÖR 77. HÖR 78. HÖR 79. HÖR 80. HÖR 81. HÖR 82. HÖR 83. HÖR 84. HÖR 85. HÖR 86. HÖR 87. HÖR 88. HÖR 89. HÖR 90. HÖR 91. HÖR 92. HÖR 93. HÖR 94. HÖR 95. HÖR 96. HÖR 97. HÖR 98. HÖR 99. HÖR 100. HÖR	1. HÖR 2. HÖR 3. HÖR 4. HÖR 5. HÖR 6. HÖR 7. HÖR 8. HÖR 9. HÖR 10. HÖR 11. HÖR 12. HÖR 13. HÖR 14. HÖR 15. HÖR 16. HÖR 17. HÖR 18. HÖR 19. HÖR 20. HÖR 21. HÖR 22. HÖR 23. HÖR 24. HÖR 25. HÖR 26. HÖR 27. HÖR 28. HÖR 29. HÖR 30. HÖR 31. HÖR 32. HÖR 33. HÖR 34. HÖR 35. HÖR 36. HÖR 37. HÖR 38. HÖR 39. HÖR 40. HÖR 41. HÖR 42. HÖR 43. HÖR 44. HÖR 45. HÖR 46. HÖR 47. HÖR 48. HÖR 49. HÖR 50. HÖR 51. HÖR 52. HÖR 53. HÖR 54. HÖR 55. HÖR 56. HÖR 57. HÖR 58. HÖR 59. HÖR 60. HÖR 61. HÖR 62. HÖR 63. HÖR 64. HÖR 65. HÖR 66. HÖR 67. HÖR 68. HÖR 69. HÖR 70. HÖR 71. HÖR 72. HÖR 73. HÖR 74. HÖR 75. HÖR 76. HÖR 77. HÖR 78. HÖR 79. HÖR 80. HÖR 81. HÖR 82. HÖR 83. HÖR 84. HÖR 85. HÖR 86. HÖR 87. HÖR 88. HÖR 89. HÖR 90. HÖR 91. HÖR 92. HÖR 93. HÖR 94. HÖR 95. HÖR 96. HÖR 97. HÖR 98. HÖR 99. HÖR 100. HÖR
--	--

30

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A folyosón.

Van egy öreg politikusom, kifelé még mindig császárpárti, belülről azonban a legelkeseredettebb magyar. (Ez honi különlegesség, vagy helyesebben általánosság.) Leülök mellette a folyosón és hallgatom amit beszél:

— A helyzet kulcsa kezd egy kissé komikus lenni. Kinél van? Mindennap másnál. Nézze a többséget, hogy megzavarodott a szaglászásban, amint mindennap másnál szimatolja azt a bizonyos kulcsot. Láttá ön az obstrukció elején Tisza Istvánt itt ülni magányosan? És látta tegnap, hogy nem tud leülni a körülötte csoportosuló fejek miatt, amelyek mind egy sajátos mozdulatra készülnek. A politikus egy impresszionista állat! Lukács, aki különben is szépen öltözködik, az utóbbi időben — nem szürke ember többé — megjelenik Ferenc József-kabátban és a feje nem oldalvást vibrál, hanem fölülről lefelé: azonnal száz orr érzi meg nála a helyzet-kulcsot. «A királynál volt titkos kihallgatáson. A pénz ügyis nála van. Ő gyűjtötte. A király szereti. Ez a hideg és fehér örmény áll csak a helyzet magaslatán. Hogy így föl van öltözve, ez jelent valamit!» Azonban a hangulat változik, a pénzügyminister nem áll szóba senkivel és a friss egészségű Darányi is — valamint egy árnyék — csak végigsuhan a nyílt folyosókon és titkos vacsorákon. De mily délcegen és vidáman jelenik meg Láng Lajos. Mi ez? Hát csakugyan ő?! Vannak, akik látták a kissé antedatált királyi megbízó levelét. Nincs szabályosan kiállítva, de a Habsburgok, tudvalevő, nem bürokraták! Engem még az sem lepne meg, ha a helyzet kulcsát egyszerre Apponyi Albertnél keresnék. És van még — nem is gyenge — frakció, amely még mindig a Széll kezében látja a kulcsot. Csak-

hogy a kezét az államférfiú a zsebében tartja. És vannak órák, — egész és félórák, — amikor a jövő embere ő és senki más. Eh, unalom és útálat ez. Az ellenzék a forradalomról beszél és ásít mellé. Olykor úgy tetszik, mintha az obstrukció által mélyen érintett kormányzat titokban a szakálába nevetne és titkon örülne annak, hogy az ellenzék ilyen kitartóan csinálja a zavart. Dolgozni fent, az udvarnál elérni a nemzet számára valamit másképp úgy sem lehet már. Gyakran gondolok arra, hogyha Széll belevitte a többséget a passiv ellentállásba, egy helyzetbe, amely phisikailag képtelen, politikailag lehetetlen, a históriában példátlan: csak a legnagyobb kényszerűség, vagy a legtitkosabb cél miatt cselekedte. Fent szónokolni nem lehet, ott a beszédet, sőt az érveket és a logikát sem szeretik, tényeket kell azoknak mutatni, hogy megpuhuljanak. Hadd lássák, hogy az ellenzék, amely kontaktust nem tart az udvarral, mily erős. Hidje meg, Széll nem a székeért, de a szobraért dolgozik, így nevelték. De a mi helyzetünk olyan, hogy a Gotterhaltet intonáljuk és a Rákóczi-marsot gondoljuk. Széll a mienk, nem kell félteni. Ha nem bíznánk a hazafiségában, bízunk kellene az isteni hiúságában. Csak az a baj, hogy nem gondolhatja végig a gondolatát. Bécsbe gyanuba fogták, hogy az egész obstrukciót ő rendelte meg és ő tartja fenn.

— Kalandos beszéd, ugy-e? Hagyjuk is és szimatoljunk a szimatolókkal a kulcs után. A király kezében van. Ám a király — nem régiben mondta — «már most ő se tudja, hogy mit csináljon».

Várni kell míg elhatározza magát. És várni kell míg a háttérből egyszerre előrelép a komor és e pillanatban kedvetlen Ferenc Ferdinánd, aki elődje iránt köteles gyöngédségből nem állott szóba eddig a kormány tagjaival. A felség rendkívüli fegyelmet tart házában és nem igen tűri, hogy akár a trónörökös is politikát csináljon, amíg neki kedve tartja politikát csinálni. De ha valami nagy dolog történik, ez már az utód számlájára megy. És van egy pont, amikor ennek érdeklődnie kell . . .

A bújdosó kuruc. 1711.

Jó éjszakát immár híres magyaroknak!...
A nagy vitéz sereg — szétszórva kesereg,
Tábori énekek többé nem zengenek.

Nem sír a török-síp Tisza, Bodrog táján,
Bús csend az országban, — puszta némaságban
Ásítanak az ágyúk a munkácsi várban.

Készülőt, felülőt, indulót nem fújnak,
Csak a zordon szelek — zúgnak, süvöltenek;
Táborok hült helyén tüzek kiégtenek.

Nem ragyog már a nap zászlók kópiáin,
A fegyver letéve, — a csatáknak vége...
Hideg szél könnyet csal bújdosók szemébe.

Född be szél harasztal sárga csizmám nyomát,
Zöld erdőknek árnya — kősziklák magánya:
Üldözőim elől rejtsetek homályba!

Lengő darútollam: el ne árulj engem!
Sarkantyúm pengése — pallosom csengése:
Édes szabadságnak ne juttass vesztére!

Hideg Lengyelország én bújdosó tanyám,
Vad Bukovinában, — erdős Moldovában,
Gyakran megfordulok nagy Törökországban.

Labancot kergető jó lovam rég kidőlt,
Kardom rozsdát fogott — dolmányom elkopott,
Csattos tigrisbőröm rólam lefoszladott.

Am azért nevedet, gondviselő Isten
Én mindegyre áldom — tudom: meg se bánom;
Lesz még nekem egykor ennél jobb világom!

— Elment az én uram idegen nemzetre;
Maga nemzetéért ment nagy segítségért:
Hogy megalázhassa kevély ellenségét.

Szegény hív kurucok fohászkodva várják,
Kérdezik szellőtől — csillagtól, fellegtől:
Mikor tér vissza már idegen nemzetről?!

Én is fohászkodom: Jövel már én uram!
Nagy rendelt sereggel — szép hadiszerekkel:
Munkácsot, Ungvárat megvíjjuk ezekkel!

Jövel már én uram! uram fejedelmem!
Szűnjön bújdosásom — vidúljon világom:
Labancot úzhessek jó Magyarországon!...

— Szerzé ezt hazáján igen búsultában,
Ledőlven magába' Neszter hús partjára:
Rákóczi Ferencnek bújdosó szolgája.

Thaly Kálmán.

Kísértetek.

Írta: Tóth Béla.

Lélekjelenéseket látni hív egy spiritista. Sőt azt írja, hogy erkölcsi kötelességem színről-színre meggyőződni a materialisatio valóságáról, mert tagadom, sőt szemfényvesztésnek bélyegzem e tüneményeket.

Köszönöm a meghívást, de nem élek vele. Ami pedig az erkölcsi kötelességet illeti: egy csöppet sem érzem. A lélekjelenéseket Mrs. Andrews amerikai mutatványai óta már megvizsgálták nálamnál hivatottabb emberek s bebizonyították komédia voltukat. Nekem az önök sötét szobájában csak két szerepem lehetne. Vagy a durva emberé, ki a kellő pillanatban, az adott szó ellenére, felugrik és úgy megrázza a tisztelt kísértetet, mint a kövesdi Krisztus a vargát; vagy olyan nézőé, aki alája veti magát a föltételeknek («ne mozdulj a székedről, ne érints semmit»). Egyik szerep sem egyezik az ízlésemmel. Tamás, a természettudományos gondolkodású apostol felfogását vallom helyesnek: a vizsgálat nem ér semmit, ha korlátok közé szorítják.

Szemfényvesztők előadásaira örömet járok. Bevallott ügyeskedéssel van dolgom. Vagy meg tudom magyarázni a bűvész mutatványait, vagy nem. Ha meg tudom magyarázni: jó, ha nem tudom, az is jó, mert senki sem követeli tőlem azt a nagy áldozatot, hogy csodának valljam a szemfényvesztést csak azért, mert nyitját nem ismerem. A spiritisták ellenben azt kívánják tőlünk, hogy természetfölöttinek ismerjünk el mindent, amit ők mutatnak, s amit nekünk kellőképpen megvizsgálunk nem szabad. Ok megkötik a médium kezét, de még jobban a mi kezünket. Ilyen játékban komoly ember nem vehet részt, kivált mióta igen kiváló tudósok vesztették el minden komolyságukat e rosszhiszemű kísérletek révén. Világhírű természetvizsgálók lettek áldozatai e csalásoknak, olyanok, mint Crookes, Zöllner, újabban pedig Schiaparelli és Lombroso. Valóban meglepő, hogy ép azokon a férfiakon fogott ki a szemfényvesztés, akik hivatásuknál fogva mesterei a legpontosabb, legfinomabb megfigyelésnek. Világos laboratóriumaikban épp a modern kísérletezés módszerei ülték legnagyobb diadalaikat; a sötét szobában pedig ép vizsgálódó tehetségök vallott csúf kudarcot. Mindennek az az egy magyarázata van, hogy a spiritista hit olyan lejtő, amelyen megállani többé nem lehet. E kiváló tudósok érzelemvilága hajlott

a spiritizmus felé. Eleinte öntudatlanul, de máris olyan erősen, hogy ezek az ábrándos lelkek örömmel kaptak az alkalmon, mikor egy tüneményt természetfölöttinek mondhattak. Erre vall egész eljárásuk. Azt tették, amit természetvizsgálónak nem volna szabad tennie: beleegyeztek a megfigyelések korlátozásába. Vagyis a kísérletek alatt nem az történt, amit ők akartak, hanem az, amit a médium szabott eléjük. Más szóval: beleegyeztek, hogy őket illúzióba ringassák. Épp úgy, mint mi, mikor a színházba megyünk azzal a szándékkal, hogy nem leszünk peleskei nótáriusok és nem rontunk fel a deszkákra, mikor Othello fojtogatja Desdemonát. Azok a tudós urak ugyanezt cselekedték; megnyugodtak benne, hogy őket esetleg ámítani fogják. Vagy mi egyéb az a szerződés, melyből az következik, hogy a médiumot és kísérleteit csak olyan módon fogják ellenőrizni, ahogy a médiumnak tetszik!

Mindebből igazi szégyen háramlott a XIX. század tudományosságára. Legszenvedelmesebb a nagy angol természetvizsgáló Crookes esete, a hírhedt Katie Kinggel. Crookes a hetvenes évek elején csodálatos médiumot fedezett föl egy Florence Cook nevű tizenöt éves leány személyében. A tudós ezt a hajadont a házába, a családjába fogadta s ott kísérletezett vele teljes három évig. A legnevezetesebb kísérlet Katie King, az élő ember alakjában megjelenő lélek volt. Ez a kézzel fogható kísértet éveken át mindennap ellátogatott Crookes házába és pedig olyanképen, hogy Florence bement egy kárpittal elzárt sötét fülkébe és révületbe (tranceba) esett, minekutána rögtön kilépett a kárpit mögül a fehér ruhát és fehér turbánt viselő, tündöklő szépségű, szőke Katie King. És ne tessék azt gondolni, hogy csak merev képnek mutatta magát; nem: vígan járt-kelt a jelenlevők között, beszélgetett velök, elmondta, hogy ő Anna királynő idejében élt, anekdotázott, engedte, hogy érintsék, hogy kezet fogjanak vele; egy csöppbe múlt, hogy teázni nem ült le a társasággal. Beleegyezett abba is, hogy Crookes megölelje őt, s ezt a tudós (mint maga írja) «jónevelésű emberhez illő ildomossággal» cselekedte meg; továbbá az ellen sem volt kifogása, hogy Crookes megszámlálja érverését, szívének dobogását és lélekezését, mikor pedig utólszor jelent meg, maga ajánlotta, hogy a tudós vágjon le egy fürtöt szép szőke hajából, emlékül. Egyszer meg a tisztos nagyszakállú Crookes karján fényképeztette le magát. Katie King tehát valóságos tagja volt annak a társaságnak s csak abban különbözött a többitől, hogy nem lehetett tudni, honnan jön és hova tűnik el. Mindig a révületben fekvő Florence fülkéjéből lépett elő és oda is vonult vissza. De a kárpit mögé lépő Crookes a fosz-

foros lámpás világánál csak az aléltan heverő médiumot látta, két esetet kivéve. Az egyik esetben Crookes szerint a két leány egymás mellett állott; a másik eset az volt, mikor Katie King megengedte, hogy a kárpitot félre vonva lefényképezzék őt a médiummal együtt. Ezen a képen Katie King áll, s mögötte látszik egy darab a médium alakjából: szoknya és két kéz. Ez az elrendezés az elfogulatlan szemlélőre úgy hat, mintha székre terített ruha és két felfújtt keztyű volna. Crookes azonban kereken ellene mond a föltevésnek, s legfőbb erőssége az, hogy olyan vallásos és jó erkölcsű hajadont, a milyen Florence Cook volt, efféle gyanúval illetni gonoszság. Fizikai bizonyosságai a következők: Florence kisasszony alacsony, fekete hajú, barna bőrű leány volt, és mindig nyakig begombolt fekete bársony ruhát viselt; Katie King többnyire (de csak többnyire) magasabb, szőke és fehér arcú jelenség, fehér lepelben, turbános; továbbá szív és érverése, valamint lélekezése is mindig sokkal gyorsabb volt, mint a médiumé. Mind máig nem tudjuk, maga Florence bolondította-e így a tudós urakat, vagy olykor valami segítője is volt. Ez nem lehetetlen, mert Crookes csupán csak egyszer említi, hogy az ajtót nemcsak bezárták, hanem be is ragasztották. De hogy maga Florence Cook is játszotta Katie King szerepét, annak megvan a minden spiritistára nézve igen szomorú bizonyossága. Ez a leány, miután három évet töltött Crookes családjában, férjhez ment egy Corner nevű angolhoz és nyilvánosabb körökben lépett föl. Egy ilyen előadáson történt 1880 januárius 9-én, hogy egynéhány, a rossz tréfát nem kedvelő úr hirtelen fölugrott és — se szó, se beszéd — megragadta Katie Kinget. A kísértet visítva tiltakozott, de hiába: kiderült, hogy bíz ő csak Cornerné, Florence Cook, fehér szoknyában és vállfűzőre vetkeződvé. Minden józan eszű ember azt hinné, hogy ezzel oda lett a Katie King becsülete. Pedig dehogy. A spiritisták azt mondják, hogy ez csak «pseudomaterialisatio». A révületben levő médium azt sugallja magamagába, hogy ő mutatkozzék, mint lélek, s mutatkozik is, mielőtt az igazi lélek testet ölthetne. E magyarázatnál azonban sokkal kényelmesebb a spiritisták ama politikája, hogy az 1880 januárius 9-én történt gyászos esetet egyszerűen elhallgatják. A milanoi Hoepli-cég nagy és előkelő színvonalú tudományos kézikönyv-gyűjteményében nemrég jelent meg Pappalardo nápolyi professzor Spiritismo című munkája. Hogy a szerző hisz a spiritizmusban, az ő dolga; de az már a jóhiszemű emberek sokaságára is tartozik, hogy minden médium-leleplezést hallgatással mellőz. Így az Eusapia Paladino dolgát is. Ez a teljesen tudatlannak és ügyetlennek látszó nápolyi öreg mosóné volt mégis

az utolsó évtized legrejtelmesebb és legcsodálatosabb tüneménye. Egy Ercole Chiaiai nevű nápolyi úr fedezte föl és «képezte ki» médiummá. Ez asszony jelenlétében bámulatos dolgok történtek. Mihelyt leültették őt a sötét szobában, megkötözött kézzel, az asztalhoz, a butorok táncoltak, a szék fölrepült az asztal közepére, kék lángok lebegtek, kezek nyomódtak le a puha agyagba, sőt 1892-ben a milanói nagy kísérletek alkalmával, mikor jelen volt vagy tíz kiváló természettudós, közöttük Schiaparelli és Lombroso, az is megtörtént, hogy teljesen kivilágított szobában mutatkoztak természetfölötti tünemények. Eusapia asszonyt egy sátor elé ültették, úgy, hogy feje, dereka, keze, lába kint volt a nézők szeme előtt, csak épp a háta mélyedt be a sátor részébe. Alig ült le, egy erős férfiököl nyúlt ki a hézagon a feje fölé, és lassan szétnyitotta az őt ujját, aztán visszahúzódott. A tudósok mindezt pontosan beleírták jegyzőkönyveikbe, melyeknek az a vége, hogy a tüneményeknek magyarázata nincs; s ebben meggyeztek a spiritizmus jelenvolt ellenségei is. Csakhogy mi történt három év múlva! Chiaia úr elkövette azt a meggon-dolatlanságot, hogy híres médiumával elment Angolországba, ahol Slade, Home, Florence Cook és a többi világcsaló rajta-kapása óta az emberek nem sokat teketóriáztak a médiumok-kal. S így következett el 1895 végén Cambridgeben az a gyászos este, mikor kisült, hogy a jámbor olasz parasztasszony agyafurt szemfényvesztő, ki a nemes lovag Chiaia segítségével bolondította a világot. Lehmann kopenhágai professor szerint ez a leleplezés fordulópont a spiritizmus történetében, mert ettől fogva vesztették el az ilyen physikai tünemények minden tudományos érdekességöket, s ettől fogva szűnt meg a spiritizmus tudományos kérdés lenni.

Ama lelki tünemények, melyek az asztaltáncoltatással járnak, mindenha méltók a tudományos vizsgálatra, jóllehet eléggé ismeretesek már. A kísértetjelenések, a materialisatiók azonban épp annyira nem tartoznak a komoly vizsgálatok körébe, mint az, hogy miképpen lövi ki pisztolyából a bűvész a tökfilkót, vagy hogy miként tölt egy palackból tízféle italt. De idáig lassan és nehezen jutott el a világ. S nem is küzdelmek, sőt tragédiák nélkül. A történetírás talán még ki fogja deríteni, kik álltak ama Bastian nevű angol szemfény-vestő mögött, akit Rudolf trónörökös és János főherceg fülön csípett, mikor kísértetnek öltözve bukkant elő a másik szobá-ból. Hogy ennek a Bastiannak mi lett a vége, nem tudni; s nem is igen vagyunk rá kíváncsiak. Hogy ama két főher-cegnek mi lett a vége, azt sem tudni; pedig tudnunk kellene.

Ibsen.

írta: Salgó.

A korszak legtöbbet emlegetett komédia-írója: Ibsen Henrik élete legutolsó jelenetéhez jutott, haldoklik. A világ érdeklődéssel virraszt ágya fölött és elmélyed alakjának vizsgálatában.

Ibsen tekintélye — amióta egyáltalában van tekintélye — mindig nagyobb volt, mint népszerűsége; inkább nagyra tartották, sem mint nagynek érezték. A közönséghez való viszonya valami irónikus aránytalanságát mutatja a hódolatnak és a megértésnek: amennyire mögötte marad emez az igazságnak, annyira túlmegy rajta a csodálat. Az irodalmi tömegvélemény, mely a bálványok közé emelte, magában hordja büntetését, hogy őszintetlen és mintegy kikényszerített valami. A közönség, mely valójában sohasem tudott szabadulni vele szemben az idegenszerűség benyomásától, magára vette az igát, mert természeténél fogva lusta lévén az értékelés munkájára, a könnyebb részt választotta: a hívek és az apostolok szavára hitt Ibsen nagyságában és felmagasztalta, mint századának alig két-három más íróját. Oly tévedés ez, mely fölött hamar napirendre fogunk térni.

Viszont azonban a kisebbités is hallgasson. Ibsen dátumot jelöl és szilárdan áll, bár az érdeklődés csak kerülő utakon férkőzhet is hozzá. Így volt már életében és még inkább így lesz halála után, mikor ez utak egynehánya már járhatatlanná vált. Az írói munkák közvetlen hatásának jókora része ezer mulékony részlet felismeréséhez van kötve, és ahogy az időhöz kötött jelenségek alámerülnek az idők változásában, oda a gyönyörűség is, mely a kép hűségének megészlelésében gyökeredzik. Ez azonban közös sorsa az írók mindegyikének. Racine ma háromnegyed résszel szegényebb, mint amilyennek XIV. Lajos udvara látta és Ibsennek a jövőben való megfogyatkozása nem speciális balsors. Fontosabbnak tetszik az a kifogás, melyet a homályosság nevében támasztanak ellene. És ebben van is valami; de nyomban hozzátehetjük, hogy a felelősség megoszlik Ibsen és a közönség között. Mert mit jelent az, hogy homályos?

Hogy nehéz átlátni. Amde az átlátás az értelemtől és a képzettségtől függ és ennek arányában csökken a homályosság.

Voltak, akik nemcsak a homályosságot vetették az Ibsen szemére, hanem az eszmék kölcsönvételét is. Jules Lemaitre néhány évvel ezelőtt, mikor az északi invasio ellen védelmére kelt a latin népek irodalmának, azzal vádolta Ibsent, hogy gondolatait Georges Sandtól vette... «Mit tanulhatnánk mi Ibsentől? — ilyesformán fakadt ki Lemaitre... Amit mond és amit hirdet, mind meg van Georges Sand munkáiban». Ám a kritika azóta leköszönt fejedelmének e kijelentése inkább haragos, mint igazságos. Ha nem is vagyunk oly szigorúak Georges Sand irányában, mint Bashkirseff Mária, aki büszkeségének és jó ízlésének felsőbbségében azt írja naplójában, hogy únja és ki nem állhatja Georges Sand regényeit, mert folyton akörül forognak, hogy a grófné beleszeret a lovászába: még mindig rengeteg a távolság közte és Ibsen között. Különböznek, ahogy különbözik az egyetemes gondolkodás a részlegesre irányuló elmélkedéstől, az összességet átfogó szemlélet a különösség vizsgálatában való megrekedéstől. Georges Sand is a nők felszabadításáért küzdött és Ibsen is védelmére kelt az elnyomott asszonynak; de míg Georges Sand-nak ez az egyetlen témája, addig Ibsennél csak egy részlete az általánosabb eszmekörnek és míg a francia regényíró kimerül a szerelem felmagasztalásában, addig Ibsennél maga a szerelem is csak részlet-fontosságú. Neki nagyobb, egyetemesebb, magasabbrendű a tárgya: az élet a maga egészében és vonatkozásainak egész sokféleségében. Ahogy van kultur-philosoph, úgy Ibsen a kultur-drámaíró, aki a világrend összefüggését vizsgálja és a társadalom berendezésének értékét bírálja. És ebben van mindenektől elütő kiválósága és jelentőségének nagysága. A görögök óta alig volt erre példa, de emellett Ibsen éppen ellenlábasa az athéni dráma mestereinek. Mint a görög tragikusoknál, úgy Ibsen művei mögül is a sors félelmes képe vet árnyékot a történetekre — mert mi más a kultúra, mint a sors tényezőinek aktuális, eleven ereje? — De míg Sophokles a boldog emberiség tragédiáit írta, Ibsen munkái egy gyötrelmes korszak vívódásaival teljeseek.

Az egykori fatum, mely a lelkeken keresztül hatott, Ibsennél pathológiára változott, mely a testi megrontással büntet. A somaticus tényezőknek a lelkiekkel való egyenrangusítása, vagy inkább: előtérbe való állítása és a társadalom életfolyamatához való odakapcsolása Ibsen egyik vezető gondolata. A másik egy más eszmének: az istenség vallá-

sának a hiánya. Ibsen a magára hagyott és önmagában álló embert látja, aki külső hatalmak segédleme nélkül, a benne lakozó erők törvényei szerint küzdi harcait és innen következik a harmadik vezérelv: az arisztokrata ideál, melynek Ibsen a szolgálatába állott és amely az erő jogát, a magános kiválóság értékét proklamálja. A szemlélet e három csúcspontjai között, mint valami óriási hálóban, hely van egész világunk számára és Ibsen, kitágítva a drámaírás határait, mint ahogy Zola kitágította a regény kereteit, színpadra hozta rejtett és nyilvános nyavalyáinkat, a társadalom rendszerének visszasságait és a feltörekvés álmait, bemutatta a hazugság szövevényeit messze elágazódásukban és felmutatta ideáljait a szabad energia kíméletlen csatáiban. Grandiozus körkép, melyben a jelen összefolyik a jövővel, óriási kórus, melyben Oszvald, Rank, Nora, Hedda Gabler, Solmes, Borckmann és Brand váltogatva viszik a vezérszólamot, mely azonban alapjában — vagy a követelésben, vagy a panaszban — mindig egy, sohasem változik és mindig a nagy akarat és a hazugság nélkül való erő után áhítozik

A korszak legbelsejéből fakadnak ezek a hangok; de merevségük és hogy a hajlékonyságot nem ismerik, valami idegenszerűséget ad nekik. Itt szerepelnek a kerülő utak, amelyek nélkül, a közvetlen hatás egyenes vonalán, nem lehet Ibsen közelébe férni, — valójában csak eszméin keresztül juthatunk hozzá és innen van, hogy az Ibsenhez vezető utak a jövőben még nehezebben lesznek megjárhatók. Az írói művészet a konkrét dolgok gazdagságának arányában marad életképes és Ibsen-nél nemcsak az abstrakció van túlsúlyban, de egyszersmind elszakíthatatlan szálakkal fűződik eszmélkedése a tűnő korszakhoz. Minél inkább a maga idejének gondolkodik valaki, annál kevésbé gyűjti hallgatóságát az utódok közül és Ibsen nemcsak, hogy a gondolatra adta a túlsúlyt, de egyúttal olyan gondolatokra, melyeket a változott világfelfogás gyorsan letéphet az élet fájáról. A thesis megnevesíti a drámát, de viszont csak a dráma által él és ahol ez nem bírja amannak a súlyát, leroppan alatta. Már ma is, bár a tételek csalogatnak bennünket, valójában azt becsüljük Ibsen darabjában, ami a szemlélő érzéseihez szól és meglehet jövendőlni az idő elérézését, mikor ez a ma még lappangó vélemény nagy nyirbálásokat visz végbe Ibsen hagyatékán.

Az ismeretlen.

írta: Matilde Serao.

A kályha barátságosan világított a szoba sötétjébe. Időről-időre egy fehér kéz szinesedett biborossá, amint odanyúlt, hogy szenet tegyen a kályhába. A három fiatal leány álmódzva mély hallgatásba merült. Mindegyik azt képzelte, hogy most egyedül van, valami határozatlan, kifejezhetlen merengés ült arcukon, az idő és tér fogalma teljesen eltűnt előlük. Az alkony leszállott és mindnyájan érezték a hallgatás szükségességét. Az egyik, besüppedve karshékebe, hátradőlt fejjel és csukott szemekkel, aludni látszott; a másik, kendőbe burkoltan, székeben előrehajolva álmódzott; a harmadik, lábait a zsámolyra helyezve, gépiesen élesztette a tüzet. Nem lehetett látni, vajjon szőkék, barnák, szépek-e, vagy csúnyák, egészségesek, vagy betegek; csupán a szoknyáik széle volt látható, mely sajtóságon színben játszott a lángok világításában. Minden nyoma a kornak, állapotnak és helyzetnek eltűnt: árnyékok voltak az árnyékokban.

Egy órai csend után az egyik elkezdett beszélni. Senkinek sem szánta azt, amit mondani akart, a sötétséghez beszélt. Hangja gyenge volt, olykor titokzatos gyengédség hullámozott benne.

— Szeret. Különös módon ismerkedtem meg vele egy gyermekórákban, a melynek falai fehér márványból voltak és telve volt vidám mosolyal.

«A kápolna telve volt: két kis fiút bérmáltak. Ő lehorgasztotta fejét, de nem tudom, vajjon imádkozott-e . . . mégis, ahogy megfigyeltem, láttam, hogy ajka mozgott. . . Szőke feje, így ima közben, hihetetlen édességet fejezett ki. Rám nézett kék szemével, melyeknek sápadt és átható azúrja sajtóságon fényességgel töltöttek el.

«Nem vétkeztünk . . . Ahhoz a jó istenhez imádkoztam, akiben ő hitt; szívünket ugyanazon isteni szerelem derűje hatotta át. Amikor a misének vége volt, mélyen meghajolt az oltár előtt és felém fordult: távozott. Később, boldogasszony napján, virágcsokrot kaptam, fehér gyöngyvirágból és liliomból. Elküldtem neki szantálfából készült olvasómat, melynek szemei az ujjak dörzsölése alatt finom, titokzatos illatot lehelték ki. Vasárnaponként a Serolomini templom előtt találkoztunk. A kapunál várt és reszkető kézzel nyújtotta át a szentelt vizet: aztán együtt keresztet vetettünk. Kissé távol ült le tőlem, de tekintetünk nagyon gyakran találkozott. Az Úr bizonyára nem sértődött meg ily tiszta érzelem miatt. Elolvastam a szent Szűzhöz szóló imádság első fejezetét, mely valóságos költői hymnus, aztán odanyújtottam neki a könyvet, hogy ő is elolvassa az ő részét.

«Együtt távoztunk, de nem beszélgettünk egymással. Hazáig kísért, a nélkül hogy karját nyújtotta volna. Alig érintette kezemet

búcsúzáskor. Naponként gyengéd leveleket irt hozzám, melyek finom költészettel, elmésséggel és kedélylyel voltak telve. A valóságban elméjéből az ideáknak oly kisugárzása hullámozott elő, hogy teljesen újjá születettnek éreztem magam általa. Minden reggel válaszoltam neki, és igyekeztem hasonló gyengédséget adni szavaimnak, ugyanazon finom rezgést érzelmeimnek, mint a milyen az övé volt. Szerettük egymást, mivel ugyanazon dolgokat szerettük: a sápadt eget, az őszi éjjeleket, a kék tavakat, melyeknek acélos tükrében a hold sugarai játszottak, a templomok szürke márványát, a hideg és kemény köveket, a melyeken a térdek sanyargatják önmagukat: szerettük egymást, megfagyott könyeinkben, a melyek csillapítják az idegek izgalmát és kioltják a gyönyörök lángját; szerettük egymást a csendes és nyugodt mosolyokban, melyek a végtelenbe irányulnak; az isteni költőkben, mint Lamartine vagy Vigny; minden földi érintkezés megvetésében és abban a törekvésben, mely mind magasabb és magasabb célok felé visz . . . »

A hang elhallgatott, mintegy megtörve a visszafojtott lelkesedéstől. Senki sem válaszolt. De néhány pillanat múlva az, ki fejét lecsüggesztette, lázasan, szaggatottan beszélni kezdett; hangja rekedt, ideges volt:

— Ő szeret; én szeretem . . . Nem tudom, hogyan, és miért. Ő szép; meleg, szenvedélyes, vad, férfias szépség. Haja, mely homlokát fedi, oly erős, mint az oroszán sörénye. Fekete szemei csillognak: a színházban találkoztam vele . . . Látcsövénék üvegjén keresztül éreztem tekintetét, mely arcomra, kezemre, nyakamra sütötte szenvedélyének hevét. Mágnesként hatott pillantása, mely ólomsúlyként nehezedett fejemre és szívem hevesen dobogott. Zseb-kendőmet harapdostam. Látta mozdulatomat és győzelmi sápadtság futotta el arcát. A lépcsőnél megvárt és amikor elléptem mellette, oly merész volt, hogy megszorította keztyűtlen kezemet. Egész éjjel ablakom alatt állott, én pedig az erkélyen. Havazott: nem éreztük a hideget. Azóta életem viharos lett a vágyaktól, a szenvedésektől és a fájdalmas gyönyöröktől: ha nem látom, lassan száll az idő abban az élénk vágyban, melylyel őt viszontlátni akarom; ha egymás mellett vagyunk, mozdulatlanul ülünk, dobogó szívvel, égő kezekkel, összeszorított torokkal . . .

«Levelei rövidek, oly gondolatokkal telve, mint a kés döfése, — a gondolatok benne mintha húsból és vérből volnának, — reszkető gondolatok, amelyekből a legdühösebb szenvedély lángja lobban elő . . . Szeretem őt, mint a hogy ő is szeret engem . . . Mindketőnket megkínoz a szerelem; mindketten elkárhozunk a féltékenységben; mindketten, a fájdalomtól és gyönyörtől ittasan, rohanunk lefelé a lejtőn, amelyen senki nem képes minket visszatartani. Ugyanazon beteges és bizarr izlés vonz minket szomorú és tragikus dolgok felé, a haldokló nap alkonyához, a déli naptól csókolt forró tájakhoz, az erős illatokhoz, a homokban csillogó arany szemcsékhez, melyek a napsugarakba röpülnek, a tó fenekéhez, a szomorú lepkekhez, melyek megégnek a lángokban . . . Szeretjük egymást; ő az én költőm és én vagyok az ő muzsája.

«Ha mellettem van, égető könyeket sír; ha mellette vagyok, megtalálom bágyadt mosolyomat. Nem akarunk másért élni és meghalni, csak a szerelemért . . . Ismerjük az aggodalmakat, a sebeket, az emésztő gondokat, az összeérő kezek megreszketését, az elsápadást és a kétségbeesés kinjait. Ő megrontja az életemet; én megrontom az övét . . .»

Hirtelen elhallgatott; kezeibe temetve arcát. Aztán a harmadik szólott, nyugodtan, egyhangúan, harmonikusan:

— Őszeret; én szeretem. Legalábbígy mondja ezt nekem igen gyakran. De nem vagyunk egészen bizonyosak benne. Ő sohasem hitt a szerelemben; én azóta nem hiszek, amióta miatta elvesztettem a hitemet. Egy szürke napon láttam meg őt, az akadémia egyik termében, ahol egy élénk és szenvedélyes szónok igyekezett a közönséggel elhíttetni a lelkesedését; ő így szólt hozzám: «Mily neveltséges mindez . . .» — «Rettenetesen . . .» válaszoltam én. Felém fordult, elégedetten amiatt, hogy találkozott egy épp oly száraz lényvel, mint amilyen ő volt. Nem írunk egymásnak, mert nem hiszünk a szerelmi levelekben. Soha nem adott egy fürtöt hajából, egy gyűrűt, virágot, vagy bárminő ajándékot; felvilágosított, hogy mindezek mitsem érnek és rendszeren a limlomok közé, a konyhába kerülnek. Ha azt mondtam, hogy szeretem, hitetlenül mosolygott és így szólt: «Ne igyekezzél erről engem meggyőzni, úgysem hiszem el.» — Ha esküdni akartam arra, hogy mennyire imádom, nevetni kezdett és rendszeren hozzátette: «Ne esküdjél, mert mit sem tudsz . . . hátha nem szeretsz . . .» Soha el nem sápadt, soha el nem vörösödött, nem igyekezett felkeresni, nem ült az oldalához, nem szorította meg a kezemet, nem nyújtotta a karját: egyetlen megnyilatkozása a mosolya volt: hideg és nyugodt mosolya. Soha nem adta jelét valamely lelkesedésnek: semmi nem indította meg lelkét, semmitől nem melegedett fel. Nem értett a művészethez, nem értett a politikához, nem értett a tudományhoz, nem értett az istenhez; nyugodt és hideg lerombolója volt mindazon dolgoknak, melyekben mások hittek; igazi apostola a skepticizmusnak. Mily fényesen bizonyítja a dolgok valótlanágát, a természet hazugságát, az erény hazugságát, a szenvedély hazugságát. Erős, szép, hatalmas; szürke macskaszemeiben lelkének ércessége tükröződik. Olyanok azok, mint az acél . . . Amióta szeretem, egész lelkem meghódolt és átalakult. Úgy gondolkozom, mint ő, és azt teszem, amit ő akar. Ha pedig a fellázadás pillanataiban megkérdem őt: «De hát miért is szeretsz? . . .» Zavarba jön és akadozva válaszol: «Ki tudja? . . . Mit sem tudunk ide lenni a földön . . . Nem tudom . . .» És csendesen, gondolkozva maradunk egymás mellett, kiszáradt lelkünk végtelen kétsége közepette . . .

Újból csend támadt. Egyikük sem zavarta meg. A forró és barna éjszakában elhangzott szerelmüknek a visszhangja, szerelmüknek, mely oly nagyon különböző volt mindegyiknél.

És mégis ugyanazon férfit szerették mind a hárman.

Andor és András.

Herczeg Ferenc új regénye.

Herczeg Ferenc párbeszédbe foglalt regényt írt az újságírókról. «Andor és András» az új munka címe, melyet Márk Lajos ötletes, kedves és friss vázlatokkal díszített s az új magyar irodalom legkitartóbb kiadója: Singer és Wolfner adott ki.

«Andor és András»-nak két legelsőbben elénkkerülő alakja két fiatal újságíró, Gombos Andor, zsidó hirlapíró az egyik, Kapuváry András, keresztény újságíró a másik. A Dob-utca körüli embergomolyag s a kiskúnsági gentry-puszták ősnépe képviselőinek bennök egy foglalkozás keretében. Andor vezeti be Andrást a mesterségbe. Mindent jobban ért nála s mégis valami babonás tisztelettel veszi körül keresztény pályatársát, mert ez keresztény, mert úr, mert nem igazi újságíró fajta. Igaz ugyan, hogy András holmi versek megírása által kezdetben azt a gyanút ébreszti fel, hogy tényleg nem csak egy kedves, csinos fiú, hanem valami új Petőfi-féle, de végül kisért, hogy nincsenek ilyen veszedelmesen komoly tulajdonságai. Mert valószínű veszedelem volna a regényre nézve, ha egy túlnehézes, túlszövevényes alak jelennék meg benne. Hisz a többiek is mind a kedves átlag-embernek az a felszínessége jellemzi, amit oly jól tud megeleveníteni Herczeg Ferenc.

Egy gentry-család s egy plutokrata család háztájához jár be a két újságíró gyerek. A gentry-familia Kapuváry Andrásnak a családja, s bár csak egy látogatást teszünk nálok, tudunk mindent, amit róluk érdemes tudni. András hozza ide barátját, aki el van kezdetben bűvölve nővére egészséges hetykeségétől s az öreg Kapuváryné derék, becsületes bornirtságától. Mert olykor a bornirtság is elbűvölő. Andor, ki a barátságának mézes heteit éli, az anya nem fogy ki az Andrást magasztaló szavakból. Az anya ügyvédi diplomáról kezd valamit motyogni. Gombos rögtönöz erre egy vezércikket neki, melyben kifejti, hogy Magyarországon az a baj, hogy kevés az intelligens és sok a diplomás ember, hogy diploma annak kell, aki ügyvéd vagy járásbíró akar lenni, de a Deák Ferencek, Andrassy Gyulák és Petőfi Sándorok e nélkül lettek azzá, a mik voltak. Az ő barátja András, pedig egy olyan kaliberű egyéniség, akinek szabadon kell fejlődnie. Ha majd később kedve lesz belépni az u. n. közéletbe, lehet képviselő, államtitkár vagy miniszter. Habár — szól végül, a hatalmi szél-

hámosokat gyűlölő hatalomtalan szélhámos eszességével — a politika nálunk oly mesterség, a melyre intelligens ember nem adhatja magát . . . .

Az öreg Kapuváryné (aki mindebből semmit se értett), erre ezt feleli: «Én azt szeretném, hogy letegye a jogi vizsgáit s bemenjen aljegyzőnek a pestvidéki törvényszékhez».

Milyen igaz ez a kis jelenet. Hány riporter-egzisztencia mögött van egy ilyen becsületes és okos bornirtságu anya vagy apa, vagy nagybátya, aki minden Petőfire vagy Zolára való hivatkozást így hallgattat el:

— Jobban szeretném, ha letenné a jogi vizsgáit.

De nemcsak a szülői házban, honnan származott, idegen az újságíró; szerelmesének otthona, hova vágyik, se válik számára igazán meleggé. Jár ugyan Gombos Andor Szingerékhez, ahol Ada, a család szemefénye bolondítja többek közt a kis, hatvan forintos újságírócskát is, de declassé-voltát, be nem fogadottságát megérzi itt a pezsgőben s szerelme mosolyában egyaránt. Egyik se esik neki jól, mert érzi, hogy aki adja, szánalomból adja. Igen, a Szinger Ada szánalomból érintkezik a kis újságíróval, igazában azonban ő legszánalomraméltóbb ebben a társaságban. Typusa ő annak a modern leánynak, aki csak dísz tárgy, csak játékszer s csak díszelni és játszani tud. Félszűz, de már nincs öröme abban se, ami ilyen féllé tette. Unja a helyzetet, tánc közben elfogja az önutálat s végül férjhez megy egy smokkhoz, akit valószínűleg még az esküvő előtt megcsal, mivel halljuk, hogy házassága nyolcadik hónapjában gyermeke születik. Habár ennek lehet más oka is . . .

Ismerve a mamáját és papáját, ez a testi elfajultságra valló korai családalapítás így is magyarázható. Az öreg Szinger egy börze-faiseur, aki jó napjaiban alapít egy lapot s attól anynyira megbolondul, hogy kezd saját politikai hivatottságában hinni. Az anya = 0, vagy legalább is olyannak látszik a leánya mellett, aki nem engedi érvényesülni a szüleit. Egy fiú is tartozik a családhoz, aki váltót hamisít és huszárönkéntes s különösen az előbbi jól áll neki. Végül pedig ott zsibong a család körül a komikus alakok egész raktára, amely egy zsúros napon az Andrassy-úti Szinger-palotát valóságos társadalmi típusmuzeummá teszi.

De nemcsak a gobelines plutokrata-szalonban látjuk a két főalakot. A Magyar Szabadság és Nemzeti Hiradó szerkesztőseibe is elvezet Herczeg, aki már egyszer bebizonyította, hogy ismeri az újságíró világot. Igaz, hogy ő talán túlvidámnak, túl operette-szerűnek festi ezt a poklot, az ember-

agyvelővel táplálkozó rotációsok világát, de hát végre is az emberiség mulatni akar s nem egy társadalmi csoport saját külön panaszait hallgatni. Mulatni pedig pompásan lehet ezeken a szerkesztőségi életképeken. Az Oceán-kávéház irodalmi asztalának társasága, a «bolyhosok», nem olyan igazak ugyan, amilyenek a fél-ismerők gondolják, de roppant elmésen vannak megrajzolva s ez a fődolog.

De mit cselekesznek mind e sokadalomban Andor és András? Nem sokat, de az nem is fontos, hogy sokat és jelentőset cselekedjenek, mivel érdekességük már abban meg van, ha szemünk láttára leélik a maguk proletár-életét. Mind a ketten szerelmesek Szinger Adába, mindketten cikketek írnak, melyek közül az egyik országos és országgyűlési szenzációvá növi ki magát, végül pedig párbajoznak egy ostobaságért.

S mi a vége? Nincs. Életképsorozat ez s nem egységes architektúrájú kompozíció, így történetbeli emelkedésről s ügykifejlésről szó se lehet. Embereket ismertünk meg, mulattunk, köszönjük meg a szerzőnek s búcsúzzunk el tőlük. Volt itt ugyan szó folyton a sajtóról és zsidó-kérdésről s e két problémának összes részleteiről és mellékhajtásairól, de anélkül, hogy az életelevenség, a közvetlenség folytonos uralma legkevésbé is csorbult volna. Csak elmés megjegyzések, jellemző tünetek formájában beszél ő minderről: komoly értekezés, gyötrő tragikusságok nem kellemetlenkednek az olvasónak. S éppen mert ilyen nagyképűség nélküli, ilyen szeretetreméltóan egyszerű az egésznek a tónusa, nem rójuk fel hibájául azt, hogy az újságírói bohémséget és politikai szenzáció-keresés egyazon alakokon mutatja be. Pedig Herczeg nagyon jól tudja hogy a hatvan forintos riporterek a nagy lapoknál nem tombohathják ki magukat az első oldalon. De persze ezt ő tudja, mi tudjuk, a közönség azonban nem s ez, újra mondom, ez fontos. Egyáltalában: mily szerencse s mily erősség, hogy egy íróval szemben minden kifogásunkat, mihelyt félénken hangoztattuk, vissza is kell vonnunk, mivel rögtön belátjuk, hogy neki van igaza, hogy ő ért a közönséghez. Herczeg ilyen író. A közönséggel, az emberiséggel, a nagy esztetikai szélhámoskodásokkal meg nem hódítható tömeggel ő régóta meghitt baráti viszonyban van. Ahányszor hívja, leül ez lábaihoz s hallgatja meséjét, mert tudja, hogy nem fog csalódn benne. Most sem csalódik. S épp ezért, egy ily jó viszony láttára az ember belátja, hogy a kritikának itt csak a kellemetlen és hatástalan hangulatrontó szerepe jutna, elhallgatja tehát összes széljegyzeteit s beszünteti az esztetikát. S ez talán még többet ér, mint mikor a kritika összes hódoló frázisait átnyújtja az írónak? ←

Az altiszt.

Társadalmi tanulmány.

Írta: Tömörkény István.

A kétéves katonai szolgálat megtestesülésének az alapja a rendes, alkalmas, mindenkoron igénybe vehető, mindig szolgálatkész, magát minden terenumon orientáló, magát minden helyzetben föltaláló, magát a legénység vagyonosabb részének vesztegetéseitől megtartani tudó, rubrikás papirosok okos és helyes betöltésére, de a katonai fáradalomnak példaadáskép való elvégzésére is mindig használható a l t i s z t.

Ezt hallom mostanában sokat emlegetni. Hallom a panaszt is, hogy nálunk, már hogy a közös seregben, alig tizennégyezer ember választja magának életfolyásul a katonai altiszti pályát, míg a német seregben hatvanezeren fölül van a hivatásos altisztek száma.

Bár hiszen e két seregben a létszámkülönbség is nagy, de azért mégis van az altiszti létszámban is olyan eltávolodás, amit a kisebb nagyság meg a nagyobb nagyság számadataival igazolni nem lehet.

Nálunk a három évét kiszolgált, egyébként pompás és kitünő altiszt, az őrmester, kedvvel és gyönyörúséggel hányja le magáról a cifra stráflival ékesített csillagos mondurt és boldogsággal távozik haza, ama pusztai uradalomba, ahol bizton reméli, hogy, habár egy ideig napszámos módon foglalatostkodik is az ökör mellett, de a szorgalmának erejénél fogva ott idővel mégis csak nyugdíjjal egybekötött és családalapításra jogosított béresi vagy kocsisi állást kap, amely foglalkozásból — idővel, ha rendben tartja és jóba foglalja magát — válhat még belőle csósz, öregbéres, vagy pedig akár magtáros is.

— — —

Az altiszt természetrajzilag véve: külön faj az emberek között. Egy ember, aki oly pályát választott, amely sok testi fáradalommal van egybekötve, s ezért cserében mindenki parancsol neki, aki egy celluloid- vagy aranycsillaggal többet varrathat a kabátjának fölfelé fordított gallérjára. Ezen kivált-

ságosak között vannak okos emberek, kevésbé okos emberek, akik talán nem is tehetnek erről.

Nem elmélkedéseket beszélek: elmélkedni nem virtus, mindenki tud írásban elmélkedni, ha írni tud. Ténydolgokról akarok számolni, olyanról, amelyről még kevés szó esett nyomtatásban.

A dolog úgy áll, hogy azok az emberek, akik a nyilvánosság elé irkálni szoktak: vagy nem voltak katonák, vagy ha voltak: önkéntesek voltak. (Hogy miért önkéntesek azok, akik épp úgy muszájból szolgálnak az ócska sas alatt, mint bárki más: nem tudom. Talán Simonyi Zsigmond meg tudná magyarázni. Én csak annyit tudok, hogy a nép, amelynek a nyelvén könnyen áll, hogy a ferdeséget gúnyolja: a muszáj-önkénteseket «szánt-szándékosoknak» nevezi.) Én magam azonban három évet szolgáltam, végig jártam az altiszti rangok minden fokát, eleget láttam és tapasztaltam ebben a meglehetősen unalmas foglalkozásban: én sem tagadhatom, más sem tagadhatja, hogy ne volna jussom felőle szólni.

A szubalternus tisztnek sajátos helyzete van. A kapitány meg a két őrmester a század lelke. A kapitány az összehordó és fenyítő joggal rendelkező hatalom, a két őrmester közül pedig egyik a század apja, a másik a század anyja. Egy századnál, ahol alkalmas kapitány van, meg két jó és becsületes őrmester, semmi szolgálati zavar nem támad abból, ha a létszámba egyébként beletartozó főhadnagy, hadnagy, meg a kadét hiányzik. Ez utóbbi még különben is gyermek, aki most jött ki az iskolából. Nem annyira tanítani, mint inkább tanulni akar.

A délutáni szolgálat mégis gyakran az ő vezetésére van bízva, pedig még nem ért hozzá.

A század reggel fél hétkor áll. Jönnek a tisztek. Kimennek gyakorolni. Tíz órára, fél tizenegyre berukkolnak. A tisztek elmennek. Délután csak egy jön közülök a századhoz, aki éppen négyük közül soros. A többi a boldogok szabad életét élvezi. A tisztikarnak a századnál, mint példa bizonyítja, a legénységnek délelőtti gyakorlásán kívül, a mai rendszer szerint, nem sok dolga akad.

Ami az élelmezést, a lakást, a rendbentartást illeti, az az altisztek dolga a nagyobb részben. Azoknak van ezzel bajuk egész nap, rukkolás előtt és rukkolás után, nemcsak

nappal de éjjel is. A dolgokban a tiszt parancsol. Egy szóval sem lehet mondani, hogy nem akar dolgozni. Ellenkezőleg van. Délutáni unalmában azt sem tudja, hogy mit csináljon. De hát a rendszer ilyen.

Ezért szükséges azután az altiszt.

A szubalternus tisztikarnak a század belső foglalkozásaitól való távolmaradása miatt szükséges azután a reggeltől napestig dologban levő altiszt.

Hogy ez most már helyes-e, nem-e, afelől nem tárgyalok. Csak az altisztek sorsáról akarok beszélni. Annyit azonban mondhatok, hogy nagyon sok fiatal kapitány megbánta már, hogy kadétkorában, hadnagykorában az unalmas délutánok alatt nem foglalkozott azokkal a bibliákkal, amiket Dienstbuch O—1, Oekonomisch-administratives Dienstbetrieb, Adjustierungs-Vorschrift, meg mi egy-más titulus alatt ismer minden rendes altiszt. Míg a tiszték közül csak a kiválóbb és komolyabb gondolkodásuak ismerik betűről betűre. Akik pedig nem ismerik, azok nem nélkülözhetik az altisztet. Mert az altisztjeik a kezelési dolgokban jártasabbak, mint ők.

És nem egyszer megesett már, hogy az ilyen oknál fogva — mivelhogy nem minden altiszt becsületes — a pénzbeli számadásokra kötelezett századparancsnok búsásan ráfizetett a számadásaira, mert hiányzott a kellő jártassága ahhoz, hogy ellenőrizhesse azon rubrikás papirosokat, amiket az altisztje aláírás végett elébe terjesztett.

Az emberek általán hajlandók nem törődni a paragrafusokkal és félnék a könyvtől, amelyből ezeket tanulni kell.

Sőt nem is akarják azon könyv parancsait ismerni.

Példaképp hozom elő, hogy mikor Bécsből mint altiszt haza kerültem s még jól benne voltam a szabályok ismeretében, egy századparancsnok barátommal összekerülve, a beszélgetés folyamán szóvá tettem, hogy miként lehet az, hogy itthon tele van az utca olyan tisztí szolgálkkal, akik mind a lövészjelvényt viselik a mellükön.

— Azt mondja: miért ne hordaná, ha jogosult rá.

— Mondom: nem lehet rá jogosult.

— Már miért?

— Mert tilos dolog a jól lövő katonát elvonnai a fegyver alól. A szobád alját mindenki takaríthatja, de jól löni kevesen tudnak. Aki hát tud, azt meg kell becsülni. Így mondja a parancs is.

No, efelől aztán az asztalnál különféle viták történtek. Volt ott más sorbeli katonatiszt is, mind ellenem szegült.

Hogy valamennyien ismerik úgy a szolgálati, mint a gyakorlati szabályzatot, azokban ilyenféle parancs nincs: hát ne beszéljek tudatlanságokat.

— Jaj — mondom — lelkeim, van ám más könyv is, amelyik parancsol. Csakhogy az a baj, hogy ezeket a parancsokat ti nem ismeritek.

Disputa történt, fogadás történt s harmadnap a kapitány már mondta is, hogy megnyertem a fogadást, mert csakugyan úgy van, ahogy mondtam. Megtalálták valamelyik «Ökonomisch-administratorisch Dienstbetrieb»-ben, hogy úgy igaz.

Azon időtől kezdve azután lemaradtak a tisztiszolgák melléről a lövészjelvények. Többé lövést nem vittek szolgának.

Ez bizonyára nem sok dolog, nem nagy dolog. De jellemző dolog arra nézve, hogy bizonyos katonai szabályokat jobban tud az altiszt, mint a tiszt.

Nálunk abban az időben három ezredparancsnokság, két dandárparancsnokság s ugyancsak két kerületi parancsnokság volt: tartózkodott tehát itten különféle katonatiszt elegendő.

Mégis — egyiknek sem tűnt fel az a katonai alapelv ellen való vétés, hogy a lövést, a jól lövő katonát, nem szabad elfogni a fegyver alól, mert hiszen a jól lövő katona a hadsereg eleje.

Ahhoz, hogy ez az aprólékos igazság gyakorlattá váljon: haza kellett kerülnie idegen földről egy kiszolgált altisztnek.

Csapó Márta.

Szél se lebben
 Odakünn a kerti fákon.
 Ejszaka van, elült minden.
 Csapó Márta, mért vagy ébren?

Az ablakon
 Valami rongy látszik,
 Avval is csak
 A holdvilág játszik.
 Odaveti a szemközti falra,
 Ide-oda, jobbra is meg balra.
 Játszik vele jókedvében.
 Csapó Márta, mért vagy ébren?

Esik a holdvilág
 Balra is meg jobbra,
 Rávetődik,
 Az a l v ó asszonyra.
 Rávetődik,
 Mindjárt föl is költi.
 Vérhullám a
 Két szemét előnti.

«Uram-Isten! Te vagy-e itt, férjem?
 Óh, hogy én még ilyent is meg-
 [értem!

Jól látok-e? Ó az!»

Á r n y é k szólal:

«Csapó Márta, kérdem:

A n e g y e d i k

Mért nem az én vérem?»

Márta kapja
 A takaró rongyot,
 Betakarja
 A z t a kis porontyot.
 Betakarja,
 Magához szorítja.
 Jéghideg kéz
 Homlokát simítja.

A hidegség
 Úgy éget . . . úgy éget!
 Márta törli
 Homlokán a
 Hideg verítéket.

A szobában idegenül
 Néz, tekintget széjjel:
 Nem érti meg, hogyan lehet
 V i l á g o s az éjjel.

Esik a holdvilág
 Balra is meg jobbra,
 Rávetődik

A z a l v ó asszonyra.

Rávetődik,

Mindjárt föl is költi.

. . . Csapó Márta

Az éjet így tölti.

Apor Dezső.

Forradalmi tanyán.

Mindenki érthetőnek fogja találni, hogy mi itt a teljes nevek használatát mellőzzük, nemcsak azért, mert azok között európaszerte ösmert kitünőségeket ösmerne fel az olvasó, de azért is, mert rüt hálátlanság volna ily intim dolgokat elmondani, nevek felemlítésével, holott csak hallgatagságunk és megbízhatóságunk adott hozzá alkalmat, hogy legintimebb körükbe felvegyenek és teljesen tartózkodás nélkül, úgy mutatkozzanak előttünk, mint a többi maguk-szörű hívek előtt. Amikor tehát a külföld előtt sokszor félreismert, de legtöbbször hamisul ismertetett orosz forradalmi tényezőkről fogunk néhány érdekesebb apróságot elmondani, a nevek elhallgatásával, azt hiszszük, eléggé megőrizzük a magától értetődő titoktartást s így az indiszkrécio vádjá nem érheti e sorokat.

A nihilista-regények búvhelyeiről táplált fogalmak elavúltak már; még Jókai-apánk regényeiben is a múlt időbe kell áttenni egyszersmindenkorra azt a színes, regényes, de annál szokatlanabb keretet, melyben a forradalmi fészkek megjelentek. Mi egy igen barátságos utcának, barátságos formájú házában, jól fűtött, esinos lépcsőházon át jutottunk egy modern forradalmi fészekbe s ami legelőször is szemünkbe ötlött, az volt, hogy az a hely pompás, kedélyes, sőt majdnem elegáns tágas legénylakás s nincsen semmiféle más színe, hangja, illata, vagy hangulata, mint bármilyen más polgári legénylakásnak. Nem is első gondolatunk volt ez, mert hiszen mi nem hivattunk meg sem titkos ülésre, sem összeesküvő-tanácskozásra, sem jelszavas, zárt ajtók mögé; de egy névnapi ünnepélyre, Oroszország legnagyobb esztétikusainak egyikéhez, egy sokat emlegetett, európaszerte ösmert nevű szerkesztőhöz, vidám estebédre, borozgatásra, ahol — mint csalétekül megjegyzték — asszonyok is lesznek. Persze cigány-nép: író és művész, még az asszony-nép is. Ilyen helyre, ha benyit az ember, éppenséggel nem forradalmi gondolatokkal nyit be, de jókedvre való kellő hangulattal; amit csak fokoz a langyosra fűtött szobák asszonyruha-illata, a vidám kacagás, a nagy, zajongó tömeg, a palackok és poharak csengése és — a távoli szobákból átverődő — zongora-, hegedű és egyéb zenei hang.

Ebben a zajos fészekben ember ember hátán tolongott; boldog volt, aki a háziúrhoz férközhetett, ember-barrikádokon át és még boldogabb volt, aki egy üres helyhez — tehát a tálakig és palackokig — juthatott a véletlen kegyelméből. Nyitott ajtókon láttunk vagy nyolc-tíz kisebb-nagyobb szobát, éppen úgy zsúfolva lármás, vidám és színes tömeggel.

A közös jellemző vonása pedig ennek az egész gyülekezetnek az volt, hogy — asszony vagy férfi, mindegy — ha bemutatkozás közben egyiknek-másiknak nevét megjegyezhattük, csak fel kellett volna lapozni az orosz lekszikon illető lapját, hogy élete történetével megismerkedhessünk. Az ilyen illusztris tömegben észrevétetni, sőt talán még fel is tűnni nagyon szerénytelen kivánság lett volna és így szívesen húzódtunk volna meg egy csendes sarokban.

Társunk azonban, akivel jöttünk, és akinek életrajzát amúgy is ösmertük, nem kutatván a lekszikon, bár ott is bőven megtaláltuk volna, csengő női szopránján — irónő volt — bejárta a szobákat és a házigazdát szólítván — akit itt Andrej Andrejevicsnek fogunk nevezni — kiáltozta :

— Andrej Andrejevics, itt van a magyar kolléga !

És amikor valahonnan a hatodik szobából előrelökdösték a házigazdát : összeölelkezvén, összecsókolózván édesen, (óh ! kedves kollégialitás !) hozta kezénél fogva hozzánk a mi öreg jóakarónkat. De már őt egész kíséret környezte és — hála neked, szép hazánk, hogy oly szimpátikus vagy az orosz szabadságvágyó lelkének ! — akaratlanul is egy darabig centrumává lettünk az érdeklődésnek. Olyanféle érdeklődésnek, amilyennek — hogy Görgei Artúr melankólikus hasonlatával éljünk — a tátovált embert környezik : «annyit szenvedett és mégis él!» Annyit fojtogatták a magyart és mégis van magyar; annyi keserűséget látott az oroszról és mégis tudja, hogy nem az ő vétküktől ! Mert ha órajtuk múlik...

Arra a szinte fanatikus magyar-rokonszenvre itt bővebben kitérni nem fogunk ; elég lesz annyi, hogy másnap leveleink között számos új becézgető meghívást kaptunk, melyek között egyhez — könnyekig megható emlékül — drága ajándék volt mellékelve : a Szózat, Vörösmarty Szózatjának gyönyörű orosz fordítása, kéziratban :

Madjar! hranyi lyubov i vernoszty...

Mikor már ismét felhangzott a zene, meg az ének is a hátsó szobákban : mi meghúzódhattunk társainkkal egy sarokban.

— Látja azt a hajlott hátú, öregembert, nagy hajjal, szakállá még fekete. Alig negyven éves. Tizenöt évig volt Szibériában, az ólombányákban. Sz.-nek hívják, a legkiválóbb bibliográfus Oroszországban. Ma már majdnem vak.

Hozzánk szólitotta az öregembert. Az, gyermekes fürgeséggel ugrott fel, de már futni nem tudott, csak próbált; ugrálva-botorkálva jött közelébb.

— Eto vy? Alekszandra Alekszejevna? Óh, hogy kerestem! És csókolgatta az asszony kezét hosszasan.

— Drága! Már újra berendezkedtem, úgy ahogy. Feleségem is megjött. Hogy áldja magát azért, amit velünk tett. Száz rubel ilyen állapotban! . . .

Az asszony ajkára tette az ujját és az öreg rám nézett; észrevevén, hogy nincs egyedül, elhallgatott. Mi bementünk abba a szobába, ahol zenéltek. Ott valóságos ovációt rendeztek hirtelen egy szomorú arcú, szőke férfinak, aki, az ováció közepette csendesen ült és hallgatta, amint a szép orosz nótákat — az ő verseivel — játszották, zongorán, gitáron és énekhanggal.

— Ki az az úr? kérdeztük a legelső embertől, aki velünk szembeakadt

— Olvasta már J. verseit? Azokat a szomorú, csodaszép verseket. Ez ő, a poéta. Ki van tiltva Pétervárról és titokban jött el barátját ünnepelni egy napra, Dél-Oroszországból.

— Es aki énekel, az a vidám öreg?

— Az meg V. operaénekes, akit a tavalyi diák-zavargásokon fogtak el. Csak a múlt héten került vissza Schüsselburgból.

Érezni kezdtük, hogy hol járunk. A vidám, mulató, ünneplő tömeg között kissé untuk magunkat az első percekben. Most minden arc, minden alak, minden hang érdekelni kezdett. Néhány kérdés után tisztában voltunk afelől, hogy itt mindenkinek meg van a maga «története» és «esete» s most már forradalmat akartunk szagolni. De az ének egyre csengett, a kacaj egyre hangzott a távoli szobából; pohárcsörömpölés, beszéd, suttogás, járás-kelés hangja ért hozzánk és egyre csak a kedélyes legényotthont láttuk még magunk előtt. Legfeljebb az arcokon fedeztünk fel új vonásokat; a szemekben véltük látni a fanatikusok tüzét s amit az imént még egyszerű udvarlásnak hittünk az összebúvó párok és csoportok zajongásából, az most egyre érdekesebbé és titokzatosabbá lett felcsigázott fantáziánkban. Pedig eddig ez az érdekes tömeg csak enyelgett, ünnepelt és igyekezett jókedvű maradni.

A tulsó szobákban egyszerre csend lett. Mint mikor bál közepén, táncoló párok között holtan esik össze valaki. Ünnepestes, megható és várakozásteljes, szomorú ez a csend. Ragadós is. A zene elhallgatott . .

Mintha a tulsó szobában pénzesengést hallottunk volna. Valaki mintha pénzt rázna zsákban! Lehetetlen! Ezek a cigányféle népek nem tartják tán zsákban a pénzt? Honnan volna nekik? Hisz van olyan köztük, aki talán a mai vacsorával két napra is beéri. Legalább erre mutat a gunyájuk.

A pénzesörgés közelebb ér és a zongoraszobában megjelen egy fiatal hölgy, kezében papiros-dobozzal. Abban a dobozban csörgött a pénz: ezüst! Rubelesek és félrubelesek; de papirosbankót is láttunk az ezüst között. Mindenki maga előzi meg a gyűjtőt és beledobja a maga obulusát szótlánul. Mi is így. Valaki a hátunk mögött, mintegy magyarázatul, súgva szólt felénk:

— Ne felejtkezzünk el a «távollevők»-ről.

Hideg borzongás járta át hátunkat!

Igaz; sokan vannak, távollevők . . . Az emlékezés rájuk szomorú; csend van, nem szól a zene, csak néhány szomorú akkord arpeggiója hangzik . . .

Így mulat hát ez az orosz cigánynép!

Az ebédlő felől pohárcsörömpölés veri fel a csendet. Mindenki odátódul, mindenki tudja mért. Az asztalokat ellepik, a szoba megtelik, az elkésettek már csak nyitott ajtón át hallhatják, ami odabent történik. A házigazdát köszöntik fel és — ha jól nem is halljuk ami mondatik — az arcokra van írva, miről szól a «dal».

— Mi — idegenek — nem tudjuk-e milyen magasztos ez a pillanat? Mi magyarok, nem érezzük-e, hogy ilyenek lehettek azok a történelmi pillanatok nálunk, amikről ma már a história ad számot? Nem elszorúl-e szívünk ez analógián? . . .

Azzal az érzéssel hagytuk el reggel felé a házat, hogy találkoztunk az orosz lelkiismerettel, azzal, amelyik nem alkuszik és amelyik majdan «kitör és eget kér».

Pétervár, május.

—r —s.

ÚJ KÖLTŐK.

Vrhlicky :

A vén zsidó.

Tar gallyak közt bús füttyű őszi szél jár
S cibálja a rég üres fészkeket.
Tavon, parton szétnyujtózott az éj már,
Sír, nyög a nádas lenn a víz felett.

Az agg zsidó előtt ím ott a könyv még
Imáit hasztalan mormolta ma.
A földet mintha gyászfátylakba fődnek
S ő a teremtés sírján állana.

Lelkében mind a bukottak keserve:
Mit ér a köny, a verejték, a vér?!
Százerek vádja, dühe forr ma benne...
Mit ér az élet s a halál mit ér?!

Mit a kábító kéjjel teli csésze,
Min csak a nő csügghet csömörtelen.
Hazug az arcok könye, nevetése...
És győz a gazság a becsületen!

A vén zsidó úgy mormol, prézsmitál ott...
S ím halk kérdést hall: Mit zsémbeskedel?!
A teremtésre szórhatsz ezer átkot,
A nő csókolni mégse fárad el!

Virág, madárdal, fény bár mind tűnékeny,
Mindig meg-megtér, ha nem is neked...
Vén korhadt fa gyümölcse rejtekében
Már ott a mag s túléli a telet.

S az agg felel: Kinek mi köze hozzá!
Sírok s üvöltők... Ez kell ő neki...
Ő isten, én eb s ő tett engem azzá!
Az eb ugat s ő — megbüntetheti.

Fordította: Telekes Béla.

CARNEGIE. Alig lesz a földtekén ujságot olvasó ember, ki e nevet még nem hallotta volna. Ez a minden tekintetben bámulatraméltó egyéniség a minap Londonban a nemzetközi vas- és acéltröszt kongresszusán elnökölt. Ama ernyedetlen munkásságban töltött 66 életévet, mely e tiszteletreméltó öreg úr vállait terhéli, nem tekintette akadálynak az Óceánon való átkelésében. Lelkiismeretes pontossággal indult útnak, hogy a kitűzött órában kartársai előtt megjelenjen s tanácskozásait vezesse. Elnöki enunciációi és egyéb ténykedései még akkor is világesemény számba mennének, ha egyebet nem tartalmaznának, mint a világ eme leghatalmasabb iparának érdekeit érintő momentumokat. De ami Carnegie legutóbbi nyilatkozatait nemcsak felette érdekessé, hanem éppenséggel szenzációssá teszi, — ezek ama páratlan humanizmusról, ritka bölcsességről s majdnem prófétai ihlettségről tanuskodó, korszakot alkotó szavak, melyeket ő a munka és tőke egymáshoz való viszonyáról elmondott s a minőket, vagy melyekhez hasonlókat, gyárosok és részvényesek gyülekezetén eddig nem hallott az emberiség.

«A munkát kizárólag pénzzel, érdem szerint megfizetni nem lehet», mondja Carnegie, és ismét más helyen: «a tőkének közelednie kell a munkához, — a tőkét és munkát egymástól nem szabad elszigetelni». Aztán kifejtette, hogy a munkás, ki életét, egész idejét a vállalatnak szenteli, nem képes családjáról, gyermekei neveltetéséről egymaga kellően gondoskodni — tehát a munkaadónak, a tőkének kötelessége e szerepet betölteni, e terhet magára vállalni. Utóbb áttért az iparvállalatok prosperálására s ritka tapintattal, de félreérthetetlen célzással fejtegeté, hogy az amerikai vállalatok (nyilván a sajátjait értette ezalatt) miért virágoznak jobban az óvilág rokonvállalatainál? A lehető legegyszerűbb, legplauzibilisebb módon utalt ama eszközökre, melyek segítségével az ipari vállalkozás kedvező eredményei elérhetők s biztosíthatók. Három törvényt tanít; azt lehetne mondani, hogy három dogmát hirdet:

1. A nagyipari produkció haszonnal csak úgy járhat, ha a «munkatársakat» magunknak kellőképp választjuk ki. «Munkatárs» alatt Carnegie nemcsak a mi fogalmaink szerinti üzlettársakat (compagnon) érti, hanem a vezérférfiakat, igazgatókat, szakembereket, kereskedelmi és technikai személyzetet egyaránt, kezdve az elsőtől az utolsóig, tehát a felügyelőket, gép- és kézimunkásokat is. Kézen fekvő dolog, hogy felületesen s épen csak a létszám betöltése végett összeszedett személyzettel nagy eredmények, győzelmes verseny nem érhető el. Ha a munkatársak számában pazarok vagyunk, úgy az egyes individuumot nem fizethetjük kellőképp. Kedvezőtlen kalkulust eredményez ez a vállalatra s munkásra egyaránt; ez nehezen tud megélni, mi mellett a vállalat megbukik... Lehetőleg kevés, de kitűnő készültség felett rendelkező közegekre van tehát szükség. Ezeket jól, sőt bőven is fizethetjük — s mégis megtaláljuk számadásunkat — mi mellett a jól fizetett munkás munkakedvét fokozzuk. Carnegie ezt így fejezi ki, hogy:

2. «A munkatársakat — érdektársainkká kell tenni!» Ő tudja, hogy a rosszul dotált munkatárs nemcsak hogy

nem érdektársa, de fizetett ellensége a vállalatnak. Carnegie tehát azt akarja kifejezni, hogy a vállalat s a munkatárs érdekeinek párhuzamosaknak kell lenniök. De hogy érjük el ezt? Carnegie játszva oldja meg e problémát: a munkatársakat befogadja részvényes társakká; ő tehát a munkáért nemcsak bért, hanem befektetett tőkét is nyújt, vagyis nemcsak megélhetést, hanem vagyonszerzést is biztosít azoknak, kik ő érte fáradsz. Nem általánosságban állítja fel e tézist, hanem mint a gyakorlat embere, konkrét proposícióval áll elő; ellenvetést nem tűrő következetességgel előírja minden sebnek a maga receptjét: a részvények egy bizonyos részét át kell engedni a munkásoknak — nem spekuláció gyanánt, hanem nyíltan, őszintén, tőzsdeértéken alul, vagy alpari, havi részlettörlesztés ellenében, de garantált kamatozással. Ezenfelül ama munkatársak között, kik ily módon részvényesei, tulajdonostársai a vállalatnak, a vállalat évi tiszta jövedelmének bizonyos százalékát osztja fel, de ezt már nem a befektetett tőke, hanem az egyéni érdem, a kereset, vagyis a munkabér arányában.

3. Még ezzel sem látja azonban eléggé biztosítottnak a kitűzött célt, hanem nehogy e humánus eljárás csupán ideig-óráig érdekelt s csak átmenetileg igénybe vehető egyéneket csábítson a vállalathoz — Carnegie mellőzni óhajtja a távol idegenből szerződött s ennélfogva valószínűleg nem állandó jellegű munkásokat . . .

Tehát: «a munkát, kizárólag pénzzel, érdem szerint megfizetni nem lehet.» «A tőkének közelednie kell a munkához.» (Tout comme chez nous!)

Nincs rá példa a modern társadalom krónikájában, hogy egy milliók felett rendelkező ember valaha így beszélt volna! De éppen ez óriási, mesés vagyonának tudatában mindenkitől s arany szíve folytán még saját énjétől, vagyonától is független acélkirály érezhette magát hivatva e szavak hirdetésére. Ő megengedhette magának azt a luxust, mely igazságok terjesztésével jár s nem gondolt, nem kellett gondolnia arra, ami minden más embernek szükségkép eszébe jutott volna még idejekorán, hogy tudniillik az emberek be szokták törni a fejét az igaz beszédűnek . . .

S tudják önök, mit tennénk mi, ha a nemzetközi vas- és acél-tröszt tagjaihoz tartoznánk? Carnegienek két szobrot emelnénk egyszerre; egyet Pittsburgban s egyet szülőföldjén. S e szobrok mindegyikére bevésnök Carnegie szavait, még pedig a márványtalapzat egyik oldalára ezeket:

«Dolgozzunk mindig többet, mint amennyit a kötelesség ránk ró.»

S másik oldalára ezt:

«A munkát, kizárólag pénzzel, érdem szerint megfizetni nem lehet; a tőkének közelednie kell a munkához s nem szabad kettőjüket egymástól elszigetelni.»

(Rgy.)

A negyedik rend.

(Jelenetek a munkásvilágból.)

Irta: Timár.

Keresztelő.

Munkástelepen vagyunk. Száz meg száz talicska nyikorog. Kék zubbonyos emberek tolják azokat; asszonyok is vannak közöttük. Mintha valamennyi egyforma volna s mintha az individuum jellegét az örökös munka letörölte volna az emberekről. Pedig dehogy törölte le! Mindegyik más módon viseli a maga keresztjét, egyéni karakteréhez mérten. Azonban a jellemet itt igen vastag burok fedi, mely nem könnyen hámozható le. A nyomorútlak burka ez. A munka kérgessé teszi a tenyeret. A szívet nem.

Hanem amott jár-keel egy ember, aki jellemét a homlokán viseli. Teljes neve Pavlicsek Jeromos János. Cseh származású ember. Ha foganatja volna munkások áldásának, de meg is áldaná az Isten! Mindennap néhányszor megsímogatná a guta, beleütne a menydörgős menykő, vagy a nyakát törné. Ebből látható, hogy Pavlicsek úr a telepen igen kedvelt egyéniség.

Mikor a természet a testi szépséget osztogatta, Pavlicsek úrral bőkezűen bánt el. Nem volt ugyan magas termetű, délceg legény, hanem gyermekkorában az angolkór a derekát egy kicsit féloldalt hajlította. A járása sem volna éppen rútt, ha egyik lába nem volna rövidebb a másiknál. Karjai ellenben egyformán hosszúak, majdnem térden alól érnek és veszedelmesen emlékeztetnek arra, hogy az ember, mint a tudósok állítják, a majomtól származik.

A telepnek egyik tipikus alakja ez. Ő a munkavezető. Valamennyi nyomorult közt a legnyomorultabb, mert neki az a kenyere, hogy gonosz legyen és irgalmatlan. Ha fogékony volna a szánalom iránt, ha sajnálni tudna valakit, állását már régen elvesztette volna. Így azonban hivatalának hűségesen megfelel. A költők állítólag tudják, hogy a Sátán is ejt néha egy könnyet; az ördögnek is megesik olykor a szíve. De azt, hogy Pavlicsek úr megsajnálta volna valakit, soha senki sem állíthatta. Körülbiceg a telepen, mint a gonosz szellem. Mindig azt keresi, kibe kössön bele? A munkások elfojtott dühvel néznek rá, de csak az asszonyok félnek tőle.

Az egyik munkásnak, akit «Erős Puff»-nak neveznek, különösen fáj a foga rá. Miért nevezik «Erős Puff»-nak? Egyszer megharagudott egy emberre, aki nyilvánvaló haszonlesésből akarta a munkásokat sztrájkra csábítani. Hamarosan leleplezték. De akkor iszonyú dolgokat követett el. Vak dühében egy-két asszonyt akart bántalmazni. De ekkor Erős Kálmán (ez volt a munkás igazi neve) megragadta és a töltésről letaszította. A kalandor a homokra esván, visszakiáltott:

— Megállj, csak Erős Puff! Majd kerülsz még a köröm közém!

Azóta ez a név rajta ragadt, de nem haragudott érte. Hanem mikor Pavlicseket látja, mindig viszketés esik a tenyerébe s csak nehezen fékezi magát, akár ad rá éppen okot Pavlicsek, akár nem.

Most is, hogy Pavlicsek előtte elbiceg, megáll és a csákány nyelét erősen markolja. Jól megtermett legény. Izmos karja, domború melle akárkiben is respektust keltene. Pavlicsek sunyin néz rá.

— Mit lopja a napot, Erős? — szól oda kellő távolságból — miért nem dolgozik?

— Az jutott eszembe, amit álmodtam az éjjel, Pavlicsek úr.

— Semmi közöm hozzá.

— Pedig magáról álmodtam.

— Mondom, nem vagyok rá kíváncsi.

— Rövid az egész. Azt álmodtam, hogy a felügyelő úr nagyon siet valahová. Kérdeztem: «Hová siet?» — «Akasztáshoz», felelte maga. «Kit akasztanak?» kérdeztem én. «Engem magamat», felelte maga. Erre én sírva fakadtam; a többi munkás is. Elhiszi Pavlicsek úr?

Pavlicsek a két arcát felfújta, amit mindig megtett, ha megharagudott. De nem szólt. Erős Puff a minap a munkaadó kutyájának az életét mentette meg. Akkor a gyárvezető meghagyta, hogy Erős Kálmánt nem szabad bántani.

Azért hát Pavlicsek tovább bicegett. A vaskos tréfán a munkások röhögtek. Pavlicsek hallotta a nevetést. Fájta is tőle a háta.

Erős Kálmán pedig jó kedvre kerekedve, kapta a csákányt és akkorát ütött vele a földrétegbe, hogy csak úgy rengett. Hej, ha ezt a csákányt Pavlicsek hátába verhetné volna!

Most már jókedvűen dolgozott tovább. Mosolygott maga is a tréfán, de még valamin. Eszébe jutott egy kicsiny kis dolog. Olyas valami, ami mindennap előfordul; ami eseménynek egyáltalában nem esemény, mégis a legnagyobb dolgok közé tartozik.

Ma este ugyanis odahaza a lakásán keresztelőre készültek.

Most még dolgozott. De este! A munkás szíve megmozdult. Meghívott egy-két embert a keresztelőre. Munkásokat és munkásnőket. Örül neki előre, mert «muri» lesz ma odahaza. Ha arra az asszonyra gondol, aki neki ezt a gyereket szülte, domború melle az örömtől és fájdalomtól feszül. Nem hitese felesége az Ágnes. Ilyesmire a munkás nem sokat ad; nem is lényeges. Pénze nincs esküvőre, ideje sincs esküvőre. A törvényes házasság az urak dolga. Hadd vesződjenek ezzel ők, ha kedvük tartja. De azért a munkás el nem hagyja a párját. Meg sem csalja, mint az urak, noha azok pap és anyakönyvvezető előtt fogadkoznak a hűségére.

Erős Kálmán tudja, hogy van, aki otthon a beteg asszonyra vigyáz. Ott van mellette Johanka Judit, a Johanka Mátyás leánya. Az egy munkanapot áldozott, hogy a keresztelőt kedvessé tegye. Erősék és Johankáék mindig szerették egymást. Mikor Judit anyja haldokolt, Ágnes ott virrasztott mellette. Munkás a munkásnak ilyent el nem felejt.

A nap már leáldozik, árnyak vannak keletkezőben. A munkások leteszik a szerszámokat s szótlanul elszélednek. A telep lassacskán üressé válik. A nagy tért az emelkedő hold korongja világítja meg.

Hová lett Erős Kálmán? Hová szaladt, mikor a csákányt letette? Ott szalad biz az istenadta lelkendezve a munkáslakások felé, ahol várnak rá. Mintha kergetnék, úgy siet. Mégis megáll, amikor a gyár elé kerül, ahol az «uraság» lakik. Ma ott is nagy a cécó. A gyárvezető leányának lakodalma van. A munkás fülét zeneszó üti meg, amint fölneéz a kivilágított ablakokra. És ugyanakkor támad valami a szívében, aminek nem tud nevet adni. Irigység-e? Harag-e? Vágy-e? Nem tudja ő elemeire bontani ezt az érzést, mely ilyenkor támad a munkásszívből. Csak érzi, hogy egy fulánk van benne, mely erősen fáj, úgy, hogy a kéz ökölbe szorul. Föl is emeli öklét az ablakok felé; azután tovább szalad s meg nem áll, amíg haza nem ér.

Egy petróleumlámpa az asztalon, egy ágy a sarokban, egy bölcső mellette, egy rozoga asztal a szoba közepén, néhány szék az asztal előtt, Marx és Lassalle képe a falon: ez az egész bútorzat. Soha se volt nagyobb igénye ennek a munkásnak. Ha testi baja nem volt, mindig jókedvűen lépett ide be. Nagyzó álmok nem háborgatták, fenhéjazó gondolata nem volt. Alant született; nem vágyódott a magasba. Jóformán az utcán nőtt föl; sohase tudta, mi az a jólét. Talán azért maradt mindig egészséges.

Hanem most, hogy belép és meglátja az asztal körül ülő vihardúlt arcokat, vendégeit, az asszonyt, aki a gyermekágyból

feléje mosolygott, a gyereket, aki a tiszta bölcsőben feküdt, küzd erősen azzal a bizonyos fulánkkal. Mi az ördög az, hogy nem tud szabadulni? Micsoda gonosz szellem üldözi? A rossz érzés nem tud annyira kialakulni benne, hogy ki tudná fejezni. Csak homályosan tudja, hogy szeretné, ha valami abból a fölöslegből, mely a mulatozók asztalán van, ide kerülne, hogy a szükséges is megvolna. De ez sem jut világosan kifejezésre. A vendégekkel kezét fog. Azután az asszony ágyához megy.

— Mit csinál a gyerek, Agnes?

— Alszik az istenadta. Olyan jó, mint egy falat kenyér.

A bába is ott van. Töpörödött öreg asszony, aki úgy guggol a sarokban, mint egy bagoly.

Most a félhomály mintha egyszerre világossággá válnék. Jabonka Judit lép be gőzölgő tállal. Jó étvágygyal látnak hozzá az eledelhez s a társalgás csakhamar megélénkül. A bor is megtette a hatását. Nem poharazás volt ez. Pohár csak egy volt a házban, de abban tejet tartottak a kicsi számára. Csak úgy, munkás módra, az üvegből iddogáltak egymásután. Izlett azért úgy, mint «ott» a pezsgő a csiszolt poharakban.

A jókedv már magasan járt, amikor Erős Kálmán a bölcsőhöz lépve, karjaira vette a csecsemőt. Tarka pólyába csavart, gyönyörű leánybaba volt. Oly furcsán illett a durva kezű munkás karjaiba. Még furcsább volt az arckifejezés, melylyel a gyermeket nézte s ennél sokkal furcsább az érzés, mely szívében támadt. Mi volt ez! Már megint az a lakoma jutott eszébe, mely «ott» folyt s megint az a fulánk a munkás-szívből. Agyában hirtelen képek merültek föl. Nézőn az alvó csöppséget, eszébe jutott saját sorsa és minden munkás-gyermek sorsa . . .

E pillanatban a gyermek fölnyitotta a szemeit. Micsoda gyönyörű, kék, tiszta fényű szemek! Mintha azt kérdezte volna: hát az én sorsom is az lesz? . . . A munkás csak nézte és nézte és lelkében egyik indulat a másik után szabadult fel. A torkát fojtogatta, szeme elborult. Ágnes, Judit és a többiek bámulva néztek a görnyedő emberre. Erős Kálmán, a durva munkás, hangosan sírt . . .

A könnyek egyik forrásának fakadása ez. A negyedik rend világában mindennapi keresztvíz a könny.

A nehéz felleget.

Irta: Kazár Emil.

A szolgabíró ráncos homlokkal néz rajta végig, és keményen meginti:

— Megy biz a kőbe! Na-na Maró gazda, na-na öreg. Ne hagyja elmenni az eszét. Ha meg már elküldte, ne induljon utána.

— Fiam, vejem elmentek. Nem az eszem, hanem a szívem indul utánok. Megyek én!

Másfelé fordítja fejét a szolgabíró, mert mindenfelől duruzsolnak és döngenek feléje.

— Az uraságot ne bántsák! — kiált középük, meghallván valamit, s megy odább komoran. A két zsandár kíséri.

Éles Gábor csakugyan eljött. Lomhán, lehorgasztott fővel jár a csontos, sovány ember a kegyes képivel. Jobbról, balról nézik, mustrálják. Csakugyan ez is nazarénus, csakugyan Amerikába készül?

— Éles gazda, a templomból jött?

— Nem, nem! Az én Uram szavát megértem a pusztába kiáltó szózatból is, és meghallom.

— Éles gazda, igaz volna, hogy Amerikába utazik?

— Botorkáló utazó vagyok, igaz. Utazom az igazság felséges birodalmába, a hívők közé.*

Körül fogják. Beszéljen. De nem akar. Apránként adja a szót.

— Vén csont vagyok. Hagyjatok békét. Ugyan már — hadd pihenek valahol. Hadd megyek arra a téglarakásra.

A téglarakás a granárium tatarozásához való. Mellette még egy halom homok. Hitvány erővel tápázkodik föl a téglákra. Éles gazda, szinte szánalmas nézni ő kegyelmét. Fáradtan, csontját fájdtva ül le oda, ahonnan jól láthatják a beteges és hápogó embert. A pálcáját bambán szurkálja a homokba, turkálja vele.

Bizseregnek körülte, mint a tűzhöz jutott zsír. Morajlik körülötte a sok kérdezősködés.

— Hát... Na hát mit akarnak kendtek? — kiált gazduram méltatlankodva. — Hadd jussak lélegzethez. Ne bámuljon úgy rám Porongyi Czigány Ambrus! Nem látott még nyomorult férget! Hát én vónék még, aki vótam, két jó lóval,

* A nazarénus először, mint tévelygő utazó utazik, s csak azután veszik be a hívők közé.

vasalt szekérrel. Most meg vagyok... A' vagyok, ami kendtek... (A botjával sorra mutogatta, hogy te is, ú is, meg úk is.) Mégis megcsudáltok. Amit az Úr adott, el is veheti. Az Igazságnak tartásotok nyitva a ti fületeket és nyissátok meg befogadására a ti szíveteket.

Megint neki ereszti botját a homoknak és ákombákolja. Sűgva mondják a fülébe:

— Nem árendálhatunk több földet. Az özön földből nem jut nekünk.

— A napszámunk miatt koldusok vagyunk.

Gazduram néz ide, néz oda. Kelletlen az ábrázatja. Fölfölkapja a botját, tova legyinti vele magától az embereket. A téglarakáson úgy összeomlik, mint az üresedő zsák. Nagyo-kat sápítózik.

— Majd megtanítja kendteket a zsandár, atyámfiái, — rival rájok, amint meglátja közelben a zsandárok tollas kalapját, és fölemeli a botját, mintha zászló volna rajta. — Látom, hogy egészségesek kendtek — nem úgy mint én. Szja, a gyomrom kínoz. Jó napot Kelemen, tud-e a feleséged valamit a gyomorrontásról... Ha korog az ember gyomra... Nem hiszem a poklot. Az ember bendője az igazi pokol. Csak ne kellene enni. Ez a kórság. A szegény ember nyelve leszalad a gyomrába, mert ott nagy az üresség, a nyelvével meg nem bír beszélni... Alsó Kiss uram, mit bámúlja úgy a botomat?... Mit néz, hé! Magának komája az urasági jáger. Szakajtóval viszi haza a kastélyból a tojást. Bérelt is egy csipet földet, ugy-e bár? Bezzeg, ha minden napra egy köcsög aludttejünk akadna nekünk... én is felgyógyúlnék. De ha az Úr akarja, öt árpa-kenyérrel is jóllakatja az ezernyi sokat. Ugyan na! hogy itt nincs árpa-kenyér, hanem csak búza-kenyér. Hát ki mondja, hogy van árpa-kenyér? A szent könyvből beszéltem én telebarátaim. Abban van az árpa-kenyér. Kendteknek mégis búza-kenyér kellene... Csakugyan? Lássza az ember! Hát még mi kellene... Elhordják innen kendtek magukat... mert a botommal... Látják ezt a botot? Nem akartok verejtékezni, mikor a fa is verejtékezik, a mező is. Mi hát a harmat?

Amint a botot fölemeli, maga is fölláll a téglarakáson, körüljártatja a nyílas tekintetét, végig néz a piacon. Közepén szorítja a botját, úgy suhint vele a levegőbe. Azt már észre-vette, hogy a zsandárok hirtelen elmentek a granárium felé.

— Hát az megint mi ott! — kiáltja kíváncsian a granárium iránt mutatva. — Akármivé legyenek, ha nem Szobotka az ott, a rongyos, a hóbortos. Minek is jöttem ide! Megyek közületek — megyek. Ugyan nézzétek, mit csinál az a tót.

Nem érdemes közétek jönni testvéreim. Bitang, sehonnai burjanzik a ti soraitokban!

Megint csak úgy vánszorog le a téglákról, mint a hogy felkapaszkodott oda. Fullákol, köhög, egész terhével rátámaszkodik a botjára, s mint a sánta eb vonszolja magát.

A granárium előtt csak az történt, hogy Szobotka a kapu kilincsét megnyomta, de nem lehetett bemenni. Bezörgetett az ispán irodájának ablakán. Az sem nyílt ki a vasrostélyok közt. Elkezdtek ekkor zúgni, kiabálni:

— Mi lesz a napszám?

— Nagyobb napszám kell!

— Föld is kell.

— Föld, föld! Bérelni akarjuk. Földet!

Nem válaszolt senki. A követelő és kérdező torkok azonban nem fúltak el, hanem zúgtak. És a sok ember háta egyszer arra, máskor erre látszott fordulni, és végtére a mándli mellének cin-gombjaiból valamennyit a granáriumból lehetett volna legjobban látni, ha ugyan nézték onnan.

A déli harangszót valahonnan ide hozta a szél; az itteni templomé is megkondult. Ilyenkor haza illik menni. Maró István azonban a maga szavát is közbekeveri. «A kastélynak is van harangja. Nem halljuk. Azt elviszi tőlünk a szél.»

A galambok vidáman örvényelnek fent a magas levegőbe. Ami fehér a tollazatukon, az a fordulásoknál cikázik, villog, mint valami hideg villámlás. A háztetőről félrebillentett fejjel néznek föl rájuk a többi galambok. A kanok toporzékolva búgnak, fejüket leszegik, mintha öklelni akarnának. A nőtények szelíden adják a jámbort, tipegnek-topognak, aztán megvan a boldogság. A verebek csiripelése csattogássá erősödik. Az eresz vörös csatornájában hancúroznak és mindegyre ráznak magukon egy sort a kis szemtelenek, mintha mondanák: már mi így élünk, akár tetszik, akár nem. A fecskék nyílsebesen csípi el a bogarat és legyet a falról és a fészekbe kapaszkodva osztják szét a prédát a tokos-szájú apróságnak. Ott magasan fent formátlan gólya szeli a levegőt.

— Ezek megélnék itt magból, féregből, vízi-békából. Ej haj atyámfia, biz úgy! — szórja szét a szót Maró István, és sziszeg foghegyről, mint a kígyó, és förtelmesen köp a bagótól, vagy mitől.

Girbe Peti, a hajdú, a granárium kapuja előtt föláll a kerék háritó kőre. A hosszú ember derékon túl kilátszik így kopott zsinórozásából. Nemzeti színű bojtos kardját is jól föl tartja.

— Azt mondom, hogy ne izéljenek már tovább! Menjenek! De mán minek is izélnének, mikor kész a leves. Odább

bátyám, odább öcsém. A főszolgabíró kívánja, aki parancsolni is tud. Odább, curukk — ha én mondom.

Szobotka oldalba böki mind a két szomszédját, akit elér, a szavát pedig a többiek fülére adja jó fulánkosan.

— Elhessegetnek bennünket, mint a konyhaküszöbétől a kutyát. Kusti, kusti! Kotródjunk hát.

— De nem kotródjunk a Ponciusát!

— Azt sem mondják nekünk, hogy bű vagy bá. Az ispánnal akarunk beszélgetni. Ha nála nagyobb fejű jön, az is jó.

— Adjatok nagyobb napszámot! Adjatok nagyobb napszámot!

Egy tégladarab csap rá a kapura. Girbe leugrik a sarokkőről. A kapu két szárnya közé abba a pillanatban a fal tövében oda töri magát két zsandár és a vállra akasztott fegyver szíjára teszi a kezét.

— Vissza!

— Neki csak. Előre!

Aki a kaputól hátrahúzódik, hátulról előrenyomják. Az egész nyüzsgő tömegeből csak kalapokkal fedett fejeket lehet látni. Minden fej azonban tarajosodni kezd, földagad egy pár száz kalap, mint földből a gomba. Alattok a gégés nyakak látszanak, meg a vöröslő orcák. A sötét tömeg magából kezd kinőni és még magasabb, félelmesebb lenni föltartott képével, kimeresztett nyakával. A másik pillanatban megint nő, amint fölemelkednek a száraz karok, mindenik szikár, hús nélküli, akár egy darab dorong és vörös a nap pörkölésétől, a sűrűre alvadt vértől. A kemény dorongok megrázkódnak, mint a búzaszál hegye. Mint a bogár csápja nyuladoznak ki és föl, de erősek, hadarásznak, akárcsak hogy ketté akarnának törni, vagy összetörni valamin. A durva emberi kezek sem elég hatalmas jegyek ehhez a vonagló, maga élesztőjéből dagadó tömeghez. Botot emelnek. Szinte tuskéssé válik a tömeg a fölmeredő botoktól, mint a sündisznó.

— Élni akarunk! — harsog valaki, mintha kipukkant volna tőle.

A hajnali kakasszó sem harsogatja át jobban a levegőt. Harsogás felel vissza, és betölti a levegőt. Ami ide lent marad, az már üvöltés.

A szolgabíró a kapuba áll, int, beszél, de nem hallani. A verőfény a botokat világítja meg legjobban és a zsandárok röyid szuronyát. A puskatűz magától is fénylik, akármilyen sűrűn boruljon rá a füst. — — —

Mi lett Girbével? Beragadták-e a kapuból a granárium bolthajtása alá őt is, mint a két zsandárt? A lövések kiket öltek meg? Hányat sebeztek?

Hová lett Éles Gábor, hová Szobotka, Maró?

Megtalálják nemsokára összekötözve, egy nagy telek színje alatt. Akik odáig vitték, ott is hagyták, mert magukról kellett gondoskodni.

A tömeg győztesnek érzi magát. De maga sem tudja mi történt, és mit győzött le. Ösztöne azonban egybeolvasztja őket, nemcsak a szitkozódásban és átkozódásban, hanem a bajtársi ölelgetőzésben is. Aki erre megy, én is arra megyek vele. Összefogóznak, sorakoznak, ordítanak.

Mennek valamennyien a hosszú ákacos úton. Annak végén, még jó nagy messzeségben, ott ragyognak a rezes tornyok. Egy folyó is van addig. A katonák már hajnalban a híd elé álltak.

A széles, száraz úton fölszáll a por, annál sűrűbben, minél többen kavarják. Sűrű, sárga felhő lesz belőle, és szétterül, mint valami vergődő test roppant szárnya. Eltakarja a mezőt jobbra, balra. Az úton pedig gomolyog odább, odább, egyre odább. Nem látszik már egyéb, csak egy nehéz felhő, mely nem bír feljebb emelkedni, de megy előre, tovább, a föld rögén, a föld színéhez lapulva, onnan szedve önmagát.

Akiket a piacon láttunk, mind elburkolja őket a nehéz felleg. Nem látjuk már, de bizonyos, hogy ott vannak, ott haladnak tovább, tovább!

Egy garas ára bölcseség.

Valóban, egykor esztelen valék!
Szerelmünkről, a melylyel szívünk telve,
Az t hittem, hogy az a mienk csak ép, —
És nem olyan, mint másoknak szerelme.

Mit látunk és tudunk, mind hasztalan;
Szegényes gögben lelkünk egyre súgja,
Hogy mindazt megtenni hatalma van,
Mit elkövetni más sohase tudna.

Mosolygunk, hogyha szólanak a vének:
— «Tapostam én is egykoron virágban».
S véljük, a négylevelű lóherének
Ketten vagyunk csupán a birtokában.

És minden így a képzeletnek rabja. —
Úgy véli, hogy csupán övé az ég,
A büszke tengerek kicsinyke habja. —
S mint minden, én is úgy viselkedék.

Azt hittem, hogy sosem lesz eltemetve
 És él a tavaszunk örökkön át,
 S hogy száz éven keresztül is lehetne
 Beszívni egy rózsának illatát.

És kincsnek tartottam filléremet
 Épúgy, miként örvendező leányka,
 Kinek ha adtál egy aranyszemet,
 Balgán az egész életére szánta.

Azt hittem, hogy más emberek szívébe'
 Öreg anyó csupán a szerelem,
 S hogy csak az én kezembe van letéve
 A lámpa, hol a legszebb fény terem.

Azt hittem, hogy a percnek gyönyörében
 Találom meg az örökkévalót,
 S elfoghatom fészkének mély ölében
 Az álmodozva füttyülő rigót.

Azt hittem, hogy kicsiny fészkenben ülve,
 Nem tudva azt, Idő hogy mit jelent,
 Kedvem két szárnya majdan szétterülve
 Be tudja fedni a nagy végtelent.

Azt hittem . . . ó, de mit nem hittem hajdan!
 A barna éj úgy fénylett, mint a nappal;
 A vinkót borként itta ifjú ajkam,
 És holdat játszottam a sajtdarabbal.

Hajh! immár lelkem másképen beszél;
 Tudom, az ember csupán szalmaszál,
 Melylyel keringőt táncol csak a szél,
 S a merre fúj a szellő, arra száll,

S hiába vágjuk fejszénket a fába,
 A sors parancsszavát követni kell!
 Ha óhajunk leírnók is, — hiába,
 A véletlen kezével törli el.

És szenvedőn, — szívvel, mely sebre szúrva,
 Lélekkel, melyet örület gyötör,
 Fogom követni sejtelmes azúrba
 Reményemet, mely messzeségbe tör.

Bűnhődtem, megsebzett korbács ütése,
 Anyám, a félreismert, rám akadt,
 A zord valóság nem sokáig kése,
 S könyörtelen a torkomon ragadt.

Bűnhődtem, s most a múltat gyászolom,
 Mert nem hittem, hogy vágyam lehetetlen,
 Mikor a gőg nyílával egykoron
 Egy csillagot oly balgán célba vettem.

Jean Richepin.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Lassan, lassan, okosan!

Árpád öcsikém már csaknem két éves volt, mikor járni kezdett. Két botot fogott a kezébe s azzal indult meg.

— Lassan, lassan, okosan! — mondogatta az apám.

S mindnyájan mosolyogva és örömmel néztük a gyermek első támolygó lépéseit. Körül ültünk a szobában, egymástól jó távol s Árpádot tárt karokkal hívtuk. Anyám is kapásra kész kézzel kísérte hátulról.

Olyan volt ez, mint egy örömnép.

Másnap, hogy apám nem volt otthon, Árpád folytatta a gyakorlatait, de menés közben mindig mondogatta:

— Lasszan, lasszan, otosszan!

Most is látom, most is hallom.

Dózsa Örzse.

Dózsa Örzse a béresgazda leánya volt. Ő is a falu végén lakott, de mégis beljebb mint mink, a majorban.

Gömbölyű arca, kerek, nagy és tiszta fekete szeme most is előttem van; az arca mindig piros és duzzadt, mint a piros őszi barack; a szeme mindig ragyogó, mosolygó.

Hogy az utat ősztől tavaszig sár lepte, a kertek alatt jártunk iskolába. A kertek alatt rét zöldelt. A fűben nem süppedt el az ember lába.

Dózsa Örzse velem járt az első időkben, különösen hazafelé. Hét éves volt mint én, és én szerettem hallgatni a csacsogását.

Egyszer az iskolában, mielőtt a tanító bejött volna, arról beszélgettek a gyerekek, hogy kinek ki a szeretője?

Nekem Dózsa Örsét osztották. Egy fiú ki is kiáltotta:

— Az a te szeretőd, ne is tagadd!

S rámutatott.

Dózsa Örzse elpirosodott fülig, s nem mert fölnézni a könyvéről.

Mikor hazafelé mentem, visszapillantottam, hogy hol marad az Örzse?

Az Örzse nem volt sehol. Más úton ment haza. És nem járt velem többé soha.

Krokos Lajos.

Dózsa Örzse helyett csakhamar úti társammá vált Krokos Lajos, egy nagyfejű, fakó arcú, szőke gyerek. Annyi idős volt mint én; igen nagy csizmában járt; tarisznyája is a térdét verte.

Egyszer elmaradt. Hallottam, hogy himlőbe esett.

Az iskolában éppen akkor tanultuk a katekizmusból az irgalmasság kötelességeit, s az egyik pont az volt, hogy a betegetek meg kell látogatni.

Ez már tavasztájban történt. Egy délután valamivel hamarabb indultam iskolába, mint szoktam, s útközben bementem Krokosékhoz.

Kutyájok nem volt. A házban mindössze a Lajos kis húga fogadott. Mikor elmondtam neki, hogy a Lajos látogatására jöttem, szótlánul nyitott ajtót az utcai szobába.

Jó nagy földes szoba volt ez. Az ajtó mellett ágy. A fiú úgy be volt süppedve a párnák közé, hogy semmi se látszott ki belőle.

S egyedül volt szegény a szobában.

— Te Lajos! kiáltotta a kisleány. A Géza van itt!

Ekkor az ágyban fölemelkedik egy rémületesen nagyragadt fej, de nem is fej, hanem sárgabibircsós tők. A himlő annyira belepte, hogy a szeme se látszott.

Felült az ágyban, s felém fordult némán. De a szemeit nem tudta kinyitni. Így ült félpercig. Aztán megint elhanyagolt szótlánul.

Én meg eliszonyodva tántorogtam ki a levegőre.

A kis csizma története.

A következő őszön az öcsémnek is szabott csizmát a daróci varga. A csizma azt jelentette, hogy ő is kijár ezentúl a házból, az iskolába.

Egy novemberi esős éj után felhúzta a csizmát s megindultunk. De még a falu szélső házáig, a hídig se jutottunk, mikor az öcsém megáll és azt mondja:

— Jaj!

— No mi baj?

— Nem bírok tovább menni!

— Dehogynem, csak gyere!

De a gyerek nem bírta mozdulni a sárban.

— Feszítsd meg egyik lábadat, — mondom neki, — akkor kijön a másik.

A gyerek úgy tesz, hát szépen kijön a lába a csizmából, s mindjárt bele is topik a sárba.

Akkor persze elbődül.

Én arra gondolva, hogy azon a helyen magam is be ragadok, nem megyek segítségére, hanem azt tanácslom neki, hogy mentse meg legalább a másik csizmát. Erre aztán nagy erőfeszítéssel kirántotta a lábát a másik csizmából is.

Haza kísértem, aztán a cselédünk ment el a két elsúlyedt kis csizmaért.

A szegénység iskolája.

Nekünk két cselédünk is volt, de a cipőnket, csizmánkat magunknak kellett megtisztítanunk.

— Tanuljanak szegények lenni! — mondotta az apám.

Elképzelhető, hogy hét éves gyermeknek micsoda szenvedés a cipőtisztítás, kivált ahol olyan nagy sarak vannak, mint Sályban.

És én lefekvés előtt minden este fáradtan, álmosan, néha betegen és egy pislogó faggyúgyertya mellett tanulgattam szegény lenni.

Folytatjuk.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

15.

Vera felállt a pezsgős pohárral.

— Jó. Én mondom felköszöntöt. Az isten éltesse magát nagy művésznő, továbbá engem, hogy soká legyen alkalmam nevetni magamon, Zsuzsót az öreget és becses familiámat, ki nem engedte, hogy a gyürkii sakter fiának a felesége legyek, aki miatt, akiért én leszek holtomig úri kisasszony, száraz, mint a kóró, ráncos képű és felette gőgös nemesi voltomra. Ha ugyan nem leszek más egyéb, amihez e percben akkora kedvem volna, hogy a legigazibbnak se több.

E szavakkal jól a földhöz csapta Vera a finom kis poharat, hogy száz darabra tört.

Maga pedig leborult egy székre s a büszke, szép fejét meghajtva, alázatosan, nyögve sírt, hangosan, keservesen.

Odamentem hozzá, félre tolt.

— Nem vagyok részeg. Mit gondol? Menjen, aludjék, kis leány. Menjen.

Betámolyogtam a szobámba, levetkőztem, lebontottam a hajam, bebújtam a takaróm alá.

Egy kicsit még Verára gondoltam, őszinte testvéri szánalommal. Aztán a kritikusra. Az utóbbira hosszasan, mert jól esett. Különösen melegített most minden szava, amit emlékembe idéztem. Már nem haragudtam rá, megbocsátottam neki mindenért.

— El fog jönni. Megigérte Verának, hogy eljön.

Ez volt utolsó gondolatom. Elaludtam. Két év óta először, anélkül, hogy a képre néztem volna, a szép, a fölséges, a megbántott férfi-fejre, ami az ágyam felett függött.

Óh, beh nyomorúlt voltam!

TIZEDIK ESTE.

Jött egyszer, déltájban, arca piros volt, majdnem hamvas, mint egy fiatal leányé. Ő maga is, úgy látszott, fiatalabb volt, mint egyébkor. Lopva a tükörbe pillantott. A szemei csillogtak. Nevetett.

— Micsoda élet ez itt? — kiáltott föl. — Micsoda kicsi élet! Ez a műterme? Szép. Hova üljek? És micsoda ruhában van? Hogy vehet magára ilyesmit? Be van fűzve? Nem szégyenli? Művész maga? Istenem, gyerek, elrémít. Magának ruha kell, ruha. Igazi. Én fel tudnám öltöztetni. Akarja, hogy rajzoljak egy mintát a maga számára? Ki kell találni valamit. Olyan ruhadarabot, amit magán kívül senki sem viselhet. Nekem van egy szabóm, azzal majd összeülünk, kifőzünk valamit a maga számára. Ez micsoda? Modell után? Nem? Elég baj. Ilyeneket ne csináljon, kérem. Volt egy képe. Az volt a címe: «Rózsák». Hol van?

— Megvették.

— No, hála istennek. Ha megvolna: én vinném el magától. Most utólag nagyon megszerettem. Gyönyörű dolog volt. Az egészet látom. A rózsái gyönyörű, nagy, erős, egészséges rózsák, vérvörösek. Persze, azokat szereti. Mellesleg, az egész egy nagy semmi. Hanem az a két csokolódzó fej. Az valami, ahogy be van állítva. Az ember sajnálja, hogy nem láthatja az egész alakukat, végig. Jól össze voltak simulva a maga képzeletében is. Nem? No, az enyémekben is. De beszédes két fej volt. Erős, hatalmas, különösen az asszonyé. Jó kis fekete némben. Ahogy a kezével megfogja hátul a férfi fejét: az egyszerűen veszedelmes. Hogy tud ilyet? Én nem értem! Hiszen maga még egy — csacsi.

Nevetett. Ép, fehér fogai gonoszúl villogtak ki a kissé lágy vonalú, de telt és piros ajkai közül.

Néztem és nem tudtam, mit mondjak. Ő látta a zavaromat és megint az állvány felé fordult.

— Ez is somorjais. Minden az, amit csinál. Akarja, hogy egy kitűnő tanácscsal szolgáljak? Ne utánozza. Ne tegye. Higyje el, kár volna elveszítenie a saját egyéniségét. Ki tudja, nem hoz-e még többet, mint az ideálja? Vagy legyen bele szerelmes, nem bánom, a férfiba. De a festőt hagyja. Menjen csak a maga útján.

Megsértődtem. Haragudtam.

— A magam útján megyek. Nem értem, mért vádol azzal, hogy utánzó vagyok?

— Erre nézve megmondtam a véleményemet a múltkor. Igen. Ismétlem. Anélkül, hogy akarná, ott él a Somorjai Pál fantasztikus, színes levegőjében. A maga világosságának is olyan aranyvörös fénye van, mint aminőt ő szeret. Ez mithologiai tárgyú képekhez jó. De egy udvari szoba ablakánál üldögélő aggastyán körül, képtelenség. Ám Somorjai teheti. Neki minden szabad. Magának még nem. Fogadjon

szót. Vagy ne fogadjon. Tegyen úgy, ahogy akar. Csak legyen szolid, kérem. Mert néha már maga is charlatánkodik. Szereti a napsütéses dolgokat. Helyes. De ne higye, hogy minden a napfény rovására megy. A laikus is látja a rossz árnyékolást. A nap nem oka semminek, kérem, nem kell őt bántani. Most már az egész fiatalok is, mint maga, rákapnak az ilyen kis kibúvóra. Hagyják a napot és hagyják a darabosságot, a nagy, erős foltokat. Legyenek szívesek nem marékszámra hajigálózni az úgynevezett színhatásaikkal. Különben mit is beszélek itt magának piktúráról. Azt hiszi, érdekel az egész? Maga érdekel. Magában, a lényében, a külső és belső lényében ugyan remekelt mindnyájunk mestere: a természet. Maga jól ide van csinálva erre az életre. Hej, mi sok minden készül itt magának! Képzelve sincs róla. De majd jön minden. Kíváncsi vagyok, milyen lesz akkor. Kérem, méltóztatik majd rám is vetni egy pillantást. Reám, az alázatos pondróra, ki megjósolom, ime, hogy nagy jövő előtt áll. Akar ezért hálás lenni? Nyújtsa ide a kezét. Meg fogom csókolni.

Nem nyújtottam. De ő maga elvette, erősen fogta és megcsókolta, könnyedén, felületesen.

— No így, kis pajtás. Isten áldja meg. Csak ép idejöttem. Most pedig utazom. Valahova, egy jó csendes helyre, ahonnan el sem bocsátanak négy-öt napig. Egy kis fogság, egy hülye lovagias ügy miatt.

— Asszony — kockáztattam meg félve.

Nevetett.

— Hogyisne! Majd éppen maguk miatt! — Azt hiszik, az embernek más dolga sincs. Tudja meg, hogy az élet komoly és maguk csak harmadsorban következnek. Mit is gondol mindig arra a buta szerelemre? Mert ugye, arra gondol? Ne tegye. Az magának rossz. Vagy élje, de komolyan és nagyon, hogy belekárhozzék. Mert érdemes. Oly nagy, fönséges, titokzatos, szédítő. Magának százszor az, mert művész. Akarja?

A lélekzetem elakadt. Remegtem.

— Tudja mit? Ne hagyjuk mi egymást. Mondok egyet. Adja szépen a kezembe a kezét. Simuljon hozzám. Igen? Én tudom ki maga. De én, olyan rossz és önző vagyok! Nem szánnám, így ahogy van, ilyen fehéren, ilyen remegőn — durván magamhoz ölelni és durván — boldoggá tenni. Hát küldjön el. Vagy tartson itt. Vagy jöjjön utánam. Tegyen velem valamit. Mondja, hogy szeret. Mondja, most rögtön. Én nem tudok várni.

Nem akarok. Nem lehet. De hűségesen kitartok a szeszélyei mellett — a sirig is. Engem, ha egyszer megcsókoltam, akarni fog maga mellett. Azt fogja kívánni, hogy minden percemet a lábainál töltsen. Legyen nyugodt, nem fogom tenni. De kinezni fogom azalatt, míg maga azt hiszi, hogy engemet kinez. De ez mellékes. Az a fő, hogy maga immár az enyém, oly biztosan oly nagyon, ahogy még soha senki sem volt. És én úgy örülök magának, ahogy senkinek soha még. És ezt el kell hinni. Gyorsan elhinni. És idenézni rám és idejönni hozzám szépen, nagyon, egészen. Szeretsz-e? Mondd ki, hogy szeretsz!

Szörnyű volt.

Zsibbadtan álltam előtte és engedtem, hogy a fejem a mellére húzza.

Lassan, nem mohón, csókolni kezdte a homlokom, a hajam, a szemeim.

A puha ujjait végig húzta arcomon, belenézett a szemembe, némán, parancsolóan, komolyan. Aztán egyszerre az ajkamra szorította az ajkát. Azt hittem, meghalok. Ez volt az én első csókom. Ebben a pillanatban éreztem, hogy soha még nem csókoltam. Ijedelem és gyönyörűség fogott el egyszerre. Azt hiszem sirtam és könnyörögtem és valamiért bocsánatot kértem. Csodálatos nagy zűrzavar egyszerre mindenben. A fejem nem birtam, a testem kifáradt. Összeestem a lábainál és soká csókoltam a kezét.

— Kelj föl — mondta.

És hogy nem mozdultam, fölemelt, a karjaiban tartott. Nézte a könyes arcom, az ajkam. Hideg kezét a homlokomra tette. Simogatta a hajam, úgy beszélt.

— Te, enyém: Az vagy-e? Te nagy csoda. Te remek. Te leány! Szeretlek . . .

Elment és visszajött. És elment és nem jött soká. Tetszett, gyönyörét találta benne, ha hívtam. Mert hívtam. Titkon szégyenkezve, síró büszkeséggel, de hívtam. Aztán néha hiába. Nem jött. Majd ígérkezett mégis, de csak a levele jött. Elutazott. Sürgős dolga van. Majd máskor. Majd holnap. A jövő héten. Vártam rá. Jött egyszer csak. Hideg voltam hozzá, nem engedtem, hogy megfogja a kezem. Nevetett, fölkel. A kalapját vette, ment. Jól elkinzott, gyönyörűen kibékített. Hazudott. De mennyit és hogyan. Öröm volt hallani. Hosszú éjszakákon keresztül jó volt sirni rajta.

Folytatjuk

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

15.

— Hagyja Borisz, maga nagyon jó diplomata (ez a szó: diplomata nagyon használt, kifejezés volt a fiatalok közt s valami jelentőség-teljes mellékértelmet adtak neki); ez ma kiállhatatlan — veté oda Natasa haragos és remegő hangon. — Minek köt ő belém? Te sohase fogod megérteni, — fordult Verához — mert te sohase szerettél senkit; neked nincs szíved, te csak egy Madame de Genlis vagy (ezt a nagyon lesújtónak tartott csúfnevet Nikoláj adta a fiatal grófnőnek); a te legfőbb örömed, ha másoknak kellemetlenséget okozol. En felőlem kokettirozhatsz Berg-gel amennyit akarsz, — hadará tovább.

— Én bizonyosan nem fogok a vendégek előtt fiatal emberek után szaladgálni...

— No jó, — avatkozott be Nikoláj — most megkapta, amit akart, mindenkinek mondott valami kellemetlenséget és megzavart mindnyájunkat. Menjünk be a gyermekszobába. — Erre mind a négyen, mint a felriasztott madarak, felkeltek és távoztak.

— Én nem mondtam senkinek kellemetlenséget; ellenkezőleg: ti gorombáskodtatok velem — szólt utánuk Vera grófnő.

— Madame de Genlis! Madame de Genlis! — kiáltott vissza négy gúnyos hang az ajtóból.

A szép fiatal lány, a kinek ilyen kellemetlenkedő szerepe volt az imént, elmosolyodott és nem nagyon vette szívére, amiket mondtak neki. A tükörhöz ment, hogy rendbe hozza ruháját és haját. Amint gyönyörű arcát nézte, még hidegebb és nyugodtabb kifejezést öltött.

A vendégszobában a két asszony tovább beszélgetett.

— Ah, chère, — szólt a grófnő, — az én életem se csupa gyönyörűség. Mintha nem látnám, hogy ilyen életmód mellett nem győzzük sokáig! Mindennek a sok klub, meg az ő jósága az oka. Azt hiszed, ha falun vagyunk, van nyugság? Dehogyan! Színház, vadászat, meg tudja Isten mi még ott is. De hát minek beszéljünk erről! Hogyan rendezted te a dolgaidat? Mindig csodálkozom,

Annette, hogy vagy képes a te korodban, ide-oda szánkázni, Moszkvába, Pétervárra, a miniszterekhez, a nagyurakhoz, és hogyan tudsz velük bánni . . . Hát hogy sikerült minden?

— Oh, édes lelkem! — válaszolt Anna Mihajlovna hercegnő. — Isten adja, hogy sohase tudd meg, milyen keserves dolog özvegyen maradni, minden támasz nélkül, egyetlen fiaddal, akit bálványozol. Sok mindent megtanul az ember! Engem a pöröm tanított meg. Ha szükségem van valami nagy úrra, csak irok neki: «ez meg ez a hercegnő beszélni szeretne evvel meg evvel az úrral»; felülök a kocsira, s elmegyek egyszer, kétszer, háromszor, akár négyszer is, addig, míg ki nem járom azt, amit akarok. Hogy aztán mit gondolnak rólam, avval nem törődöm.

— Kihez fordultál Borisz érdekében? — kérde a grófnő, — hogy már gárdatisztnak nevezték ki? Nikoluska még mindig itthon van. Kinél jártál az ő ügyében?

— Bazil hercegnél Nagyon kedves volt. Mindjárt teljesítette a kérelmemet, s előterjesztést tett a cárnak, — válaszolta Anna Mihajlovna, aki elfelejtette azt a sok megalázkodást, aminek árán elérte célját.

— Nagyon megöregedett már Bazil herceg? — kérde a grófnő. — Nem láttam már a Rumjancovék színházi estélye óta. Talán már nem is emlékszik rám. Akkor nagyon udvarolt nekem.

— Még mindig a régi. Az ő nagy rangja nem csavarta el a fejét. «Sajnálom, — azt mondta, — hogy csak ilyen csekélységgel állhatok szolgálatára, hercegnő; csak parancsoljon». Igazán pompás ember és nagyszerű rokon. De hát te tudod, Natalie, hogyan szeretem a fiamat Nem tudom, mit nem tennék meg az ő boldogságáért. Csakhogy nagyon rossz helyzetben vagyok, — folytatta szomorú hangon, — olyan rossz helyzetben, hogy valósággal kétségbeejtő kezd lenni. Az a szerencsétlen pör mindenemet fölemészti, és egy lépést sem halad előre. Nincs semmim, a szó szoros értelmében; egy garasom sincs, s nem tudom, mivel szerezzem meg Borisz felszerelését. — Elővette kendőjét és sírt. — Ötszáz rubelre volna szükségem, s nincs a zsebemben több, mint egy huszonötös bankó. Ilyen helyzetben vagyok . . . Egyedüli reménységem Bezuhov herceg. Ha ő nem fogja támogatni a keresztfiát, és nem hagy néki valamit örökül, akkor hiába volt minden fáradozásom, nem leszek képes szegényt felszerelni.

A grófnőnek könnyek toltak a szemébe és gondolkozni kezdett valamin.

— Gyakran gondolom, — folytató a hercegnő, — (talán véték is, hogy így gondolkodom), ez a Bezuhov egészen egyedül áll a világon óriási vagyonával: minek is él még mindig? Az élet néki már teher; Borisz pedig most kezdi csak el.

— Mindenesetre fog rá valamit hagyni, — szólt a grófnő.

— Isten tudja, chère amie! A gazdagok és hatalmasok mind önzőek. De azért elmegyek hozzá, és pedig most mindjárt, és megmondom neki egyenesen, miről van szó. Gondoljanak rólam, amit akarnak, nekem igazán mindegy, ha az én fiam állása függ tőle. — A hercegnő felkelt.

— Most két óra van, és négykor ebédelték. Van időm még hozzá menni.

Mint egy pétervári üzletember, aki ért ahhoz, hogyan kell az időt felhasználni, Anna Mihajlovna fiáért küldött, s kiment vele az előszobába.

— Isten veled, lelkem, — szólt a grófnőhöz, aki őket kikisérte, — kívánj szerencsét, — tette hozzá sűgva.

— Kirill Vladimirovics grófhoz megy, ma chère? — kérdé az öreg gróf, aki az ebédlőből szintén kijött. — Ha jobban érzi magát, híjja hozzánk Pierre-t ebédre. Már volt nálunk, táncolt is a gyerekekkel. Hívja meg mindenesetre. Majd meglátjuk, mivel tüntette ki magát ma a szakács. Azt mondják, hogy Orlov gróféknál se volt olyan ebéd, mint a mienk lesz.

XII.

— Édes Boriszom — szólt Anna Mihajlovna fiához, amint Rosztovék hintójával megálltak a szalmával behintett utcán, Bezuhov nagy kapuja előtt. — Édes Boriszom, légy udvarias és kedves. Kirill Vladimirovics elvégre a te keresztapád, és különben is most tőle függ a sorsod. Igérd meg, mon cher, hogy kedves léssz, amilyen hiszen te bírsz lenni . . .

— Csak tudnám, hogy egyebet is érek majd el vele, mint a megalázkodást, — válaszolt a fiú hidegen — De, megígértem, hát meg is teszem a kedvéért.

Amint a szobrokkal díszített tükrös előcsarnokon végigmentek, anélkül, hogy szükségesnek tartották volna bejelentetni magukat, az ajtónálló, a hercegnő kopottas köpenyére sandítva, megállította őket és kérdezte, kihez akarnak menni: a hercegnőkhöz-e, vagy a grófhoz? Mert ő excellenciája ma rosszabbúl van, tehát ő excellenciája nem fogadhat senkit.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Júniusban.

Júniusban meg júliusban láthat az ember homokba fúrt tölcseréket, az átmérőjük 4–5 cm. és 3 cm. a mélységük. Ezt a hangyapazér (*Myrmecoleon formicarius*) lárvája fúrja a homokba. A hangyapazér kifejlett rovar korában olyan, mint a szita-kötő. Ilyen alakjában nagyon jók a szervei, beválnak az élet küzdelmei közepette. Csak mint fejletlen lárvának nincsen jó dolga. Olyan akkor a teste, mint egy kicsiny, puha répa, melynek jutottak ugyan erős fogók, tud is velök csipni meg szívni, de ugyancsak gyöngék a lábai, szárnyai meg egyáltalában nincsenek. Az elpusztulástól a puha homok mentette meg. Addig forgolódott, izgett-mozgott, amíg bele nem fúrta magát a homokba és úgy ült benne, csak a feje látszott ki. Ott gubbaszkodott és várta a jó szerencsét. Ha félelmesen nagy árnyék vonult arra, akkor egészen a homokba bújt. De ha egy nálánál gyöngébb rovar mászott arra, akkor ő az ő sok szemével kileste az alkalmas percet, az áldozatára rontott és testébe döfte gonosz szívó-villáit. Így élhetett a hangyapazér évezredekken keresztül. A laza homok volt a köpönyege. De a dolog folytatódott. Addig fúrta magát a homokba, addig forgolódott, míg ebből a sürgés-forgásból egy tölcserzerű mélyedés lett. Ennek a fenekén ült a rabló. A

homok-köpenyből csapda lett. Szalad arra egy rovar, nem nézi az utat, a tölcser szélére ér és belebukik. A hangyapazér ezt a csapda-készítést kezdte rendszeresen üzni és készültek a tölcserék. Megtörténhetett, hogy még munka közben járt arra egy hangya és kissé túllépte a tölcser szélét. De azután megáll és nem akar tovább. A forgolódó hangyapazér homokot szór munkaközben és lehet, hogy egy ilyen kis homok-eső egészen a tölcser széleig ért, rázúdult az ott álló rovarra és ettől ez, bár nem szívesen, a tölcserbe bukott. Így tanult meg a hangyapazér lövészerszámmal bánni. És most ott ül a tölcser fenekén és ha óvatos látogató jelenik meg a csapda szélén, mely nem akar tovább sétálni, akkor homokot hajít rája a rabló s az egyensúlyától megfosztott áldozat a gyilkos barlangjába bukik.

A forradalom.

Az idegen. Debrecen körül, a hajduság széles térségein, testvérháború készül. Ásóval és kaszával a vállán, kutató, gyanakvó tekintettel, marcona képű emberek járnak huszas és harmincas csoportokban, erőszakra és vérontásra készen a kenyérért. Mert úgy van már, hogy a darab szalonnáért, meg a kemény, fekete kenyérért nem elég dolgozni, napkeltétől késő estig izzadni, hanem

meg kell előbb érte harcolni; kivenni a testvér kezéből az ásót és a kapát és ha más-ként nem megy, lenyelni a Mannlicher golyóját is. Debrecen vidékének munkásai harcra készen állnak a hajduk fővárosának munkásai ellen és ha meg nem higgadnak, ha okossággal és belátással nem lép valaki közbé, a nagy térségeket rövid idő múltán embervér fogja áztatni. És biztos, hogy nem afféle apró verekedésekről lesz szó, amelyekről elég, ha beszámol a rendőrség száraz krónikája, hanem igazi, komoly harcról, amelynek zaja fölveri talán még ezt a végkép eltespedt országot is és kétségbeejti ama keveseket, akiknek agyvelejét még nem tompította el a kormány és ellenzék legénykedő játéka. A debreceni napszamosok kihajtották néhány nappal ezelőtt a városból a vámos-pércsi és egyéb vidéki napszamosokat. A kicsi, sovány fókához sok volt az éhes eszkimó és nem látszott más segítség az egyszerű emberek előtt, mint kiverni a városból a fölösleges munkaerőt.

Nem ment vérrel és erőszakkal, csak egy kis fenyegetéssel. Rendőrök, újságírók meg se látták, vagy talán meglátták, de észre nem vették. Lehet, hogy örültek is neki, hogy a sok dologtalan ember kimegy a városból és nem okoz nekik gondot. A mándlis emberek se lármáztak nagyon:

fogták a motyójukat és mentek haza, arra a földre, amelynek minden bokrárt, fűszálát ösmerik, ahol már ők az urak. És Vámospércsen vagy ötszáz ember összegyűlt a község-háza előtt és elhatározták, hogy az ő vidékükről meg a debreceni munkásokat verik ki. És huszas, harmincas csoportokban megindultak a határ minden irányában. Bíró, esküdt szaladt utánuk lóhalálban, hogy ne bolondozzanak és sikerült is rábírní őket, hogy vasárnapig nem tesznek semmit. Hanem ha hétfőn is találunk még idegen munkást a mezőkön, azt kiverik onnan, ha hét ördög és kétszer annyi zsandár is őrzi őket. És jó lesz, ha kitalálnak addig valamit a rendtartó urak, mert csunya komédia lesz különben odalent.

A szerkesztő közlései.

Tóth Béla könyvet írt a «spiritismus»-ról. Ebből való a «Kisérteket» fejezet, amelyet — még a könyv megjelenése előtt — a kiadó Lampel Róbert (Wodianer Arthur úr) szívességéből közlünk.

Thaly Kálmán, a Rákóczy korszak történetírója, a korszakról írott verseit összegyűjti és rövidesen közreadja. A most készülő kötetből, a történetíró-költő szívességéből közöljük «A bújdosó kuruc» versét.

Az obstrukciós folyosó.

Márk Lajos rajzaival.

Most már megérti az ember, hogy miért tervezték az új Ház üléstermét olyan szűkre, a folyosóit pedig olyan bőre. Még csak egy pár hónapja, hogy megnépesedett a cifra palota és máris fölcserélődött az ülésterem és a folyosó szerepe. Ma már úgy áll a dolog, hogy a teremben csak beszélgetnek a képviselők, tárgyalni azonban a folyosón tárgyalnak.

A terembe akár be se nézzen az ember; ott ugyan mindig egyforma az élet. Egy honatya fáradtan, tikkadtan álldogál rengeteg íráshalmaza előtt és halk hangon olvas föl valami kideríthetetlen valamit: — ez a szónok. A padokban pedig elszórva üldögél kényelmesen elterpeszkedve tízhúsz ember és hangosan beszélget egymással terméstről, színházról, lóversenyről, meg miegymásról: — ezek a hallgatók.

Néha be-be néz Kubik Béla, a fő bajmester és kötelességtudó hangon belébömböl valamit a szónok beszédébe biztatásul:

— Úgy van, úgy van! Mondjon le a miniszerelnök!

Mindegy, akármikor, akármit szól is közbe. Elmondja, aztán megy ki újra a folyosóra, mint aki elvégezte a dolgát. A nagyobbik dolga

ott vár rá: tanácskozni, hogy holnap ki megy be áldozatszónoknak délelőtt tíz órától kettőig.

Nagy igazságtalanság, az adófizető polgárság megrövidítése, hogy a karzatokat nem a folyosóra építették, hanem a terembe. Olyan az, mintha a nézőtér helyett a foyerba eresztenék az embert a pénzéért. No de segít magán a közönség, ahogy lehet. Rájött már ennek is a nyitjára.

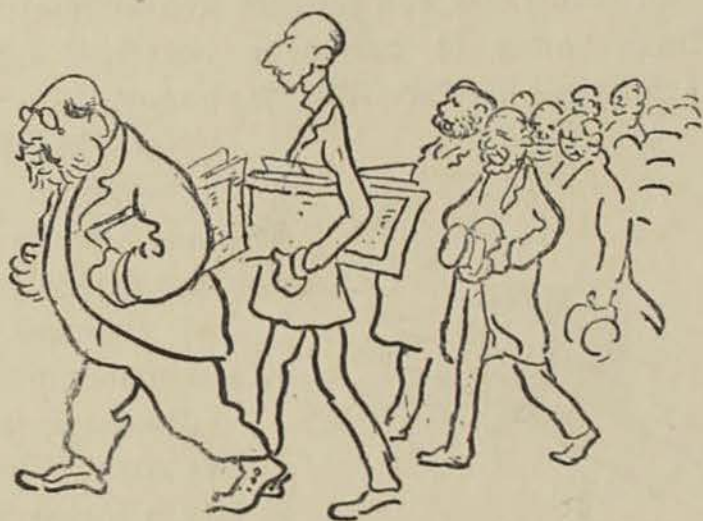

Nagyon egyszerű dolog az: beáll deputációnak. Úgy sincs nap deputáció nélkül, a pesti ember tehát egyik nap beszegődik a kiskúnhalasi deputációba, másnap a székely küldöttségbe, harmadnap az erdélyi szászok közé. Így aztán kénye-kedvére ácsoroghat a folyosón (még olyan deputáció nem akadt, amelyik arról panaszkodott volna, hogy meg nem várakoztatták), becsavaroghatja az egész Házat, sőt — ha szerencséje van — még a miniszerelnöktől is kaphat egy kézszorítást kihallgatás végén.

Mint mikor gyors naszád hasítja végig a csendes öblöt, úgy száguld el Széll Kálmán a folyosón a szobája felé. Apró, tömzsi lábait szaporán rakosgatja, a hónallja mindig tele írásokkal és a cvikkere mögül

úgy néz maga elé mereven, hogy ne lásson meg senkit, ha — nem akar. Mögötte ridegen, zárkóztatlan halad a titkárja, báró Skerlec, mint egy hétpecsétes titok. Csak néha int

hátra a félénk deputációnak, hogy: gyühetnek.

Hanem azért, hogy maga elé néz a miniszerelnök, lát ő mindent, ami a folyosón történik. Például rögtön észreveszi, hogy Andrassy Gyula és Tisza István egy sarokban beszélgetnek bizalmasan. Mindkettő a «jövő embere», nem jó jel, ha barátkoznak. Merész kanyarodással hozzájuk lejt és némán szorít kezet velük. A másik sarokban Eötvös Károly tart udvart. De azt már tudja Széll Kálmán, hogy oda neki

nem jó mennie. Mert a vajda az ülésteremben mérsékelt szavú, higgadt politikus, de künn a folyosón veszedelmes forradalmár. Gyilkos élcei előtt nincs szentség, úgy, hogy a hallgatói néha ijedten néznek hátra: nincs-e ott a policáj.

Bent az ülésteremben a szónok épp a honvédelmi ministert mossa szappan nélkül és fönt a karzaton az ellenzéki polgár kéjesen dörmögi:

— Ugyan jól megadja neki! No, annak a Fejérvárynak a bőrében se szeretnék most lenni!

... Fejérváry pedig ezalatt lábait kényelmesen szétvetve, szivarozgatva beszél Kossuth Ferenczel. Valami nagyon vig adoma lehet, mert Kossuth Ferenc úgy kacag, hogy beléreng a tokája. (Ej, mégis csak jó, hogy nem eresztik ide a választókat!)

... Selyemsuhogás, parfümillat, női kacagás száll át a folyosón. Zichy Jenő mutogatja hölgyvendégeinek a Házat. Cselszövések, titkos tanácskozások, kapacitálások, anekdoták megszakadnak egyszerre. Mindenki arra néz, találgatják, hogy kik lehetnek s szakértő szem-

mel nézegetik bájaikat. Egyik azt mondja, hogy grófnők, a másik, hogy külföldi kalandornők és lehet, hogy — mindegyiknek igaza van.

Csak egy embert nem háborgat mindez boldog nyugalomban: Makkai bá'-t. Ákosfalva derék követje talán az egyetlen a Házban, aki a mandátumával megkapta azt, amit várt. Húst früstököl, azután beül valamelyik puha bársonypadba és belépípázik szundikálva ebbe az aranyos, cifra mindenségbe. Néha benéz a terembe; ott is elég kényelmes szundítás esik, ha két karjára fekteti az ember a fejét, de olykor mégis csak fölzaklatja az okvetetlenkedő lárma. Már ugyan mire való az? Hát nem tudnak békén maradni az emberek, mikor mindenük megvan?...

N. E.

A kiadóhivatal közlése.

Junius elsejével új előfizetést nyitottunk a Jövendőre. Az előfizetési ár: egy óra egy korona, félévre 6 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcél-szerűbb azonban a Jövendő megindulásának napjától, március elsejétől kezdődőleg előfizetni.

JÖVENDŐ

1903. MÁJUS 31.

A folyosón.

Thaly Kálmán: A bújdosó kuruc.

Tóth Béla: Kísértetek.

Salgó: Ibsen.

Matilde Serao: Az ismeretlen.

Andor és András.

Tömörkény István: Az altiszt.

Apor Dezső: Csapó Márta.

—r —s: Forradalmi tanyán.

Új költők.

(Rgy.): Carnegie.

Timár: A negyedik rend.

Kazár Emil: A nehéz felleg.

Jean Richepin: Egy garas ára bölcsesség.

Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

A szerkesztő közlései.

N. E.: Az obstrukciós folyosó.

A kiadóhivatal közlése.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Dr. Szegő Kálmán

szanatóriuma és vízgyógyintézete felnőttek és gyermekek számára Abbaziában.

Még néhány hét és ismét bezáródnak az iskolák kapui: a nyári szünetek újból megkezdődnek. És ismét felmerül a szülők és velük az iskolás gyermekek nyaralásának ügye. Alig van család, melyet ezen kérdés ne foglalkoztatna. A kombinációk egész özőne indul meg anélkül, hogy az üdülés kérdése általános megelégedésre volna megoldható. Tényleg nem oly könnyen elintézhető ügy! A szülők és gyermekek érdekei nem mindig azonosak, és sokszor lehetetlen oly helyre nézve megállapodni, mely a család minden egyes tagjának igényeit kielégítené. Az apát egészségi érdekei sokszor valamely klimatikus vagy gyógyhelyre kényszerítik, az anyát gyengeségi állapota más fürdőhelyre tereli. És a gyermekek, az év iskolai munkájában kifáradva, pihenést igényelnek, hogy elgyengült szervezetük megnyugodjék és hogy egyszersmind új erőforrást találjanak a következő év munkájához.

Mily kívánatos ily esetben, ha a nyári tartózkodás ügye általános megelégedéssel rendezhető. Oly mód, mely e kérdést megközelítőleg megoldja és mely az ellentéteket némileg kiegyenlíteni képes, a tengerparti tartózkodásban kínálkozik. A tengeri fürdőnek és tengeri klimának erősítő hatása a szervezet gyengült ellenállása mellett fejlődő betegségeknel, a chronikus bajok számos alakjainál, a gyermekek hurutos hajlamosságánál, szóval mindenütt, hol a szervezet erősítésre és edzésre szorul, meglepő. Európa összes tengerparti vidékein, melyek klimatologiai tekintetben is megfelelők az ily beteg szervezet követelményeinek, egymásután keletkeznek a tenger-melletti gyógytelepek, és az általános tapasztalatok mindenütt egyező jók.

A magyar tengernek: az Adriának partján is van egy intézet, hol a kellemes üdülés és erőgyűjtés összes feltételeit megtalálják úgy a felnőttek, mint a gyermekek. Ez Szegő Kálmán dr.-nak abbaziai szanatóriuma és vízgyógyintézete, hol gyermekek 6 éven túl kíséret nélkül is felvétetnek.

Az intézeti igazgatóság kívánatra szívesen szolgál a felvételre vonatkozó bővebb felvilágosítással, valamint az intézetnek és szokásainak részletes leírásával.

A szöveg- és borítékpapiroos az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapest.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

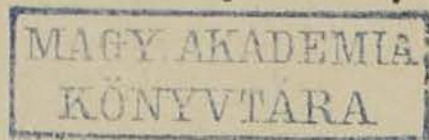

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Az Andrássy hadserege.

Megható szubjektivitással mondja Andrássy Gyula, hogy ami benne valamit ér, az az apjától való. És csakugyan, minden látszólagos nagy különbségek ellenére a két ember, apa és fia: egy. Mindketten tudnak is, mernek is végig gondolni egy gondolatot és azt az összekúszált viszonyok között, a legfelszegebb helyzetekben a legközvetlenebb természetességgel kimondják. Sem kothurnus, sem pose nincs e kettőben és hogy többfélét gondoljanak egy dologról, hogy kapkodjanak melyik mellé álljanak, arra nem kényszerítheti őket a vágy az érvényesülésre, vagy a bírálattól való félelem. Adják magukat ahogy vannak, ha kellenek jó, ha nem, úgy is jó. Tiszta a fejük, egészséges a képzeletük, nagyon világosan látnak és azért egészen nyugodtak. Okosak, előrelátók, de a kicsinyes panaszkodásból nincs bennük semmi, az emberi és politikai művészet lejárt requisitumai-val játsszék más, nekik nincs rá szükségük. — De legyünk igazságosak a halott iránt és ne dicsérjük az élőt érdemén felül. Az apa nagyobb szabású, egészségesebb és színesebb. Igaz, neki szolgáltak a nagyszerű viszonyok, az idők hatalmas és sokféle hullámai, amelyek kiváltották képességeit, a fiú egyéniségére pedig szordinát tett ez a bágyadt és mind e mai napig lapos korszak. Mostani írása is, amelyet pünkösdkor a «Presse» révén az osztrákokhoz intézett: sejtelmes és melancholikus mint egy Millet-kép, ámbár egyszerűs mind kemény és kitűnően rajzolt, újszerűen, mégis

logikusan komponált, mint az Angelus festőjének a vásznai. Sajátos eset, mégis a legnagyobb mértékben igaznak látszik, hogy a fiatal Andrassy pályáját, cselekedeteit és akaratát, legfőképpen pedig a módot, ahogy ezeket kifejezi, befolyásolja egy erős képzőművészeti érzés és hajlandóság. Nem azért mondjuk ezt, mert ismerjük a szépművészetek iránt való szenvedélyét, hanem mert látjuk, hogy artisztikus érzéke mint irtózik a politika rikító színeitől, mint keresi az átmeneteket, mint feledkezik a szemlélődésnél, amelyet úgy látszik, minden cselekedetnél többre becsül. Ám eredeti természete nem ez, hanem a soha nem tolakodó, de életteljes aktivitás. És ha van valamire való ügy, originális egyénisége kiváltódik és tekintet nélkül arra, hogy az idő neki alkalmas-e, vagy sem, előtérbe lép. Így találkoztunk vele a katonai viták elején, amikor az ellenzék gyűlését, sőt a nemzet gyanúját vonta magára. Azóta tudjuk, hogy neki volt igaza és előre látta az eseményeket. Így lép elő most és megbolygatja a hadsereg kérdését, magát az ügyet nézve — és ugyancsak meglátva — és a legszeretettelőbb közvetlenséggel ügyet sem vet arra, hogy e megbolygatás nem lehet szimpatikus fent és veszedelmes lent, zavarja a kormányképességet, és ami még rosszabb, azok előtt, akik meg nem értik, lefokozza a nemzet előtt. Mind e lehetőség azonban elesik, ha feltehetjük, hogy a gróf pütkösdí cikkét jól olvassák el. De a legnagyobb ritkaság az, hogy jól tudjon valaki olvasni. Ezenfelül maga a cikk is hibás, felteszi mindenkiről, hogy épp oly bátor a gondolkodásban és annyira jóhiszemű, mint maga a cikk írója.

Nem vagyunk abban a szerencsés helyzetben, hogy egy véleményen lehessünk Andrassy Gyulával, a monarchiát illető gondoskodásában. Az a véleményünk, hogy a gondoskodásra ez nem nagy mértékben érdemes, mert elemi erők jelentkeztek és amikor azok formálják a történendőket, a legkülömb emberi gondoskodás is semmis. Nem vagyunk hívei annak a politikai művészetnek sem, amelynek a gróf egyik legelső képviselője. De amikor egy tényét — a pütkösdí

cikket — ismertetjük, nem tartjuk nobilisnak, illőnek, még csak jogosnak sem, hogy a magunk hitvallásával, meggyőződésével, szemlélődésével és okfejtésével hozakodjunk elő. Azt kell néznünk ki ő és mit akar? Bele kell nyugodnunk — sőt élvezettel kell néznünk, — hogy neki a politika művészet és foglalkozás, valamint az apjának és hogy a monarchiáról — mint olyanról, mint a régiről — való gondoskodás egyszerűen öröksége, amelyen túl nem teheti magát. Aki az államférfit úgy nézi, hogy mindjárt erőszakosan, a maga helyére és képzeletére formálja is: elégedetlen lehet vele szemben, mert látja, hogy egy külömben merész gondolkodó egész politikáját egy dinasztiahoz köti és annak egy rozoga alkotmányához idomítja. Ez bizonyára «vieux jeu» Andrásyban, a fiatalban, de nem lenne-e ízléstelen, ha nem így volna? Az átmenet nélkül való előretörés lehet hasznos, impozáns, de nem lehet szép. Hogy hű a Habsburg-házhoz, amelyet az apa becsületesnek tudott, támasztott, támogatott, erősített és épített — van-e ennél természetesebb? A monarchiát is, a mai formájában, nem csekélyrészt apja igazította és szervezte meg, — neki tehát hinni kell benne, a megmaradásában közremunkálni, érte exponáltatni, vele diadalmaskodni, vagy benne bukni. Ha e sorok írója, vagy hozzá hasonló sorsú és eredetű, átalrepíti gondolatát olyanféle határokon, mint a dinasztia és a monarchia, ha a politika neki nem hagyományos művészet, hanem az emberi boldogság és méltóságért való gond és harc —: az könnyű nekünk, akik a magunk őseink vagyunk. De ugyanígy természetes, ha Andrásy Gyula minden politikáját a legfőbb hadúrhoz fűzi és ennek a hadserege az ő hadserege. Ő végig gondolja a maga gondolatát és hibája csak az, hogy nem a mi gondolatunkat gondolja. De talán ne védjük? Mert hátha azonfelül nála van az objektív igazság is? Nekünk úgy tetszik, hogy mi, akik radikálisok vagyunk, a holnap-ot kihagyjuk a számításainkból és mindjárt a holnaputánra gondolunk, a nagy robbanásokra és a nagy kisimulásokra. De addig is csak lesz valami? És azt is csak aplanálni kell. Ezzel a holnappal törődik Andrásy

Gyula. Egy kissé lenézhetjük érte, de el kell ismernünk, hogy ez a holnap esetleg ötven esztendőn át is tarthat és ezért érdemes és talán szükséges is vele foglalkozni.

Andrássy Gyula cikke a közös hadseregről a legbátrabb, legbecsületesebb és nemzeti szempontból is a legcél-szerűbb, amit e tárgyról az utóbbi időben hallottunk. Fent mégis radikálisabbnak fogják találni a kelleténél, lent — mondjuk idehaza — viszont nem itélik eléggé nemzetinek. Andrássy e kettős elégedetlenséget könnyen kiállja, részint azért, mert érzi, hogy sehol sem juthat disgráciába, részben azért, mert abból a büszke fajból való, amelynek az a fő, hogy magával ne legyen elégedetlen. Aztán megvan a képessége arra, hogy bevárja a végét. A hadsereg kérdésének a vége pedig — amennyire az emberi elme be tudja látni — nem lehet más, hogy fent is, lent is belenyugodjanak: a nemzeti eszméknek a seregben való érvényesülésébe egyrészt, a hadsereg közösségébe másrészt. Igaz, ezek egyike nem kedvez a másiknak, sőt látszólag ellenségesek. De sem történelmileg, sem természettudományilag nem lehetetlenek. A nehézségeit ki sem látja jobban, mint Andrássy és cikkében így konkludál: «Egymásra utalt erők összefoglalása és egy célra való fölhasználása nem képezhet legyőzhetetlen nehézséget. Mindenesetre könnyebb dolog, mint mesterséges fogalmakba életet lehelni.» E nyilatkozat csaknem radikális, mert a közös hadsereg mai konstrukcióját és eszméjét mesterségesnek állítja és leszámol vele. Amit helyébe állít, az látszólag ugyanaz, de — az ő pótolhatatlan legfőbb hadurától eltekintve — lényegében más, igazi fejlődés és új elrendezkedés. Hogyan képzei a kivitelét, az nem egy rövid publicistikai tárgy, hanem — egy államférfiúi program. Lehetetlenség a kivitelben nincs, csak az lehetetlen, hogy «a mesterséges fogalmakba új életet leheljenek». Hogy mégis vannak olyanok, akik ebben bíznak inkább és hogy ezek azok, akik a dualizmusban az osztrák részt, a mesterséges fogalmat képviselik —: ez nagyon is természetes. Ha az osztrák német organumok visszautasítják a pünkösdi cikk

eszmémenetét és az Andrássy koncepcióját képtelennek tartják: nem a hadsereggel törődnek, hanem a maguk hegemoniájával, ami különben rosszhiszemű az osztrák monarchikus eszmével is. Ezeknek, hiába színeskednek, nem is a császár kell, hanem egy császár, aki német. És nem a magyar nemzeti eszmétől féltik a hadsereget, hanem a foederalizmustól. Azt meg kell adni nekik, hogy ebben nem is igen titkolóznak és ha az Andrássy hadserege visszatetszik nekik, ez különösen azért van, mert a foederalisztikus eszmét látják benne megvalósulva. És nekünk is úgy tetszik, mintha erre a gyanura valamelyest ok is volna. De a fölfrissítő, életmentő, avagy ósdi és elpusztító eszme nincs meg a cikkelyben, bennünk van, ahogy következtetünk. Azonban az kétségtelen, hogy Andrássy Gyula politikai pályáján egy momentumhoz jutott, melyet szeretnénk mozduló pontnak nevezni. Szemlélődéseinek eredményeire, az eseményekre reagál, még pedig jobban, mintsem azt tőle várnák. Most csak érintjük a pontot. Majd olyan figyelemmel kísérjük, amely megilleti azt, aki legérdekesebbnek és legtartalmasabbnak látszik minden «kiegyező» politikusunk között. Első sorban módját ejtjük annak, hogy megtudjuk, mint reagálnak az ő hadsereg-ideájára azok, akiket illet. Mielőtt e vizsgálódásokba és kérdezősködésekbe belemennénk, szabadjon megjegyeznünk, hogy bármily sajátságos legyen is, a hadsereg koncepciójának újra való átdolgozásánál, Andrássy Gyula találkozhat valakivel, aki — talán még nála is érdekesebb személyiség.

B. S.

Lányok a háborúban.

Ujpesten a gyári kürtök között forradalom van: 700 lány és 150 asszony kevélyen áll egy gyárépület előtt és gunyolódik, pörbeszáll a gyár munkára hívó szavával s helyéről meg nem mozdul.

A gyár az újpesti jutefonó gyár, a dacos munkástömeg pedig sztrájkoló munkások.

Három hete, hogy a jutegyár nagy műhelyében háromnegyed hat órakor reggel, amikor a munka megkezdésének ideje érkezett, 160 fonóleány megállt a gépek előtt, a feldolgozandó kócanyagot ellökte magától és megüzenték a gyárigazgatónak, hogy addig nem dolgoznak, míg a keresetüket nem javítják, a munkaidejüket nem rendezik, amíg arról nem biztosítják őket, hogy a mesterek és mesternők a jövőben nem pofozzák, nem rugdossák őket.

Ez a rezisztencia mód nélkül felháborította a gyárvezetőséget és az ultimátumra faktummal felelt, amit így adott tudtára a munkafelügyelő a lázadóknak:

— Mind . . . mind . . . . el vannak csapva!

A lányok, a félénkek, akik egyébként óvják a sovány kenyerüket is, e válaszra nekibátorodtak, és — mire kikerültek a gyárból, 850 munkásnő izent hadat ellenségének, a jute-gyárnak.

A forradalmár leányok és asszonyok egytől-egyig mind szervezett munkásnők. Szakegyletük van Ujpesten a Gyár-utcában, ahol szünet nélkül nevelik őket a szocialista munkások öntudatosságára.

Először itt a szakegyletben találkoztam a sztrájkolókkal. Két nagy teremben gyültek össze, körülbelül 600-an. A sztrájkbizottság tagjai — majdnem mind leány — ismertették velem a munkások követelését, mely három részből áll: követelik a régi bérek visszahelyezését, az emberies bánásmódot és a tizórai munkaidőt.

Egy munkásleány, az újpesti szocialistanők vezéralakja, egyszerű előadással a következőket mondotta nekem:

— Mi a régi bérekért küzdünk. De ebben benne van minden bérharcnak a célja is, hogy bérfölemelést követelünk. Másfél év óta türhetetlen a helyzetünk. Heti keresetünk valósággal hónapról-hónapra szállott alá és az utóbbi hetekben már alig keres-

tünk 6—8—9 koronánál többet. Én nekem például az utolsó időben heti hét korona keresetem volt . . .

— Egyedül él, vagy talán van családja is?

— Igen és nekem kell segítenem őket. Özvegy anyám évek óta ágyban fekvő beteg, kicsiny testvéreim pedig még nem mehetnek a gyárba.

— És mennyi volt a régi keresetük, amiért most harcolnak?

— A nagyobb gépeknél kerestünk 2 korona 60 fillért, a kisebbeknél 2 korona 20 fillért.

— És biznak benne, hogy megadja a követelésüket a gyár?

— Meg kell hogy adja; elszántak vagyunk és mindenre készek. — Majd haraggal csattant fel a leány-agitátor hangja:

— Akár így, vagy akár úgy pusztulunk el — nekünk mindegy.

Ime a munkásnők nagy törekvése, élet-halál küzdelme: a napi 1 forint 10 krajcár vagy 1 forint 30 krajcár megkeresése. És ezért beviszik a gyárba ifjúságukat, kincstermelő izmaikat és följánlják a bűzhödt gépeknek egészséges tüdejüket.

De hát megbírja-e ezt a nagy bérfizetést a gyár, amelynek nem szabad «megrázkódtatáson» keresztül mennie?!

Valóban nagy inség lehet a gyár vezetőségének vidékén: a múlt évben hét igazgatósági tag kapott 30,465 korona jutalékot, a gyár ezer munkásának pedig kifizettek 14,000 korona bérösszeget. Hét úr az ezer munkás ellen.

Benéztem a szakegylet másik termébe is. Egy sereg tapsoló leányt találtam együtt. Egymás mellett ültek, egymáshoz szorultak és valamennyi arcza sugárzott a különös mosolytól, mely kiragyogott a szemükből is.

Előttük egy gyermekleány hajlongott és megköszönte a tapsokat, majd újra verset szavalt. Proletár-költemény szállott a sztrájkolók felé. A munkás szenvedéseiről, álmairól, jobb jövőjéről szólott a vers és a gyermekleány vad hévvel, tüzes mozdulatokkal szavalta a költeményt.

— Ez a kis leány is sztrájkol? — kérdeztem egy munkásleánytól.

— Igen, a két nővérével és anyjával együtt.

Beszélgettem a szocialista családdal. A két leány, serdültek és szépek, körülfogták anyjukat és figyelmesen hallgatták a szavát:

— Követeljük az emberséges bánásmódot. Az ütlegetés a sorsa a jutegyárban minden munkásgyermeknek; de most már

másképp lesz, mindent ki kell vívunk, a gyerekeinket épp úgy féltjük, mint a kenyérünket.

A szántott, fonyadt arcú munkásasszony keményen beszélt és hangjából kiérezett az indulat, mikor a gyermekek sanyargatását említette, majd mikor megkérdeztem tőle, nehéz munka-e az, amit a gyárban végeznek, szinte belévágott a szavamba:

— Hiszen azért van közöttünk olyan sok tüdő- és mellbeteg. 11 órán keresztül — amennyi munkaidőt naponként a gyárban töltöttünk — egyebet se tettünk, mint a megolajozott, befagyózott kócot fonállá gyúrtuk, a gép tisztította, forgatta azt, a kóc aprózott és a kócszálaeskák szállinkóztak körülöttünk. Igen uram, mérges levegőt, kócszálakat szívtunk éveken át a tüdőnkbe, ezért van minden évben két-három halottunk, ezért köhög a lányok legnagyobb része . . .

Legutóbb estefelé láttam a leányokat, a rákospalotai erdőben, ahova most mindennap kirándulnak.

Árnyas akácfák alatt ütötték fel a sztrájkanyagát. A nagy sereg leányra reáborult a sűrű akácfürtök fehér mennyezete, illat áradt alá a magasból és üde, könnyű lett tőle a levegő, a leányok mohón szívták magukba és úgy látszik, megjavult a rossz tüdejük is, mert harsányan daloltak és jókedvűen kurjongattak. Amikor betoppantam a fiatal erdőbe, az viszhangzott, vidám volt a leányok kacajától, énekétől.

Az akácok között hinták szöktek a magasba, rajtuk munkásleányok sikongtak, mások körbefogózt, kölesön-ollót játszottak.

Végre egyszer mulatnak a gyári leányok! A háromhetes háborúnak már van egy nagy vívmánya: a leányok egészsége. Arcuk bőre szépen megbarnult a nap nyári csókjaitól, a járásukban, szaladgálásukban rugalmasság van, a kedvük, mely állandóan beborult, a három hét alatt gyönyörűen kivirágzott és e munka leghűségesebb szövetségesei, szinte belémámorosodtak a cigányéletbe: csak pihenni, vigadni, a napon sütkérezni, tiszta levegőt, sok levegőt belelékezni. Kenyérgondjuk nincs a lányoknak, bőven támogatják őket pénz-segélylyel a testvér szakegyletek, de állandóan küldenek pénzt a magános emberek is, akiknek semmi közösségük nincs a sztrájkolókkal, csak a becsületes érzés . . .

— Hát nem félnek attól, hogy a gyár külföldről hozat munkásokat? — kérdeztem a leányoktól, akik a fűben ültek és virágláncot készítettek.

— Ettől az egytől, nem, — válaszoltak a leányok. — Odakünn még jobban vannak szervezve a munkásnők, mint idehaza, ezért bizonyos, hogy külföldről nem fog idejönni egy sztrájkterő sem.

— Hát maguk között nem akadt eddig senki sztrájkterő?

— Nem, — siettek a válaszszal a leányok, — mi egymásért küzdünk és csak úgy vagyunk erősek, ha összefogunk, ezt érezzük, ezt tudjuk és ezt tudja a világon minden szervezett munkásnő...

— És mit csinálnának, ha mégis akadna maguk között sztrájkterő?

— Agyonütnénk, — volt a rövid válasz. — Ugy tetszett, hogy a leányok nem pazarolnak több szót e föltevésre, de arcukon végigvonaglott a harag, ahogy ez a gondolat megakadt a képzeletükben és egy vöröshajú munkásleány, majdnem kiabálva tört ki:

— Én nyctmám ki a lelkét, senki más, én magam és kiásnám a szeméit, hogy ne szégyelje magát, ha reánk néz, ha életben marad...

A vöröshajú leány indulatosan maga elé emelte kezeit és ujjait hirtelen összehajlította a karmolásra s keze reszketett, majd hogy nem lecsapott a képzelt ellenségre...

Erősen esteledett. Az akácerdő felszabadult és ahogy a nap-sugár lesiklott a lombokról, az akácvirágok egész lelkükkel illatoztak. A nap verőfénye már csak a fák derekát érte halványan, árnyakra bontotta a világosságot és lassanként homály borult az egész erdőre. A forradalmár lányok is hazafelé indultak 20—30-as csoportokban az erdei utakon, egymásba fogóztak, összefonódtak és munkásdalokat énekeltek ballagó útjukban; nótázásuk verte föl az erdő csöndjét és mikor már messzi voltak, akkor is felém szűrődött énekük, a forradalmi dal legbúsongóbb akkordja:

«Inség és nyomor velünk!»

ÚJ VÁLASZTÁSOK, ÚJ VÁLASZTÓK. A szociáldemokrata-párt petícióval fordult a képviselőházhoz, melyben relációkat állapítva meg a választói jog szűk köre és a mai parlamenti helyzet közt, programjához híven, az általános és titkos választói jogot sürgeti. Ez a petíció a forradalmi szótárban annyit jelent, hogy a nép kopogtat. A kopogtatás csöndes volt és szerény. Nem hallotta senki, mert a petíció elcsúszott az elnöki előterjesztések tömegében, melyek közt akadt egy sérelmes vármegyei föllirat is. Ez a nevetségesen kicsiny ügyecske szépen eltemette a nagyobbab, a szociálisták petícióját.

Pedig ez a petíció érdekes és szelid, inkább kérés, mint követelés és egy kis becsületes megalkuvás is van benne. És nem is pusztá véletlen talán, hogy a demokratikus ajkak mennyire epednek most egy kis üdítő forrás-víz után. A jobboldalon Vészi József kereste ezt a demokratikus üdítő-cseppet, a baloldalon Vázsonyi Vilmos méregette s egy nappal utóbb hallatszott a szociálista kopogtatás is. A kérdés nagyon érik ilyenformán s csak úgy próbára megkíséreltük a Ház különböző pontjairól, exponáltaktól és kevésbbé exponáltatól egybe gyűjteni véleményüket.

Beöthy Ákos: A képviseleti rendszernek természetes folyománya, hogy a választói jog általános legyen. Ez az elmélet igazsága. A mostani állapotokon azonban egy cseppet sem segítene ez a reform, mert ha az értelmesek és vagyonosak nem tudják jó kondícióban tartani az országot, ugyan ki várhatná ezt a kevésbbé értelmesektől és vagyontalanoktól? Azt kérdezi, hogy minő nagy változásokat teremtene, ha általánossá tennénk a választói jogosultságot? Semmi változást sem teremtene; legalább a gyakorlatban éppen semmit. Aztán titkos választást akarnak? Elhiszem, hogy a mi viszonyaink közt, ahol a kormánypárt mindig beledobja a maga hatalmát a serpenyőbe, van valami jogosultsága ennek is. De itt van megint az elmélet, amely azt tanítja, hogy az alkotmányosságnak a nyilvánosság a hűségese kísérelője. A választói jog nemcsak jog, hanem kötelesség is és a kötelességet úgy kell gyakorolni, hogy ellenőrizhető legyen.

Bejönnek-e a szociáldemokraták a Házba, vagy sem, azt nem tudom. De ha bejönnek is, a magyar parlamentben nem mennek sokra nemzetközi törekvésekkel. A magyar parlamenten sokat amúgy sem segítenének ők sem. Mert nem is abban van a hiba, hogy a választói jog olyan amilyen, hanem másban. Nem választói jog kell ide. Ide igazi emberek kellene, azok tudják fölfelé megerősíteni a parlament

tekintélyét. Emberek! Férfiak! Látja, mikor apáink megcsinálták a képviseleti rendszert és a felelős ministeriumot, azok nem gondolták soha, hogy az így fog működni s hogy a parlament és a felelős kormány lesz az osztrák érdekek leg-erősebb fogantyúja. Bizony mondom, ha csak sejtették volna, nem csinálták volna soha! No! Nem mondom azért, hogy el kell törölni, de panaceát keresni abban, hogy még jobban kiterjesszék, bizony nem lehet. Aki valaha érintkezett az alsóbb néprétegekkel, az nem is reméli tőlük, hogy ők gyógyítsák meg ezt a parlamentet. En sokat érintkeztem velük! Kinek volna kedve leszállani s egyre mélyebbről hozni az embereket, mikor a legfelül levők sem értenek ahhoz, hogy miképen kell intézni az ország dolgát? Csak egyet mondok: ignoranciával és szegénységgel nem lehet országokat megmenteni.

Vészi József: Az általános és titkos választói jognak nem vagyok híve. Megmondtam a parlamentben is, hogy ezt a parlamentárizmus fejlődésében a végcélnak tartom. De a választói jog kiterjesztése nélkül egész parlamentarizmusunkat csak forcenak tekintem. Ráműtattam már arra is, hogy a rendi parlament, az ország akkori népességéhez viszonyítva inkább volt népképviselet, mint a mai. Hivatkoztam Anglia példájára is, ahol a parlamentárizmus erejének az a legnagyobb titka, hogy a képviseletre érett néprétegeket gyorsan viszik bele az alkotmány sáncaiba. A mi parlamentünk vérszegény. Friss vért kell tehát belecsapolni ereibe. A friss vér pedig ott van a megérett néposztályok testében. Amíg ezt bele nem viszik a parlament testébe, addig nem fejlődhetik ki a helyes gazdasági érzeke a képviselőháznak. Most a katonai javaslatok merítik ki az emberek minden energiáját, mialatt például Németországból az a hír érkezik, hogy sem csirkénket, sem ludunkat, sem semmiféle szárnyasunkat oda többé be nem vihetjük. Kiszámíthatlan kárt okoznak vele, de senki sem beszél róla ebben a parlamentben, pedig ugye a szárnyas kivitele és értékesítése a kis ember gazdasági helyzetét érinti. Ez csak példa. De ez is elég annak a megértéséhez, hogy be kell vonni azokat a népelemeket a parlamentbe, akik az ilyen dolgokban közvetlenül vannak érdekelve. Meggyőződésem, hogy egy helyes parlamenti reform sokkal többet használna a nemzetnek, mint az, amit a katonai javaslatokért kérnek. Megerősítené a parlamentet, tekintélyt adna neki s fokozná munkaképességét. A mai helyzetből való kibontakozás kulcsa is körülbelül ebben van elrejtve.

Justh Gyula: Az általános választói jognak a kerületek új beosztásával föltétlen és régi híve vagyok. Nem félek, hogy

által a nemzetiségek megbonthatnák a nemzeti állam kiépítésére irányuló munkánkat, sőt azt hiszem, hogy a mai választói rendszernél és a mai választó-kerületek beosztásánál nemzeti szempontból rosszabbat képzelni sem lehet, mert a cenzus épen a nemzetiségi vidékeken a legalacsonyabb s a kerületek is nagyobb számuak e vidékeken, mint a magyar területeken. Nem hiszem azonban, hogy az általános választói jogra a többség egy csapással akarna áttérni, de azt vélem, hogy a parlament még a választói jog kiterjesztése által is megerősödne úgy, hogy fölfelé nagyobb súlylyal bírna, valahányszor nemzeti követelésekről lesz szó. A mai helyzetből való kibontakozásra a választói jog reformját nem tartom elegendőnek, mert a katonai javaslatokat én csak az államnyelvnek a hadseregben való érvényesítéséért engedem keresztül.

Amennyiben a Ház fölmozgatása küszöbön állana s a kormány a nemzethez akarna apellálni, kétségkívül helyes volna, ha e kérdést a kiterjesztett választói jog alapján tenné meg. Praktikus haszna azonban ennek nincsen, mert ha Széll Kálmán például holnap terjeszti be a parlamenti reformról szóló javaslatát tárgyalásra, evvel már levette a napirendről a katonai javaslatokat s teljesítette vele az ellenzék követelését.

Ami azt illeti, hogy az általános választói jog által többet foglalkoznék a Ház szociális kérdésekkel, ezt föltétlenül hiszem. A munkás-kérdésekkel való intenzív foglalkozást okvetlen szükségesnek tartanám s nagyon szivesen látnám, ha a munkásosztály képviselote benn volna a parlamentben. A parlamentnek a nemzet igazi képviselotének kell lennie s ami törekvés van odakünn az országban, annak legyen hí tükre a parlament. A munkások képviselőinek bevonulásával megoldódnának az ellentétek s bizonyos, hogy a nemzetközi törekvések — melyeket perhorreskálók — a magyar parlamentben lecsapolódnának. A szociálista törekvésekkel általában többet kellene törödnünk és sürgös szükségét látom, hogy e kérdéseket összhangba hozzuk nemzeti törekvéseinkkel.

Barabás Béla: Régi híve vagyok az általános titkos választói jognak. Bizonyos, hogy a parlament új vért nyerne általa s erőssé tenné az érzéket a szociális törekvések iránt. A szociális eszmékkal föl kell frissíteni a parlament légkörét. Justh Gyula barátom különben pompásan megmondott mindent. Aláírom minden szavát.

Kaas Ivor báró: Először a néppárt álláspontját precizírozom. A párt egy része az öt koronás cenzus mellett foglalt

állást. Egy másik, kisebb rész az általános választói jogot akarja. Én is akarom, sőt én még a titkos választói jogot akarom leginkább, de olyanformán, hogy mindenki saját kezével írja föl egy cédulára a jelöltje nevét. Azt a föltételt, hogy a választó magyarul is tudjon, nem tartom fontosnak. Ez nem is jogosúlt és kivihetetlen is ma még. A magyar nyelv tudásának föltételét majd egyszer, valamikor kötném ki, amikor az állami nyelv tudása általánosabbá lesz.

A szociáldemokraták bejönnének egészen bizonyosan. Lenne nekik négy-öt mandátumuk, amitől nem kellene félni. Mindössze arra volna jó, hogy ami a programmjukban helyes és igaz, érvényesülne, ami rossz és igaztalan, azt letörnének itt bent. Én bizony nem félnék tőlük, mert az, hogy bejönnének, nem olyan kár, mint amekkora haszon származnék a nemzetre abból, hogy szociális politikát lehetne csinálni.

Béccsel szemben pedig semmi haszna nem volna a parlamenti reformnak. Az osztrák császár Ausztriára támaszkodik. Nincs ráutalva arra, hogy Magyarországnak kedvezzen, mert Ausztria gazdaságilag erősebb s ha konfliktusba keveredik a dinasztia és Magyarország, bizonyos, hogy az erősebbel tart.

A konzervatív politikának lenne-e haszna a választói jog reformjából? Erős meggyőződésem, hogy egyenesen kára származnék belőle, aminthogy a klerikálisok és keresztény szociálisták mandátumai meg nagyon megszorodnának. Már most együtt volnának itt bent a keresztény-szociálisták és a szociáldemokraták. Nem tudom, hogy a katolikus vagy a protestáns keresztény-szociálisták lennének-e többségben. Egy azonban bizonyos, hogy a kormányt mindig rá lehetne szorítani a szociális munkásságra, amiből az a haszon származnék, hogy a szociáldemokraták nem nyargalnának olyan sokat elveiken. A Prinzipienreitereinek egyszerre vége lenne.

Kristóffy József: A mai politikai és gazdasági helyzetnek sok tekintetben az az oka, hogy a képviselőkre érett néprétegek ki vannak szorítva a parlamentből. Ezért vagyok híve a választói jog kiterjesztésének, a legszélesebb alapon, lehetőleg úgy, hogy aki csak valamelyes közterhet visel, az választói joggal bírjon.

Herbert Spencer.

Irta: Szász Zoltán.

Mint tudományos kinyilatkoztatás kissé későn, gyakorlati társadalom-fejlesztő tannak éppen jókor érkezik a magyar közéletbe. Mert az élő legnagyobb angol világnézete már vagy harminc éve körülbelől kiépítve áll s ha a megérdemelt sikert nem is, de tömérdek elismerést már meg is hódított a maga részére. Spencer tana tehát régóta készen áll Magyarország számára, ez a szomorú társadalom azonban még nincs készen az ő szellemének befogadására. Ezt mutatják azok a szégyenletes és minden haladás-barát elme számára gyötrelmes akna-vetések, melyekkel a mi főiskoláink evolucionista szellemben működő tanárainak tudományos léte ellen törnek a megvert theologiai világnézet hirdetői. Nemrég Pikler Gyula ellen fújták meg a haladásellenesek a halálos vadászat hallaliját, most egy tanítványát, Somló Bódogot akarták működési köréből nagyváradi reakcionárius tanártársai kidenunciálni. Valóban itt az ideje tehát, hogy a fejlődés legnagyobb erejű bölcsészének szelleme végre nálunk is az egész vonalon megkezdje a közéleti tisztogatást s a theologiai rablólovagvárok lerombolását.

Világnézetek összeütközése ez, melyben — miként a rege szerint a catalaunumi csata folyamán fent a levegőben a halottak lelkei is küzdöttek — a rég elmúlt szellem-hősök viadalainak fegyvercsattogása is hallatszik. Socrates ürömpohara, Jézus Krisztus keresztje, Giordano Bruno máglyája, a Spinoza miatt megszakgatott ruhák, a Kant betiltott írásai, Auguste Comte kegyelemkenyérként kapott szegényes állása, Schopenhauer bojkottálása, mindez annak a nagy gyűlöletnek és üldözésnek a tanúsága, melyet az elme-felszabadítók, az igazságtalálók közös ellenségüktől: a szellem-ellenességtől elszenvedtek. Mert bár szeszélyes össze-visszaságban egymás ellen is hadakoznak ezek a szellemek s nem oszthatók két határozottan elkülönített táborra, ez az ellenség közös s a vele szemben érzett gyűlölet és a harci kedv mindannyiok közös szívügye volt. Régebben persze a tudományosabban gondolkodó bölcsészek közül is sok kímélte és félté a hatalmon lévő tudományellenességet. Descartes gyáva volt, Spinoza megtartotta az isten nevet a világ számára, Kant pedig egyszerűen elárulta a tiszta ész

kritikáját — amelyben lerombolta az érzékiség- és tapasztalat-fölöttiséget — a praktikus ész bírálatával, csak azért: hogy az isten, szabad akarata s a lélek halhatatlansága című fogalmakat megmentse. Igaz, mentségül kell említeni, hogy néhány évszázaddal ezelőtt még veszélyesebb volt az igazság-mondás mint ma, s így a theologiai világfelfogásnak tett engedmények érthető okból voltak nagyobbak. Mindezt tudva válik elragadóvá Herbert Spencer élet-munkája. Ő a múlt század legnagyobb bölcse, s eddig legnagyobb és legsikeresebb támadója annak a világnézetnek, melyet a kinyilatkoztatott vallás tanít. Nem mintha ő találta volna fel a természettudományos gondolkodást s azt az igazságot, hogy valami természet fölötti, tapasztalaton kívül álló tényezőről, a világ végokáról és végcéljáról nem lehet beszélni, mivel minden, amit tudunk s a miről nyilatkozhatunk, a tapasztalatból származik! Már Voltaire kimondta, hogy «l'homme crea Dieu» s előtte temérdek filozófus, az illő homályossággal, sejtette ezt. Ezt az illő homályosságot, melyet a metafizikai terminologia növelt valóságos ködforlászokká, Comte meg is bélyegezte, megállapítván, hogy a metafizika nem filozófia, hanem átmenet a theologiai világfelfogástól az övéig, a pozitívig. De Comte egy szegény örült s egy züllött ember volt, így tehát a Cousinek s az egész német metafizikusbanda, végül pedig az ő saját későbbi fantasztikusságba való tévelyedése, tanának ható erejét könnyen megbéníthatták. A tizenkilencedik század közepén megkezdődött természettudományi föllendülés végül megteremtett egy teljesen szabadszájú, érthetően beszélő materializmust, a Vogtét és Buchnerét, amit azonban még mindig lehetett mérsékelt kritikizmusa s kissé merész analogia miatt rossz hírbe keverni, elannyira, hogy ellenhatása gyanánt kifejlődött egy visszatérés Kantra.

Mindezt tudni kell, hogy kellő jelentőségében bontakozzék ki Herbert Spencer. Ő mindennek a kavargó, bizonytalan eszme-áramlásnak egy egészbe összefoglaló tisztázója. Nagy műve, az összetételező bölcsezet rendszere, a természet-tudományos, tehát egyedül tudományos világmagyarázás legtökéletesebb monumentuma, melyet nem lehet se a dillettánság, se a belletrisztaság, se a hirlapírás bélyegének reáütésével a bölcsezet s a legkorrektebb tudomány területéről kitessékelni. Legfeljebb passzív rezisztenciával küzdhetek ellene a tudomány hivatalnokai, első sorban majdnem az egész Németország, melynek tudás-világában, miként közéletében és társadalmában a gyávaság nemzeti betegsége annyira uralkodik, hogy Dubois-Raymond ennek az egész mandarin-csapatnak a szívéből beszélt, mikor a német tudósokat a Hohenzollern-ház

szellemi testőrségének nevezte. A mi tanár embereink egyrésze ebben szintén német, csak az a bajuk, hogy nincs kéznél nekik egy oly hatalmas dinasztia, tehát megelégednek haladásellenes érdekcsoportok: a papság, az arisztokrácia, a gentry őrzésével.

Oly magasztos s emellett egészségesítő Spencer hatalmas gondolat-dómjában a járás, mint a modern ember számára egyetlen más filozófus világnézetének beutazása sem. Csupa tény, csupa törvény az egész, semmi szélhámoskodó belletrisztika, semmi hasonlatcicoma és érzelemmegejtő stilusbűvészkedés. Épp ezért, ha Spencer gondolatai közül nem egy el is értéktelenedik — aminthogy szociológiájának individualizmusa kezd nagyon ingadozó érvényüvé válni, s lélektanával se értenek sokban egyet az újabb pszichológusok — szellemének megalkuvás és szélhámosság nélküli tudományossága állandó érték és mintakép marad. S ez tette és teszi őt igazán félelmissé.

Se nem izgatón szép a Spencer írása, se fontoskodóan szakszerű, hanem világos, tiszta, tömör. Nem bővölte ő el az embereket, mint Schopenhauer, nem írt érzélgős előszókat a könyveihez, mint Stuart Mill, nem tett kirándulásokat a szépirodalom terére, mint annyi komoly tudós. S emellett az élete egyszerű, eseménytelen volt. Néptanítóságból, vasúti mérnökségen és hirlapírószágon keresztül a szintetikus filozófia rendszerének egész világhoz szóló írójává nőtte ki magát, anélkül, hogy más akart volna lenni, mint bölcsész és író. Egy ma még nem méltányolt emberfajta ő. A régi stilú világoktató apostol-természetű kellett hogy legyen s életérdekességével s szavának életteljességével, képekkel, költészeti sallangokkal hathatott csupán. A nagy tömeg lelkéhez még ma is ezek az izgató szerek nyitják meg az utat. De az igazi előkelők, akik azt akarják, hogy az elméjüket meggyőzzék s ne a szívüket megejtsék, tudják, hogy a jövő világtanítójának ez a dekoratív hatás nélküli, tiszta szellemkifejtő a típusa. Spencer gyönyörű példája ennek a keletkező válfajnak. A mi tehát a szellemi élet mai fejlődési fokán sikereinek arányait csökkentette, az egyik legvonzóbb értékessége s különösen akik ismerik a szépirodalmi s művészi hatással nálunk is úzótt szellemi prostitúciót, megkönnyebbüléssel üdvözlik Magyarországon Spencer szellemét. Neki, a dicső aggastyánnak nincs szüksége ennek a kis zugnak a meghódolására, a magyar globus azonban egészségesedést és művelődést nyerhet belőle. Ezért félnek már a szelétől is a mi kis társadalmunk haladás-ellenes kizsákmányolói, s ezért fognak küzdeni érvényesüléseért és továbbfejlesztéseért mindazok, akikben az emberi fajnak s így ennek a fajrésznek a lelkiismerete is él.

A közvélemény divatjai.

Írta: Ferrero G.

Államoknak, népeknek és társadalmaknak csak úgy van lelke, mint az egyes individuumoknak. E lélek tartalmát adják azok a gondolatok és érzések, melyeket a közösséghez tartozó egyéneknek többsége egy adott időpontban kifejez; ezeket a gondolatokat és érzéseket rendszeresen ezzel a névvel jelölik: «közvélemény». A közvélemény, melyben valamely közösség lelke kifejezést nyer, időnkint változik, néha egy nemzedék folyamán, olykor egy nemzedék életében többször, és ezek a változások a nép életének legfontosabb jelenségei közé tartoznak.

Egy ilyen változás részben most ment végbe Európában, részben most van alakulóban. Mindnyájan érezzük, hogy a láthatatlan, megfoghatatlan jelenségek ama titokzatos világában, melyet az egymástól annyira elütő nemzetek lelkei alkotnak, valami megváltozott. A politikai események, az irodalmi izlés, az erkölcsök mindenütt ez új gondolatoknak és érzéseknek erejéről tanuskodnak. Lehetne-e csak úgy hozzávetőleg e változás néhány vonását meghatározni?

A közvéleménynek legélesebben kifejezett új vonását abban látom, hogy most könnyen felizgul és túlzásra hajlik. Ma Európa közvéleményében meg van az a feltűnő hajlam, hogy minden eseményt túlozzon, legyen az jó vagy balszerencse, érdem vagy igazságtalanság, nyomorúság vagy veszély; szűnyogokból elefántok lesznek; kavicsokból sziklatömbök.

Az Egyesült-Államokban a spanyolok ellen viselt könnyű és egyszerű háborút úgy ünnepelték, mint hóméri hőstettet; Angliában dicsőítették Kitchenert — kinek szudáni hadjárata, amikor pártatlan szemmel nézik, közönséges katonai séta volt, rosszul felfegyverezett, rendetlen barbár hordák ellen — akár egy új Scipio Africanust. Majd meg úgy látszott, hogy a kínai hadjárat, — melyről mindenütt azt harsogták, hogy hősies, dicsőségteljes, a civilizációt szolgáló vállalkozás, — meg fogja változtatni a világtörténelem eddigi folyását.

De minden események közül legjobban a búr háború mutatta, hogy erkölcsileg milyen betegek vagyunk. A háborút a búrok hihetetlen megrágalmazásával tették népszerűvé, elmondták róluk,

hogy kegyetlenek, tudatlanok, korlátolt, gyáva barbárok, akik az első puska eldördülésekor széjjel röppennek és megadják magukat. Így kezdődött a háború túlzott lelkesedéssel és hihetetlen reményekkel. Az angolok első kudarcai új, még durvább túlzásokra adtak alkalmat. A kontinensen egyszerre csak újongtak, hogy Anglia végre megbukott és hogy most már meg kell elégednie egy másodrendű hatalom szerepével. Az angolok pedig úgy viselkedtek, mint egy olyan nép, mely élet-halál küzdelmét vívja, és ez megint csak túlzottan tragikus magatartás volt akkor, amikor egy távoli gyarmaton háborúskodtak; de azért Austin, Victoria királynő «poeta laureatus»-a megírta az ódát, melyben polgártársainak melegen ajánlotta a római szenatus állhatatosságát, melyet a Cannae-i csata alkalmával tanusított. A lelkesedésnek egy új, vehemens kitörése üdvözölte az első és talán egyetlen sikerét az angoloknak e hadjáratban, Kronje elfogatását és a hadsereg előrenyomulását Bloemfontein felé; ezen örömmámor hatása alatt azt hitték, hogy a háború már be van fejezve, a föld leigázva, míg azután eljött a kiábrándulás.

Ily módon Európa egy lázasan túlhevített, de azután megint könnyen elillanó lelkesedésnek lett a színhelye. Minden két esztendőben feltűnik, hol ebben, hol abban az országban egy író, művész, zeneszerző, akit kikürtölnek a világ legnagyobb zsenijének, amely csak valaha létezett. Nem tart sokáig és a közönség ráun és egy új csillag előtt hull a porba imádattal. Így volt ez most például a híres lengyel íróval, Sienkiewiczessel és «Quo Vadis» című regényével. Egy esztendőn keresztül minden folyóirat minden számában cikkek hemzsegték a «Quo Vadis»-ról; a társalgás főtémája a «Quo Vadis»; a vasúton, fürdőhelyen, mindenütt rábukkant az ember egy-egy hölgyre, aki elmerült a «Quo Vadis» olvasásába.

Minden új uralkodót, aki trónra lép, úgy üdvözölnek, mint egy félistent, akitől csudákat várnak. Így volt ez Angliában VII. Edvárdal és amikor a múlt esztendőben III. Viktor Emanuel oly tragikus körülmények között lépett a trónra, egész Olaszországban kitört az istenítő rivalgásoknak valóságos járványa; a közönség azt gondolhatta egy pillanatig, hogy minden baj, mely az országot sújtotta, most már csudás módon megszűnt és hogy most mintegy varázsszóra egy új kor veszi kezdetét.

És a könnyen felizgulás és ez a túlzásra való hajlam Európa különböző országaiban össze van kötve valami önhittséggel, mely tíz év óta egyre nő és a modern világnak egészen idegenszerű alakot ad. Ma mindnyájan, a nagyok és a kicsinyek egyaránt, meg

vannak győződve arról, hogy ők az elsők, és minden nemzetnek a tulajdon fölényére vonatkozó bizonyítások tetszenek legjobban.

Minden nép magát tartja a világ első népének és hajlik arra, hogy — a többit megvesse. Európa közvéleménye csudálatos ellentmondással ing a legélesebb ellentétek között ide-oda, amennyiben egyrészt mindjobban terjed a világpolgárság tudata a különböző országok kulturája, közlekedése és a mindjobban egymásba fonódó gazdasági összeköttetések révén; másrészt azonban kiélezi a felbizgatott nemzeti büszkeség az ellentéteket, melyeket a haladó civilizációk ki akarnak egyenlíteni. Franciaországban a Dreyfus-krízis alatt, Angliában a Transvaal-háború legszerencsétlenebb napjaiban, a Párisban meg Londonban élő idegenek helyzete nagyon válságos lett. Rossz szemmel nézték őket, rájuk lestek és gyanúba fogták őket, sőt az utcákon meg is fenyítették őket. Franciaországban a nacionalistákat a részvét, melylyel a külföld a Dreyfus-per drámai eseményei iránt viseltetett, forrongásba hozta, mert ők az egész ügyet tisztára a franciák dolgának mondották; Londonban egy barátomat az utca népe majd hogy agyon nem ütötte, mert ő idegen létére vonakodott a nemzeti színeket kitűzni azon a napon, amikor Kronjet hozták, és a rendőrségnek kellett őt megvédeni.

Egy másik csudálatos ellentmondás, melyben ma Európa közvéleménye él, az ő ingadozása idealizmus és brutalitás között. Az erkölcsök és a nézetek kétségtelenül megfinomultak. A viszony apa és fiú, gazda és munkás, felső és alsó osztály, gazdag és szegény, kormány és nép között sokkal több tekintettel van mindenre, mint a múlt század közepe táján; amennyiben e viszony sokat veszített előbbi zordonságából, hozzájárult az emberi méltóság egy finomabb megérzéséhez, mely minden osztályt áthatott.

A társalgási formák is sokkal udvariasabbak lettek. A keret megfinomult, a kényelem az alsó rétegekbe is behatolt, és a minden emberrel, de főleg az alsó osztályokkal veleszületett brutalitás már jelentékenyen lecsiszolódott. A katonai kiképzés, mely természeténél fogva éppen nem követelhet gyöngédséget és egyéb tekinteteket, még az is szelidebb lett, úgy hogy e katonákkal ma, — ha összehasonlítjuk az elmúlt idők, a múlt század közepén dívó bánásmóddal, — úgy bánnak mint gentlemanekkel.

És mégis, vagy talán éppen e finomodás következtében, Európában egy új brutalitás kezd uralkodni, melyet idegesnek vagy cerebrálisnak lehetne nevezni. Ez a brutalitás részint a kegyetlen látvá-

nyok feletti örömben nyilvánul, mint Franciaországban, ahol a kormánynak el kell követni mindent, nehogy ott a bikaviadalok épp olyan kedvelt népmulatsággá legyenek, mint Spanyolországban. Másrészt a művészi és irodalmi ízlésben jelentkezik, mint például Angliában, ahol egy író, mint Kipling, lett az asszonyok, meg a felső osztálynak félistene, aki nagy előszeretettel foglalkozik írásaiban iszákos és könnyen verekedő katonasággal, barbár országokban hatalmaskodó kereskedőkkel, utonállókkal és lelkiismeretlen gazemberekkel, kiket idealizál. Más irányban meg a tömeg váratlan kitöréseiben nyilvánul. Párisban és egész Franciaországban a nacionalisták és a dreyfusardok verekedéseiket nagy fütykösháborúkkal fejezték be. Zola házáat a dühöngő nacionalisták vandalizmusa elől a rendőrség védte, és hogy Dreyfus védelmének ártsanak, egész egyszerűen lelőtték Laborit. Angliában a délafrikai háború ellenei egy esztendőn keresztül nem tudtak gyűlést tartani, mert az imperialisztikus csőselék botokkal meg kövekkel támadt rájuk. Hogy ez az európai népekben szunnyadó brutalitás milyen rettenetesen tud kitörni, ha nem fogja le a törvények hatalma, a józanság meg a közvélemény, ezt különösen a kínai hadjárat mutatta, mely újból váratlan példáját adta annak, hogy mily nagyon vesztheti el az európai a lelke egyensúlyát.

Ebből azt lehetne következtetni, hogy a civilizáció az embert kerülő utakon barbár hajlamokra és szükségletekre viszi, amint ő csak egy pillanatra is megfeledkezik magáról. Az egyhangú hivatalos munka a modern társadalom lelkiismeretét eltompította. Mintegy reakcióképen ébred bennük és mindig hevesebben a hajlam egyre új izgalmak után, melyek az élet oly nagy részét képezik, és kielégítésére felhasznál minden eszközt, nem riad vissza a gyöngébbek leigázásától és más embereken elkövetett kegyetlenkedésektől sem. A bestiát az emberben még nem győztük le, ez csak alszik az ember lelkében a jelenkor megfinomodott kulturája közepette. Ezért kell a folytonos éberség és mindenek előtt a tömegek és a felső osztályok fáradhatatlan nevelése, hogy az állati természet fölébredése mindig ritkább, egyre ritkább legyen.

A tulajdon ingerültségünket fékezni, a hajlamot a túlzásra leigázni, az önhittséget a tényleges érdem okos megbíráásával lefokozni, mindenekelőtt a lelkünk brutális hajlamait könyörtelenül megsemmisíteni, ez kell hogy legyen a feladata mindazoknak, akik társadalmunk erkölcsi jólétét emelni akarják és a tömeg szociál-ethikai haladásáért küzdenek.

A nő kenyere.

Írta: Dr. Besnyő Béla.

A nőnevelés reformjának és a női kenyérkereset jogosultságának kérdése végre hazánkban is felvetődik. Annak az irodalmi és társadalmi harcnak, melyet a nőemancipáció jeligéje alatt már évtizedek óta folytatnak a művelt külföldön, hullámai végre hozzánk is átesapódnak. Nálunk persze az egész vita még az abc-nél tart — voltaképp azonban odakünn se jutott messzebbre. Az elmélet, a theoria odakünn is még azon rágódik, jogosult-e, megengedhető-e, hogy a nő önmagát épp úgy fentartsa, mint a férfi, odakünn is azzal fog a sok papir, képes-e a nő a munkára, tud-e a nő úgy dolgozni, mint a férfi. Mind csupa kiinduló kérdés, melyek a női munka problémáját csak felállítják, de előbbre nem viszik. Ám ha a theoria nem is, de a praxis már nálunk is aktualissá, sőt megvalósulttá tette körülbelül 10—15 év óta a női munkát, a női kenyérkeresetet oly pályákon, melyek «a nőiességgel», «a háziassággal» és tudom is én még mivel, össze nem férnek. Ezen a téren pedig, túlzás nélkül mondhatni, talán előbbre is vagyunk sok művelt államnál, és, ha Isten és a törvényhozás is úgy akarja, még előbbre is leszünk.

A magyar polgári törvénykönyv tervezetének 99. §-a ugyanis azt mondja:

«Köteles az asszony a férjét keresetmódjában közreműködés által támogatni, sőt önállóan keresni is: ha közös életsorsuk ezt így hozza magával».

A 100. § így szól: «Férjét tartani a feleség akkor köteles, ha a férj erre vagyonihiány és keresetképtelenség okából nem képes».

A tervezet a női munka problémáját tehát úgy oldja meg, hogy a nőnek résztvétele a kenyérkeresés harcában nemcsak helyes, nemcsak ajánlatos — de szükséges, a nőnek nemcsak joga van dolgozni, követelni alkalmat és helyet az életküzdelem csatásorában — de köteles e harcban részt venni, köteles dolgozni, keresni.

A tervezet ma még csak tervezet ugyan és 100 szitán keresztülhajtása közben a sok ocsuval és pelyvával együtt, mely benne van, sok egészséges mag is ki fog belőle hullani, de a maga alapgondolataiban mégis nagyjában megmarad és így valószínűleg a

leendő codex is magában fogja foglalni a nőkérdés főntebb vázolt eldöntését.

Ha pedig így a fenti két szakasz megmarad, akkor óriási perspektíva az, mely ez intézkedések alapján szemünk elé tárul.

Mert mit jelent az, hogy a nő köteles keresni (mint a tervezet mondja)? Szentesítése ez talán a jelenlegi állapotnak? Korántsem. Ma a nő — a középosztályú nőről beszélek — nemcsak hogy keresni nem köteles, hanem ha egyszer férjhez ment, nem is kereshet. A társadalmi sorompók elzárják még attól a néhány pályától is, melynek felkeresésébe leánykorában félig-meddig már beletörődött a magát műveltnek nevező középosztály. Kenyerüket saját munkájukkal kereső leányainknak is tagadhatatlanul ideálja: a férjhezmenéssel együtt a robottól való megszabadulás. És valóban kicsi a kereső asszonyok száma, ha az özvegyektől és a végszükségben levőktől eltekintünk.

Ennek az állapotnak radíciter véget fog vetni az új törvény. A nő, bizonyos életkörülmények közt (99. §: ha a közös életsors ezt így hozza magával, 100 §: férj vagyonihiánya és keresetképtelensége) nem fog megelégedhetni a háztartás vezetésével, irányzásával, ki kell majd lépnie szűk háromszobás lakása ó-német butorzatú keretéből, harc-sorba kell állania, teljes fegyverzetben meg kell jelennie a megélhetésért folytatott küzdelem színterén.

A tervezet azt kívánja, hogy a nő keressen. Csakhogy ennél a lépésnél sem a törvényhozó, sem a társadalom meg nem állhat. A törvényhozónak meg kell adnia az eszközöket ehhez a kenyérkeresethez, a fegyverzetet a küzdelemhez, le kell rombolnia azokat az akadályokat, melyeket ma még a női kereset elé gördít. Az nem lehet a törvénytervezet intentiója, hogy a nő keressen, dolgozzon, de csak azokon a pályákon, azokkal az eszközökkel, melyek eddig rendelkezésére álltak. Ezzel csak azt a proletarizmust növelné, melyet ma is észlelhetünk a nőknek egyes, még pedig nagyon kevés pályára való szorítása által. A női kenyérkereset csak akkor lehet hatályos, csak akkor érheti el a tervezet által szem előtt tartott célt: t. i. önmaga, sőt esetleg családja fentartását, ha a nő ott és úgy léphet fel keresőleg, ahol és ahogy a férfi azt teheti. A törvénytervezet is ezt kontemplálja, mikor a 99. §-ban úgy intézkedik, hogy az asszony férjét keresetmódjában (tehát bármely foglalkozásu keresetmódjában) közremunkálás által támogatni tartozik. Nem tesz különbséget a keresetmódok közt, mikor a férjjel való közreműködést parancsolja, nem tehet tehát különbséget a

keresetpályák közt akkor sem, sőt akkor még kevésbé, mikor a 100. §-ban a nő önálló keresetéről és családtartási kötelezettségéről beszél, hiszen akkor a nőnek többet kell keresnie, állandóbb és biztosabb keresetforrásra kell szert tennie.

De nem állhat meg a tervezet szavánál a társadalom sem. A művelt középosztály, amely már ma is praktikusabb irányban neveli leányait, szakítani lesz kénytelen a női munka és kenyérkeresettel szemben táplált előítéleteivel. Fel fognak szabadulni a modern nevelés bár dédelgetett, de mégis mostoha gyermekei: a nők. Ha már ma is az a vezéreszme: tanuljon valamit a leány, mert esetleg rászorul az önálló kenyérkeresetre, ezentúl annak a tudatnak, hogy nemesak esetleg szorul rá, de a legtöbb esetben köteles is lesz dolgozni, okvetlenül oda kell vinnie, hogy a nőnevelés épp olyan teljes, épp oly alapos lesz minden pályán, mint a férfiaké. A komoly szükség komoly nevelést és tanulást fog eredményezni.

Ez a komoly, tudatos és teljes nevelés meg fogja szüntetni azután azokat a mizériákat is, melyekkel a női kenyérkereset ma jár. A nő ma munkájával alig keres valamit, vagy legalább is aránytalanul kevesebbet, mint hasonló foglalkozással a férfi, másrészt meg konkurenciájával kiszorítja a férfit, vagy legalább is leszorítja munkája jutalmát, bérét.

A tervezet-mutatta látképben ez megváltozik. Ami ma a női kis munkabérnek főoka, hogy t. i. a nő csak végszükségben adja magát a munkára — és ekkor természetesen bármi áron — megszűnik. Megszokja a társadalom azt a gondolatot, hogy a nő maga keresse meg kenyerét, hisz a törvény még házassága után is megkivánja tőle. A jómódú család is dolgoztatni fogja leányát, épp úgy, mint ma megteszi fiával is, holott ennek keresetére sem szorul. Ezzel a nő önállóbb lesz, megszűnik a szükség okozta kényszerhelyzet és vele együtt a női bérek alacsonyága.

A nő egyenlő nevelésben és előkészítésben részesül a férfival, egyenlők lesznek — gazdasági nyelven szólva — a termelési költségek, így egyenlő lesz a munkabér is, melynek hiszen főtenyezője a termelési költség.

A legfontosabb újítás azonban az, hogy a nő előtt minden pálya nyitva fog állni, nyitva kell, hogy álljon. Megszűnik ezzel a női szellemi munkások egy pályára tódulása, ami ma okozója az alacsony női munkabérének egyrészt, a férfiak helyzete rosszabbodásának e pályákon másrészt. A női verseny szét fog osztódni a

legkülönbözőbb foglalkozások között és így megszűnik az a hatása is, hogy tönkre teszi úgy a nő, mint a férfi bérét.

Ami pedig azt illeti, hogy a nők részvétele által a munkások száma mégis csak szaporodik és így a kínálat nagysága mégis csak nyomni fogja az általános munkabért, ha nem is oly mértékben, mint ma egyes pályákon; erre a felelet csak az, hogy ez már nem a női munka kérdése, ez az általános szociális kérdés: a munkás-kérdés, amely a női munkakínálat nélkül is megvan és amelynek megoldása egész más lesz, mint egyes osztályoknak a munkától való kiszorítása.

A női kenyérkereset kérdésének tisztára gazdasági és élettani az alapja. Alapja az, ami az egész emberi életé, t. i. a szükségletek kielégítése. Szükségletét ki kell, hogy elégítse mindenki, férfi és nő egyaránt. Ez megdönthetetlen igazság. Ép oly megdönthetetlenül igaz, hogy tehát alkalom is kell a szükségletek kielégítésére. Ezzel szemben az ellentábor csak egyet hozhatna fel, hogy t. i. a férfi és nő munkatehetsége és képessége közt lényeges különbség van. Ezt mi tagadjuk. Ha van különbség férfi és nő között, azt csak a mai helytelen társadalmi viszonyok, főleg a nevelés okozza. Neveljük a nőt úgy, mint a férfit, legyen társadalmi helyzete azonos a férfiéval, akkor e különbségek meg fognak szünni. A nő kisebb tehetségű, mondják, hisz agyának súlya átlag kisebb a férfiénál (ez talán a főfőérv). Ez ma igaz, de az agy súlya és fejlődése kapcsolatos a neveléssel és nemcsak a félművelt nőnek kisebb az agysúlya a Bismarckénál, hanem a műveletlen paraszté is. A nő szellemi képességei nem kisebbek a férfiakénál, csak fejleszteni kell őket.

A női munka ellen felhozott érvek leggyakoribbjá az, mely a női munka folytonosságát támadja, illetve lehetőségét tagadja. Arra a fiziológiai tényre hivatkoznak, melyben a női hivatás kulminál s mely tudvalevőleg időnkint elvonja a nőt a mindennapi munkától. Álérv. Természeti tünetről lévén szó, elég természeti analogiával megcáfolni. A nőtény állat is szül kölyket, de azért épugy, sőt még inkább résztvesz a kenyérkereset harcában, mint a hímje.

Azt is mondják, hogy a nő munkája azért is kárhozatos, mert kisebb bérével a férfi nem tudja családját eltartani, a családi élet válik lehetetlenné. Ép fordítva. A férfi inkább mer majd családot alapítani, ha a nő is hozzá fog járulni annak eltartásához.

Legveszedelmesebb ellenfelei a női kenyérkeresetnek a humanisták, az emberbarátok. Belátják, hogy tenni kell valamit

szemben azokkal a statisztikai adatokkal, melyek azt mutatják, hogy majdnem annyi lány marad pártában, mint amennyi férjhez megy, hogy továbbá a férjes nőket sem tudják a férfiak mind eltartani. E társadalmi sebet az általános flastrommal: az irgalom, a könyörületesség, a jótékonyság tapasztával akarják meggyógyítani. Nos, erről már igazán kár szót vesztegetni. A munkáskérdést is ez a jótékonyság, a klerikalizmus és arisztokratizmus fegyvere mérgecsitette el — és nem fogja megoldani a nőkérdést sem.

A női szabad kenyérkereset és szabad nevelés ellen ujabban nálunk egy speciálisan magyar érv hangzott el. Báró Bánffy Dezső szegezte tollát a női munka ellen. Jelszava, hogy a nő házi köréből kilépve, elnemzetietlenkedik. Ne bántuk most ezt a nemzeti jelszót. Annyi bizonyos, hogy a nő magyarságának legnagyobb biztosítója, ha hazájában megkapja az alkalmat élete fentartására. Es ha, mint reméljük, ez törvénytényé fog válni, akkor joggal mondhatja majd a költő és voltaképen csak akkor mondhatja joggal, hogy magyar nőnek születni nagy és szép gondolat.

Megállt előttem.

I.

Megállt előttem, — óh beh karcsú volt, —
Szemembe nézett, mosolyogva szólt:
«Cigányleány, kóbor fekete lélek,
Az ajkad de piros, a fogaid beh szépek!
Egy csókot hogyha adnál! — Aztán mennék tovább».
A derekam nevetve fogta át
S az ajka megkereste ajkamat.
Aztán ment volna már, de újra visszatért.
«Csak egyet még — csak egyet» — rimánkodva kért
S örökre itt maradt . . .

II.

Mondd meg, ki vagy és mit akarsz velem?
És a lelkednek mi vagyok?
És nevetett a lány: «Csókolni akarok».

Mért nem vagy boldog, te erős, te szép?
S mi titkos tűz, mi szemedből kiragyog?
És szólt a leány: «Sírni akarok.»

S mért hagysz el engem egyetlen hived,
Ki utánad halok?

Súgta a lány: «Bűnhődni akarok.» Erdős Renée.

Tavaszi forradalom.

Rudyard Kipling.

A Vöröskutyával történt viaskodása után két évvel, Mowgli már innen-onnan tizenhétesztendős volt. De a kemény munka, jó táplálkozás úgy megacélozták, hogy jóval idősebbnek látszott. Félkezével több mint félóráig bírt lóbálózni a faágon; futtában kapta el a fiatal bakot és hajította félre az útból. A Bozót népsége, amely eddig az esztől félt, most már ereje miatt is tisztelte, és a merre csak járt, füttyö-részésének pusztá hangja is már szélében-hosszában megtisztította előtte az utat. Pedig a szeme olyan szelid volt! Még ha viaskodott, akkor se cikáztak úgy, mint a Bagheera párduc szemei, csak kitágultak és elevenekké lettek. Maga a Bagheera se tudta ezt megérteni. «A te szád éhes, a szemed pedig néma. Akár eszel, akár vadászol, akár úszol: sohase változik, mint a kőszikla szép időben és viharban.»

Ott heverték a dombon; alattuk terült el a Waingunga, a reggeli ködben fehér-zöld sávokkal borítva. Amint a nap feljebb hágott, a szürke gomolyagból csillogó vörös-arany tenger vált, majd szertefoszlott és a napsugarak hevíteni kezdték a száraz pászitot, amin Mowgli és a Bagheera pihentek. A hideg évszak végire járt; a fáradt fák ott csüggték még lomhán a száraz levelek és csak úgy zúgtak-csörögtek, amint a szél közékük lehelt. Egy kis ide-oda csapkodó levélke fölébresztette a Bagheerát, aki mély szuszogással szívta magába a friss hajnali levegőt. «Az esztendő megfordul» — mondá hátára fekve és mellső tenyerével az izgága levél felé csapkodott. — «A Bozót megy, előre. Itt van az új események ideje. A levél tudja.»

«A fű száraz», válaszolt Mowgli. «Még a Tavasz szeme is (ez a kis kürtformájú piros virág, ami a fű között bujkál) be van zárva . . . Bagheera, illik az a fekete párduchoz, a hátán heverészni és a levegő felé kapkodni, mint valami közönséges vadmacska?»

«Áóh!» sóhajtott fel emez. Talán oda se hallgatott.

«Mondom, nem illik a fekete párduchoz egyre csak nyögni, szuszogni és henteregni. Ne felejtsd el, mi vagyunk a bozót urai».

— «Igaz, igaz. Hallom, Emberkölyök». Felpattant s leült a porba, fakó combjaira. (Most váltotta téli bundáját.) «Persze, hogy mi vagyunk a Bozót urai! Kicsoda van még olyan erős, mint Mowgli? Kicsoda olyan bölcs?» Olyan furcsa hanglétés

ütötte meg ezekből a szavakból Mowgli fülét, hogy megfordult: nem gúnyolódik-e a fekete párduc? Mert a Bozót tele van olyan hangokkal, amik mást mondanak és mást értenek alatta. «Hisz én csak azt mondtam, hogy kétségkívül mi vagyunk a Bozót urai», ismétlé a Bagheera. «Van abban valami rossz? Nem tudtam, hogy az Emberkölyök nem akar már a földön heverni. Hát most szökni akar?»

Mowgli a térdeire könyökölt és a napfényben úszó völgybe bámult. Valahol lenn az erdők között egy kis madárka próbálgatta berekedt hangját csiszolni az első tavaszi dalhoz. Csak árnyéka volt annak a hangos csattogásnak, amit annak idején majd el fog fütyölni, de a Bagheera ezt is meghallotta.

«Mondtam, hogy itt van az új események ideje», dörögte a párduc, farkával csapkodva.

«Hallom», válaszolt Mowgli.

«Ez Feras, a piros harkály», szólt Bagheera. «Ő nem feledkezett meg róla. Most már nekem is elő kell vennem az én nótáimat», és elkezdett dúdolni, dorombolni magában, elégedetlenül meg-megismételve a verset.

«Még nincsenek vadak», szólt Mowgli lustán.

«Kis öcsém, hát mind a két füledre süket vagy? Nem halod a nótámat, amit a tavaszra tanulok?»

«Majd megtudom amúgy is, mikor lesz itt az új évszak, mert majd akkor mind itt fogtok hagyni magamra. Igen, elszaladtok, és nekem, a Bozót urának magamban kell kószálnom». Mowgli bosszús volt. Hanyatt feküdt, fejét karjai között pihentetve. «Aludni akarok Bagheera». A párduc is lefeküdt, s irigyen hallgatta, amint a Feras begyakorolja tavaszi énekét.

Az indus bozótokban majdnem minden átmenet nélkül megy át egyik évszak a másikba. Úgyszólván csak kettő van: a száraz és az esős évszak. Csak ha erősen belenézel a zuhogó esőárba látod meg mögötte mind a négynek rendes kerin-gését. A tavasz a legpompázóbb. Neki nem kell kopár földeket zölddel, virággal telehintenie, mint másutt. Ő csak megifjítja, újra életrehozza a sínylődő természetet, amely a tél kegyelméből tengődött. És ezt olyan remekül teszi, hogy nincs a világon olyan tavasz, mint a Bozótok tavasza.

Mowglinak mindig nagy gyönyörűséget szerzett az évszakok változása. Ő pillantotta meg legelőször a Tavasz szemét a fűszálak alatt és az első tavaszi felleget, ami sehol se olyan szép, mint a Bozótban.

A csendes tavaszi eső — elefánt-esőnek hívják — fél-mérföldnyi kerületben zuhogott alá a Bozóra, az új leveleket elevenzöldre fényezve. Majd halk dörgéssel elvonult, páros

szivárványt hagyva maga mögött. Az egész bozótnépség megmozdult. Két fiatal farkas jött az ösvényen lefelé, hogy helyet keressen magának a tavaszi viadalhoz. (Mert a Bozót törvényei megtiltják a viaskodást ott, ahol az egész falka láthatja.) Nyakuk szőre merev volt, mint a drót; dühösen lapultak, vonaglottak a földön, az első összecsapáshoz készen. Mowgli előugrott, hogy torkon ragadja őket és a levegőbe röptesse, mint ahogy azt a játékoknál vagy a falkavadászatnál szokta. De még sohasem avatkozott bele ilyen tavaszi viadalokba. A két fenevad előreguggant és leverte a földre. Mowgli rögtön felpattant és már előhúzta a kését és fente a fogát, hogy megölje őket, nem másért, mint csak azért, mert viaskodni akartak, amikor ő békében kívánta őket látni. Meghajolva táncolt körülöttük, hogy bármely pillanatban beléjük döfje a kést, de egyszerre mintha ereje elhagyta volna, lehanyatlott kése. Visszatette a hüvelybe és várt.

«Meg vagyok mérgezve», mondá végre. «Mióta felmondtam a barátságot a Piros Virágnak, — mióta megöltem Shere Khant, senki a falkából még nem bírt velem. Ezek pedig csak közönséges lógósok, kis nyomorultak. Eróm elhagyott; most már meg kell halnom. Oh, Mowgli, mért nem ölod meg mind a kettőt?» A viadalnak vége volt, a győztes farkas elfutott s Mowgli egyedül ült a feltúrt véres földön, hol késére, hol karjaira nézett és átfutott rajta a keserűség és boldogtalanság érzése, mint ahogy a tuskót elönti a víz.

Azon az estén keveset vadászott és csak valamicskét evett, hogy meglegyen az ereje az ő tavaszi ünnepéhez. Egyedül evett, mert az egész Bozót-népség oda volt, dalolni és viaskodni. Tökéletes fehér éjszaka volt (ahogy a világos tavaszi éjjelt nevezik). Az egész természet zöldje mintha egy hónapot fejlődött volna reggel óta. A meleg moha mélyen lesüppedt lábai alatt, lágy, fiatal fű nem szúrta meg élével és az egész Bozót hangja úgy zúgott, mintha a holdsugár siklott volna végig egy hárfahúron, az új évszak teliholdjáé, amely teljes fényét hintette sziklákra és mocsarakra, tuskók és folyondárok közé és átragyogtatta azt a sok millió levélen. Boldogtalan létére is hangosan dalolt Mowgli az élvezettől, amint nekiment vándorlásának. Inkább szökés volt ez, mert azt a hosszú, lejtős utat választotta, amelyik az éjszakai lápok felé vezetett a főbozóton keresztül, amelynek rugalmas pázsitszőnyege elfojtja a lépések hangját. Közönséges emberfiának sok ide-odabotorkálásaiba került volna ez az út, de Mowglit megedzett izmai úgy vitték tova, mint valami tollat. Ha fatuskó vagy kődarab mozdult meg lábai alatt, ügyesen ugrott félre. Ha elfáradt a

gyaloglásban, felkapaszkodott a fára és ügyesen vetette magát ágról ágra, az út irányában. Voltak mély sziklával körülvett hasadékok, amelyekben a virágok nehéz illatától lélekzeni is alig bírt; sötét lomb-alagutak, ahova csak halvány sávokban szűrődött a holdfény; sűrűségek, amelyekben mellig érő növényzet akadozott lábaiba, kulcsolta át derekát, buckák, amik között egyikről a másikra ugrálva haladhatott csak, felriasztva a kis rókákat. Hallotta messziről, hogyan feni a vaddisznó agyaráát egy fatörzsön, majd találkozott vele útjában, amint villogó szemmel és tajtéktól csöpögő szájjal ront neki a fa kérgének. Vagy szarvak csattogása ütötte meg fülét és látta, mint viaskodik két bős sambhur, szügyéig lehajtott fejjel, tele vérsávokkal, amik a hold fényében fekete csíkoknak látszottak. Távolabb a Jacala krokodil bögött, mint a bika.

Így haladt tova, hol ujjongva, hol dalolva, amíg a virágok illata nem jelezte, hogy közel jár a Lápokhoz, amik az ő vadászterületének a legszélén is túl messze terültek el.

Közönséges ember fia itt is összeroskadt volna a harmadik lépésre, de Mowgli a lábával is látott és ügyesen átgázolt az indák és tuskók között, anélkül, hogy a szemeit kellett volna segítségül hívnia. Benyomult a láp közepére, rohantában felrebbentve maga körül a vadkacsákat és leült egy mohos fatuskóra. A mocsár eleven volt már körülötte, mert a madárnépség nagyon ébren alszik tavaszkor. De egyik se vette észre őt, amint ott ült a fatuskón és szövegnélküli dalokat, dúdolva szedte ki kérges, barna talpaiból a töviseket. Úgy érezte, mintha minden boldogtalanságát otthagyta volna a Bozótban; és amint éppen belefogott egy új dalba, újra előfogta a bánat — még tízszerre erősebben, mint azelőtt. Még hozzá a hold is lenyugodott. Mowgli elképedt. «Hát így vagyunk!» szolt félig hangosan. «Idáig is eljött velem», és hátranézett, hogy meglássa, igazán ott áll-e mögötte. «Nincs itt senki... Meg vagyok mérgezve», szolt a rémülettől elfult hangon. «Mérget ettem tudtomon kívül és ezért elhagyott az erőm. Félttem, vagy nem is én félttem, Mowgli félt, mikor a két farkas viaskodott. Ez biztos jele annak, hogy mérget ettem... De mit gondolnak vele a Bozótban? Ok dalolnak, üvöltenek és viaskodnak és csoportokban futkároznak a holdsugár alatt: én pedig — jaj nekem! — itt halok meg a Lápok között attól a méregtől, amit ettem.» Ugy sajnálta saját magát, hogy csaknem sírva fakadt. «És aztán meg fognak találni az iszapos vízben... Nem; inkább visszamegyek a Bozótba, hogy a Gyülekezet hegyén haljak meg és Bagheerához, akit szeretek, ha ugyan nem a völgyben üvöltöz már valahol.» (Befejezése következik.)

BOLYONGÁS. (Svájci levél.) Ma, napfényben, beléptem a templomba az apostolok tornácán át és a köteles tisztelettel: «J'entre dans sa Maison avec le respect qui t'est dû.» A katedrális odabenn merev, bús és dísztelen. A kérlelhetetlen s fönséges protestánsok egyetlenegy szegény kis sulpiciusi szobrot sem hagytak meg itt és az Ur a kereszten, sehohsem látható. Hajdan, ezelőtt ötszáz esztendővel, a katolikus hit dicsőségére emeltetett e ház. De Calvin tudvalevőleg mindent felforgatott e vidéken. Csak a Montblanc áll még és komor családja, fehér homlokkal, súlyos gondokba merülve.

Az épület roskadozó falait roppant gerendázat támogatja kívül; idebenn, az erkélyen, zenés munkások az orgonát javítgatják, mint beteg tüdőt az orvosok. Olykor megbúgatóják, meglehelletik. S akkor igen fájdalmas hangok panaszkodnak: Cserebogár, sárga cserebogár — az idő be eljár!

Oh istenem, micsoda irtóztató rengetegből szól vissza e beteg hangszer kürtölése... És folyton kisír, valami gyötrelmes hűséggel, és mindég csak egyetlenegy hang, egy mély sikoly, miközben a falak mentén a sírokat járom s olvasom a dicsérő felírásokat, a szép és előkelő neveket, amelyek a kőbe vésett betűkkel egyetemben elmosódtak az időben.

A múltban minden csak fonnyadt repkény, tört márvány és porladás. A halál, egy bizonyos ponton túl még az emléket is megfojtja annak, akit hajdan a földről elragadt. Olykor egynémely érzelmesebb vándor szívszorongva áll meg ugyan az ifjú Orlov Katalin hercegnő fekete márványsírjánál és miként Hamlet, eleped: «De hiszen én szerettem őt!» Ime a képzelet romantikája, amint bánatos játékot úz az Ismeretlen hamvaival és az elporhadt szív éjszakáját a lehetetlen emberi vágy mint gyászfáklya bevilágítja. De valójában az imádott hercegleányt sohasem láttuk a vár erkélyén, vagy távoli kertjében a magas mályvák között, amint jött volna felénk, enyhén hátravetett fejjel, oly lassan, egészen lassan és mégis lelken-dezőn...

Mások is vannak itt, az orosz kisasszonynál régebbi halottak, szegény Bódog pápa — az ötödik — és Pransen Ottó lovag, a nagyszerű levante. Az ő emléküik mindössze a régészek hideg elméjében él, — ha a régészek gondolkodnak. Tőlük tudom én az idősb Dumas feljegyzéseiből a Pransen Ottó szerelmes élettörténetét, amelynek a késő órában nem is szatirája, de nemes acélkéрге van...

Egy távoli éjszaka — 1393 nyarán — D'Estavayer Perardius, bőszi lovag, hazatért a hegyekből, hol heteken át medvére vadászott. Míg harci népével jönne zord várkastélya

irányában: ime a tó mentén, a repkényes törpe lapun egy magas szál legény menekül. Perardius utána száguld, nem éri el, de megismeri: az ifjú Pransen Ottó. Akkor jön vissza a bösz lovag, véres szakállal, mert dühében az ajkát átharapta. Szép hitvесе, Belp Katalin, a párducbőr-nyoszolyán várja. De itt idegen szerelemnek illata árad, a megzavart gyönyörnek tudoklása... s a menekvő levente árnya még ott rebben a falak mentén.

Másnap, hajnalban már, az összes csatlósok s fullajtárok az Estavayer lobogói alatt a harci riadót fújják. A terebély tölgy alatt, hol bölcsen igazságot oszt, VII. Amadéus, szavojai herceg megjelen.

— Mi baj, Perardius? — szól a bösz lovaghoz.

Emez, a meggyalázott férj haragját a szíve mélyén rejtette el: a szenny és szégyen az ő dolga, ezt ne tudja más. Es Pransen Ottót hamis váddal, az összegyűlt tömeg előtt orgyilkosnak hirdeti, mint aki a szavojai herceg élete ellen tör. Roppant zsvaj támad s a fegyverek lázas csörgésén át a kürtök üvöltenek.

— Itt állok — kiáltja Perardius — és felelek e vádért lovagi kardommal, halálíg.

Legott harci torna készül, a két vitéznek rettenetes mérkőzése. Pransen nemesen elhallgatja, hogy egy régi sebe alig hegedt be még s a karja erőtlen... De sőt némán elfogadja a küzdelem minden feltételét: a lándzsán kívül két kard s egy tör illeti meg a feleket. Istenem, mindez kevés a Belp Katalin öleléséért! Mert a legyőzöttnek két keze veendő, ha nem vallaná be — Ottó a bűnt, ha ő a legyőzött, Perardius a vád gazságát, ha viszont ő lenne a vesztes.

A vesztes Pransen Ottó. De míg a bösz lovag ott térdel rajta, vajjon mit valljon be szegény? A két kezét nyújtja csendesen; s a Perardius kardja mint a villám lecsap reájok és leszabja őket. Belp Katalin remegve gondolt e kezekre, melyeket a harc után a hóhér elégetett. — Egy fehér márványsirboltban egy ifjú nő pihen: lady Strafford Canning. Lord Strafford, a férje, szinte őrjöngött e veszteség kínjában s Lausanne városa e páratlan hitvesi fájdalmat honorálta, amikor a fiatal grófnót a katedrálisban temetteté el. Lord Strafford lázasan sürgönyözött Firenzébe, a derék Bartolininak: «Hamar szobrot, hamvvedret fehér márványból drága hitvesemnek!» A síremlék öt hónap multán megérkezett Lausanneba — Lord Strafford épen aznap nősült meg másodszer... A fehér talapzat szűzisége agyon van vésve: «Henrichettae conjugii dulcissimae» és még sok minden, egy roppant phraseológia —

Mors! — eheu! — és hasonló egyebek, ami nekem már eleve valóban gyanús vala.

Szegény lady Strafford Canning! És a többiek, Orlov Katalin, Bódog pápa s Pransen lovag — sápadt árnyok így felém lebbennek magányos bolyongásom közben. De most már — adieu! Ti itt maradtok, nekem még mennem kell tovább.

Lausanne, június elején.

Szomory Dezső.

Az ember.

Ha fent az egeknek villámtüze lobban,
Zuhogó zápor dől és dörg a vidék,
Fenhéjazó ember! jégverte lakodban
Sápadva remegsz, míg künn vad rohanatban
Vágtat a vihar és a menny tüze ég!

A haragvó Isten, gerjedve reátok,
Haragja szele, mint port, szerte zavar!
Mebántott kegyelmét sírva kiáltjátok,
Imává töredezz szátokban az átok...
De újra feledve villám, zivatar.

Ha síma habokon arasznyi létünknek
Törékeny csolnakát jó szél tereli:
A holtra riadt szív zord álmai tűnnek...
Hahotáz démona pokolbeli bűnnek,
Szívünk szenynyel, ajkunk átkokkal teli!

Oh büszke királya egy semmi hazának:
Ember! kit a végzet gyászleple takar.
Fénytelen bolygónkon bolygó komor árnyak...
Nagyokra kicsiny, kit e földre kizártak!
Arasznyi az élet és béna a kar.

— Építsetek ott fent, roppant hegyek ormán
Temérdek kövekből órjás templomot!
És mind, akik éltek, egy táborba forrván,
Üvöltsetek égre! S a szentegyház tornyán
Ezer harang zúgjon rémes dallamot!

Üvöltsetek égre, vasvesszővel verve
Szédült lelketeknek puha sátorát!
Egy szörnyű imában milliók keserve
Zörgesse a mennyet: Jehova ne verje
Elpártolt fiait, ne verje tovább!

S ha ekkor az égnek kapuja kitárul,
S felhők tetején az Úr lelke ragyog:
Döntsétek le házát a hegyek ormáról!
Fejetez loccsantva sziklán, üdv díjául,
Lesztek komor éjben hulló csillagok!

Oláh Gábor.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A kutyánk.

Egy téli zord reggelen még aludtunk, mikor kinyílt az ajtó, s egy bundás kis kutyát tett be az apám.

A kutya fehér és vörhenyes szőrű volt és feketeszemű. Mindjárt felkaptuk az ágyba, s ő vidáman játszott velünk.

A kutyát egy paraszt ember hozta, s mikor az apám azt kérdezte, hogy mi az ára, az ember kitérően felelt:

— Kutya zordon idő ez uram!

Vagyis rábízta az apámra, hogy adjon érte amennyit akar.

Apám jól mulatott a paraszt megjegyzésén, s hogy a kutyának név is kellett, lett a neve Zordon.

Ez a kutya gyorsan megnőtt, mindig vidám volt és okos.

Nekem nem volt a faluban olyan játszótársam mint ez. Szinte elválthatatlan volt tőlem. Mikor szánkáztunk is, vidám ugatással rohant velem le a dombra, s kísért vissza, hogy megint lerohanjon.

Pedig én sokszor megréfáltam. Hogy szeretett egy-egy kötélrabbal huzakodni, én az árok felé irányoztam a hátrálását, s mikor ő azt gondolta, hogy az erejének engedek, a szeme ragyogott a boldogságtól; nem gondolt az árokra. Az árok partján mikor megrántotta a kötelet, hirtelen elbocsátottam, s ő hanyatt bukfencezett be a vízbe.

Olyankor kedvtelenül rázta a bundáját; félreült és szemrehányó pillantásokat vetett reám.

A macskánk.

A macskánk hamúszín-szürke állat volt, s ha becsü-letről lehet beszélni macskánál, hát becsületes is.

Én azonban nem hiszek a macskabecsületben, s inkább annak tulajdonítom ezt a becsületességet, hogy bőven kapott tejet. Két tehenet fejtünk, s órála nem feledkezett meg az anyám.

De talán komolyabb macska volt mint más: mink legalább nem játszottunk vele. Mindössze egyszer emlékszem, hogy rátettük az asztalra és papirost kötöttünk a farkára. A macska örülten forgott a papiros után, s végre is leesett; talpra esett, de az asztallárában megütötte a fejét.

Attól fogva nem mulatozott velünk.

Egyszer, ahogy a padláson járok, nyávogást hallok egy sarokban. Hát valami négy kis macskakölyket látok ottan. A szemük aznap nyillott, s némelyik csak félszemmel nézett a világba.

Kapok egy rossz szakajtókosarat, s belészedem a kölykeket; viszem le nagy örömmel a szobába.

Ott mindjárt nagy játékot kezdünk: birkóztatjuk őket, gurítunk nekik golyót, kötünk a nyakukba pántlikát.

Egyszercsak befut az öreg macska, s megáll a kölykeinél. Nézi elmeredő szemmel, hogy mi történik? De csak egy percig nézi. A következő percben hozzám jön és hizelegve, simulgat a térdemhez, aztán az öcsémhez, aztán az anyámhoz. Majd a kicsinyeihez ül, s amelyik hozzámegyén nyalogatja, frizirozza, miközben félig lehunyja a szemét.

Hanem aztán nem tudom mit gondolt: egyszer azt látom, hogy megfogja az egyik kölykét a nyaka bőrénél: fölemeli és magasan tartott fejjel viszi kifelé.

Hova viszi?

Ment, ment át a konyhán, ki az udvarra, át az udvaron, fel a padlásletrán. És így hordta vissza a padlásra valamennyit.

A patak.

Házunk mögött nagy kert volt, az uraság konyhakertje, s e mögött a rét, mely elnyúlik a falu közepéig. Ezen a réten két patak van. Az egyik körülbelül méteres mélységű s mindig tele van vízzel, a másik ölesnél is mélyebb,

szélesebb medrű, de száraz időben alig folydogál benne több víz, mint amennyi egy palack száján kifér. Ez a víz különféle kanyarulatokban sétálgat a mély árok homokos fenekén. Itt-ott tócsákban gyülemlik meg, néhol meg csaknem egészen lebújjik a föld alá.

Azért is a neve: Hótt-patak.

E két patak környéke volt az én fő játszóhelyem. Nyáron a Hótt-patakot elrekesztettük földdel s mikor a víz meggyült benne, seregesen fürödtünk. A falu minden gyereke így fürdött. Néha öt helyen is el volt rekesztve a patak.

Itt fogdostuk az apró ebihalat, itt vágtunk fűzfaveszszőt; itt csuszkáltunk télen.

Tavaszzal persze a Hótt-patak is megáradt: sárga szennyes víz özönlött benne, itt-ott tajtékot, fadarabot himbálva. Ilyen áradás idején hosszú gerendát vagy fatörzset nyujtottak át a Hótt-patakon a falubeliek s így jártak át itt-ott a néhol alig egy araszos pallón.

Magam is átmentem sokszor egy-egy ilyen veszedelmes hídon. Az öcsém (négy—öt éves akkor), belém kapaszkodott hátul és csendesesen jajgatott. Én is féltem, de azért egyszer se estünk a vízbe.

A bugyli-bicska.

Egyszer késes tót járt nálunk. Apám, ma sem értem hogyan: csupán nézéssel fölismerte, hogy melyik a vas, melyik az acél? Vett is az anyámnak konyhakést s hogy a bugyli-bicskák közt is talált egy jó acélra, azt is megvette.

Ettől fogva mindig azzal a nagy fanyelű bicskával evett.

Tavaszzal, mikor levesedett a fűzfa, elkértem tőle a bicskát, hogy hadd csináljak sípot.

— Itt a bicska, mondotta, de e nélkül haza ne gyere!

A Hótt-patak partján vágtam a vesszőt. A bugyli-bicska beleesett a vízbe.

A víz akkor körülbelől félméteres volt.

Én ijedten kaptam a vízbe s kerestem ide-oda tapogatva a víz fenekén.

Már viszi a víz, gondoltam, és cipőstől, ruhástól rohantam a vízbe, ide-oda markolászva, amerre gondoltam, hogy a bicska megyen.

S mentem a vízben, mentem folyton kapdosva, keresgélve. Eljutottam a Kajlamalomig. Itt aztán lemondtam a reményről, hogy a bicskát megtalálom: bementem lucskosan, dideregve a malomba, s egy korpás zsák mellé huzódva álltam mély aggodalomban.

Ezalatt valaki hírül adta nálunk, hogy a patak vizében futok a malom felé. Anyám kétségbeesett. Nosza ahány cselédünk volt, mind utánam rohant. Végre a legényünk talált meg a malomban.

Én aztán sírva mentem vele haza, s előre éreztem, hogy dolga lesz a pálcának.

Apám már a ház előtt várt, de egy rossz szóval se bántott. Anyám azonnal levetkőztetett és betakart az ágyba.

Folytatjuk.

Knut Hamsun:

Virágének.

Künn jártam rég a temetőn,
Jobb dolgom nem akadt.
Ott alszik régi szeretőm
Virágos hant alatt.

Sírján egy rózsza lángszínűn
Csókot hintett felém . . .
Virágot sírről tépni bűn,
De azt letéptem én.

S szívembe szórta illatát
A régi szerelem . . .
De jött aztán s karjába zárt
Szép élő kedvesem.

A lángkarú, a lángölű,
A kéjjel égető . . .
Azóta, — láng hogy' volna hű? —
Ki tudja, merre ő!

A síri rózsát akkor, ott
Óh, mért is tűzte fel?!
Hő keble-halmán hervadott,
Pusztult vad kéjben el.

S hő keblek halma, min felém
Lángszínű rózsza int,
Ha csábít most, úgy érzem én,
Mintha sír volna mind.

Fordította: Telekes Béla.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

16.

Igy tartott ez soká. Egyszer már beteg lettem a sok emésztő izgalomtól.

Gondoltam: meghalok. Örültem neki, de csak nem komolyan. Előbb szerettem volna valami nevezetes rosszat tenni neki, magamnak, mindkettőnknek. Meddig volt ez így, istenem!

Tovább mint egy évig. Akkor aztán... Különös, hogy megtörténhetett. Hogy ilyen nagy igazságtalanságok eshetnek itt lenn. Vagy nem is volt igazságtalanság? Talán szerettem? Ki mondja, hogy nem. Beteg voltam a vágyakozástól. Elkecseredett, a magam gyávasága miatt. Ő — ostromolt. De láttam: nem is nagyon erőszakosan. Rám hagyta az egészséget. Ahogy tetszik. De kínálta magát, mosolyogva és türelmesen. Én utáltam már. A szemébe mondtam, hogy megvetem. Elhitte, nem fájlalta. A lábaimra borúlt, csókolta a földet, ahova léptem. Így, ha láttam, a fejét, a gyönyörű gonosz fejét, egy ütéssel szétzúzni lett volna kedvem.

Mondtam is neki:

— Ha megölném! Ha megölhetném!

— Tegye meg. De most rögtön.

Sírtam dühömben, tehetetlenségemben. Azt mondtam, tegyen velem, amit akar.

— Nem, semmit — mondta ő. — Amit te akarsz.

Nem sietett, nem mohóskodott. Megvárta, míg összeomlik bennem minden akarát, míg vége szakad minden vivódásnak. Akkor is várt még, hogy a könyeim fölszikkadjanak, melylyel magamat, a leányt, előre elsírtam.

Amikor aztán megnyugodtam, amikor már mosolyogtam, amikor már a láz parokszizmusától valami csendes önmegadásba: akkor jött és szépen, nyugodtan — királyok bánhatnak így kis polgárlányokkal — egy kis szerelemmel, de okosan — elvett magának.

Mit mondok? megadta magát.

TIZENEGYEDIK ESTE.

Különös idők voltak ezek, Emma. Szerencse, hogy akkor nem tudtam gondolkozni, különben nagyon, de nagyon boldogtalan lettem volna.

De nem voltam az. Éltem. Álomban. Ködben, aminek színe, fénye, világossága volt. Mit tudtam, mi van körülöttem, mi van bennem! Mit bántam a napokat, a heteket, amik jöttek és múltak, különös, édes egyformaságban. Semmi, semmi. Egy kicsit dolgozni a napos délelőttökön! Ebéd után egy könyvvel a pamlagon végigheverni. Nem olvasni, álmodozni a semmiről, a mindenről. Aztán várni az alkonyatot. Őt. Csak hozzásimulni, panaszkodni neki, félig sírva, félig mosolyogva.

— Mit tett velem? Mért tette? Most már én rom vagyok! Mondja, nem vet meg? Hallgatni a kacagását, évődését! Tűzbe borulni a pillantásán, a játékszerévé válni, akit ide-oda dob. Beszívni a hangja melegét, amint mondja.

— Te asszony, te én asszonyom, forró, piros virágom, remegő állatkám, istennőm!

Aztán megesküdtetni, hogy nem csal meg, hú hozzám. Meg újra szemére vetni a rosszságát. Aztán, ha búcsúzóban: ráborulni a keblére, átfogni a térdeit, nem bocsátani el.

Ez volt minden. Így volt mindég. Közben nagy, igazi művészörömek, amiken együtt lelkesedtünk. Egy képem, ami a párisi kiállításon nagyon feltűnt. Mindenfelől dicséret. A lapok az arcképemet hozták. Írtak rólam. A legapróbb és leghanyagabb vázlataimat is elkapkodták. A mester büszke volt rám, dicsekedett velem. Pályatársaim szerettek, ünnepeltek. Csodának kiáltottak ki. Egy leány, huszonegy éves, mesés talentum és csodaszép.

— Látja, — mondta ő, — ez azért van, mert engem szeret. Én keltettem fel magában az asszonyt s vele együtt az igazi művészt.

Elhittem. Elfogadtam. Hálás voltam érte. Akkor kezdtem körülnézni kissé az emberek közt. Társaságot fogadtam, magam is eljártam ide-oda. Mindenütt szeretet, ünneplés, hódolat fogadott. Nagy szerelmek támadtak körülöttem és szert tettem komoly és értékes emberek őszinte barátságára. Ő látta mindezt és örült rajta.

— Így, nagy lányom! És most előre. És csak magasabbra. Minden joga megvan ahhoz, hogy a legtöbbet kívánja meg a maga számára.

— A legtöbbet kívánom, — feleltem én, — hogy szeressen engem. Hogy engem szeressen.

Mosolygott.

— Hiszen szeretem. De ez nem fontos. Maga se gondolja, hogy az. A fontos: a jövő. A maga művészi és asszonyi pályája.

— Nekem semmi sem kell, csak ha szeret. Akár soha ecsetet a kezembe nem vennék. Elbújnék magával. Lennék a — felesége.

A felesége. Egyszerre jött és kipattant ez a szó, hirtelen, váratlan, úgy, hogy mind a ketten meglepetve néztük egymást.

— Igazán! Ez is van. Beh különös, hogy egyikünk sem gondolt rá eddig.

És ugyan miért nem? Miért? Egyszerre megzavarodtam; nem tudtam, mit gondoljak magam felől, hogy ilyen fontos, elsőrangú szempont, amilyen a házasság, kikerülte a figyelmemet.

Feleszméltem, nagyot néztem, úgy mondtam:

— Igaz is! Miért nem vesz el engem feleségül? Miért nem vett el már előbb?

Rám bámult.

— Jó kérdés. Szerencsére elég humoros is, meg ha az ember komolyan venné, kénytelen volna önmagáról elismerni, hogy gazember. Míg így —

— Én komolyan kérdelem, — mondtam és merőn néztem.

— Komolyan? Ez baj! Komolyan akarna a feleségem lenni? Egy koldusé? Egy cigányé? Egy senkié? Megbolondult? Én férjnek való anyag vagyok talán? Ha az volnék: megházasodtam volna ezelőtt tizenöt esztendővel. Akkor még volt mire. Huszonhárom éves voltam és sok hajam volt. És valami nagy akartam lenni. De nem lehetett az asszonyok miatt. Tetszetős fiú voltam, nagyon lefoglaltak a maguk számára. Úgyszólván lélekzeni sem hagytak. Dolgozni is csak éppen annyit dolgozhattam tőlük, hogy éhen ne haljak. De néha enni sem volt időm. Nem hencegek, ne higyje. Ha én megnősülnék, egy pár igen jó és kedves, becsületes asszony lenne rosszá bánatában, dühében, kétségbeesésében, amiért elhagytam őket. Holmi ostoba gazembernek a nyakába varrnák magukat, míg így szépen meg vannak mellettem jó helyen. Én vigyázok rájuk, tanítom őket. S férjük ha tudná, tán hálás is volna. Mert sok olyan ember van ebben a városban, aki, anélkül hogy tudná, nekem köszönheti a boldogságát. A feleségét kitanítottam izlésre, műveltségre, a lelkét megnemesítettem, jó hitvessé, jó anyává tettem, holott eleinte nem volt az, minthogy a férjek nagyobb része nem tudja, hogy kell bánni az asszonynyal. S hogy lehetne most ezeket a megnyert, megtisztított lelkeket a kárhozatba lökni? Ez igazán rosszaság volna.

Úgy néztem rá, mint egy bolond.

— És én, mi vagyok én? És mim maga nekem?

Komolyan, minden póz nélkül meghajtotta a fejét:

— Te az én királynőm vagy, ki nekem parancsol, kit szolgálnom édes kötelesség, kinek, hogy magához fogadott, cipője porát leborulva áldom. Te az én királynőm vagy. A Genie, az Asszony, akinek joga van parancsolni velem, alázatos szolgájával s ki az útból félreállíthat minden lelki-furdalás nélkül, minthogy se eskü, se hűség nem köti hozzám, minthogy én is soha egy percig hű nem voltam hozzá, nem soha, még akkor se, még aznap se, mikor előttem bimbóból rózsává kivirult, bűbájos, hatalmas asszonynya lett. Ezt tudni jó. Ezt tudni kell. Ha titkolnám, rossz volnék. De így van. Amikor méltóztatsz engem, mint fölösleges házi-butort az ajtó elé dobni, attól fogva nem is ismerlek, nem is láttalak. Csak képed lesz sugaras emlékemben. Csak a te glóriás koponyád fog felém világítani messziről. De hozzád soha, se jóval, sem mással nem közeledem. Minek is? Hogy utadban álljak, gyönyörű törekvéseidnek legyenek gátja? Ejh, nem. Miattam beszélhet rólad előttem ezer ember. Nem hallom. A dicsérőkkel dicsérlek. A gáncsolónak közömbösen fordítok hátat, minthogy pofonverni őket oktalanság volna, melylyel neked ártok. De ha hívsz, akár szeszélyből, akár szerelemből, akár rosszaságból hívsz magadhoz, megyek. És leszek neked egy hétre, egy napra, egy órára az, aki voltam. És első csókommal letagadom, elhazudom, megsemmisítem, amiket most mondtam. Tudod, hogy meg bírom tenni. Igen, ez kötelességem veled szemben, aki több vagy, mint más. Így, most tudod, ki vagyok, mit érek. Akár rögtön ki is dobhatsz. Csak ints. Menjek? Ne jőjjenek vissza? Ahogy akarod.

— Borzasztó vagy, — mondtam neki.

— Nem a. Ilyen vagyok. Ilyenné lettem. Te tudod, hogyha elküldesz magadtól: bizonyos megilletődéssel hagy-lak el. S amíg a kocsimig leérek: szomorú leszek miattad. De viszont azt is tudod, hogy innen egyenesen egy asszonyhoz megyek, ahol szintén jó helyen vagyok. Árva, szegény, elhagyatott azért nem leszek. Ne sértődj meg azon, hogy így egy vonalba állítlak téged másokkal. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy közted s a többi asszony közt nincs nagy különbség. De egyáltalán nincs nagy különbség szerelem és szerelem között. Értem ezt magamra. Mert ti asszonyok egyenkint és együtt mind különbek vagytok nálunk ebben. Jobb is volna, ha leköpnétek és megrugdosnátok bennünket, ahelyett, hogy ránk bízátok magatokat. De persze, nem tudjátok, hogy kik vagyunk. Csak később, csak későn.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

16.

— Mehetünk vissza, — szólt Borisz franciául. — Kedvesem — mondá az anya kérő hangon és megfogta fia karját, mintha az érintésével megnyugtathatta, vagy bátoríthatta volna. Borisz nem szólt semmit; kabátját le nem vetve várt és kérdőleg nézett anyjára.

— Lelkem — fordult a hercegnő nyájas hangon az ajtónállóhoz — tudom, hogy Kirill Vladimirovics gróf nagyon beteg... hiszen amiatt is jöttem... Én nem zavarok, barátom... Csak Bazil Szergejevics herceggel kell beszélnem. Jelentsen be!

A kapus mogorván húzta meg a jelzőszinórt és felkiáltott az emeletre:

— Drubecki hercegnő Bazil Szergejevics herceghez!

Az anya rendbe hozta színes selyemruhájának ráncait, benézett a nagy velencei falitükörbe és felsietett félrehágott cipőiben a szőnyeges lépcsőkön.

— Fiam, megigérted nekem — szólt újra fiához, és simogatóssal bátorította. Ez lesütött szemmel követte anyját.

Beléptek egy terembe, amelynek egyik ajtaja Bazil lakosztályaiba nyílt. Éppen útbaigazítást akartak kérni az eléjük siető szolgától, amint az egyik ajtó bronz-kilincse megmozdult és belépett Bazil herceg, házias pongyolában — csak egy rendjelet tűzött ki — egy szép, fekete férfival. Ez volt a híres pétervári Lorrain doktor.

— Tehát biztos? — kérde a gróf.

— Errare humanum est, hercegem, válaszolt a doktor franciásan recsegtetve az r-eket.

— Jól van, jól van...

Megpillantva Drubeckiéket, köszöntéssel elbocsájtotta az orvost és némán, de kérdő tekintettel közeledett amazok felé. Borisz észrevette, milyen mélyen gyászos kifejezést öltött egyszerre anyja arca, s könnyedén elmosolyodott.

— Milyen szomorú körülmények között kell találkozoznunk, herceg... Hogy van drága betegünk? — kérde a hercegnő, mintha meg se látná, milyen hideg, sértő tekintet meredt reá. A herceg hol az anyjára, hol a fiúra vetett kérdő pillantást. Borisz udvariasan tisz-

telgett. Bazil nem is hederített a köszöntésre; fejének és ajkának egy mozdulatával válaszolt a hercegnő kérdésére, hogy a beteg állapota reménytelen.

— Lehetséges? . . . — kiáltott fel Anna Mihajlovna. — Óh, ez rettenetes! Iszonyú elgondolni . . . Ez a fiam — tette hozzá Boriszra mutatva. Személyesen akarta köszönetét kifejezni. — Borisz újra szalutált.

— Higyje el, hercegem, az anya szíve sohase fogja elfelejteni azt a szívességet, amit nekünk tett.

— Örülök, hogy tehettem valamit érdekükben, kedves Anna Mihajlovna — szólt a herceg kabátjával babrálva. Viselkedésében és hangjában itt még sokkal több fölény volt Anna Mihajlovnával szemben, mint Scherer Annette estélyén.

— Igyekeztek lelkiismeretesen szolgálni és méltóan viselkedni — szólt komolyan Boriszhoz. — Nagyon örülök . . . Most szabadságon van? — kérdé tovább közönyös hangon.

— A parancsot várom, kegyelmes uram, hogy bevonuljak, — válaszolt az ifjú, elharapva boszúságát a herceg sértő viselkedése miatt, és nem mutatva semmi kedvet ahhoz, hogy vele társalgásba bocsájtkozzék. De nyugodtan és tiszteletteljesen beszélt, úgy, hogy a herceg figyelmesen kezdte nézni.

— Az anyjával lakik?

— Rosztov grófnőnél, — válaszolt Borisz, hozzátéve: kegyelmes uram.

— Az a Rosztov Ilja, aki elvette Sinsin Natáliát — magyarázta Anna Mihajlovna.

— Tudom, tudom, — válaszolt a herceg szokott monoton hangján. — Sohase birtam felfogni, hogyan mehetett Natália ehhez a faragatlan medvéhez. Iszonyú ostoba és nevetséges figura. Azt mondják, még hozzá erős játékos.

— De azért jó ember — jegyzé meg Anna Mihajlovna, szánakozóan mosolyogva, mintha ő is tudná, hogy Rosztov gróf megérdemli ezt a véleményt, és csak sajnálná a szegény öreget.

— Mit mondanak az orvosok? kérdé egy kis hallgatás után, megint felvéve a szomorú arckifejezést.

— Kevés a remény — válaszolt a herceg.

— Pedig mennyire szeretném az édes bácsi-m-nak még egyszer megköszönni mindazt a sok jót, amit értem és Boriszért tett. Keresztapja neki — tette hozzá olyan hangon, mintha ez az újság nagyon megörvendeztetné a herceget.

Bazil herceg elgondolkozott és homlokát ráncolta. Anna Mihajlovna átlátta, hogy a hercegnek a gróf végrendelete körül vannak aggodalmai és benne is valami vetélytársat lát. Eltökélte, hogy feltűzeli csak azért is. — Ha nem is érezném azt az igaz, odaadó szeretetet a bácsikám iránt, — a «bácsika» szót különös gonddal és határozottsággal emelte ki — ismerem jellemét, — olyan nemes, nyíltszívű; de csak a hercegnők vannak körülötte... és ők még nagyon fiatalok... — Fejét közelebb hajtva súgta: — Eleget tett már utolsó kötelességének? Milyen drágák ezek a végső percek! Most már úgyse lehet rosszabbul, elő kell készíteni rá, ha annyira oda van már. Mi asszonyok — folytatta nyájas mosolygással — mindig tudjuk, hogyan kell ilyen dolgot elintézni. Okvetlenül látnom kell őt. Akármilyen nehezemre is fog esni... hiszen már hozzászoktam a szenvedéshez.

A herceg belátta — mint a hogy azt már Scherer kisasszony estélyén tapasztalta — hogy Anna Mihajlovnától nehéz megszabadulni.

— Nem volna neki nagyon izgalmas ez a viszontlátás, kedves Anna Mihajlovna? — mondá. — Jó lesz estig várni. Az orvosok krízist jósoltak mostanra.

— Lehetetlen várni, ilyen percekben! Gondolja meg: a lelki üdvösségéről van szó! Oh milyen borzasztó ez a keresztényi kötelesség...

Az ajtó nyílt, s kilépett rajta a grófnak egyik hercegnő-húga, mogorva, hideg arccal.

A herceg feléje fordult. — Nos, mi van veled?

— Ahogy volt. De hogy is gondolja: ilyen lárma... — szólt a hercegnő, Anna Mihajlovnára, mint valami idegenre pillantva.

— Ah, chère, alig ismertem meg — szólt emez, boldog mosollyal sietve feléje. Nemrég jöttem meg; rendelkezék velem, majd segíték a bácsit ápolni. Képzelem, mennyit fáradtak — tevé hozzá, bánatos szemforgatással.

A hercegnő nem felelt semmit; még egy mosolygással sem, hanem kiment. Anna Mihajlovna lehúzta keztyűit és elhelyezkedett egy karszéken, mint valami megszállt hadipozícióban és felszólította a herceget, hogy foglaljon helyet mellette.

— Borisz! — szólt fiához, — én bemegyek a grófhhoz, a bácsihoz, te meg fiam addig menj Pierre-hez és ne felejtse el átadni neki Rosztovék meghívását. Talán el sem fogja fogadni, — fordult a herceghez.

— Ellenkezőleg — szólta a gróf, aki láthatólag nem volt a legjobb kedvében. — Nagyon örülnék, ha megszabadítanának ettől a fiatalembertől... Itt ül a nyakunkon. A gróf még egyszer sem kívánta látni.

Vállát vont. Boriszt egy szolga elvezette a fölépcsőn le, s aztán egy másik lépcsőn fel, Pierre-hez.

XIII.

Pierre-t, aki még mindig nem jutott ahhoz, hogy pályát válasszon, tényleg kiutasították kihágás miatt Pétervárról. Az a rémhírtória, amit Rosztovéknál róla ujságoltak, az utolsó szóig igaz volt: Pierre a medve-rendőr afférben bűnrészes volt. Néhány nappal ezelőtt érkezett Moszkvába, és, mint mindig, atyja házában szállt meg. Sejtette ugyan, hogy a pétervári eset az egész városban ismeretes, és hogy a gróftól környező asszonyok, akik őt amúgy is rossz szemmel nézik, felhasználják majd ezt a botrányt ellene: mégis, mindjárt megérkezése napján látni akarta természetes atyját. Amint belépett a nagy fogadóterembe, a hölgyek rendes tartózkodási helyére, üdvözölte rokonait, akik kézimunka mellett ültek. Hárman voltak. A legidősebbik, átlátszó bőrű szikár, mogorva leány (ugyanaz, akinek Anna Mihajlovnával volt az a barátságtalan találkozója) felolvasott; a fiatalabbak, mindketten szép, pirosarcú lányok, akik úgyszólván csak abban különböztek egymástól, hogy egyiküknek arcát az ajak alatt levő anyajegy tette szebbé és érdekesebbé, himeztek. Pierre-t úgy fogadták, mintha valami hazajáró lélek, vagy dögvészes beteg lépett volna a szobába. A legidősebb nővér abba hagyta az olvasást és ijedt szemmel nézett rá; a másik is nagyon rémült arccal fogadta. A legfiatalabbik, akinek kedves arcát a lencse díszítette, a himzőkeret fölé hajolt, hogy elrejtse mosolygását, amire már előre készítette a bekövetkezendő jelenet. Egy pamutszállal kezében a mintát vizsgálta nagy buzgalommal, és alig bírta visszatartani a nevetést.

— Adj' isten, kuzin, meg se ismer?

— Dehogyan nem: nagyon is!

— Hogy van a gróf? Láthatom őt? — kérde Pierre esetlenül, mint mindig, de zavar nélkül.

— A gróf testileg és lelkileg beteg, és úgy látszik, maga gondoskodik részére minél több lelki szenvedésről.

— Láthatom a gróft? — ismételte Pierre.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A meteor-elmélet.

A föld egy elefánt hátán nyugszik, az elefánt egy tekenős béka hátán áll: így ábrázolja ezt India világnézete. Mi nagyon felvilágosodott emberek vagyunk és ha India világnézetéről van szó, igen fölényesen kérdezzük, hogy hát a tekenős béka hol is tartja a lábait. Kár, hogy a változatosság kedvéért egy ilyen szegény indusnak nem adtuk értésére azokat az alapelveket, amelyeket mi oly büszkén a természet fejlődéstörténetének nevezünk és ami jobb is, meg bölcsőbb is — állítólag — minden vallásnál és mondánál. E tan alapján a gerincesek magasabb fajai a gerinctelenek alacsonyabb rendjéből lettek, a gerinctelenektől azután sok mindenféle fok vezet lefelé az «öslények» nyüzsgő világába.

Ezt megérteni az indusnak nem esnék nehezére. Az öslények birodalma — ez a tekenősbéka; a gerinctelenek birodalma az elefánt, mely azután széles hátán hordja a teremtés koronáját. Eddig tehát minden rendben van. De — az öslények tekenős békája hová rakja a lábait?

Igen, hova rakja a lábait? Ez igen kényelmetlen kérdés, és hogy milyen zavarba hozott már nem egy természettudóst, azt a «meteor-elmélet» hűledező felelete mutatja. Ez azt mondja, hogy egy szép napon a mi földünkre, mely akkor még teljesen lakatlan volt,

egy meteordarab zuhant. Hogy honnan jött, azt nem tudjuk, de az ő szülőcsillaga bizonyára ismerte a szerves életet. Mert e meteordarabka valamelyik szögletében ott gubbaszkodott egy vagy több «legalsóbbrendű élőlény». A föld éppen akkor már annyira kihült, hogy a legalsóbbrendű élőlények nem égettek nyomban oda. Termékenyek lettek és szaporodhattak, puhányok lettek, meg gerinces állatok, négylábuak, meg emberek.

Ugy-e, ez a felelet elég furcsa? persze, az indusnak, nem pedig az európainak. Hogy hol is áll az öslények tekenős békája, kérdezte az indus és az európai fantáziája egy még nagyobb tekenős békát mutatott neki, melyen a kicsi tekenős jó erősen megvethette a lábait.

De komolyan: egy pillanatig se kételkedjünk az érték fölött, melyben a két tan egymástól különbözik. De mi nem vagyunk méltóak e gazdag örökségre; gyermekes büszkeséggel mindig arra utalunk, ami már megvan és nem vesszük figyelembe, amit még meg kell tenni. A föld története, amint azt a fejlődéstan újra elmondja, két részre oszlik. Az első részben szó van az «élettelen»-ről vagy «szervetlen»-ről (anorganikusról). Itt elmondják nekünk, mint vált el a föld a naptól, tüzes cseppfolyós gömbje lassanként mint kérgesedett meg, mint fejlődtek a különböző kőzetek, mint jött létre a víz körforgása. De mind

ebben még nem mutatkozik, úgy mondják, sajátos és voltaképpeni élet. A hajtó erőt, mely az egyiktől a másikhoz vezet, ne keressük magában a földgolyóban, hanem kívül a világegyetemben. Föltételezzük, hogy ott künn hideg van, hihetetlenül hideg és hogy a világegyetem összehúzó hidege a föld felületét kőkéreggé dermeszti, és hogy az egyre nagyobb számban feibukkanó vegyi elemek csupán csak fagyási termékek.

Néhány szóval legalább is utalni kell a világuír óriási hidegének és a csillagok belsejében létező megfelelő melegnek «bizonyítására». Amikor a föld kérgét fúrták egy bizonyos mélységig, állandó hőnövekedést állapítottak meg, lég-hajón ha mentek: megfelelő hőcsökkenést a magasban, ez volt minden. Ha tekintetbe vesszük az aránylag szinte elenyésző utakat, melyek a megfigyelés rendelkezésére állottak, (a legmélyebb fúrás 1066 méter, a föld átmérője pedig 12,715 kilométer!) akkor nyomban eszünkbe jutnak tudósai a hajdan kutyanékküli szigetnek, ahova egyszer egy fiatal kutya tévedt. A megfigyelő tudósok rémüldözve megállapították, hogy az állat farka rövid időn belül kétszer oly hosszúvá nőtt, míg a test súlya csak néhány fonttal gyarapodott és most azt a törvényt szövegezik, hogy a kutya fejlődésénél a fark mértani, a test súlya pedig csak számtani haladvány szerint nő, hogy tehát amikor az állat súlya 50 font lesz, a tudós szigeten végig egy mért-

földes fark fog húzódni. E misztikus sziget tudósait neveti az egész világ és az ő megfigyelési időszakuk mégis egy aránylag nagyobb töredékét foglalta magában az egész lehetséges megfigyelési időnek, mint az, átvive a térbe, azoknál az embereknél volt, akiknek szavára elhitték a világegyetem hidegének alakító erejét.

Eddig tart az anorganikus történet hajtóerőivel az új természettan első része. És most egy hosszú szünet kezdődik, melyet csak annak a titokzatos meteornak lezuhanása szakít meg. Ő hozza most az életet a földre. Legelsőbb is szegényes alakban. De fejlődésének megvan a kedvező föltételei, ki tudja használni a föltételeket és felviszi egészen az emberig, meg az ember munkájáig. Ehhez már az az első hajtó erő persze nem elég. A szerveknek, minthogy annyira különbözik a szervetlentől, kellett a fejlődés külön törvénye. Végre megtalálták azt a külön törvényt, mely ugyanolyan jelentőséggel bír az «élő» természetre nézve, mint a «holtra» a világegyetem hidege. Küzdelem a létért — így hitték azt, ami ezentúl minden élőlényre csak úgy les, mint az aether hidege a csillagokra. Olyan ellenségesen és — olyan előmozdítón. Mint ahogy az aether hidege a csillagokat egymástól megkülömböztette és őket rendszerbe fogta, így a létért való küzdelem az egyes lényeknél különösebb szerveket fejlesztett ki és ezzel sajátos szépséget adott nekik.

Írókról — könyvekről.

SERÉDY GÁBOR. A világpolgár, az ultramodern művészet-től átszántott félemler, az életnek csak a szépért, érdekesért rajongó, szellemes dilleltánsa, ismert és előszeretettel rajzolt alakja immár a legújabb magyar irodalomnak is, mióta típusai mind jobban szaporodnak a máskülönben oly egészséges, rusztikus magyar földön. Ezek a dekadens aestheták, kik nem járnak a földön, nem élnek a mában, a holnapban, csak magasan szárnyaló eszmékben, túliinomult érzékek öntudatos mámorában, csakugyan új típusai társadalmunknak, akiket — ellentétben az elmúlt évtizedek klasszikus nevelésű lateinereivel — nem az irodalom, de a képzőművészet idomított át művészelkeké. Ezek a kontempláló, a hangulat örökös rabjaivá esett akaratbetegnek nem azonosak az északi irodalom komoran melancholikus és fájó rezignációban letört hőseivel, legfeljebb nyugoti testvérei emezeknek, akik a párisi műtermek cynikusan szellemes, excentrikus és mámorító levegőjében születtek, vagy — amennyiben magyar talajról szakadtak oda — e keserűen szkeptikus, babonás és pesszimista, de ízig intellektuális és művészi környezetben vedlettek át a décadence virágaivá. Serédy Gábor — az ifj. Kórányi Frigyes regényének hőse — is ebből a túlfinomultságában elernyedő, fantasztikus vágyakkal s álmokkal

telített, töprengő és akcióra kép-telen internacionális társaságból való. Amíg Párisban, a nagy világ-város zürzavaros, bódító kulturá-jának forgatagában él, lelke, ha önmagával nem is harmónikus, de valami álmatag összhangban együtt dobog a hozzá hasonlókéval. Am odahaza újra megszólalnak benne a vérrel együtt átörökölt elvek, hagyományok, emlékek és kötelességek. Az ősi családi kúria, a konzervatív és hajlíthatatlan Serédy-ház, a köznapi környezet, az élet apró, semmitmondó eseményei, sőt maga a köztudat, megértetik vele, hogy «egy Serédynek» nem az élet öröme, nem saját boldogsága az életcélja, létezésének jogcíme — «egy Serédy» csak láncszem, mely tovább kell, hogy adja az utódoknak, amit rábíztak az ősök; melynek tovább kell vinnie a család életét, megőriznie, szaporítania, ha bírja, a család tekintélyét, vagy-onát; melynek úgy kell élni, amint atyja élt, úgy gondolkozni, amint atyja gondolkozik. Serédy Gábor szabadon és új irányban fejlődött egyéniségének összeütközése a régi magyar nemesi tradíciókkal — ime, ez a Kórányi regényének tárgya. De a tragikuma nem az, hogy megalkuszik, hogy letér önmagának kiszabott útjáról s így lelkében el nem altatható disszharmónia támad, hanem ellenkezőleg az, hogy itthon is hű marad álmodott hitvallásához és a döntő küzdelemben a külső

világ helyett a maga szellemi világát választja. Ezért bukik el s kiszikkadt, megcsalódott, összetört lelkével ezért kell magát összetiportatnia a «végzet» által, mely — a szerző szerint — «a Mindenség ősakarata . . . embertől nem függő, emberileg beláthatatlan, millió és millió eseményből s körülményből nemzedékeken, századokon át leszűrődött szükség kényszer . . . amivel szemben az emberi akarat lázongása csak annyi, mint légy koppanása ércskapun . . .»

Látnivaló: a regény megoldása — ha úgy tetszik morálja — erősen konzervatív és nemzeti tendenciákat szolgál, felerészt szinte hypermodern milieuje s a stíljében is erősen megnyilatkozó modern törekvés dacára. Nem vitázunk a könyv szerzőjével — sokkal jobban tiszteletben tartjuk a művészi szabadságot — de a szerző jóhiszeműségébe vetett hittel reméljük, hogy Serédy Gábor nem a modern kulturember törekvéseinek csődjét van hivatva illusztrálni. Elvégre a Montmartre cabaret-iben eltöltött pár esztendő s néhány velencei Tintoretto ismerete még nem adja meg a Serédy Gáboroknak azt a teljes fegyverzetet, ami a modern, tehát internacionális kulturembert a megcsontosodott hagyományokkal vívandó küzdelemre képesítené. Éppen ezért, eme különben szimpatikus, de korunk hőséneke csak látszó férfiú bukását meg sem is siratjuk, sem miatta el nem csüggedünk. Serédy Gábor nem a mai Magyarország, csak a mai — délibábok hőse. — A könyv stílje még nem egészen egységes, de a dia-

lógok keresett és így nehézkes választékosságáért nem egy helyütt színes és valóban művészies leírások és nagy jellemzőképességre valló megfigyelések kárpótolják az olvasót.

BANG HERMANN. Mi a desillusio? — Vannak emberek, a kik már nem élnek, noha nem haltak meg; nem élnek, csak nézik az életet. Ott állnak a nagy országút mellett és nézik a tovahaladókat és gúnyolják őket, a miért élnek, mozognak, remélnek — hisz nincs mit remélni. És vajjon mi dobta ki ezeket az útból? Mi volt az, ami megszüntette életüket? — Némelyek hiába küzdöttek, fáradtak céljaikért; meg sem bírták közelíteni és azt mondják, minden ideál elérhetetlen, ábránd, légvár. Mások elérték céljaikat, meglátták ideáljukat és látták, hogy az hitvány, semmirevaló és odaálltak az út szélére hirdetni: minden ideál hitvány, semmirevaló. És vannak közöttük olyanok is, akikkel semmi baj sem történt, akik nem csalódtak, mert nem reméltek semmit, a kik odaálltak az út szélére, mert állni kényelmesebb, mint járni, mert érdekesebb nem remélni, mint remélni. Vannak finom lelkek, akiknek a desillusio létrehozására nem kell önmagukon tapasztalni a világ kegyetlenségét; egy nagy szenvedés látása elég. A Bang Hermann nőalakjainak modellje — saját vallomása szerint — az édes anyja volt. És mi baj érte ezt az asszonyt? Miféle csapás sújtotta le annyira, hogy fiának is remény nélkül kellett maradni? Semmi. Csak a szívében

élt egy melódia, melyet sohasem bírt eldalolni; csak a lelkében élt egy reménység, mely sohasem teljesedett be; csak várt valamire, — — talán valakire — ami sohasem jött el. És várt, várt — és várt; egész életén át keresett idegesen, kapkodva, nem is tudva, mit akar voltaképen és — semmit sem talált. Mik a legnagyobb tragédiák az emberi életben? Azok, amelyekről senki sem tud. Együtt van egy társaság; jó barátok; idegenből jött, ott meggazdagodott, boldog házas ember fogadására. Vacsoráznak, beszélgetnek, közönséges dolgokról, közönséges hangon és egyszer két szempár találkozik, a beszélgetés kettőjük között tele van rejtett célzásokkal; senkisé is vesz észre semmit; két ember akkor találkozott, mikor már késő. Ez a «világ folyása». A hogy Hermann Bang egy kis novellájában leírja. És ha ezeket a nagy, legnagyobb tragédiákat csak azok érzik, a kik tönkremennek belé, a világnak pedig fogalma sincs róla, ki biztosíthat minket arról, nincs-e mindenütt szenvedés, tragédia, a hol csak érző emberek élnek? Hisz látni nem lehet; csak sejteni: azt is néha. Mít ér az egész élet? Mi a célja egész létünknek? Nem tudunk semmit. Ez a világnézete a Bang könyveinek. És mít ér ez a világnézet? Mít ér a világnézet egyáltalában? «Öreg embereknek megjön az eszük», mondja egyhelyütt Bang, «de ez nem használ sem nekik, sem másoknak».

L. Gy.

A forradalom.

LEVÉL FÓLYÁRÓL. Azt hisszük, senki sincs kétségben aziránt, hogy a csákovai főszolgabíró nagy úr, sőt biztosan tudja mindenki, hogy nagyobb, mint a belügyminister és nagyobb, mint a törvény. Mert a törvény csak írás és papiros, a belügyminister pedig, aki életet adhatna neki, sokszor nagyon messze van. Ha eljutnak hozzá, segít ugyan és igazságot tesz, de a szegény folyai parasztember hogyan merne panaszkodni a főszolgabíró ellen, akinél nagyobb hatalmat nem ösmer. Akiről itt szó van, Gagyán Miklósnak hívják és földművelő Temes-megye Folya községében. Az a szörnyű bűne, hogy szocialista merészel lenni és ezzel magára vont a Győry csákovai főszolgabíró haragját. Hogy pedig miként nyilvánul az, mikor a főszolgabíró haragszik, arra nézve ide iktatjuk Gagyán Miklós levelének egy részét:

«Éjszaka 10 óra csendőrök jöttek és ott kellett hagyni az házamat és feleségemet és gyermekemet és megkérdeztem az csendőröket hogy miért és magunk se tudjuk csak a főbíró parancsa és aztán ott áltam a csend-

öröknél reggelig a község házában reggel félnégy órakor elkisértek csákovára az főszolgabíró hivatalára és azt kérdezte a főszolgabíró hogy nem kapott-e parancsolatott az ministériumtól hogy ki menyjen a falúból? nem kaptam és kértem a főszolgabírót hogy miért? azért mert csocsilista és lázitty a az országot és én azt kérdeztem hogy mi csoda lázítást teszek én, azért mert szocialista vagy, én nem engedem, hogy ott lakj a faluban és onnan elkisértetett banlaki főbíróhoz az pandurokkal, a banlaki főszolgabíró azt kérdezte, hogy miért hoztak ide zsuppon? azért hogy szocialista vagyok — és más bajt nem tett? nem! csak azért és aztán nem adott engedélyt hogy menjek haza és az csákovai főszolgabíró ezt mondta, hogy ha vissza mén a községbe akkor fizet négyszáz koronát, büntetve lesz és kérem szépen, hogy legyenek oly jó szívvvel irántam hogy ettől az bírságtól megszabadíjanak. legyenek oly szivesek hogy csillapíják le, hogy velem békét hagyjanak mert én nem lopok se nem gyilkolok.»

Amint ebből látnivaló, szegény Folya György abban a téves hitben élt, hogy a főszolgabírónak a tolvajok és gyilkosok üldözése a kötelessége. Most már megtanulhatta, hogy nem így van.

Színjáték.

UJHÁZY.

Nem írt az elmúlt héten — játszott. És kedvünk volna a kedvéért a «Régi nagy színészek» sorozatát az «Új nagy színészek» sorozatával fölcserélni és a jellemrajzokat vele kezdeni. De a művész két legutóbbi nagy szerepe bizonyosság nekünk arról, hogy befejezett essayt, kerek jellemzést írni róla nem lehet, mert meglepetésekkel szolgál, pályáján új utakat most nyit, immár nemcsak tanítani, de tanulni is tud. Hatvan éves korában igazi alkotó szellemnek mutatkozik, átlépi művészetének kissé szűk határait és olyan külön helyet kér magának a művészet történetében, amilyen stallum nincs egy században, csak öt-tíz. A kis csoport élén — ez új korszakban — Duse áll az idősebb Salvinivel és a magyarok közül, — férfi részről — aki hozzájuk tartozik, mi csak egyet ismerünk: Ujházyt. A jel, ami azokat megkülönbözteti, benne és rajta van a legvilágosabban. Óriási kedély, megvesztegető és különös egyéni kedvesség, a gyermeknek romlatlan természetesége, együtt a nagy, öntudatos, a legmesszebbre számító okossággal. A legnagyobb ritkaságok közül való, hogy színészetre adja magát egy kiválóan eszes emberi lény és még ritkább, hogy a kivételes intellek-

tus fejlődjék ez egyoldalú, bizonyára szép, de veszedelmes mesterségben. Ujházy, a kis csoporttal együtt, e ritka jelenségek közé tartozik. Egy velük abban is, hogy a maga bőre teljes fenntartása mellett bújik bele az ábrázolandó alak bőrébe és a maga egyéniségét nem rendeli alá semmiféle alakoskodásnak. Egy régies iskola és egy újra lábrakapott szegényes új irány azt parancsolja a színésznek, hogy mindenféle technikai, olcsó eszközökkel maskarát játszszék és feledje el magát. Akinek nincs erős énje, ezt megteheti, de mi természetesebb, hogy Ujházy a «Vén bakancsos»-ban is, a Nemzeti Színház új darabjának, «A titok»-nak öreg urában is: Ujházy először. Őt föl lehet ismerni azonnal, amint a színpadra lép, valamint Duse, akár Cleopatrát, akár Gauthier Margitot játszsa, legelsőbbben is Duse. Szükség van úgynevezett kínosan alakító színészekre is, de a nagyok mégis csak azok, akiknek nem a repertoireja, hanem az egyénisége gazdag. Hogy milyen gazdag az Ujházyé, az fényesen tűnt ki most Pierre Volff darabjában: «A titok»-ban, egy nagyon ügyes, szentimentális, de humoros, régi módi, mégis raffinált komédiában. Ilyen kedves, gondos, szives nem volt talán még soha. Ha nem a forró tavaszon, hanem a hűvös őszen játszák e darabot: egy pár telet kitelelnek vele és a

nemzeti színháznak van új Constantin abbéja. Mi különben «A titok» apáját, az Ujházy legújabb alakját többre tartjuk, mint az öreg abbé kedves figuráját. Ez színesebb ugyan, de az új kreáció finomabb, összetettebb és nehezebb föladat is. Amióta Ujházy Constantin abbét először játszotta, mind nőtt fölfelé, a képességei mind kibontakoztak, újak jelentkeztek és mindenek fölött distingváltabb lett. Fejlettebb, önállóbb és tökéletesebb művészi egyéniség, mint ő, ma nincsen a magyar művészet egyetlen terrénumán sem.

b. s.

Joyzelle, Maeterlinck öt felvonásos «szerelmi története», amely nemrég került színre a párisi Gymnase-ban, különös és csodás, mint egy álmkép. Beszélnek benne virágokról, csillagokról, lelkekről. Az egész történet valami perverz érzékiség levegőjében mozog. Az apa, aki el akarja csábítani a fia szeretőjét, a varázsló, félelmes titokzatoságával, a kihalt kert, mely újra feléled egy szép szűz lába nyomai alatt: megannyi szokatlan jelenés, váratlan hatás, s mindez beburkolva csengő-bongó, hangzatos versbe, amelyben a mértéknek egyhangúságig szabályos hullámváza annyira magával ragadja a hallgatót, hogy a felvonások között tisztá alexandrinusokban rendeli magának a frissítőket. — A szerelmi história elég egyszerű. Joyzelle és Lanceor hajótörést szenvednek a varázsló Merlin szigeténél. Lanceor fia Mer-

linnek, de ő erről nem tud. Joyzelle-t szereti az apa is, a fiú is. Egyiküknek, és pedig annak, aki nem bírta megnyerni a lány szerelmét, meg kell halnia. De mint-hogy Joyzelle Lanceort szereti, ezért a varázsló minden hatalmában álló eszközt felhasznál, hogy megakadályozza a két ember boldogságát. Tört vet Joyzelle-nek; hűtlennek tünteti fel Lanceort, — de siker nélkül. Végre egy viperával mérgezteti meg szegény vetélytársát: Joyzelle agyontiporja a kígyót, de az ifjú élete most a szörnyeteg kezében van. Ez légyottot kér a leánytól Lanceor megmentéseért: ott akarja Joyzelle-t karjai közt bírni, ahol szerelmese haldokol. A szerencsétlen lány elfogadja a kegyetlen feltételt, de a pásztorórára fegyverrel megy, hogy megölje förtelmes csábítóját... Ám a hatalmas varázsló nem él helyzetével: megismerteti magát és összeadja a két szerelmezt. — Ő maga pedig eltávozik, elbujdosik Brocéliande felé, ahol Viviane, a források tündére várja örök nyugalomra.

Ez a merész, kalandos képzeletű cselekmény buja színpompában

tarkálló képpé van összeszőve. Szerelmi párbeszéddek, meglepő fordulatok, mély bölcsességek az éj sötét fenségében elmélyedő Merlin ajkáról elevenítik a bizarr, izgató darabot. Joyzelle tulajdonképpen nem dráma, hanem inkább valami művészi ötlet. Allegoria, amely mintha valami világbölcséleti tételt akarna jelképezni. Mert mint egyszerű drámai cselekvényből, meg nem magyarázhatjuk, miért kell meghalnia Lanceor-nak, ha nem őt szereti Joyzelle? És miért mond le Merlin, a mindenható, arról, amit már-már elért: Joyzelle szerelméről? Kell, hogy minden alak egy-egy jelkép legyen: Joyzelle a szerelem, Lanceor az ifjúság és Merlin a lemondás szimbóluma. Csupa testté lett eszme, hússá-vérré vált elvontság! Maeterlincknek ez a munkája csodálatos bizonytalanságban lebeg a légbefoszló, ködös fantázia és a szilárd valóság világa között. Valami meghatározhatatlan, kétes irányú munka, amiről nehéz megítélni: a nagy költő megifjodását — vagy hanyatlását jelenti-e.

Vojtina levele Nero anyjáról.

Édes ecsém, heüréka hát!
Megtaláltuk a jövő fiát,
Akit citált a jós-sejtelem,
Minket szidva úton-útfélen
S bármit tevénk, őt suhintva ránk
Nagy, lesújtó példakép gyanánt.
Nos ő itt van, nézd őt félelemmel.
Neve: Tardos, vagy ha tetszik: Krenner.

Nem is hívták, önkényt jött elő,
Mint a földben élő őserő.
Egyet lobban s máris itt ragyog,
Nem kürtöli: «Ez és ez vagyok,
Emberek most rám figyeljete!»
Elég a láng, mely ott fönn lebeg,
Elég a néma égi látomás,
Ha nem kíséri is vad puffogás.
«Én tündöklök, a dobot csak üsd te,
A láng csak láng, hogyha nincs is füstje!»

... Asztalánál ül a műtész
És merengve ablakán kinéz.
Ám egyszerre két szeme kigyúl,
Öröm ragyog dús orcáirúl,
És fölkiált: «Emberek, hahó!
A nagy Őt, ki nem közénk való,
Aki hitvány mécsék közt a nap,
Ki tyúkok közt sasként szárnyra kap,
Megtaláltam végre őt kutatva,
Neve Tardos, — az enyém meg Alfa!»

De fölfortyan egy más kritikus
(A viszály már köztük ősi juss):
— A dicsőség hogyha nem enyém,
Fabatkát sem ér a lelemény!
Alfa írja: «A darab mesés!»
Betta írja: «Meséje kevés!»
Alfa: «Csupa első kvalitás!»
Betta: «Céda immoralitás!»
Alfa: «Milyen tömör nyelvezet!»
Betta: «Sekszipir sír e kores felett!»
... Egyre dúl a két itész viszálya,
Az egyik fölhúzza, másik lecibálja.

... Es bármit mond a két kritikus,
Szegény Krenner most már — klasszikus.
E Káin-jegy ott libeg fején.
Oh e végzet mily zord és kemény!
Ő klasszikus, bármit is tegyen:
Élhet száraz babérlevelen,
Írnak róla sok kötetnyi essayt,
Hogy művében mi szép és mi nem szép
És az essay és a színdarab
Olvasatlan s láttatlan marad
S majd ha a kor fordul egykor jobbra, —
Állni fog majd Tardos-Krenner szobra!

JÖVENDŐ

1903. JUNIUS 7.

- B. S.: Az Andrássy hadserege.
 Lányok a háborúban.
 Új választások, új választók.
 Szász Zoltán: Herbert Spencer.
 Ferrero G.: A közvélemény divatja.
 Dr. Besnyő Béla: A nő kenyere.
 Erdős Renée: Megállt előttem.
 Rudyard Kipling: Tavaszi forradalom.
 Szomory Dezső: Bolyongás.
 Oláh Gábor: Az ember.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
 Knut Hamsun: Virágének.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leó: Háború és béke.
 Természettudomány.
 Írókról — könyvekről.
 A forradalom.
 A színháték.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Meddő tudomány.

Egy ifjú barátom, akinek szép fűrtös fekete haja immár a múlté, panaszosan beszélte:

— Atolvastam egész orvosi könyvtárt a haj természetéről. Barátom! Olyan dolgokat láttam, hogy a hajam égnek meredt — volna, ha lett volna. Hogy mi a haj, hogy mi a hajhagyma, hogy mi okozza a kihullását, a fejbőr gyöngülése-e, vagy pedig a hajhagyma betegsége. Szóval százféle elmélettel is megismerkedtem arra vonatkozólag, hogy mitől kopaszodik meg az ember. De haj! Arra egyetlen jó tanácsot se találtam, hogy mitől juthat vissza az ember a hajához. Valóban, azt már sokszor hallottam, hogy a sok tudomány kopaszszá teszi az embert, de visszaadni a haját még mindig nem tudja a tudomány.

Szerencsétlen barátomnak nem volt igaza. Mert a sok orvosi könyv közepette nem olvasta el azt a kis füzetkét, mely a Vértés-féle sósborszesz gyógyító hatásait ismerteti. Ha olvasta volna, azt is tudhatta volna, hogy a hajnak mindenemű veszedelme ellen legerősebb oltalmazója e sósborszesz.

Vértés-féle Ferenc-pálinka (sósborszesz):
1 üveg 30 fillér, 1 és 2 korona.

Kapható gyógyszerárakban, drogueriákban és fűszerkereskedésekben, valamint közvetlenül Vértés és Társa gyárából Lugoson.

Szt.-Margitszigeti gyógyfürdő Budapesten. Nyári és téli gyógyhely. 43,3° C. kénes hévforrás, Thermal-, iszap-, villamos fény-, mesterséges szénsavas-, forrólég, mindennemű gyógy- és edző (Kneipp)-fürdők. Svéd gyógytornaterem. Napfürdő. 150 hold árnyékos park. Csúz, köszvény, ischias, ízületi bántalmak, emésztő-, szervi-bajok, szívbetegség, vesebántalmak, vérszegénység, ideggyengeség ellen. Szt.-Margitszigeti üdítővíz: első rangú szénsavval telített ásványvíz, mint asztalivíz legjobban ajánlva.

Izlést hirdetni könnyű dolog. Izlésről bizonyágot tenni azonban már nem tartozik a könnyű dolgok közé, mert ezt tényekkel kell bizonyítani. Különösen áll ez a női divat-cikkekre. E szempontból nézve a dolgokat, föltétlen dicséretet érdemel a Schreier Viktor és társa Váci-utca 26. szám alatt levő divatcég, ahol az összes divatcikkek, mint blouseok, jouponok és fehérneműek a legizlésesebb kivitelben olcsón kaphatók.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 36-31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül sendikivált kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IPRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. és KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírángyár.

Első évi. 17. szám.

1903

Budapest, június 14.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Egy hónapra
Egy korona.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

MAGY AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Bűn és bűnhődés.

A királygyilkosságokban mindég volt valami borzalmasan fölséges vonás, de akit szerdán éjjel Belgrádban megöltek, nem volt király, csak egy pohos siheder, fia egy még pohosabb balkáni gentlemannak, egy örökké éretlen ifjú, aki idős kalandornő karmai közzé jutott. Most kivették e mérgezett karmok közül, de holtan; voltaképen szolgálatot tettek neki, megakadályozták abban, hogy végképp odategye hazáját a bonneja, a szeretője, a felesége, a végzete lábai elé. Ez érdekes, de nem borzalmas és bárha az a természetes, hogy uralmon levőknek a rövides kiirtása megdöbbenést keltsen: minékünk semmi kedvünk az érzékenykedéshez. Bűn követtetett el, bűnhődés következett utána és egy nép a politikai éretlenség formájában a legnagyobb politikai érettségről tett vizsgát: figyelt, türt, lázongott, összeküzdött — ölt. Ez nem eljárás, mondhatják az uralkodók és a szolgálatukban álló diplomaták, politikusok, publicisták és egyéb szolgák; a szerb népnek akademice kellett volna eljárni, alkotmányosan, modern tisztességgel bevárni, amíg egy királyi pár a nép fejére teszi a nedves névjegyet, aláztos feliratot föliratra küldeni és amikor a hurok a nyakán, félig megfojtva engedelmesen hörögni: Felség, köszönöm hogy fölakasztasz, éljen a király! De nem így történt, a rác nemzetnek vére van, bátorsága és temperamentuma van, szereti és akarja az életet, tehát az élet az övé. És Európa rokonszenve? — majdnem mondtunk valamit, Európa rokonszenvére!

Azonban — belátjuk — jó lesz túrtóztatnunk nem elégedetlen alanyi érzésünket, mert a polgári törvénykönyv

nem szívesen veszi a jobbmódú és állásbeli emberek legyilkolását és annak dícséretét. Legyünk tehát akadémikusan mérsékeltek és örüljünk elméletileg a belgrádi energikus politikának és nézzük azt egy izgató történelmi témának, amely, hogy ma történt — amikor a népek általában elpuhultak — valami szép anachronizmus. Mintahogy az essay-írók mondanák: az egész reneszánsz-korbeli történet. Volt egy molett asszony, magtalan és azért fölöttébb becsvágyó, aki elvétette a kort, amelyben élt. Ha a tizenötödik században születik, akkor, amikor az egyéniség érvényesülhetett a tömeg rovására és ellenére: betöltheti vala egész programját és nemcsak ő maga lett volna mindenható királyné, de a maga részeges hadnagyocskáját is megteheti királynak. De csaknem négyszáz évet tévedett a kalendáriumban és félúton alig volt: az egyéniséget gyűlölő tömeg szitává lőtte érzéki testét, ravaszsággal, lázzal, színnel teli koponyáját szerte zúzta, mint egy darab rögöt, amely útját állta. A tömegnek természetesen igaza van, de az író nem tudja elnyomni sajnálkozását: ezért az asszonyért mégis kár egy kissé, most is kitetszik, hogy ez az asszony valaki volt. Tudott akarni, csak abban mégis tévedett, hogy egy országot úgy akart igazgatni, mint ahogy rendezkedett az ágyasházában. Ha valami kevéssel szerényebb, talán valaha még szobrot is kap, a nemzetek olyan szerények. De hamar, mohón, mindent akart és ez az ösztöne, úgy lehet, szolgálatában állott az örök igazságnak, amely egy könnyed modulattal fricskáz le a szegény nép testéről hatalmas dinasztákat. Vagy még népszerűbb hasonlattal élve: egy ostorcsapás és a göboly-légy, amely a nyomorúlt lábas jószág vérért szívja — nem dong többé, nincs. Ez a Draga királyné tehát kellett, hogy az Obrenovicsok ne dongjanak többé.

Az illő meghatottság helyett — a halott-szaggal telített atmoszférában — minden jótét lélek dicséri az Urat, kinek kegyelméből most valami érdemes dolog történt. Legfeljebb nők és nőszívű férfiak siránkoznak azokon a gyökeres reformokon, amelyet szerdán éjjel a belgrádi konokban végrehajtottak. Hivatalos körök döbbennek meg a gondo-

latra, hogy ő felségeiknek a padlásra kellett menekülniök, a dinasztia bebújt a szalmába, a királyné vékony gőgös szája reszketett a hiszterikus sírástól és tehetetlen düh-től. A felség, rövidlátó, a szemüveget is lent felejtette a hálósobájában és a rövidlátó ember szemüveg nélkül komikus, tárgyának nézi az embereket és köszön az ajtófélfának. És a szesz barátja, az ifjú kis hadnagy, a derék Lyunevics, akit a nénje úgy akart kigyógyítani a delirium tremensből, hogy megteszi királynak: szintén szép zavarban lehetett, amikor az első üdvlövéseket a fejébe kapta. Bizarr és vad volt ez a bűnhődés, mint bizarr és vad a bűn. De immár mindkét fél nyugodt és amennyire lehet a körülmények között, boldog is. Belgrád zászló-tengerben úszik és boldog, hogy megemberelte magát. A királyi pár állásához illő koporsóban tovább álmodja álmát, de most már képek nélkül, láz nélkül, annélkül, hogy e vad, buja, kíméletlen és fantasztikus álmok valakinek megzavarhatnák az álmát . . . Reméljük, a szerb nemzetben van annyi eszrit, hogy szép temetést rendez nekik és halálukban szertartásosan, formalitásokkal, egyrészt lojálisan, másrészt nagylelkűen bánik velük. A temetésre meghívja az udvarokat, a nagyköveteket és a nép koszorúját — a maga pálmaágával együtt — elül viszi Péter, az új király. Mert a lojális érzésnek alapjában fönn kell maradnia és Draga Masin, udvarhölgy, maitresse, királyné és anyacsászárnő — anyaság és császárság nélkül — e pompás, cifra, ravaszkodó és fondorkodó, szertartásos és szemforgató földi élettől mint rendkívüli földi jelenség, megérdemel egy rendkívüli temetést. Ezért dolgozott tulajdonképpen.

De a méltóságos forradalom nem ér rá a tréfára. A vérben fölfrissülve és kiengesztelődve, az izgatottságtól boldogan várja a maga új, döngő, aranyos nagy legyét. Igavonó utján, isten kétlábú szegény jó állatja: a nép, enélkül élni nem tud és ragyogó arccal néz arrafelé, ahonnan közeledik az, aki kimarjult testét szívni fogja és a fülét új nótával teledöngi.

B. S.

Sándor és Draga.

Irta: Degaston Sándor.

Most járom meg Szerbiát negyedszer. Túl a Dunán, a koronás fő nélkül maradt, csodálatosan nyugodt országba érkezve, nem tudok megszabadulni attól az idegenszerű, hideg impressziótól, amelyet a mai Szerbia rám gyakorol. Milyen más volt a levegője ennek a rác földnek három év előtt, amikor utoljára itt jártam.

Abban a szögletben, ahol a Száva a Dunával ölelkezik, vidám csendőrök cirkáltak, a gyermekek s asszonyok örömrésztében úsztak, a katonák boldogan kurjongattak a laktanyák előtt, Belgrád a mámor lázában égett, a nép mulatozva, mosolyogva verte fel az utcákat — szerb nászinduló zsongott a levegőben: Sándor király házasodott, Natália királynői ágyasházába vezette Lunyevica Draga Saroltát, a nagy Milos fejedelem egykori hívének leányát. Csodálatos fordulata az eseményeknek. Milyen másnak mutatkoztak akkoriban a «hívek», számszerint ötvenezren, a királyi pár előtt tisztelgők. Akkor hódolók teltek a hívekből, ugyanazokból, akik közül a szerb Bertalan éjszaka sötétjében nem egy szorongatta kezében a modern gyilkot, a revolvert s az akkoriban látszólag boldogságban úszó arcokra ráül a puskapor szaga s akik egykor, úgy tetszett, szeretettel vetették meg a fejedelmi nász vánkösát, most ugyanolyan gyűlölettel borították rájuk a halotti szemfödőt.

Mondom, ott voltam Sándor királynál. Beszélgettem a boldog férjjel s akinek messzaliánszáról oly sok Boccaccio tollára illő történetet rebesgettek. A mézeshetek alatt a párisi «Figaro» megbízásából kerestem fel a fakóarcu szerb királyt s szives szavaiból kitetszett, hogy több udvariasságot, szeretetet akar mutatni, mint a mennyit egyszerű külseje elárul. Ezzel fogadott:

— Nagyon jól tette uram, hogy eljött. Hadd tudják meg az igazságot, hiszen most úgy sem ismerik.

És ezzel helyet mutatott maga mellett s én szemben ültem a boldog párral. Kéz a kézben, boldog mosolylyal nézegették egymást: Sándor és Draga, akinek rózsás arcához jól illett telt idomaira boruló, ízlésesen díszített vörös selyem blúza. Ékszer, sok ékszer csillogott rajta.

— Ime uram. Hiszen ön tudja, hogy minden oldalról elhalmoztak házassági ajánlatokkal. Alig volt politikus, aki ne szánt volna nekem egy-egy «jó partie»-t. De én mindegyik házassági tervet visszautasítottam, mert nagyfontosságúnak, életbevágónak tartottam ezt a kérdést s úgy hiszem, csak a szívére szabad hallgatnia az embernek. Gondoskodnom kellett a dinasztia jövőjéről, de házasságomat nem akartam politikai szükségletnek minősíteni, mint a hogy azt a politikusok akarták. Hiába ajánlottak nekem szökét, barnát, előkelőt és gazdagot; úgy gondoltam, ebben a kérdésben csakis én lehetek irányadó s magam választhatom meg élettársamat.

S egy pillantást vetve arájára hozzátette:

— Egyetlen kívánságom, hogy aki mellettem ül Szerbia trónján, olyan asszony legyen, akit szívem egész melegével szeressek, akit tisztetek és becsülök. Olyan nőt akartam, aki megért engem, aki ismeri az életet, az országot, a melynek királynője lesz és aki kész lesz velem megosztani mindazokat a nehézségeket és kellemetlenségeket, amelyek — tudom — nem fognak elmaradni.

— Ah! Igen. Lesznek nehézségeink! — sóhajtott a királyné és hosszú, méla tekintetével surolta férje arcát. De ebben a tekintetben több volt a bátorság s a szeretet, mint a szomorúság.

— Le fogjuk azokat győzni! — felelte tűzzel a király és lágyan, szeretettel fogdosta kezében hitvese puha kacsóit. — Higyje meg uram: a nép sohasem ellenezte ezt a házasságot. Helyeselte választásomat, hiszen a népnek régi, lelkes vágya volt, hogy a királyné vele együtt érző, az ő köréből való legyen, aki a hazáját és királyát szeresse. Draga asszony egyesítette magában mindez óhajok céljait s miután

megismertem fényes szellemi tulajdonságait és nagy szív-
jóságát, méltónak találtam őt arra, hogy megosszam vele
trónomat és sorsomat. Sokak bolondságnak tartották ezt a
tettemet. Nem igaz: Jól megfontoltam: mit cselekszem.
Beszélték azt is, hogy beteg vagyok. Istenem! Hát bevallom,
hogy az utolsó éjjeleken keveset aludtam, — de volt okom
miért. Aztán hivatkoztak a köztünk lévő korkülönbségre is.
Nos, ugy-e? Negyven évesnek mondták, több gyermek anyjá-
nak. Győződjék meg róla, hogy ez az állítás nem igaz.
A két fiatal leány, akit közelében láttak, nem gyermeke, de
hugai. Csodálkozom, hogy a külföldi sajtó oly rosszakara-
túlag nyilatkozott házasságomról.

Azután szóba került a királyi pár utazása Szerbia bel-
sejébe, hogy a királyné közelebbről ismerje meg hazáját
és népét.

— A kabinetem — úgymondták — vissza akart tartani
egy «ballépéstől», de én keresztülhúztam számításaikat. Ez
a kabinet kvalifikálhatatlanul viselkedett velem szemben.
Július huszonkettedikén értesítettem őket róla, hogy közhírré
fogom tenni eljegyzésemet. Kértem őket, tartsák titokban
tanácskozásunkat és ne mutassanak akaratommal ellenkező
magatartást. S ime: már délben ketten hiányoztak a meg-
hívott miniszterek közül. Megtudtam később, hogy meny-
asszonyomat keresték fel és vele tárgyaltak. A tárgyalás
eredménye pedig az volt, hogy Draga eltűnt s holléte még
fivére előtt is titok volt.

— Igen, — folytatta férje elbeszélését a királyné. Elhagy-
tam a konakot azzal a szándékkal, hogy sohasem lépem át
annak küszöbét. De a király mást akart és a király parancsol
s én engedelmeskedtem.

— A miniszterek egy orosz nőt szántak nekem, —
mondta a király. — De hát nem vagyok gyerek s jogom van
hozzá, hogy a magam akarata szerint biztosítsam boldog-
ságomat, nem pedig úgy, a hogy Milán és Natália akarják.
Sajnálom, hogy sok tekintetben nem értek velük egyet.
Házasságom alkalmával nemcsak a diplomácia képviselői;
de a koronás fők is őszintén üdvözöltek s ebből meríték

erőt. Egy óhajtásom van, hogy Dragámmal egyesülve munkálkodjunk népem jólétéén.

— Szívem egész hevével együtt érzek a királylyal! — szólott a királyné. — Igaz párja leszek örökkön és kérem az Istent, hogy életemet az ő boldogságának szentelhessem.

Azután szíves szavakkal búcsút vett tőlem s véget ért a kihallgatás.

Most történt ez, augusztusban lesz három éve. Telve reménnyel, a házaselethez kötött várakozással indultak el az együttes élet útjára. Lopva, soha igaz biztonságot nem érezve mendegéltek az orosz érdekek Scyllái és a maguk kívánságainak Charybdisei között. Az ő életük, uralkodásuk és haláluk a szenvedelmek csatája, játéka volt. Mindig felülkerekedett a rác indulat, a nyakas hajthatatlanság, amely tetőpontjára jutott akkor, mikor a hold fényében fürdő revolver-agyak megcsillámlottak a szerb királyi ágyasház félhomályában, amikor a végsőre kész tisztek lemondást követeltek és a király görcsösen ragaszkodott a koronához, ahoz a csalóka ékszerdarabhoz, amely ravaszsággal, a diplomatáénál szövevényesebb asszonyi furfanggal került a Draga fejére.

Gondolatok az obstrukcióról.

Irta: Báró Dániel Ernő.

Fél éve már csaknem, hogy parlamentünk tétlenségre van kárhóztatva. Az államélet rendes folytatására feltétlen szükséges törvényes intézkedéseket nem teheti meg; rendes költségvetés, illetve idemnity nélkül a kormány saját felelősségére kénytelen a szükséges fizetéseket teljesíteni és azok fedezetéről gondoskodni; szóval az úgynevezett Ex-lex állapot teljes súlyával nehezedik erre a szegény országra, mely amúgy is annyi sebtől vérzik, melyeknek gyógyítása halaszthatatlan!

Pedig a bajok főoka nem is magában az Ex-lex állapotban van; mert bár az Ex-lex állapot a parlamentarismusban valóságos anachronismus, mégis annak legnagyobb veszedelme enyhülést talál azon körülményben, hogy az ország józan polgárai ama elvből kiindulva, hogy «Salus rei publicae suprema lex esto» executio nélkül önkényt szolgáltatják be adójukat. Ezáltal aztán a kormánynak azon eszközöket nyújtják, melyek őt az állami intézmények fentartására, az elvállalt kötelezettségek és tartozások teljesítésére képessé teszik. E körülmény magyarázza azt is, hogy az Ex-lex állapot nem okoz az országban nagy nyugtalanságot és távolról sem bír gyűlöletes színezettel. Hiszen azok is, kik akkor az Ex-lex állapot beállta folytán a kormányválságot idézték elő, most teljesen belenyugodtak abba, kormányválságot nem követelnek, sőt amennyiben az Ex-lex állapotnak bizonytalan időkig való kihúzásától sem irtóznak a «passiva resistentia» lelkes támogatói.

A bajok gyökere azonban sokkal mélyebben rejlik. A költségvetési Ex-lex állapot csak egy tünet, melynek eltávolításával még helyzetünkön segítve nincs. Csak egy kihajtása ez azon most dúsan burjánzó növénynek, melynek neve obstrukció!

Nálunk egyízben — a lezajlott nagy 98—99. évi obstrukció után — már derengett annak szüksége, hogy a házszabályokba az obstrukció ellen hathatós intézkedések vétessenek fel. Össze is ült egy bizottság a házszabályok módosítására. Azonban, kik jól ismerték a helyzetet, már eleve el voltak arra készülve, hogy ezen bizottság radikális intézkedéseket nem fog javasolni.

Hiszen a többsége ezen bizottsági tagoknak azokból állott, kik az obstrukciót csinálták, — hogy lehetett ezekről feltenni azt, hogy ők az obstrukciónak jövőre való lehetetlenné tételével saját eljárásukra mondjanak ítéletet? A hosszas tárgyalásoknak az is lőn a végeredménye, hogy a korlátlan szólás-szabadság fentartásával az obstrukciónak mint formailag jogosult fegyvernek használata házszabályainkban meghagyatott, azzal az indokolással, hogy jöhetnek oly idők, mikor valamely hazafiatlan kormány törvénytelen módon összeállított többséggel nemzetijogokat konfiskálni akar, mivel szemben az obstrukció hathatós védelemül szolgálhat, másrészt pedig alig tehető fel, hogy egy a jog, törvény és igazság követelményeihez szorosán ragaszkodó kormány ellenében bárkinek is oka lenne obstrukciót csinálni!

Mennyi tévedés! Mintha egy erőszakos kormány sokat törődne a magyar parlamenttel, vagy mintha az ok fenforgását nem-e azok itélnék meg souverain módon, kik az obstrukciót csinálják? Pedig az obstrukció ismétlésének lehetetlenné tétele, a jelenleginek pedig megszüntetése már parlamentünk érdekében is sehol sem kívánatosabb, sőt szükségesebb, mint nálunk. Ne feledjük, hogy jelenlegi közjogi helyzetünkben a magyar nemzeti állam érdeke szempontjából a parlamentáris kormányforma az egyedül possibilis kormányforma; csak a parlament zavartalan működése képes az országot mint magyar nemzeti államot fentartani; és azért annak csorbítását megakadályozni, annak működése iránt tehát általánosan bizalmat gerjeszteni minden országos pártnak egyaránt hazafias kötelessége.

Nem kevésbé óhajtandó azonban az obstrukció mielőbbi megszűnése közgazdasági állapotaink szempontjából is. Öt éve már, hogy közgazdasági életünk ideiglenes alapra van fektetve, mely a velejáró bizonytalanságnál fogva minden tevékenységet, minden vállalkozást megzsibbaszt. Aki éber szemmel figyelte gazdasági helyzetünket, konstatálhatja, hogy a gazdasági depresszió, amely öt év óta folyton intenzivebb lett, soha sem ért oly dimenziókat mint jelenleg.

Iparunk és kereskedelmünk pang; kisiparosaink helyzete évről-évre kritikussá válik; földnépünk elszegényedése veszedelmes arányokban terjed, a kivándorlások ijesztő mérvben szaporodnak és immár az utóbbi időben nem szorítkoznak az eddigi országrészekre, hanem olyanokra is terjednek, hol a népesség aránylag elég túrhető viszonyok közt létezett, mint például Torontálmegyében.

Ily kétségbeejtő helyzetben csak az az egy remény nyújtott némi vigaszt és enyhülést, hogy az ideiglenes gazdasági berendezés tartama az év végével lejár és úgy Ausztriá-

val, mint a külfölddel szemben létesítendő végleges berendezkedésünk biztos alapot fog nyújtani arra, hogy a jelenlegi marasmusból kívánszorogva, gazdasági életünkbe új lendületet keltsünk. Ámde ezen rendezkedés keresztülvitele csak úgy biztosítható, ha az obstrukció kellő időben megszűnik. Ha ez be nem áll, oly vészthozó katasztrófának lenne az ország kitéve, mely anyagi érdekeinket legnagyobb mértékben veszélyeztetné és sokkal károsabb hatású lenne, mint a jelenlegi költségvetési Ex-lex. Sajnos azonban, hogy a jelenlegi obstrukció megszűnése sokoldalról kételyekkel találkozik, melyeknek indokoltságát alig lehet tagadni. Még eddig ugyanis sohasem indult meg obstrukció a sikerre való oly kedvező kilátások között, mint a jelenlegi, mely célul azt tűzte ki magának, hogy a kormány által benyújtott véderő-törvényjavaslatok vagy vonassanak vissza, vagy pedig oly garanciákkal láttassanak el, hogy az 1867:XII. t.-c.-ben jelzett magyar hadsereg teljes mértékben érvényesüljön.

Kedvezett ezen akciónak első sorban az általános politikai helyzet. Ugyanis oly időben nyújtattak be ezen törvényjavaslatok és vétettek tárgyalás alá, amidőn még egész sora a fontos javaslatoknak, melyeknek letárgyalása a nemzet anyagi fejlődésére életkérdést képez és melyeknek elintézése határidőhöz van kötve, elintézés előtt állott. Joggal vélt tehát az obstruáló párt arra számíthatni, hogy ezeknek letárgyalására a kormánynak, mely első sorban felelős az ország sorsáért, a megfelelő időt biztosítania kell, minélfogva a véderő-javaslatok tárgyalására aránylag nem hosszú idő maradhat fenn, mindenesetre sokkal rövidebb, mint amennyit a házszabályok által biztosított korlátlan szólásszabadság igénybe vételével kihúzni lehet. Nem kevésbé kedvező körülménynek lehetett tekinteni maga a kormánypárt egy részénél mutatkozó elégtelenséget a javaslatokkal szemben, mely azon ismeretes memorandumban nyerte kifejezését és amely az obstruáló párt elhatározására szintén bátorítólag hatott. Hozzájárul ehhez, hogy az obstruáló párt a harcba oly nemzeti követelményeket vitt be, melyek az igazság látszatával bírnak és melyek képesek minden magyar lélekben a legbensőbb húrokat megrezdíteni. Ennélfogva az egész akció az ország nagy részében, de különösen a párthíveinél erős sympathiákra talált, melynek a képviselőház elnökénél nap nap után megjelenő számos nagytömegű küldöttség tiltakozó kérvényekkel adott kifejezést.

Az ily kedvező előfeltételek mellett nagy vehementiával megindult támadással szemben a kormány és az őt támogató szónokok hiába hivatkoztak arra, hogy az újonc-jutalék felemelése közjogunkba nem ütközik, hadseregünk harcképes-

ségének emelésére pedig tekintettel a többi hatalmak eljárására a monarchia, és ebben első sorban hazánk önállásának biztosítására feltétlenül szükséges; hogy az 1867. XII. t.-c. magyarázata téves, és ellentétben áll azzal a magyarázattal, melylyel azt épen a törvénycikk alkotói, de maga a törvényhozás is elláttak; hiába fejtette ki a kormány, hogy a javaslatokat vissza nem vonhatja, mert ezzel egy fő parlamenti elvet sértene meg, s mivel így a kisebbség diktálna a többségnek; — hiába jelentette ki, hogy a kívánt garantialis követelmények némelyike absolut nem teljesíthető, mert felbontaná a hadsereg egységét, az obstruáló párt annak felismerésében, hogy a nemzeti követelmények kivívására soha többé ily kedvező politikai helyzet, és ilyen kedvező viszonyok elő nem fognak fordulni, lankadatlan erővel folytatta actióját, és ki is jelentette, hogy azt mindaddig, míg teljes sikert felmutatni nem fog, abba nem is hagyja! A helyzet most úgy áll, hogy míg egyrészt a kormány határozott kijelentése szerint sem a törvényjavaslatot visszavonni, sem a kívánt garantialis követelmények nagy részét teljesíteni nem hajlandó, — másrészt az obstruáló párt azok után amik történtek, különösen miután már az ország nagy részét actiójuk mellett állásfoglalásra bírták és mozgosították is, moralliter képtelen a további harc leszerelésére.

A kormány által végre — miután minden argumentum már pro et contra kimerített — elfoglalt azon álláspont pedig, melyet passiv resistentiának nevez, legkevesbbé lesz képes az obstructiót megtörni, mert házszabályainknál fogva ezt a tanácskozást, mely most már valóságos torzképpé fajult, az ellenzék minden megerőltetés nélkül, könnyű szerrel a véghetetlenségig húzhatja ki.

Igy tehát egyik fél sem engedhetvén, a vita, a tárgyalás, az obstructió folyik, folyik és fog még beláthatatlan ideig folyni. Nap, nap után mulik és lassan elmorzsolódik az a drága idő, melyet a költségvetési, beruházási törvényjavaslat tárgyalására, állami tisztviselők fizetésének rendezésére, valamint és pedig főleg közgazdasági viszonyaink szabályozására kellene fordítani, — és egy szép reggelen arra ébredünk, hogy nemcsak a parlamenti, — de gazdasági, sőt talán állami tönk előtt is állunk!

Tudom, hogy mindezzel nem mondtam újat. De vannak igazságok, melyeket nem lehet elég gyakran ismételni. Talán sikerül azok sűrű ismétlésével azon meggyőződést megérlelni, hogy itt okvetetlenül és gyorsan tenni kell. Nem terjeszkedem ki konkrét javaslatok formulázására. Aki kis figyelemre méltatta ezen igénytelen sorokat, az önkényt megtalálja az orvoslások módját. Csak látni és akarni kell.

Híres emberekről.

Elbeszéli: Barcsay Domokos.

Alig múlt idők sok kitünő nagysága, sok, izzó magyarsággal telt alak bukott a feledés homályába, honnan csak a történetírás fogja ismét napfényre hozni őket. A mindennapi élet zshivájában eltompúl a visszaemlékezés. Az élet lassan foly tovább s egymásután eltűnnek a híres nagyságok, számuk fogy, a temetőben a kereszték száma növekszik. Sok kereszt rövid felírásával is egy-egy darab történelem.

Múlt időknek, elmúlt dicsőségeknek ilyen hőse volt:

Péchy Manó gróf,

erdélyi királyi biztos, zászlós úr, főkamrás-mester.

Az uniót kimondták. Most már végre kellett hajtani. Az erdélyi gubernatorságot feloszlatták s az utolsó gubernátor, gróf Mikó Imre országgyűlési képviselő, később közlekedési miniszter lett. Az új alkotmányos miniszterium 1867-ben Erdélybe küldte Péchy Manó grófot, mint királybiztost s ő vitte keresztül az Erdélylyel való uniót.

Legendás alak lett a királyi biztos. Mindenkit magyar ruhába bujtatott, de másban sem engedett, ha a magyarságról volt szó. S ezért kemény természetete dacára mélyen tisztelték és szerették.

Úgynevezett politikai iskolát csinált. A fiatal jogászok közül minden estélyére meghívott 8—10-et, mintha így akarta volna bevezetni őket nemcsak a társaságba, de a politikai életbe is, mert ilyen estélyeken a jogászvilág s a magyar közélet kitünőségei fordultak meg. Ha néha nagy ellentétek támadtak is a fiatal joghallgatók és a királybiztos között, mint fiatal jogászok, legsúlyosabb argumentumukat vették elő: beverték az ablakát. S bár majdnem névszerint tudta, hogy kik csinálták, mégis meghívott magához, mintha mi se történt volna, aztán itt vitatkozás közben mosolyogva jegyezte meg:

— Jobban szeretem, ha így győzzük meg egymást, mint amúgy . . . .

S ezzel a bevert ablakokra mutatott.

Dr. Bethlen János gróf volt az ifjúság vezére. Testestől-lelkestől ellenzékiek voltunk. Az ellenzéket akkor tigrisek-

nek nevezték. A politika korlátain kívül a személyes térre is átsapott a gyűlölködés. Egy Deák-párti s egy tigris szóba se állott egymással. Hogy ez mennyire ment, egy komikus esetből is kitetszik.

Brandt József, a kolozsvári egyetem hírneves sebész-tanára, kit már állásánál fogva Deák-pártinak tartottak, bár a politikával soha se törődött, egy alkalommal a tigrisek híres kortesét, Ábrahám János örmény származású bérlőt operálta. A páciens reszketve gondolt arra, hogy egy Deák-párti kezébe került. A fájdalmas operáció alatt Brandt doktor, hogy valamit mondjon, melylyel a beteget elfoglalja, megszólalt:

— Hallom, Ábrahám, hogy maga nagy tigris . . . .

A szegény páciens, mintha csak ettől félt volna, ijedten válaszolt:

— Oh! dehogy, uram . . . . Csak az a gazember Gyarmathy Miklós fogta reám.

De ettől a mentegetőzéstől aztán szegény Ábrahám homlokán még jobban kivert az izzadtság, mert eszébe jutott, hogy Gyarmathy Miklós alispán, éppen a Brandt — apósa.

A tigrisek és Deák-pártiak között az összetűzés olyan nagy lett s Péchy Manó ablakát olyan sokszor vertük be, hogy erélyesebben akart a rend helyreállításához fogni. Felkérte tehát gróf Bánffy Miklóst, hogy az ifjúság szívére beszéljen. Gróf Bánffy aztán maga elé hívatta az ifjú tigrisek vezető embereit s durva szavakkal leckéztette őket.

A küldöttség szónoka, a fiatal T. Zs. félbeszakította a beszélőt:

— Miklós bátyám, ne folytassa ilyen hangon, ne felejtse el, hogy tigris vagyok . . . .

— Nem tigris, hanem számár vagy — szólt Bánffy nyugodtan — és most folytassuk a beszédet.

Tisza László vezérlete alatt a tigrisek azonban nem pihentek, s hogy Péchy Manó grófnak visszafizessék azt, hogy Bánffy Miklóst nyakukra küldte, a kolozsvári színház akkori kedvenc primadonnájának ablaka alatt egész éjjel szerenádot adtak. A lámpa egész éjszaka égett, mert mindenki tudta, hogy ott van a királyibiztos, kinek különben is kedvencei voltak a színművésznők, kiket lelkesedéssel karolt fel.

Ennek a szerenádnak az lett a következménye, hogy Péchy, félve az új leleplezéstől, esténként a legnagyobb titokzatossággal tűnt el. Különösen a katonakérdés forgatta fel a Deák-párt és a tigrisek közötti ellentétet. Péchy gróf azt kívánta, hogy a jurista-bálra hívják meg a tiszteket is. A ren-

dezőség kérését nem teljesítette s Péchy ezért a bált betiltotta. Mi mégis megtartottuk egy zárt helyen s oly személyiségekkel, ami megint csak az ő boszantására való volt. S bár kemény Deák-párti volt, a tigrisek is elismerték erélyességét és nagy magyar voltát. A tehetséges embereket segítette s bár nem volt erdélyi ember, mégis számtalanszor hangoztatta:

— Erdély népe az őserő. Ha csügged a magyarság, új életerőt ez a nép ad.

Sok vidám történet színhelye volt estélye, melyen az ifjúság vitte a főszerepet. Így aztán inkább politizáltunk, mint fiatal joghallgatók is, semhogy az egyetemre járjunk. Egy nagyobbszabású estélyén aztán így esett meg rajtam, hogy egy jóképű, barátságos, élteőbb úr mellé kerültem, mint első éves joghallgató. Az öreg úrral nagyon vitatkoztam az akkori politikai viszonyokról. Nagy zöldségeket mondhattam, mert az öreg úr mosolygott. Ez különösnek tetszett, mert soha se láttam ezt az urat. Végre szinte egyszerre, kérdő pillantással fordultunk egymáshoz:

— Szabad kérdezniem, miféle ön és mi a neve? — kérdezte szomszédom, kíváncsian tekintve reám.

— Barcsay Domokos első éves joghallgató vagyok — szoltam büszkén kiegyenesedve.

— Úgy, ön joghallgató? — kérdezte furcsán az öreg úr.

— Az vagyok, és ezen mi csodálni való van? — szoltam boszusan.

— Csodálkozom, mert én Brencsán vagyok, a római jog tanára és soha se láttam az urat.

— Oh, bocsánat, tanár úr — szoltam zavarodottan, — de én többnyire tüdőgyulladásban szenvedek s nem járhattam előadásra.

Brencsán felkaczagott s úgy látszik megszánta azt az embert, ki többnyire tüdőgyulladásban szenved s a vizsgán aztán egyhangúlag átbocsátott.

Ebből látszik, hogy milyen tarka sokaság fordult meg a királyi biztosnál, épp oly szívesen látva engem, a «többnyire tüdőgyulladásban szenvedő» joghallgatót, mint Brencsánt, a római jog nagy tudású tanárát.

Igy aztán olyan közszeretetben részesült, hogy a királybiztosság megszüntetése után Kolozsvár város egyhangúlag választotta meg képviselővé, bár mindvégig a Deák-pártnak volt híve. Távozásával eltűntek a tarka magyarruhás huszárjai is s csak a nép ajkán él már legendás alakja, hogy volt egyszer egy királyi biztos, aki legnagyobb erénynek tartotta: magyarnak lenni.

EGY KERESKEDŐ NAPLÓJA. Itt a nyári szezon: úтажunk. Mi magunk Kínába. A lovainkat viszik Transzválba. Csupa olyan kacérkodás messze tájékokkal, amiben nincs hazafiatlanság. E kínai vállalkozás nagyszerű és lélekemelő. Már Ausztriát csak elintézzük. Eddig mi voltunk az ő Kínája. Most magunk szerzünk magunknak egy valóságos, kétségbevonhatatlan, vérbeli Kínát. Pár évvel ezelőtt, még amikor szomorú tárca volt Magyarországon a földművelési, azért próbálkoztak meg nálunk a rizstermeléssel, hogy legyen valami rokonság közöttünk és a búbajos Kelet közt. Akkor a kísérlet agrártéren megbukott. Hát próbálkozunk most merkantil-területen. De szó, ami szó: a dolog ezúttal felettebb komoly. A magyar kereskedés, a magyar térhódítás, a magyar pillantás, a magyar látóköör szélesbedése, általában a magyar vállalkozás átfogó képessége tekintetéből e kezdés becses és rendkívüli. Magyarország Kínában: nagy gondolat. És e gondolat megtestesítője: egy bank, annak is az élén egy férfiú, akinek a tekintélye alkalmas arra, hogy a legmerészebb szabású terv mellől is legott elfújja a szkepszist. Engem különösen érdekel a vállalkozásban, egyenesen vonzóvá teszi, hogy indítója egy bank. Mert nem volt valami tornyos véleményem e kitünő üzlet hazai képe felől, amelyen a színek igen egyhangúak és magukba fulladók valának. Jó kedves kis kamatok: ez a fő. Pardon: nem kis kamatok, de nagyok. Ez bevált. De hogy ime valamelyik pénzintézet akarja is, tudja is kinyújtani a kezét a megszokott sablon kényelmes és meleg takarója alól és merjen erőt és vagyont távol tartományok és nagy vizek kockájára bízni: — ez bizony új, sőt Európa. Meghajtom előtte lobogómat. (Színe? — Ezt kérdezni, kérem, illetlen!) No, és itt van a másik elégtétel. Csak azért sorakoztatom őket együvé, mert időben egybevág és távol idegenben való hódítás mindakelő. Javarészt agrár-öröm: de a mi merkantil-kezünk, segítségünk, eszünk, mozgásunk, hozzátevésünk és hitelünk nélkül nem tudott volna kivirágozni. Az angol kormány elhatározta, hogy békében is magyar lovakat szállíttat Dél-Afrikába. Bizonyos, hogy nem merőben romantikus tekintetek vezérlik a nagy szigetország ministereit, inkább ez emberek nagyszerű szeme, kitünő és biztos ítélete. Utólag szégyellem a könnyelműséget, amelylyel a magyar-afrikai lókvitel leglármásabb idején már kikezdte ez új pénzeret is a régi jó magyar féltékenység. Itthon, itt Magyarországon, itt Budapesten kezdtük már szidni a magyar lovakat, a magyar kereskedőket, a magyar abrakot, a magyar istent magát: hogy így-úgy Anglia, mindenki csaló és megeszszük azt az

angolt, aki itt még lovakat vásárol. Közben a magyar lovak szilaján futották a délafrikai csatamezőt és ha értelmes lények ők, a szegények, alkonyatokon szomorúan nyerített volna ki belőlük a honfibú, nem emberi pártoskodásunk okán. Talán elpirulunk kissé utólag a mindenáron való bűnhajhászás angol csattanóján, amely nagy osztentációval tüntet a magyar kereskedés szoliditása mellett — az agrárkörök hasznára. — Különbem nem igen bízzák rám és nem én rám bízzák az ilyen nagy dolgokat. Jobb nekem megmaradni a kenyérnél. Soha nagyobb gyalázatot, nagyobb szegénységet, nagyobb tehetetlenséget annál, mint ami e cifra városban a kenyér drágaságával jelentkezik, nem értem. Hát hogy egy pár péklegény sztrájkba áll, már kész az uzsora, amelylyel megkínoznak és éheztetnek önző mesterek és tehetetlen vezetők egy kifosztott várost. Hát emeletes házakat építenek a péklegények és a percesek a bérükből, hogy minden mozgásukat csak a kenyéruzsora oldhatja meg. Hát mi van? A búza olcsó, a liszt olcsó; — és a kenyér drága? Hát világszerte hozzá tud símulni a kenyérmag ára az egyetemes szociális szükséglethez és — Budapesten a kenyér drága? És a kirakatok előtt nemsokára meg fogják bámulni a zsömlét, akár az ékszert. És majd új beosztása következik a súlymértéknek: hogy tonna, métermázsa, kilogramm, dekagramm, gramm és — zsömle. Mert van Magyarországon alkotmány (kérem, kérem, kérem!), van kormány, van törvény, van igazság is a közmondásban: — de úr csak egy van: a pék, a pék, a pék. — A pénzügyminister gondolja magában: jó, nem is az én feladatom és hatalmam sincs akkora, hogy a zsömlét megnöveszsem, a kenyér árát a tisztesség mértékére szállítsam, hát adok legalább munkát. És nagy várás, sok biztatás után be is mutatta a legbeszédesebb Háznak az államigazgatás sok területén végezendő hasznos, dús és hatalmas közmunkák programját. Tenger pénz, vállalkozás, lendület, munka és kenyér. Valamennyi lomha várásra kárhoztatott terv közül ez bizserog, nyugtalankodik, panaszkodik legjobban a poros álmom miatt, amelybe az áldatlan politika kényszeríti. Se vasút, se gyár, se középület, se országút, se iskola, se fegyház: semmi. Nem is kell nekünk semmi. Jönnek a ministerek naponkint és kicsiny újszülöttekkel a karjukon, intik, hogy jó reggelt. Mily tévedés. A kis zsarnokok átellenben vigyorgva felelnek: Ah, dehogy. Reggel? Mi az? Nálunk nem virrad! Jó éjszakát! — Sebaj. Nemsokára aratunk. És ezeráldás ez édes ország: kalász jut mindenkinek. (B—n.)

Női zárdák.

Írta: Anatole France.

Alig ismerünk oly fiatal leányokat, kik önként mondanak le a világ örömeiről. A zárda elriasztja őket. A keresztény korszak XIV. századának közepén egy Blesilla nevű fiatal római leány a kolostorban annyit bőjtölt, hogy belehalt. A feldühödt tömeg ordítózva követte a koporsót: «Kergessük ki a városból a szerzetesek gyűlölt faját! Mért nem kövezik meg őket? Mért nem dobják őket a patakba?» És amikor, négyszáz évvel később, Chateaubriand Aubry atya ajkára adja a szavakat, melyek magasztalják azon leányokat, kik «szépségüket a vezeklés magasztos munkájának szentelték, és megfékeztek a fellázadt húst, melynek a gyönyör oly fájdalmas», Morellet abbé, aki egy öreg bölcs volt, türelmetlenül hallgatta a remete-élet e dicsőítését és felkiáltott: «Ha ez nem vakbuzgóság, a szerzótől bővebb magyarázatot kérek.»

A zárdákat egykor rombolás és pusztulás vette birtokába. De elhagyatott romjai újra benépesültek. Vannak lelkek, kiket természetes hajlam visz oda; ezek a zárdalelkek. Mivel nem emberi természetűek és békés hajlamúak, ott hagyják a világot és örömmel szállnak le a nyugalomba és a csendességbe. Vannak olyanok, kik fáradtan születnek; semmire sem kíváncsiak. Életüket tétlenül és vágyak nélkül vonszolják. Nem bírnak sem élni, sem meghalni s ezért a szent életet választják, amely sem az élet, sem a halál. Másokat kényszerítő okok vezetnek a zárdákba. Nem látják előre a célt. Igaztalan bántódás, korai csalódás, titkos szívfájdalmak megutáltatják velük a világot. Életük nem hoz többé gyümölcsöt; a fagy kiszárította a virágokat. Igen korán megéreztek a világ fájdalmát. Elrejtik magukat, hogy sírhassanak. Azt akarják, hogy elfeledjék őket. Feledni akarnak... vagyis inkább szeretik fájdalmukat és az emberek és körülmények elől elrejtik azt. Vannak végre olyanok, kiket az önfeláldozás vágya visz a zárdák mélyébe, akik egészen annak szentelik életüket, még pedig nagyobb önmehtagadással, mintha a szerelemnek áldoznák fel magukat... Ezek a kevésbé gyakoriak és ők a legigazabb menyasszonyai Jézus Krisztusnak. Az egyház ezeket tékozlóan megajándékozta a lilium és a rózsa, a galamb és a bárány édes nevével; a Szüzek Király-nője nevében odaigéri nekik a csillagok koronáját és a tisztaság trónusát.

De vigyázzunk, nehogy messzebbre menjünk a teológusoknál. A törvény korszakában nem igen lelkesednek fel az apácák. Nem beszélek a népről, melynek mindig gyanusak voltak az apácák és amely tréfás meséket alkalmazott rájuk. A világi papságról beszélek, mely nagyon vegyes véleményt alkotott róluk. Ne feledjük, hogy a zárdák költészete Chateaubriandnak és Montalembertnek köszönheti létezését. Tekintetbe kell venni azt is, hogy az apáca-rendek korszakok és országok szerint különbözők voltak és nem lehet valamennyit egyformán megítélni. Keleten a zárda sokáig majorság, iskola, kórház és könyvtár volt. Voltak zárdák, melyek a tudományokat ápolták, mások, melyek a tudatlanságot ápolták. Voltak zárdák a munka szolgálatában éppúgy, mint a tétlenség szolgálatában.

Néhány évvel ezelőtt meglátogattam azon hegyet, amelyen a XII. század közepén szent Odile, egy elzászi fejedelem leánya, kolostort épített s amelynek emléke maig is él az elzászi nép lelkében. E bátor leány kereste és megtalálta a módját annak, hogy maga körül megédesítse az élet nagy fájdalmait, melyekben akkor a szegény nép szenvedett. Ügyes társnői által támogatva és számos jobbágyától kiszolgálva felszántotta és művelte a földeket, állatokat tenyésztett és a termést megvédelmezte a rablók ellen. Vigyázott a vigyázatlanok helyett. Mértékletességre oktatta a részégeket, nyájasságra az erőszakosakat és mindenkit okos gazdálkodásra szoktatott. Lehet-e egyúttal említeni a barbár korszak eme erőteljes és tiszta szüzeivel azon királyi majorosnőket és apátnőket, kik XV. Lajos alatt szépségtapaszkokat tettek arcukra, mielőtt istentiszteletre mentek és illatos porral árasztották el az abbék ajkait, kik újjaik hegyét csókolgatták?

És még akkor is, a botrányok ama napjaiban, amikor a nemesség akaratos másodszülötteit apátságokba küldte, sok kiváló lélek lakott a zárdák rácsai mögött. Az egyiknek titkait meg is lestem. Vajha megbocsátna érte! Ez a múlt esztendőben volt Legoubinnál, a könyvtárosnál. Egy régi kéziratot találtam, mely gyónást tartalmazott az apácák szokása szerint. A címlapon lévő, nyugodt kéz által írt felirat arról értesített, hogy e könyv 1779-ben Anna testvérnek, a Feuillantine-rend egy tagjának tulajdona volt.

Ilyképen megismerkedtem Anna testvér lelkével. Csak nagyon ártatlan bűnökkel találkoztam és nagy reményem van arra, hogy Anna testvér ma az Úr jobbán ül. Soha tisztább szív nem dobogott a Feuillantine-rend fehér ruhája alatt. Magam előtt látom e szent leányt tiszta tekintetével, kissé kövér ter-

metével, amint lassú léptekkel sétál a zárda kertjének káposztafejei közt és fehér újjaival rettegés nélkül olvassa vétkeit, melyek éppoly szabályosak, mint egész élete: hiábavaló beszéd, figyelmetlenség az összejövetelek alatt, figyelmetlenség az istenszolgálat alatt, könnyebb engedetlenség és érzékiség vacsora közben. Ez utolsó a könyvekig meghatott. Anna testvér érzékiséggel ette a vízben főtt gyökereket. Soha nem volt szomorú. Soha nem kételkedett. Soha Istent nem kísértett. E vétkeknek egy oldala sem volt a könyvben. Mint apáca, egész szíve a zárdáé volt. Sorsa hozzásímult természetéhez. Ez volt Anna testvér bölcseségének titka.

Nem tudom, de hiszem, hogy ma is vannak női zárdákban Anna testvérhez hasonló lények. Sokat vethetnék a szerzetesek szemére; sőt szívesen vallom be most mindjárt, hogy nem nagyon szeretem őket. Ami az apácákat illeti, hiszem, hogy nagy részüknek éppúgy, mint Anna testvérnek, kolostori szíve van, amelybe beolvad helyzetüknek minden bája.

És mért is lépnének be e nélkül a zárdába? Ma már nem veti ki őket családjuknak gögje és kapzsisága. Felveszik a fátyolt, mert úgy tetszik nekik. Elhagyhatják azt, amikor akarják és ti látjátok, hogy nem teszik. A bölcsészet sárkányai, kiket a forradalom bohózataiban látunk, amint a falakat ostromolják, gyorsan a természetre hivatkoztak és férjhez adták az apácákat. A természet sokkal mélyebb, mint amilyennek a bölcsészet sárkányai azt képzelik; rengeteg méhébe rejti az érzékiséget és a hitbuzgóságot; és ami a zárdákat illeti, kell hogy a szörnyeteg szeretetreméltó legyen, mivel szeretik őt és csak az önkéntes áldozatokat nyeli el. A zárdának megvan a maga bája, a kápolna aranyozott edényeivel és papír-rózsáival, a természetes színekkel festett szent Szűz, melyet sápadt és titokzatos fény világít be, akár a holdvilág, az énekek, a tömjén és a pap imája, ezek a kolostor első csábjai, — melyek gyakran erősebbek a világi kísértéseknél.

Mindezen dolgoknak lelke van és magukba hordják ama nagy költészetet, mely annyira hat némely természetre. Egy helyen tartózkodva, titokzatos életet élve, alázatosan, elrejtve, a nő kedve szerint él a zárdában. Az atmoszféra langyos, kissé nehéz, — és a derék leányoknak a csendes bágyadtság gyönyöreit nyújtja. Mintegy félálomban él ott, majdnem eszméletlenül. Nagy megváltás ez. Ezzel szemben bizonyos nyugodt biztosságot szerez. Nemde nagy dolog ez a gyakorlati életben?

Minden, még az istenérzés is, megtartja a maga józan földieségét. Semmilyen elragadtatás. Vallásos szellemük, amennyire csak lehet, bölcsen alkalmazkodik az anyagi dolgokhoz, sőt talán jobban

is, mint ahogy azt rendesen gondolják. Az élet nagy feladata jól van felosztva kis feladatok egymásutánjára és a gondos pontosság mindent helyettesít náluk. Mi sem tépi szét az élet egyenletes fonálát. A kötelesség nagyon egyszerű náluk. Szabályzat írja azt elő. Könnyen ki lehet ott elégíteni a félnk, szelíd és engedelmes lelket. Az ily élet megöli a képzelődést. De nem az örömeket. Ritkán látjuk a mély bánat kifejezését apácák arcán.

Napjainkban hiába keressük a zárdákban a Leyva Virginiákat, vagy a Carraciolo Giuliákat, ama fellázadó áldozatokat, kik mámorosan szívták magukba a zárda rácsain keresztül a természet és a világ illatát. Alig hiszem, hogy találkozunk manapság egy Szent Terézzel, vagy egy Szent Katalinnal. A zárdák hősi korszaka örökre letűnt. A titokzatos tűz kialudt. Az okok, melyek annyi férfit és nőt dobtak a kolostorok karjaiba, megszűntek. Az erőszak korszakában, amikor az emberek, nem igen reménykedve munkájuk gyümölcsében, szakadatlanul halálkiáltásoktól, tűzveszélyektől riadoztak fel, amikor az élet csak lidércnyomás volt, a szelidebb lelkek elmentek álmodozni az égről oly házakba, melyek hajóként állottak a gyűlölet és gaszág hullámai közt. Ezen idők nincsenek többé. A világ majdnem tűrhetővé vált. Már szívesebben maradunk benne. De azok, kik ma is nagyon keménynek és bizonytalanoknak találják, visszavonulhatnak. Az alkotmány rosszul tette, hogy elvetette a zárdákat és mi jól tettük, hogy elvként elfogadtuk őket.

Szerencsém van ismerni egy zárda főnöknőjét, amely zárdának főháza Párisban van. Ez egy vagyonos nő és őszinte tiszteletet érzek iránta. Nem rég előadta nekem egy apáca utolsó pillanatait, — e nőt még a társaságból ismertem mint nevető és kedves teremtet, a kolostorban tüdősorvadás ragadta el az életből.

«Szent volt a meghalt», mondta nekem a főnöknő. «Hosszas betegsége alatt minden nap felkelt ágyából és két testvér a kápolnába vitte. Halála reggelén is ott imádkozott. A Szent József képe előtt meggyújtott viaszgyertya lecsepegett a padlóra. Megkérte az egyik testvért, hogy igazítsa meg a gyertyát. Aztán hátra dőlt, nagyot sóhajtott és beállott a halálküzdelem. Felvette a szentségeket. Csak szemének mozgása jelezte a nagy kegyeletet, melylyel a halotti szentségeket fogadta».

E kis elbeszélés csodálatos egyszerűséggel volt elmondva. A halál az apáca életének legfontosabb eseménye. De a zárdaélet oly gondosan készít rá elő, hogy e pillanatban nem marad több tenni való, mint akármely más pillanatban. Megigazítják a csepegő viaszgyertyát és meghalnak.

Csizmadia Sándor:

A lokomotiv.

Szikrákat szórva, lángokat lehelve,
Csattog, prüsszköl a néma síneken;
Bősz kedve mintha csak a vészbe telne,
Száguldva jár és tombol rémesen.
Acélkőrmét a sínbe vágja,
Hogy az nyög és felsír bele,
A felhős éj bűgő szele,
Jaját széthordja a világba...
S a szörny rohan tovább, tovább,
Hegyen-völgyön, pusztákon át,
Hol ember is csak néha járt
És dühe nem ismer határt.
Bár izzadsága nagy cseppekbe' hull,
Tiporja a szegény sínpárt vadul.

S a sínpár megreszket a támadásra,
Testét riadtan a lágy földbe ássa.
De menekvése ám még sincs neki,
A szertehulló szikra égeti...
A szörnyetegnek acélkarja,
Csikorgó dühvel tépi, marja,
— Hogy itt-ott még a húsa is lemállik —
Előtte nincsen irgalom halálig.
S panaszba tör a sín fájó siralma,
És elsikoltja a zúgó viharba:

Ez hát a hála?!...
Az öt világrésznek hol az a tája,
Hová még el nem vittelek?
Virágos, lombos ligetek
Illatjukat szórták útabba,
Madársereg dala fogadta
S kísérte gyors futásodat...
A büszke tölgyek megcsudáltak,
A vándorfelhők is megálltak.
S teljessé én tettem uralmad,
Hogy egy istenség lett hatalmad.
Meredek, sziklás bérceken,
Hol csak a zord halál terem,

Csatákat küzdve száz veszélylyel,
 Leomló kővel, éjsötéttel,
 Őlemben vittelek én téged át,
 Mint jó anya a kedves magzatát.
 Versenyt futva a szálló széllel,
 Csak én velem érted a célt el.
 S ez most a hála?!...

Amaz pedig
 Felel nagy hahotázva:

Mit ér nekem
 Ha a földet körül ölelhetem?...
 Hogy átrohanva száz határon,
 A bérceket is, a síkot is bejárom...
 Mosolyoghat felém a fű, virág,
 Nekem teremhet minden lombos ág;
 Hátat fordíthatok a vad viharok,
 Arathatok ezernyi diadalmat,
 A cikázó villám is irígyelhet,
 Hogy versenyre velem még ő se kelhet...
 Te adsz nekem mesés gyors szárnyakat —
 De te is raksz rám súlyos láncokat.
 Lehetnek céljaim magasztosak, nagyok,
 Mit ér, ha érzem, hogy csak hitvány báb
 Az aranyos, a sugárzó vidéken [vagyok?!
 Úgy elrohanok, hogy még meg se nézem;
 Mert nincs idő, úz, hajt két vaskarod,
 S ott járhatok csak, hol te akarod.
 Egyszer vihetne önakaratom,
 Száguuldhathnék vidáman, szabadon,
 Habár útam a biztos vészbe vinne,
 S az enyészet borulna tetemimre...
 Hiú diadalokra nem,
 A szabadság édes csókjára vágyom;
 S útamban állsz, miattad nem találom.

Lángok lövelnek két szeméből
 S a szörny rohan tovább, tovább,
 Hegyen, völgyön, pusztákon át...
 Bár izzadsága nagy cseppekbe' hull,
 Tiporja a szegény sárpárt vadul..

Nyár elején.

A Tisza és Duna közt, egy végtelennek látszó rónaságon barangoltam.

Nyár eleje volt, langyos és fuvalmas junius, aminő csak a természet dobzódása idejében lehet. A gyümölcsfákon már nem volt virág, de az akác még bontogatta fehér cukrot termő fürteit; a mező pedig egy hullámos tenger volt, százféle színnel és illattal bűvölő.

Verőfény ragyogta be a rónaságot. Szarka cserregett a tanyához vezető fasorban; a vetés buján sűrűsödő zöldjéből kiemelkedett egy-egy pacsirta s szállt a nap felé. Oly kitartással dalolt a fényességhez valami tündérdalt, mintha azt akarná, hogy a trillás imádság üdvében a szíve megszakadjon.

Tiszta volt a levegő; egy porszemet sem talált benne a fuvalom, amivel eljátszthatott volna. A junius illatot hintő lehelete bejárta a pusztát mindenfelé s megborzongatta a keskeny érből nőtt nádat.

Mindenfelé sík volt a világ s zöld hullám ringott végig a világon.

Egy-egy gazdasági épületen akadt meg a szemem. Ott állt a ház, a pajta, s fölötte nagy ívben légi köröket írt le egy gólya.

A szabadság isteni érzése egészen betöltött.

Olyan lélekzeteket vettem, hogy majd megrepedt bele a tüdőm.

Nem tudtam, mit kezdjek a gyönyörtől, hova legyek a megalégedéstől.

Meghengergőztem a rét fűvében és beszíttam a csudás párákat, amik a földből s a megtépázott zöldből szálltak ki.

Megőleltem a gyepet, s hozzászorítottam az arcomat, mint a szerelmes, akit mindjárt megöl a vágy, hogy kedvesét láthassa.

Aztán felugrottam és csudát követeltem az égtől. Szárnyat!! Hadd repüljek, mert így, tehetetlenségben, ki nem bírom tovább.

Futottam, amíg össze nem roskadtam. De nem fáradtság vett le a lábamról, hanem a lelki gyönyörtől való el-fuladás.

Zúgott az agyam; harangszó csendült meg a fülemben, de a csengő hangok felülről jöttek a felhők közül. Még feljebbről: egyenesen a mennyek országából.

Megragadtam kusza képzeletemmel a nyarat, s oda-szorítottam a szívemhez.

Erdőben ezt a túlfeszített, féktelen hangulatot nem lehet érezni.

A hegyek panorámája, bármily felséges is, inkább megaláz, mert kicsiségünk tudatára ébreszt.

Az erdő egy kicsit mindig bús, a hegy egy kissé mindig hivalkodó.

Az ezredéves faóriás mellett, valamint a komor bérc tövében egyformán a saját parányiságunk érzete ver le.

De a rónaságon csak maga a véletlenség az, ami mindennél nagyobb, amihez hasonlítani csak az eget lehet!

A rónán kimagaslom; s amint az illatos mezei virágot egyedül taposom: magam vagyok messze térségeken a legnagyobb, a leghatalmasabb.

A virág én nekem pompázik; nekem illatozik; a döngicsélő méh újongva üdvözöl; a szellő édes hizelgéssel simogat meg; és semmi sem félelmes, minden barátságos körülöttem.

Ez a nagy róna itt, a nyáreleji díszben, a verőfény csiklandozó melegében, megfekszik csöndesen; s ámbár semmivel sem állja utamat, magából ki még sem ereszt, hiába sietek: mert végtelen a tér, amit szemem befut.

Kora tavasszal, amikor a hó gyors olvadással tűnik el a vetések zöldjéről, s amikor a pacsirta megkezdi hajnali dalát a mezőség fölött: egyre növekvő nyüzsgés, lármás forradalom szokta itt felváltani a puszta hallgatását. Éjente süvítő szárnyzuhogással elevenül meg a felhők tájéka; szokatlan mozgás támad a lég sötétségében; sikoltó, füttyölő, fuvolázó hangok keletkeznek, hol geggenéssel, hol hápogással, síró tyü-tyükéléssel, bánatos hangokkal elkeverve.

Vándorló szárnyasok üdvözlete, érkező madarak beköszöntője ez, a tavaszi madárvonulás időszakában.

A síró bibic nyomán eljut hozzánk a fuvolahangú szélkiáltó s lázas szerelmi vágygyal keresi menyasszonyát a szíkes tó környékén.

Ezrével száll meg ott a vadlúd is, megpihen a zsenge vetéseken, s a mint a tavasz megbizsergeti benne a párosodás vágyát, elhúz tovább, mind, a költőhely felé.

Itt csak állomása van a nagy útvonalon sok vándor-madárnak.

Íme, elment a sok «gá-gá!» Csöndes a hosszan terülő szíkes tótság. A vízi füvek között már kora tavasszal szárcsa bujkált; költeni az is elhúzódott a nádasabb vidékre. A görbecsőrű, széphanjú pólingot is csak képzeletemben látom már; álmodozva lesem, hátha hallanám, hogyan sivalkodik, félig dalos, félig rikácsoló szóval, ha a fészke környékére vetődik valami ellenség.

Senki sincs is itt a régiekből, csak a bibicmadár.

Annál több az ürge a mezőségen.

A fürge földi mókus két lábra állva nézi messziről, hogy mi ujság a pusztán. Egyszerre lekapja a fejét s hosszan elnyúlva, gyors iramodással kanyarodik földvárának a kapuja elé. Ott megül, meglapul, gyanakodva lesi közeledésemet, s egy pillanat alatt úgy eltűnik, mintha csak káprázat lett volna, hogy az imént ott volt.

Megyek, mendegélek s tele vagyok a nyár kezdetének a csudálásával, azzal az összhanggal, amely még a sivatagok világában is csupa derűt támaszt.

Ez a pusztaság olyan sivár tud lenni késő ősszel, amikor a sok zöldből, ami most rajta mosolyog, jóformán semmi sem marad.

Most a szíkes tavaknak alig van fehér szélök, úgy körülszegi az életerős gyp. De őszig kipörköl a nap mindent, ami most zöld ezen a széles sík térségen.

Akkor majd elvágynak innen, a sivárság honából, aki most ismeri meg, amikor az esőverte mezőn magasra tud nőni az ökörfarkkóró s virít a szamárrózsa.

Valahol, a pusztta laposában, ágbogas kőrifacsoport mellett viszen el az utam. Éktelen lárma, vad kerepelés zúg onnan felém; károgó hangok zűrzavara. Éles sikkantások ijesztő skálája fogad. Aztán egy madárnyelven adott jeladásra veszett suhogással és zörgéssel csap fel a magasba egy sereg, pörlekedő ördög. Csupa fekete varjú! Egy óriási telep ez, amelynek nemcsak vezető főnöke, hanem varjú hangszerekkel dolgozó zenekara is van.

Aki ideges, az kétségbeesve menekülne az örült rajzából, amit a félénk tábor művel. Egyik csapat a másikba gabalyodva sír-rí, veszekedik, szidja egymást, aztán még fülsiketítőbb a lárma, a károgás.

Közéjük durrantok! Arra elhallgat egy pár pillanatra a jajongás, hanem olyan suhogás, zúgás támad, hogy majd

elvisz a szele. Mind rohan légi utakon a magasba; amelyik eddig a fán ült, az is megriadva csap ki a galy közül. Rémült kérdezősködéssel tudakolják odafent, hogy ugyan mi történik a földön.

Mintha pirosodnék az ég. Este lesz nem sokára.

Az ég is ragyog, a föld is ragyog, fantasztikusabban, mint fényes dél idején. Az alkonyati sugár most valósággal cseppfolyós arany. Szétömlik mindenre s pazarul szórja kincsét az apró fűszálra is.

Várom, amíg egészen beesteledik.

A föld egy nagy árnyék lesz nemsokára. Minden körvonal eltűnik már rajta, egymásba simul. Az esti homályt mesés színpompa előzi meg a nyugati édbolton. Kigyulladó tűz pirossága kerül el alant; valamivel fentebb halványsárga a mennyországi mező, mintha repcetábla virítana rajta. Aztán a sárga szín áttetsző zöldbe vész. Végül következnek az ibolyaszín változatai, átmennek azok lassan a tiszta azúrba, amely felénk hajlik.

Egy nagy felhő terpeszkedik szét a tiszta kékségben, lomhán; látni, amint jómagával tehetetlenül darabokra szakad s elhányja tagjait. Minden elszakadt rész gombolyaggá gördülve folytatja útját az ismeretlen jövő felé.

Nyoma sincs még a holdnak, mégis olyan különös mágneses fehér fény árad ki a szíkes tó kebléből.

Ez a fehér fénye a víznek csudálatosan szép. Búbájos tükörré változik általa a mozdulatlan vízlap, amely tenger-mélységűnek sejteti a keblét.

A puszta csöndes.

Pásztortűz csillog messziről. Alig nagyobb a magva, mint odafent Vénusz istenasszony csillagáé.

A tó mellett a pocsogóban álmos gém ácsorog és hallgatja, hogyan koncerteznek valahol a tanya rucagödrében a békák.

A vetés közt pedig ver a fűrj, egyhangúan, szerelmesen. Késő éjjel is hallani: «pittypalatty!» «pittypalatty!»

Az altiszt.

Társadalmi tanulmány.

Írta: Tömörkény István.

II.

Keressünk egy altisztet a közepes formából: egy nőtlen gyalogsági őrmestert. Ennél vannak kisebb jövedelmű tovább-
szolgálók, vannak jobb jövedelműek. A lovasságnál valamivel
több a fizetés, az ellátási szakoknál pedig jóval több. A pé-
kekre a seregnél is jobb világ jár, mint másra.

Nézzük a közepes forma: a nőtlen gyalogsági őrmester
jövedelmét. Ez ennyi: zsoldban 274 K 50 f., szolgálati praemium-
ban 408 K. Minden ruházatát ingyen kapja, kivéve a zseb-
beli kendőt, ez havi 20 koronájával 240 K. A lakás, fűtés-
sel, világítással ugyanennyi, a napi kenyéradag 12 fillérjével
42 K 80 f., a reggeli és ebéd 30 fillérjével 109 K 50 f., ösz-
szesen évi fizetés s járandóság 1515 K 70 f.

Ez nem valami káprázatos jövedelem ugyan, de más
a nézőpont, ha összehasonlítjuk polgári állások jövedelmei-
vel. A tanítók közül néhány ezernek nincsen ekkora jöve-
delme, több száz eldugott hegyközi körorvosi állás azért
betöltetlen, mert jövedelme annyi sincs, mint amennyi egy gya-
logos őrmesteré, az igazságügyi és pénzügyi kormányzat segéd-
hivatalaiban egész sor, minősítéshez kötött állás van, amely-
nek dotációja nem nagyobb. A törvényhatóságoknál a szám-
tishti, illetve segédszámtishti állás, amely középiskolai érett-
séghihez s államszámvitelteni vizsgához van kötve, 1200,
1400, illetve 1600 korona jövedelmet ad.

Persze ezek az összehasonlítások a másik oldalról is
megcsinálhatók. Egy, az iskolából ma kikerült hadnagy jöve-
delmét tekintve, igen nagy különbségek mutatkoznak, pedig
tudott dolog, hogy egy tapasztalt, hosszabb idő óta tovább-
szolgáló altiszt végzett munkájának értéke több s nagyobb.
Ez azonban csak egy ideig tart így, addig, amíg az új ember
is bele nem jön a hivatása teljes gyakorlatába. S a pálya-
végzettség, az intelligencia mégis csak honorálandó.

Bár ez sem mindig van így. A polgári társadalomban
nem sokáig kell keresgelnünk, míg találunk egy szállodai
portást, aki a jövedelmét nem adja tízezer koronán alól s is-
mertem rendezett tanácsú városnál polgármestert, akinek a

fizetése alig haladta meg a kétezer koronát, minden nyugdíj-igény nélkül. Az írókra szokás mondani, hogy nem tudnak a pénzzel bánni. Úgy találom, mások sem igen tudnak vele.

A sereg vezetősége azon igyekszik, hogy az altiszt élet-hivatásává válassza a mesterségét. Ezt azonban kevesen teszik meg. A számvevő altisztség inkább teheti, mert előtte nyitva a tiszt pálya, ha vizsgát tesz. Sok évig kell ugyan várakoznia az arany kardbojtra, de azért mégis a számvevő-tisztikar csaknem tisztán belőlük kerül ki.

A szolgálatvezető altisztnél más a helyzet. Ha a tizenkét évét kiszolgálta, elmegy, mert akkor a polgári pályák (segédhivatalok, irnokságok) bizonyos részén a törvény szerint folyamodása előnyben részesül. Az állásokat, amikre pályázhatnak, rendszeren, s néha százsámra hirdeti a hivatalos lap. Van abban mindenféle: hivatali szolgaságtól, börtönőr-ségtől, irodai szolgálattól kezdve különböző segédhivatali állásokig. Aki hát a három éve leteltével el nem megy haza, a tizenkét éve leteltével erre veti magát.

Pedig ez állások gyakran, a leggyakrabban nem hozzák meg azt a jövedelmet, mit emez.

De szabad akar lenni. A harmincegynéhány éves férfi beleunt abba, hogy neki minden gyerek parancsolgasson.

Napoleon fiatal iparoslegényekből csinált tábornokokat, hercegeket, alkirályokat. Az altiszt, a «sou-off» elől a francia seregben ma sincs elzárva a pálya. A saint-cyri akadémikusok kissé túszkölnek ugyan tőle, de csak maguk között.

Régente nálunk is így volt. Már a XVIII. század második felében több szegedi kötéllel fogott katonalegény vitte föl tábornokságra, Mária-Terézia-rendre s báróságra. Így volt ez nemrég is. Ismerek nyugalmazott ezredes, ki besorozása előtt malommunkás volt. Van rokonaim között nyugalmazott ezredes, ki szintén iparos volt, mikor elvitték. Ezredesem, ki alatt Bécsben szolgáltam s ki ott tábornok lett, a katonaságnál tanult meg írni s tizenkét évig volt altiszt, míg hadnagy lehetett.

Mondják ugyan erre, hogy hajh, akkor más világ volt. Sűrű háborúk. Kidőltek az előljárók; azokat kellett előbbre rugtatni, akik kéznél voltak.

Van ebben is némi igazság. Némi. Egyáltalán az ördög tudja csak, hogy e dolgokban a teljes igazság hol tartózkodik.

Radetzky azt mondta a kombattánsoknak, mikor pa-

naszra mentek elébe, hogy miért tette velük egyenrangúvá a katonaoorvosokat:

— A doktorokból mindig bírok csinálni csapattiszteket, de belőletek sohasem bírok csinálni doktorokat.

Nálunk is van ugyan efelől valami, de olyan eldugott módon. Én annak idején kétségbeesésemben vettem észre. Mint másodéves katona például meguntam az irodai szolgálattal. Gyűlöletes dolog az: színmagyar ezredben csupa német írka-fírka, sablónok, mik némely részének értelme sincsen. Magyarul is unalmas az aktagyártás, idegen nyelven még unalmasabb. Szabadulni igyekeztem minden áron. Emlékszem, hogy hideg téli éjszakákon derékig meztelenül könyököltem szobám nyitott ablakában, abban a reményben, hogy majd csak kapok egy kis tüdővést s rövidesen elvisz az ördög; vagy ha nem is: meghülök legalább annyira, hogy kórházba kerülök. Nem sikerült. Azután rapportra mentem azzal a kérelemmel, hogy fokozzanak le közlegénynyé. Ez sem sikerült; nem degradáltak, ellenben huszonegy napot kaptam érte: «wegen Vorbringung eines dienstwidrigen Bittes beim Rapporte». Nem mondhatom, hogy kellemes lett volna ez a helyzet. Akkoriban «jött ki» egy újabb Schul-Instruction, azt lapozgatván, megtalálom benne a 17. §-t, mely szerint a három évet szolgáló katona is lehet tiszt, ha arra alkalmas s előbb kiáll egy úgynevezett Intelligenz-Prüfungot. Jól el van dugva a többi közé ez a pár soros §.

Jelentkeztem. Örömmel fogadtak. Parancsnokom komoly és okos katona volt, ma tábornok valahol az osztrák hadakban, igen örült rajta, az volt a nézete, hogy a három évet szolgáló altisztból jobb főtiszt válik, mint az iskolásokból. — Azonban — mondta — most csak hagyjuk még ezt a dolgot, hiszen ráér arra maga a harmadik éves korában is.

Nem szólhattam ellent.

A harmadik évben, miután már három országot s néhány birodalmi tartományt bejártunk, Bécsbe kerültünk. Ott mondja aztán az esztendő közepe felé:

— Hát a tisztvi vizsgával hogy leszünk?

A szeme közé nevettem.

— Ugyan — mondom — én már nem azt számlálom, hogy hány hónapom, hány hetem, hány napom van, hanem azt számlálom, hogy hány óráim van még a szabadulásig. Eszem ágában sincsen semmiféle vizsga.

Nem szólt semmit. Én sem szóltam semmit.

Tavaszi forradalom.

Rudyard Kipling.

II.

Egy nagy, forró könyecsepp gördült alá térdére, de ebben a keserűségében olyan kéjes boldogságot érzett amiatt, hogy ő ilyen nagyon boldogtalan! — ha ugyan fel bírjátok fogni ezt a fokát a túlon-túl boldogságnak. Amint tünődött elmélázva és gondolataiban ott járt a Bozótban, küzdött a Vöröskutyával egyszerre felkiáltott a lelkesedéstől. Arra csörtetett éppen egy bivalytehén és szimatolózva szuszogta: «Ember?»

«Uh!» bögött Mysa, a vad bivaly, ez nem ember. Ez csak egy szórtelen farkas a Seonee falkából. Ilyenkor szokott erre kószálni.

«Uh!» mondta a tehén, tovább legelészve, «azt hittem, ember».

«Mondom, nem. Hej, Mowgli, baj van?»

«Hej, Mowgli, baj van?» ismételte a fiú incselkedve. «Mysa nem gondol egyébre, mint hogy: baj van? Mi gondod van akkor Mowglira, aki éjjeleken át bújja a Bozótot?»

«Hogy kiabál», mondá a tehén.

«Mind így kiabálnak», felelte Mysa megvetően, «akik kitépik a füvet a földből, de nem bírják megenni». És tovább kérődzött, csendesen, a fű pedig ropogott a legelésző tehén csülkei alatt.

«Nem akarok itt meghalni», szólt Mowgli haragosan, «Mysa, egy törül szakadt Jacalával, meg a sündisznóval: még ki fog gúnyolni. Inkább megnézem, milyen a világ a lápon túl. Soha, soha még ilyen tavaszvándorlásom nem volt. Föl, föl, Mowgli!»

Meg nem állhatta, hogy suttyomban ki ne nyújtsa karját a nádas között és kése hegyével be ne szúrjon a Mysa nyakába. A nagy bika felordított, Mowgli pedig kacagva ült vissza a tuskójára.

«Most elmondhatod, hogy a Seonee falka szórtelen farkasa is legeltetett egyszer».

«Mi? Farkas! Te?» bődült fel a bika, nagyot dobbantva a cuppogós mocsárba. «Az egész Bozót tudja, hogy világeletemben csak barompásztor voltál. Az igazi vadász nem csúszik-mászik úgy a pocsolya piócái közt, mint te és nem szégyenített volna meg ilyen nyomorult mocsár-tréfával az én tehenem

előtt. De gyere csak a szilárd földre, majd akkor . . .» Mysa tajtékozott, mert ő volt a legvadabb lelkű az egész Bozótban.

Mowgli csak nézte, változatlan szemével, hogyan liheg és hogyan villognak vad szemei. Mikor aztán szóhoz jutott, oda kiáltott hozzá: «Hallod-e, Mysa, micsoda ember nép tanyázik itt a lápok alján? Még nem ismerem ezt a Bozótot».

«Menj észak felé», ordított a bika dühösen, mert Mowgli jó erősen megszurta. «Nyomorúságos birkapásztör-tréfa volt. Menj és dicsekedjél el vele a lápok alján».

«Az ember nép nem szereti az ilyen históriákat hallani, neked pedig nem fog ártani az a kis karcolás. — De gyerünk, nézzük meg, mi van a faluban. Csendesesen! Nem minden éjjel érhet az a tisztesség, hogy a Bozót ura jön hozzád».

Felkelt és tovaindult a lápok ingoványos talaján, tudva jól, hogy az otromba Mysa nem követheti oda nehéz testével és harsányan felkacagott, amint a haragos bikára gondolt.

A láp egy tágas síkságnál végződött. Távolról gyenge fény csillámlott át az éj sötétségén.

«Megnézem, mi van arrafelé, mit művelt az Ember nép, mióta elszakadtam tőle.»

Átgázolt a harmatos fűvön addig a kis kunyhóig, melynek ablakából a világosság átszűrődött az éjszakába. Egy pár kutya hangos ugatással fogadta. «No!» ordítá Mowgli farkashangon, és csendesesen leült a fűbe. «Jöjjön, aminek jönnie kell . . . Mit is keres még Mowgli az Ember nép között?»

A kunyhó ajtaja kinyílt, és egy asszony nézett ki rajta, fürkészve, vizsgálódva a sötétségben. Gyereksivítás hangzott belülről, és az asszony hátraszólt: «Csitt! Aludjál! A sakál verte föl a kutyákat. Nemsokára nappal lesz.»

Mowgli remegni kezdett a fűben, mintha láza volna. Jól ismerte ezt a hangot, mégis megkérde (és elbámult saját magán, hogy visszanyerte az emberi hangot): «Messua! Te vagy az, Messua?»

«Ki az?» kérdé az asszony remegő hangon.

«Elfelejtettél már?»

«Ha te vagy az valóban, mondd, milyen nevet adtam néked akkoriban, mikor életemet megmentetted az Embersorda elől?»

«Nathoo, ohé, Nathoo!» válaszolá Mowgli.

«Gyere, fiam» szólta a nő, és Mowgli felemelkedett, s a világosságból Messua arcába nézett. Messua, mióta utoljára látta, megöregedett, haja fehér volt: csak szeme és hangja maradt fiatal. A szegény asszony, aki azt hitte, olyannak fogja Mowglit viszontlátni, a milyennek utoljára látta, rémülten

és zavartan mérte végig a szálas ifjút. «Fiam», nyögte, majd lábaihoz borulva: «nem, már nem vagy a fiam. Valami erdei isten vagy». Igazán, olyan volt, ahogy ott állt, a lámpa vörös fényében erős, szép, magas alakja, vállig leomló hajjal, a nyakán csüggő villogó késsel és fehér jázminkoszorúval homlokán, hogy mindenki valami csodás bozótbeli istennek nézte volna.

«Mit akarsz enni, vagy inni?» kérdé Messua susogva. «Mindenem a tied. Hisz életemet köszönhetem neked. De mondd, igazán te vagy az, akit én Nathoonak neveztem, vagy pedig a bozótok szelleme?»

«En Nathoo vagyok» szólta Mowgli. «Nagyon messzire elkóboroltam az én tanyámtól; megláttam ezt a világosságot és eljöttem. Nem is tudtam, hogy itt talállak.»

«Itt ásta-művelte a földet esztendőök óta az uram. Már egy éve halott.»

«És ez itt?» Mowgli a gyermekre mutatott.

«Két eső-szakkal ezelőtt született. Ha jó szellem vagy, add rá áldásodat, hogy oltalmazva legyen a gonosz népek ellen, mint ahogy mi voltunk azon az éjjelen.»

Felemelte a gyermeket, aki eddig félénken kuporodott össze a jövevény láttára. Most nekibátorodott és vidáman kapkodott a Mowgli nyakán függő fényes kés után. Mowgli óvatosan tolta félre a gyermek ujjacskáit.

«Ha te vagy az a Nathoo, akit a tigrisek magukkal vittek, úgy ez a te kis öcséd. Add rá a bátya áldását.»

«Haj, haj! Mit tudom én, mi az, áldás? Nem vagyok én istenség, nem vagyok én ennek a bátyja és — oh, anyám, anyám, milyen nehéz az én szívem!»

«Ez onnan van, mert éjszaka a lápok közt kószálsz. Valami láz hajt, kerget a mocsarak közé. Tüzet rakok, majd iszol meleg tejet. Azt a jázminkoszorút pedig tedd le, nagyon erős szaga van az ilyen szűk helyen.»

Mowgli leült, arcát kezébe temette. Különös érzések borzongtak végig lelkén, úgy érezte magát, mintha meg volna mérgezve: egész teste izzott. Hosszú kortyokban itta a langyos tejet, Messua pedig meg-megveregette vállát. Még mindig nem volt tisztában avval, vajjon ő-e az ő Nathoo fia, vagy valami Bozótbeli csodalény.

«Fiam», szólta végre és szemében a büszkeség villámlott, «mondta-e már neked valaki, hogy te szép vagy minden emberek fölött?»

«Hah?» kacagott fel Mowgli, aki valóban még sohase hallotta ezt.

«En vagyok az első, akitől hallod? Jól van, úgyis ritkán

esik, hogy anya ezt szemébe mondhatta a fiának. Te nagyon szép vagy. Soha ilyen szép embert nem láttam még.»

Mowgli félrehajtotta fejét és mindenképen igyekezett arcát hátrafordítani, amin Messua olyan szívből kacagott, hogy magával ragadta Mowglit is; még a kis gyermek is ujjongva, nevetve ugrált ide-oda.

«Nem, fiam, ne neved ki bátyádat», szólta Messua, keblére ölelve a kicsikét. «Ha csak fele ilyen szép léssz, megkapod feleségül a király legfiatalabb lányát és nagy elefántokon fogsz lovagolni.»

Mowgli mindebből nem értett semmit. De a negyvenmértföldes vándorlás és a langyos ital után hamar elnyomta az álmot. Lehanyaglott és mélyen elszenderült.

Arra ébredt fel, hogy nagy nesz hallatszott a bezárt kunyhóajtó mögött. Messua rémülten tántorodott meg, mikor egyszerre megjelent az ajtó résén keresztül egy szürke farkasláb.

«Eredj, és várj odakinn! Mikor hívtalak, nem jöttél!» szólta Mowgli Bozót-nyelven. (Mert mind elhagyták őt a Bozótbeli társai, mikor vándorútjára kelt.)

«Ne — ne hozd ide a cselédeidet», rimázkodott Messua. «Mindig békében voltam a Bozótbeliekkel.»

«Hisz béke van», nyugtatá meg Mowgli az asszonyt. Majd felemelkedett, s mondá: «Látom, a Bozót népe mégse feledkezett meg rólam. Anyám, megyek.»

Messua a nyakába borult.

«Jer vissza!» súgta. «Fiam, vagy nem-fiam, gyere vissza hozzám, mert nagyon szeretlek. Éjjel-nappal nyitva áll az ajtó számodra.»

Mowgli torkát mintha kötéllal fojtogatták volna; hangja meg-megcsukott, amint mondá: «Bizton visszatérek.»

«Most pedig, Szürke Pajtás, veled van beszélni valóm», szólta a farkashoz. «Mért nem jöttetek akkor régen, mikor úgy hívtalak?»

«Mi követünk téged mindig, csak a Tavasz idején nem.»

«Mindig? Még — az Embernép közé is követnétek?» kérde Mowgli súgva.

A Szürke Pajtás hallgatott, majd maga előtt mormogá: «A Fekete igazat mondott.»

«Micsodát?»

«Azt, hogy az Ember visszatér az Emberhez... Pedig ők tégedet kiteszítettek, kővel sebeztek meg az arcodat. Te magad mondtad, hogy gonoszok és szívtelenek.»

gy rohantak tova. A Bozótban az egész népesség nyüzsgött, vadászott, száguldozott, énekelt. A Szürke Pajtás min-

deniknek odakiáltotta: «A Bozót ura visszamegy az emberek közé. Gyertek a Gyülekezeti hegyére, ott vár rátok!»

De Mowgli hiába várt. «A tavasz-ideje nem jobb egyébre, mint a gyülekezésre?» mondták mind. Csak a Baloo-medve, a Kaa-kigyó, meg a farkas jöttek el. Mowgli a földre borulva sírt.

«Hát így végződik a te pályád, Emberfi?» szölt a Kaa. «Sírj, csak sírj.»

«Mért nem szaggatott szét engem a Vöröskutya?!» jajveszékelt a fiú. «Nincs nyugtom, nincs maradásom. Mintha valaki bújkálna mögöttem. Szétnézek, de senkit sem látok. Szólítom, de senki sem felel. . . Ha lefekszem, nem pihenek, ha fürdöm, nem frissülök fel. A vadászat fáraszt, a viaskodáshoz nincs szívem. . .»

«Minek a sok szóbeszéd?» mondtá a Baloo csendesen. «Megmondta már Akela, a folyó is, hogy Mowgli visszatér az Embernéphez. Megmondtam én is.»

«Én is tudtam», mondtá a Kaa-kigyó. «Az Ember végre visszatér az emberhez, pedig a Bozót nem taszítja ki.»

«Nem taszítja ki a Bozót?» hebegte Mowgli.

«Amíg mi élünk, senki. . .» kezdé a farkas, de a Baloo közbevágott:

«Majd én beszélek. Kis békám, menj a magad útján. Menj vissza a magad fajtájához. De ha szükséged lesz éles fogakra, gyors lábakra, meg erős szemekre, emlékezzél vissza, Bozót ura, a Bozóra, mely a tied lesz, bármikor akarod.»

«Ha i mai, édes testvéreim», siránkozott Mowgli, «nem akarok menni, de mintha húzna valami. Hogyan hagyhatom itt ezeket az éjszakákat?!»

«Nyugodjál meg, tekints fel, öcsénk», szölt a Baloo-medve. «Semmi szégyenkezés. Ha megettük a mézet, ott hagyjuk a kast, — ez a vadásztörvény.»

«Ha levetettük a régi bőrt», toldta hozzá a Kaa-kigyó, «nem bújunk belé újra: ez a törvény.»

«Hallgass csak ide», mondtá a Baloo. «Nincs szó, nincs erő, ami téged tartóztathatna. Az Emberkölyöknek mennie kell. Ki kutathatja az ő utait?»

«De a Bagheera, aki engem megvásárolt? Ha megtudja —» Hangos ordítás nyelte el a szavait, s a sűrűségből hirtelen előcsörtetett a Bagheera. Hatalmas, félelmetes volt, mint mindig.

«Éz é r t nem jöhettem», mondtá talpát előrenyújtva. «Nagy küzdelem volt, de elejtettem, holtan hever a bokrok közt a harmadfú bika, amin újra megválthatod magadat.» A földre lapult és Mowgli talpát nyalogatta. «Ne felejtsd el, Bagheera szeretett téged.» Ezzel felugrott és hatalmas szökésekkel tova-

iramodott. A domb alján visszakiáltotta: «Szerencsés vadászatot az új ösvényen, Bozót ura! Ne felejtsd el, hogy Bagheera szeretett!»

«Hallod? Most mehetsz. De jer előbb ide, hozzám!»

«Nehéz levetni a régi bőrt», szólt a Kaa, amint Mowgli lehorgasztott fejjel ment a Baloohoz, hogy utoljára megölelje.

«A csillagok homályosulnak», szólt a Szürke Pajtás szimatolozva. «Hol ütjük fel ma a tanyánkat? Mert mától fogva mi is, az egész Bozót — új ösvényt fogunk követni.»

— — — — —
 És ettől a perctől fogva elnémult a Bozót örökre.

A POÉTA. A bolondok városába egyszer egy idegen érkezett, aki egy nagy kalitkát hozott magával. A kalitka, melyet a piacon állított fel, köröskörül ponyvával volt letakarva. A város népe mind a piacra sereglett, mert a kíváncsiság a nagy ember-tömegek föltétlen ura és parancsolója. Amikor a piacon ott szorongott a város népe, és a lelemény csodákat mívelt azokkal, akik nem jól láttak, mert nagy volt a tolongás, és jobban akartak látni; amikor a piacot beszegző házak ablakai és erkélyei megteltek előkelő közönséggel, sőt a háztetőkön is ültek vakmerők; amikor a városháza nagy erkélyén megjelent a polgármester, nagy aranylánccal a nyakában és igen méltóságteljesen, körülötte pedig a városatyák, vékonyabb aranylánccal, de azért ők is méltóságteljesen — mikor tehát mindez megvolt, és az idegen látta, hogy mindnyájan együtt vannak, jobb karjának egy férfias mozdulatával intett és csakhamar beállott a csend, amint már néhányszor, ezen a piacon.

És az idegen így szólott: «E dicső városnak dicső polgárai, hallgassatok reám! Itt e kalitkában messze idegenből hoztam egy énekes madarat. Ide nézzetek.»

Lehull a lepel — és a tömeg eleinte halkán, majd meg hangosabban, végre határozottan így kiált fel: «De hiszen ez ember! Nem madár, ember!»

És az idegen intett a kezével, és a csöndben messze hangzott a szava: «Ez csak külsőleg ember, de a lelke: az dalos madár.»

És az ott a kalitkában — egy hosszúhajú, ábrándos szemű, halovány szép ifjú — megszólalt édesen csengő, bársonyos, de azért érces, határozott hangon: «Szép vagy, te

szép város, de még sokkal szebb leszel. Nagy a te hatalmad, de óriás lesz belőle. Hatalmas a néped, de mindegyikből király lesz. Csak légy hű önmagadhoz, őrizd az erényeidet, óvd meg az erkölcsöidet! Üdv néktek, dicső gyermekei e dicső városnak!»

A nép újjongott, tombolt, a lelkesedés nőttön-nőtt, és csak amikor belefáradtak az emberek, szólhatott az idegen a város műbírálójához, ki az egyik ház erkélyén állott. És ő így szólott fel hozzá: «Nos, hogy tetszik önnek az én dalos madaram?»

A műbíráló pedig így felelt, és a hangjából kiértett a meggyőződés meg az elragadtatás: «De hiszen ez poéta!»

A nép erre megint csak újjongott, tombolt, lelkesedett és a megszámlálhatatlan sok torok üvöltötte meggyőződéssel: «Ez a poéta! A poéta! — Po — é — ta!»

És a polgármester tárgyalt az idegennel és megvette tőle drága pénzen, a város költségén, a poétát. Az idegen elment, az ott a kalitkában maradt.

Gyönyörű szép aranykalitkát készítettek neki és ott tartották, gondozták, ápták, dédelgették, megbecsülték. Ő volt a város kedvence. Mindenki szerette. Nagyon szerették. Igen jó dolga volt, meghízott, a haja nagyon hosszúvá megnőtt, azután ritkult, majd — milyen kár! — kihullt. A szeme is elvesztette a fényét, csillogását, a hangja is kopott, — de mindezt nem vették észre, mert nagyon szerették őt.

Nagy ünnepeken elmondotta — és ott állt körülötte a város népe, s nem hiányzott egy lélek sem —: «Szép vagy, te szép város, de még sokkal szebb leszel. Nagy a te hatalmad, de óriás lesz belőle. Hatalmas a néped, de mindegyikből király lesz. Csak légy hű önmagadhoz, őrizd az erényeidet, óvd meg az erkölcsöidet! Üdv néktek, dicső gyermekei e dicső városnak.»

A nép újjongott, tombolt, őt megkoszorúzták.

Ő meghalt, végegyengülésben.

Szobrát — mely az ifjút ábrázolta, a hosszúhajút, az ábrándosat, a szépet — bronzba öntötték, díszes talapzatra állították a város piacán, a szavait márványba vésték és kegyelettel gondozták az üres kalitkát, őrizték a csészéjét és a párnát, amelyen aludt.

Poéta volt.

Joost van Guyden.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Egy naiv fiú.

A naivitás korában voltam, s emlékeim között van egy, mikor magam veszem észre máson a naivitást.

Vasárnap reggel volt, napos tavaszi.

A kancellária előtt munkások várták a napszámot. Valamennyien ünneplőben, hajadon fővel; a hajuk zsirtól fényes.

Voltak ott fiúk is. Tudjuk, hogy szántás idején a tíz éves fiú is számottevő erő.

Gondolom a Ködmen-gyerekekkel, az én egyik cimborámmal történt, hogy odabent tréfásan azt kérdezték tőle, melyik pénz-csomót akarja: a kicsit-e vagy a nagyot? (Mert előre csomókba volt rakva az asztalon a napszám.)

— A nagyot, — felelte a gyerek.

S boldogságtól ragyogó arccal hozta ki a kalapjában a rézpénzt. Csupa krajcár volt. Mutogatta, hogy ő milyen sokat kapott!

Vád az iskolán.

A tanítóm olyan haját viselt, mint a mult század közepén volt divat: vagyis elől hátrafelé fésülködött, hátul meg előrefelé; azután rányomta a fejére a himzett házisapkát, s ilymódon kialakult a frizura felül laposra, hátul bokrosra.

A füle mellett egy ujjnyi kis ceruza ült állandóan. Csodálatosan sokáig tartott, sőt talán holtáig is. Egyszer a tanító a füle mellé tapint, s bámulva emeli föl a fejét:

— Gyerekek, — mondja felleget arccal, — a ceruzám elveszett.

Nosza megindul a keresés: földön, asztalon, asztal mögött, de hiába: a ceruza nincs meg.

— A ceruzának meg kell lennie! — szólt ekkor Malýáta

szigorúan. Addig nem megy el innen emberfia, míg a ceruza elő nem kerül.

Bennünk meghűlt a vér. Tolvaj van közöttünk, vakmerő nagy tolvaj! A legidősebb fiú egyenkint vizsgálta át a zsebeket és tarisznyákat, a padzúgokat, sapkákat, csizmákat és mi visszafojtott lélekzettel vártuk, hogy kire bizonyul a tolvajlás?

Ez délelőtt tíz órakor történt.

A tanítás komoran folyt tovább, s a tanító példákat mondott, hogy a szeg a zsákban is elárulja magát, a titkot a tyúk is kikaparja.

Délfelé megtapogatja a tarkóját, és nagy örömmel szól:
— Gyerekek megvan a ceruza!

Hátra csúszott a ceruza, és ott lapúlt a hajfürtök között.

A zsidófiúcska.

Tanítónk az asztalnál ült és magyarázott. A bibliát magyarázta, hát hallgattunk szent kedvvel.

Egyszer csak látjuk, hogy egy hétéves kis zsidófiú odaközeledik nagy ovatosan az utcai ablakhoz, és lehajlik, benéz. (Mert annyira alacsony volt az ablak, hogy még a kis fiúnak is le kellett hajolnia.)

Először csak távolról nézegetett volna, de hogy az ablak tükröződött, közelebbre bátorodott, s végül az orrát is az üveghez nyomta, úgy vizsgálódott be. Hogy mi elmosolyodtunk, Malyáta megállt a magyarázásban.

— Mi az?

— A Dávid bótos fia benéz az ablakon.

Malyáta fölvette az asztalon heverő házisapkát és pálcahegyre illesztve odalódította az ablakhoz.

A kis fiú ijedten kapta el a fejét, s elfutott.

A tekintély.

Volt köztünk egy Jancsi nevű nagy fiú, fejfel magasabb minden gyereknél. A ruhájába is alig fért bele: feszült rajta nadrág és dolmány egyaránt. Ez a fiú viselte mindig a vigyázói méltóságot; az szedte össze a fát! ministrált

elől ünnepeken; ő volt a jégen sinkózók vezére, s ő ingerkedett mindig legelől a zsidófiúkkal.

Ezzel a szóval szokta őket csúfolni: «Kimerosz!»

Mink ezt a Jancsit hatalmasnak, hősnek és tudósnak tartottuk. Ő minden kérdésre tudott felelni az iskolában, s jaj volt annak, akire ő megharagudott! Ő volt az iskolai somfavessző kezelője is: ő hegedülte a bűnösökre a büntetést.

Hát rettegtünk tőle, s fizettünk neki adót kenyérben, almában, cukorban, mindenben, ami iskolai tarisznyából telhetik.

Husvétkor egy kövesdi matyó fiú vendégeskedett a faluban. Mire előtt bejött az iskolába is: körülnézni.

Valamivel kisebb volt, mint Jancsi, de mokány barna fiú, széles mellű és erős nyakú.

— No, mit tudsz? kérdezte Jancsi.

S feladott neki számolási kérdéseket. Mink kárörvendő tekintettel néztük a matyót: hogyan fog ez belesülni a tudományba!

A fiú lenéző pillantások között fejtett meg mindent fejben és táblán is. Aztán egy percnyi szünet következett.

Most már bámultunk. Az iskolában csend volt.

Akkor a matyó gyerek kivet egy krajcárt az iskola közepére és azt mondja:

— Vegye fel szájjal aki tudja, de háttal a grajcárnak. Senkise felelt.

A matyó fiú ledobta a szűrét és hátrahajolt le a sarkáig, mintha kaucsukból volna a gerince. Fölvette szájjal a krajcárt.

— No, ki teszi meg utánam? — kérdezte kevélyen.

Az iskolában csend volt. Mindnyájan Jancsira néztünk. Röstelkedve rázta a fejét.

Aztán elvörösödött mint a pulyka, s elfojtott, dühtől remegő hangon szólott:

— Állj ki velem, ha mersz!

Azzal kilépett a középre.

A matyó gyerek nagy nyugodtan letette a szűrét ismét a padra; felgyürközött. Aztán átfogóztak.

A következő pillanatban úgy vágta a földhöz Jancsit, mint a zsákot. Attól fogva Jancsinak nem volt előttünk semmi becsülete.

Folytatjuk.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

17.

— Te, — mondtam neki és közel simúltam hozzá, — belőled most az álcynikus beszél. Te másokat szeretnél bántani és magadat bántod. Tudod mért? Szeretsz engem és féltékeny vagy rám.

Nagyot nevetett, aztán megsimogatta a fejem.

— Szegénykém, mit beszélsz te? Szeretlek? Féltékeny vagyok rád? Ha tudnád mennyire hazug mindenik föltevése. Nem szívem, nem. Inkább csak féltelek másoktól magadért, nem értem. Félek, hogy valami számár, vagy valami gazember kezébe kerülsz, aki meg nem ért, aki elpazarol, aki bánt, aki miatt kénytelen léssz megint egy másikat keresni. Féltelek, te virágos kert, hogy kigyomlálnak s beültetnek gazzal. Őszintének hitt, de alapjában szennyes csókok gyilkos párazatától féltelek. Én nem vagyok hős, eszménykép, templomos lovag, csak egy ízléses, de önző s emellett mégis jószívű fiú, aki még egy kissé becsületes is. Óh igen, féltelek, és ha nem vennéd rossz néven, adnék egy tanácsot. Ne fogadd el, ha nem tetszik. Azt mondanám, hogy mindazokat — mert sokan lesznek — akik nálad szerelmet keresnek, ne engedd nagyon közel magadhoz. Egy kicsit mégis, mert szerelem kell, anélkül nem élhetsz, miután művész vagy. De légy hideg, önző, bánj el velük, a gazokkal, akik minden lelki furdalás nélkül kifosztanak. Légy hozzájuk kegyetlen, alázd meg őket. Végy el tőlük mindent, te magad légy fukar. Ők csak hadd nyújtsák neked a kezüket, a fejüket, a vállaikat. Hadd szolgáljanak neked — de ingyen. És ne menj férjhez, csak a legkülömbhöz, vagy a leghitványabbhoz, de akit szeretsz. Ha szeretsz még. Én nem hiszem. Te majd sokszor úgy képzeld és nem lesz igaz. Külömben pedig te vársz is valakire. Én tudom hogy vársz. Ebbe nem szólok bele. Itt elhallgatok. Rád bízom az egészset. Sőt kívánok hozzá sok szerencsét. Ha jól tudom, már közeledik is feléd. Vigyázz Leona! Csak annyit mondok, vigyázz!

— György — mondtam neki és a könnyeim ráomlottak a kezére — mért bánt úgy engem? Mit akar velem?

— Semmit drágám. Sőt hálás vagyok, hogy a valloásaim után nem kergetsz ki. De ne sírj! Ne sírj hát, édes szép gyermekem. Nincs értelme. Sőt örülj, örülj. Somorjai Pál egy hét múlva idehaza lesz . . .

TIZENKETTEDIK ESTE.

A Vera szobájában, az alkonyati csöndben meghúzódva ültünk és suttogva beszélgettünk Somorjai Pálról.

— Nos, milyen? — kérdeztem Verát, aki egy nagy vacsorán — szörnyen bankettezték már szegényt — találkozott vele.

— Szép — mondta Vera. Talán túlságosan is szép. Egy kissé saját magának is terhére lehet a maga nagy tökéletessége. Látszik rajta. Kissé, erővel, elhanyagolja a hatás forrásait. Beszéd közben furcsa grimaceokat csinál. De minden jól áll neki. Az asszonyok ülnek körülötte és nyitott, éhes szemeikkel majd felfalják. Egy cseppet sem feszélyezik magukat a férjük jelenlétében, sőt maguk a férfiek is természetesnek találják ezt. A magam fülével hallottam, amint egy még egészen fiatal, szőke úr így szólt a feleségéhez:

— Úgy-e, lesz szives szólni nekem, ha majd . . . Lehetőleg még várjon egy kicsit!

Az asszony nevetett, de kissé kényszeredetten. Restelte, hogy kitalálták a titkos gondolatát. Külömben — folytatta Vera — nem annyira félelmes, mint hittem. Tudja, azon a képen, amit önmaga festett, egészen olyan, mint akármelyik festménye. Az egész miszticizmusa benne van. Az állá erős, kemény, mint egy Prometheusé. A valóságban gyöngébb, finomabb. A homlokába csapó haja — kicsit őszül már — oly csillogó és selymes, mint egy gyermeké. Az ajkai így, a valóságban talán vaskosabbak. De milyen pirosak. A homloka olyan, mint a képen. A szeme már nem. Így a valóságban nem olyan sokat ígérő, nem szfinksz-szerű, inkább nyílt, de fölényes és mosolygó. Mintha egy kicsit utálná magát az asszonyok csodálkozó pillantásai miatt, amikre mégis, mintha ügyet se vetne. Furcsán beszél velük, mintha gyerekek volnának. Kicsit jóságosan, kicsit becéző gyöngédséggel, kicsit tréfás lenézéssel. A kezei azonban a legszebb férfikezek, amit elképzelni lehet. Kissé talán túlfinomak is, kifejezők, karakterisztikusak.

— Szébbek, mint Kemenesé?

— Hasonlíthatlanul. Az alakja —

— Igen, az alakja. Erről beszéljen.

— Egy megelevenedett szobor — lelkesült Vera. De mintha nem tudná, hogy az. Nem fordít nagy gondot a plasztikájára. Hanyagul ül, támaszkodik, hátrateszi a kezeit, összehúzza a lábait, mint az asszonyok. De amint mondtam: semmi sem ront rajta. Szép, gyönyörű, majdnem a banálisságig.

— A hangja? — kérdeztem tovább komoly, de nem lázas érdeklődéssel.

— Muzsika — mondta tovább Vera. — Ezt tudja. Ezt már szereti. Beszél és figyel a hangjára. Tudatosan bánik vele. Kissé mintha színészkednék is. De lehet, hogy csak én gondolom így. Tudja, mennyire nem zsánerem ez a fajta. Sokat beszélt. Jobbára ő beszélt. Mindenki hallgatta nagy áhítattal. Az öreg művészeket látta volna! Kissé restelték, hogy bámulják, de azért bámulták. A mester odament hozzá és tíz perc múlva már hallottam, hogy magáról beszéltek.

— Rólam?

— Igen. A mester hangját hallottam csak. Ilyenformán: «Ez a leány. Meglátod, örömed lesz benne!» Aztán mintha ő kérdezősködött volna magáról. Egész tisztán hallottam néhány megjegyzését. «Ez a fő.» «Ezt szeretem.» «Korán volna még.» S több ilyesfélét. A mester odahítt. Bemutatott bennünket egymásnak. Megmondta neki, hogy együtt lakom magával. Egy szót sem szólt rá. Később Kemenes odajött Bittóval (ez egy festő volt), aki alig várta, hogy magáról beszélhessen.

— Nagy követője — mondta — Somorjainak és elsőrangú talentum.

— És szerelmes beléd, — vetette közbe Kemenes, — alig várja, hogy lásson. Akarod őt nagyon boldoggá tenni? Látogasd meg. Én fölvezetlek hozzá.

— És ő mit mondott erre? — kérdeztem most már égető kíváncsisággal.

— Ez különös — mondta Vera. — Rá sem nézve Kemenesre, egyszerűen csak ennyit mondott: «Nem.» Jöttek mások, közre fogták, elszakadtunk tőle. Csak később találkoztam vele. Akkor megálltunk egy percre. «Köszöntöm a kis tanítványomat», mondta a búcsúzásnál «örülök, hogy annyi szépet hallok róla.» Ennyi az egész.

Elhallgattunk mind a ketten. Kinéztünk a sötét utcára. Vera később fölkel, a zongorához ült. Zsuzsó a vacsorához terített az ebédlőben.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

17.

— Hm!... Ha meg akarja ölni, végkép ki akarja végezni, hát bemehet hozzá. Olga, menj, nézd meg, hogy készen van-e a bácsi levese; már itt az ideje. — tevé hozzá, mintegy jelezni akarva Pierre-nek, hogy ők az apja ápolásával vannak elfoglalva, nem mint ő, a szegény gróf keserítésével.

Olga kiment. Pierre végignézte a lányokat, köszönt és így szólt:

— Akkor visszavonulok. Ha lehetséges lesz beszélni vele, izenjk meg. — Távozott, s utána felhangzott a legfiatalabbnak tiszta, de halk nevetése.

Másnap Bazil herceg érkezett Moszkvába és szintén a grófi házban szállt meg. Magához hívatta Pierre-t és lelkére kötötte:

— Édes barátom, ha itt is úgy fogsz viselkedni, mint Pétervárott, nagyon rosszul járhatsz; egyéb mondanivalóm nincs. A gróf pedig nagyon, nagyon beteg; nem mehetsz be hozzá.

Ezóta Pierre-t nem zavarták; egész nap fenn volt a szobájában.

Amikor Borisz jött hozzá, éppen fel-alá járkált; néha-néha megállt egy sarokban, dühös taglejtésekkel fordulva a fal felé, mintha valami láthatatlan ellenséget akarna átdöfni, mialatt heves tekinteteket lövellt szemüvege mögül; majd folytatta a sétáját, érthetlen szavakat mormolva, élénk vállvonogatások és kézmozdulatok között.

— Angliának vége... vége! — szólt ráncolt homlokkal, s kinyújtott karjával valamerre mutatva. — Pitt, mint a nemzetnek és a nép jogainak árulója máris el van ítélve... — Nem mondhatta ki mire ítélte szegény Pittet, (saját magát Napoleonnak, az ő kedvelt hősenek képzelve, mint átkelt a Calais-i csatornán, hogy London ellen hadat vigyen): — amidőn megjelent a szép fiatal tiszt alakja az ajtóban. Pierre Boriszt nem látta tizennégyéves kora óta és nem emlékezett már rá, de azért hevesen és szívélyesen szorított vele kezét és barátságosan mosolygott rá.

— Emlékszik még rám? — kérde Borisz nyugodt modorában.
— Mamával jöttem a grófhöz; de ő úgy látszik nagyon rosszul van.

— Igen, nagyon rosszul van. Mindig zaklatják, — válaszolt Pierre, aki a legnagyobb megerőltetéssel se birt visszaemlékezni a fiatalemberre.

Borisz érezte, hogy Pierre nem ismer rá, de nem tartotta szükségesnek, hogy megnevezze magát és, anélkül, hogy a legkisebb zavart érezné, nyiltan Pierre szeméi közé nézett.

— Rosztov gróf kéreti, hogy menjen el ma hozzá ebédre, — szólt végre hosszas és Pierre-re nézve igen kellemetlen hallgatás után.

— Á! Rosztov gróf! — kiáltott fel Pierre örömmel, — hisz akkor Maga a fia, Ilja. Ne csodálja, ha az első percben nem ismertem fel. Emlékszik, mikor a Verébhegyre rándultunk ki madame Jacquot-val? . . .

— Téved, — vágott közbe Borisz gúnyos mosolygással. — Én Borisz vagyok, Drubecki Anna Mihajlovna fia. Rosztovéknál pedig az apát hívják Iljának, a fiú Nikoláj. És én soha madame Jacquot-t nem ismertem.

Pierre olyan mozdulatot tett fejével és kezével, mintha szúnyogokat, vagy méheket akarna elzavarni maga körül.

— No, hogyan, hogyan! . . . mindent összezavarok. Hisz annyi a rokon Moszkvában! Maga a Borisz, igen. Hát hadd diskuráljunk egyet . . . Mit szól a boulogne-i expedícióhoz? Megjárják az angolok, ha Napoleon csakugyan átkel a csatornán! És én azt hiszem, hogy ez nagyon könnyen megtörténhetik. Csak Villeneuve ne legyen hanyag.

Borisznak sejtelve se volt a boulogne-i expedícióról, mert ujságot nem olvasott; Villeneuve nevét most hallotta először.

— Mi moszkvaiak többet foglalkozunk vendégségekkel és pletykákkal, mint a politikával, — szólt nyugodt hangján. — Nem tudok ezekről a dolgokról semmit, hát nem is szólhatok hozzájuk. Moszkvát csak a pletykák foglalkoztatják. Most például a gróf és Maga vannak napirenden.

Pierre az ő szokásos jólelkű mosolygásával válaszolt, mintegy aggódva, hogy a fiatalember valami olyan részletet fog kiszalasztani a száján, amivel elszólja magát. Borisz pedig megfontolt, világos és száraz beszédmodorában, folytatta, egyenesen Pierre szemébe nézve :

— Egész Moszkvának nincs is más foglalkozása, mint a botrányhajhászás. Most meg nincs nagyobb gondja, mint azon törni a fejét, kire hagyja vagyonát a gróf, ha meghal. Pedig még mindnyájunkat túlélhet, amit én magam részéről szívből kívánok is neki . . .

— Igen, ez mind kínos dolog, — veté közbe Pierre, — nagyon kínos. — Még mindig félt, hogy ez a fiatal tisztcske valami kellemetlen témába fog belekezdeni.

— De maga észreveheti, — folytató Borisz, könnyedén elpirúlva, de változatlan hangon, — hogy nincs egyéb célja egyiknek se, mint hogy valami jusson nekik is.

«Hisz úgy is van az valójában», gondoló Pierre.

— Arról pedig, minden félreértés kikerülése végett, biztosítani akarom, hogy igazán csalódik, ha anyámat és engem szintén ezek közé számít. Mi ugyan szegények vagyunk, de — legalább ami engem illet, — én nem azért számítom magamat a gróf rokonaihoz, mert gazdag, és se én, se anyám nem fogunk tőle igényelni semmit.

Pierre eleinte nem volt tisztában a dologgal; mikor aztán megértette, mit akar ez a fiatalember, felugrott a kanapéről, szokott hevességével esetlenül megragadta Borisz karját és emennél mélyebben elpirúlva, szégyentől és bosszúságtól égve beszélni kezdett:

— Ez igazán különös... Mintha én... hát ki gondol arra?... Nagyon jól tudom...

De Borisz közbevágott:

— Örülök, hogy megmondtam. Meglehet, hogy magának kellemetlen, de meg fog bocsájtani; remélem különben, hogy nem sértettem meg. — És vigasztalta Pierre-t, pedig neki kellett volna őt megnyugtattania. — Nekem elvem, hogy mindent nyíltan kimondjak... De hát milyen választ vigyek? Eljön Rosztovékhoz ebédre? — És mint aki megszabadult valami kellemetlen helyzetből, ismét vidám és barátságos lett.

— De ilyet! — szólt Pierre lecsillapodva. — Maga igazán bámulatos ember. Amit mondott, az mind nagyon helyes. Az bizonyos, hogy engem nem ismerhet: olyan rég nem láttuk egymást... gyermekkorunk óta. Elvégre feltételezheti rólam... Értem magát, nagyon jól értem. Én ugyan nem volnék erre képes, mert nincs hozzá bátorságom; pedig szép dolog. Nagyon örülök, hogy megismertem. Furcsa, — tette hozzá egy kis szünet után, — hogy feltételezte rólam! — Elnevette magát. — De se baj! Annál jobban megismertük egymást; adja a kezét. — A két fiatalember szívélyesen kezét szorította.

— Tudja-e, hogy még benn se voltam a grófnál? Nem hivattott még... Sajnálom, mint embert... De mit tehetek?

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az ember sorsa.

Irta: Maeterlinck.

Mindig meg van bennünk a hajlam, hogy az életet komorabbnak vessük, mint amilyen, és ez nagy bűn, mely persze a jelenlegi bizonytalanság közepette menthető. Tényleg nincsen még elfogadható magyarázat. Az ember sorsa ma is úgy, mint ezelőtt, ismeretlen erőknél van alávétve, melyek közül néhány eltűnt talán, de csak azért, hogy helyet adjon másoknak. A tekintetbe veendő erők száma semmi esetre sem csökkent. E hatalmak működését és beleszólását mindenféle képen próbálták már megmagyarázni, és azt lehet mondani, hogy a mióta beláttuk, milyen elenyészők ezen erők javarészt a valósággal szemben, mely mégis csak lassanként kibontakozik, visszatértünk a végzethez, hogy a megmagyarázhatatlant, vagy legalább is a bánatát a megmagyarázhatatlannak valamilyen módon általánosítsuk. Alapjában véve Ibsen, az orosz regény, a jelenkor értékesebb történelmi kutatása, Flaubert, stb. nem jelentenek semmi egyebet. (Lásd többek között a «Háború és békét», az «Érzelmi nevelést» és a többit.)

Persze, ez már nem a sors antik értelemben, a — legalább

is a nép felfogása szerint — jól meghatározott, akaratos, hajthatatlan, kiengesztelhetetlen, és minden vaksága dacára mégis éber istenség, hanem ez egy határozatlanabb, alakatlanabb, tágabb, szétszórt, közömbös, személytelen, emberietlen, általános végzet, röviden semmi más, mint egy ideiglenesen reá ruházott neve az általános és megmagyarázhatatlan emberi nyomornak, mely jobb időket remél. Ebben az értelemben is lehet elfogadni, habár nem magyaráz meg semmit és a változatlan rejtélynek csak egy új megjelölése. Óvakodni kell azonban attól, hogy túlzott értéket és rangot tulajdonítsunk neki, és nem kell azt hinni, hogy az embereket és az eseményeket nagyon nagy magasságból szemléljük és végleges megvilágításban, és hogy ezenkívül nincs már mit keresni, amiért egy adott pillanatban minden lét mögött a végzet leküzdhetetlen és sötét hatalmát ott látjuk állani. Világos, hogy az emberek egy bizonyos tekintetben mindig boldogtalanoknak fognak látszani, hogy mindig úgy tűnik majd fel, mintha őket valami egy végzetes mélység felé vonná, mert ők mindörökké ki lesznek szolgáltatva a betegségnek, az anyag állhatatlanságának, a halálnak és az aggságnak. Ha minden lét-

nek csak a végét nézzük, akkor a legboldogabb és a legdiadalmasabb élet is végzetszerű és nyomorúságos. De ne éljünk vissza e szavakkal és legelsőbb is ne használjuk őket könnyelműen, sem pedig azért, mert hajlunk misztikus bánatra, így csökkentvén annak a részét, amit meg lehet magyarázni másképpen, ha az ember az élet szenvedélyeinek, gondolatainak és érzéseinek és a dolgok természetének kutatását szorgalmazza. Ne feledjük el soha, hogy bennünket az ismeretlen vesz körül. Ez a gondolat hat a legjobban, ez a legerősebb és a legtermékenyebb, de ne használjuk az ismeretlen személytelen voltát arra, hogy alakot és ellenséges szándékokat tulajdonítsunk neki, ami minden valószínűség szerint nem is lehetséges. Napoleon, így mondják, Erfurtban, Göthével beszélgetvén, gáncsolta azokat a darabokat, melyekben a sors nagy szerepet játszik és hogy mi a «balszerencse iránt érzett szenvedély»-ünkben éppen ezt oly nagyon szépnek látjuk. «Ezek», mondotta ő, «egy olyan időbe valók, melynek nincsen meg a mi napjaink világa. Mi ma a sors? A politika a sors!» Napoleon e szava szűk, a politika a sorsnak csak egy parányi töredéke, és a tulajdon sorsa csakhamar megmutatta neki, hogy ő, amikor a politikát sorssá általánosította, hiába kísérlette meg azt a leghatal-

masabb szellemi folyamat, mely a földünkön hömpölyög, egy hangzatos szóba beleszorítani. De bármilyen hiányos is Napoleon szava, a nagy folyam legalább egyik áradatára fényt vet. Ez, ha úgy tetszik, kevés, de még mindig több, mint bizonytalan álmoknak halovány semmisége és elég arra, hogy fölkeltsse a tetterőt és egy embernek a sorsát elintézzze. És néki ez a fénysugár elég volt arra hosszú ideig, hogy az ismeretlent, melyet ő nem nevezett sorsnak, áttekintse. Tudom, hogy az ismeretlenek ez a része, melyet ő ilyképpen áttekintett, — ha talán a legszörnyűbb is, melyet ember szeme valaha áttekintett, — magasabbról vagy ő utána nézve, mégis elégtelen volt. Mégis ez volt az, ami őt képessé tette arta, hogy megtegye azt a jót és rosszat, melyet ő meg is tett. Itt nincs helye annak, hogy ítélkezzünk fölötte, sem azt nem kérdezhetjük önmagunktól, hogy egy század boldogságának nem lett-e volna jobb, ha ő az eseményektől engedi magát vezetetni. Ami e pillanatban szemünk előtt áll, az az ismeretlenek alkalmazkodása. Néünk, akiknek sorsa sokkal szerényebbnek mutatkozik, a probléma ugyanaz marad, és az elv is, mely Goethe elve volt: legszűkebb határán maradni annak, ami észszel fölérhető, de ezt a határt soha túl nem lépni.

Írókról — könyvekről.

ÉSZAK KÖNYVEI. A francia flirt litteratura parfümje egészen eloszlott, a csodásan positiv, soha subjectivvé nem váló, kegyetlen hideg észak szeme tartja hypnozisban a litteraturát, amelynek két érdekes alkotása apró füzetkében fekszik előttünk. Az egyik **L e o n i d A n d r e j e v** könyve, a «Köd», mely egy tizenhét éves kamaszról mesél, a kinek testét a szerelem méhelye egész brutalitásában vette elő. Az önmagától való undor hangulatában és tisztátalanságában dőzsöl egy utcaleány társaságában, akivel együtt lerészegszik és annak során egy virtuózan megkomponált és eddig példátlan brutalitással megírt jelenet után leszúrja a leányt és magát is. Ez a «Köd» symbolista könyv s az észak emberének bús melancholiájával van írva. Kizokog belőle a politikai kormányzat sivár fájdalma, mely nem enged magához semmit, ami fény, semmit, ami jószág. — **H e y e r m a n n** írta a másik könyvet: «**A z s i d ó c s í n y**»-t, a társadalmi és felekezeti nivellálás szívtehető szatiráját. Midőn a gazdag keresztény patricius leány bele szeret a gazdag zsidó doktorba, az eset a szülők előtt ellenszenves, de a fiatalok vígan intézik el a maguk ügyét, megesküsznek és a kellő időben megérkezik a harmadik, az apró gagyogó pogány, akit a leány apja a születés után elvitet magához, hogy megkereszteltesse. A mózesvallású férj színleg beleegyezik, de a keresztelő előtti napon azt mondja a lábbadozó asszonynak, hogy ő elmegy a gyermekért mint orvos és megszőkteti a kereszttség elől. A szerelmes fiatal asszony, aki egy világot döntött romba és egy multat temetett el a férjéért, elsápadva sziszegi: «Ez aljasság, ez zsidófogás».

J. R. HUYSMANS À REBOURS. A sokat emésztő német könyv piacon nagy mohósággal falják a francia kolostorban vezeklő, megtért ember könyvét, amit a spirituálizmus bibliájának neveznek. A hősét, amennyire velőt lehetett önteni a testébe és karaktert a lelkébe, már láttuk néhány epigon könyvében: a pittoreszk hatás után szaladgáló, elgyengült hajtását egy hanyatló rassznak, aki az egész életberendezését arra alapítja, hogy a sápadt testére és lelkére fényfoltokat lopjon vissza a kegyetlen, fukar természettől. Ebben a meglehetősen naiv machéjú keretben bemutatja a jövő idő műiparát, egy megragadóan bizarr leírásban mondja el, hogy a szőnyegek színébe nem lehet elég életet önteni másképp, mintha valami mozgó lényt helyezünk rája. Egy teknősbékát hozat a könyv hercege, páncélját kirakja ékkövekkel és örömsikoltva élvezi a színek mozgását, melyet a földön vergődő állat hoz létre. A szerelemben is keresi az irodalmi hatásokat, midőn egy sphinxet helyez a hálósobájába és a szeretőjét — egy komédiásnét — arra kényszeríti, hogy a kéjsóhajtása közben annak rejtelmes beszédét imitálja. Regél az apostolokról is: Mallarmé-ről, Verlainról s az alkoholisták és morphinisták herosairól. Keres, egyre keres, mint a Nietzsche vándora, valami színes lüktető ideált, de nem leli azt fel sehol. Végre felnyílnak szemei, perverz teste megfürdik a szentelt vízben, a tiára színes pompája, az orgona bensőségteli hangja valami sajátos, vágyódó remegéssel tölti el a lelkét és bűnös életének, ezer eszmének és agyontépett törekvésnek zokogó hangját elnyeli a tömjén füstje. — A könyv stílje talán a legfinomabb ötvösmunka, ami a franciák műhelyéből valaha kikerült.

A forradalom.

Iparosok az osztályharcban. Valamikor, de nem is olyan régen, még sanda szemmel nézte az önálló iparosember a munkások szervezkedését. Félt tőle, azt hitte, hogy az ő amúgy is kicsi falatjából akarnak ismét elvenni, úgy nézte a szociáldemokráciát, mint valami szigorú megadóztatást. Ám nagyot fordult néhány esztendő óta a világ és ott tartunk ma, hogy Budapesten egy szakmában ezerhatszáz kisiparos ébredt arra a meggyőződésre, hogy ők éppen olyan nyomorúságos rabszolgák, mint a tulajdon segédek. Micsoda Golgothát kellett megjárniok ezeknek a szerencsétleneknek, a szenvedések hány iskoláján bukácsolhattak végig, amíg megéreztek a nagy igazságot és elteltek vele. A fővárosi cipész-kisiparosokról van szó, akiket végkép a földre sújtott már a gazdag cipézmestereknek az a rendszere, hogy műhelyt és gyárat csak névleg tartanak, tényleg azonban a segédek mind otthon dolgoznak a saját lakásaikon. Ami nemcsak anynyira egészségtelen, hogy a főorvosi hivatal kimutatása szerint a cipészsegédek negyven százaléka tüdővészben pusztul el, továbbá mert nem együtt vannak, lehetetlenné teszi a segédeknek az erőteljesebb szervezkedést, hanem leküzdhetet-

len versenyt is teremt a kisiparosok számára, akik kénytelenek napjában ugyanazon árak mellett dolgozni, mint a nagyiparosok számára otthon dolgozó segédek és amellet viselniök kell az önálló iparos minden terhét, az iparjog megváltását, az adót és ha van miből, fizetniök kell a segédeknek is. A kisiparosok nem bírják ezt tovább és kérvénnyel fordulnak a kereskedelmi kormányhoz, hogy törülje el az otthon dolgozó rendszert, a kérvényt pedig a segédekkel együtt adják be. Ez az első lépés, amelyet nálunk mesterek és segédek nyíltan együtt tesznek a nagyiparosok ellen és biztos, hogy ez az egyetértés, éppen azért, mert nem érzések és hangulatok születtek, hanem a viszonyok nyomása alatt támadt, magában hordja a további testvérbarátságot is és megtartja a kisiparosokat ott, ahová valók, a munkások mellett.

A jövőendő állam. Ismét érdekes dokumentum a világ átalakulásának napjaiból. Egy akkreditált tudós, egyetemi tanár, aki támadja Marxot, belegázol a történelmi materializmus zöldelő vetéseibe s megírja az új államjogot. Széles történelmi perspektívába állítja bele az új társadalmi rend államjogi elméletét, előre megállapítja szervezésének formáit s kikutatja fejlődésének útjait. Az utopisztikus szocializmus renaissance-a ez a könyv: Menger könyve, aki bátran tépdesi a

nagy Marxtól, anélkül azonban, hogy a teológia mézes madzagját huzná végig az ember száján, vagy jól megkevert professzoros cukros vizet öntene a pohárba. Menger nem áll meg a gazdagok kapuja előtt, mint olyan sokan, akik a hatalmasok portája mögött már nem mernek tudományos kutatásra vállalkozni s valamiféle forma állami abszolútizmussal szépen beérik. Ez az ember szociálista, «a hazátlanok közül való, veszedelmes», olyan, aminőt a magyar recept szerint el kell taposni, mint a békát. Forradalmár, de nem marxista s nem áll a történelmi materializmus alapján. És ez az érdekes benne. Az új államjog, melyet professzor-társai elszörnyűködésére megirt s amely a napokban általános feltűnést keltett Európaszerte, egyszerűen arra a rendületlen hitre van fölépítve, hogy a mai társadalom szociálistává lesz. Eddig minden jogrendszer hatalmi viszonyokra volt fölrakva, ma a széles néptömegek javára eltolódtak ezek a hatalmi viszonyok. Ez az igazsága. Aki nem hiszi, annak Menger is megmutatja a Marx igazságait. Melyek azok? Miből látszik ez az eltolódás? Látszik abból, hogy a tömegek vallási meggyőződését a tapasztalati tudományok kifüstölik, hogy a jogállapot biztonságát az elmúlt kétszáz év forradalmi és államcsínyjei problematikussá tették, hogy a szociális mozgalom olyan mint a mesebeli sárkány. Egy helyen leütik a fejét, a másik helyen tíz új fej nő ki helyette. Nemzetközi természete garantálja, hogy a lokális vereségekkel nem lehet megölni. Idáig hát Menger is a Marx vízein evez. Sőt még tovább is. Ott is, ahol a tömegek neveléséről s az általános védkötelezettség eredményeiről szól. Érdekes, hogy Menger jövendő is és biztosra veszi, amit Magyarországon magyarazzon meg ha mer, hogy az individualisztikus hatalmi államot a népies munkás-állam

fogja elfoglalni, melyben nem a katona, a flotta, a diplomácia, az igazságszolgáltatás és a pénzügy, szóval nem a hatalmi kérdések lesznek a fődolgozók, hanem a gazdasági és kulturális kérdések. És a tulajdonjog? Hogy leszünk a tulajdonjoggal? — kérdik a nyárspolgárok kárörvendő mosolygással. A nyárspolgárok nyugodtak lehetnek. Ez megmarad. Hanem a többi dogmaként föllállított államjogi elvvel nem szimpatizál ez a Menger. Csodálatosan «bántja» Stahl, s az egész teokratikus államjogi kotyvalékot, azt, amely szerint tudniillik az Isten államjogi kérdésekben mindig a földbirtokosok nézetén van. Stahl pórul jár ebben a könyvben s a mai világrenddel megelégedett embernek nem jó ebéd után Mengert olvasni. Egészen másként áll a dolog a germán népek császáraira nézve, akik vigaszt meríthetnek Mengerből. Igaza van, a germán népekben nincs annyi forradalmi kapacitás, hogy a monarchikus formákat teljesen mellőzhetnék s ha Menger a szuverénitás fogalmának fejlődéséről ezt jövendőli meg, nem azért teszi, hogy Vilmos császár szeresse. És végül azoknak, akik mihelyt szociálistákról hallanak, eszükbe jut a barrikád s a kokárdás nemzetőrség! Menger irtózik az ilyen operett-forradalomtól. Komoly ember, aki mindig arra gondol, hogy hátha ilyen erőszakoskodás, a lövöldözés, dobolás, trombitálás nagy zavarokat idézhetne elő a gazdasági organizmusban. Inkább azt hiszi, hogy az emberiség eme legfontosabb kérdése az organikus fejlődés útján oldódik meg, ha a szociálistáknak sikerül belátásos és mérsékelt államférfiakat kiállítani. Olyan formában képzelem, mint ahogy a feudális rendszerből a szabad tulajdon rendszer lett. Hanem azért Menger sem egészen bizonyos a dologban és megengedi, hogy egyszer csak mégis össze csapnak valahol a proletárok és birtokosok fegyverei.

JÖVENDŐ

1903. JUNIUS 14.

- B. S.: Bűn és bűnhődés.
 Degasten: Sándor és Draga.
 Báró Dániel Ernő: Följegyzések az obstrukcióról.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
 Anatole France: Női zárdák.
 Csizmadia Sándor: A lokomotív.
 Bársony István: Nyár elején.
 Tömörkény István: Az altiszt.
 Rudyard Kipling: Tavaszi forradalom.
 Joost van Guyden: A poéta.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leo: Háború és béke.
 Természettudomány.
 Írókról — könyvekről.
 A forradalom.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
 Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.
 Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.
 Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Szt.-Margitszigeti gyógyfürdő Budapesten. Nyári és téli gyógyhely. 43·3° C. kénes hévforrás, Thermal-, iszap-, villamos fény-, mesterséges szénsavas-, forrólég, mindennemű gyógy- és edző (Kneipp)-fürdők. Svéd gyógytornaterem. Napfürdő. 150 hold árnyékos park. Csúz, köszvény, ischias, ízületi bántalmak, emésztő-, szervi-bajok, szívbetegség, vesebántalmak, vérszegénység, ideggyengeség ellen. Szt.-Margitszigeti üdítővíz: első rangú szénsavval telített ásványvíz, mint asztalivíz legjobban ajánlva.

Izlést hirdetni könnyű dolog. Izlésről bizonyágot tenni azonban már nem tartozik a könnyű dolgok közé, mert ezt tényekkel kell bizonyítani. Különösen áll ez a női divat-cikkekre. E szempontból nézve a dolgokat, föltétlen dicséretet érdemel a Schreier Viktor és társa Váci-utca 26. szám alatt levő divatcég, ahol az összes divatcikkek, mint blouseok, jouponok és fehérneműek a legizlésesebb kivitelben olcsón kaphatók.

A szöveg- és borítékpaíros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

ny hónapra 1 korona.
egyedévre 3 korona.
éleltre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS
IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST,
V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszinnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírnagyár.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Széll „lemondott“.

Egy államférfiú, akinek óriási többsége volt, aki bírta az ellenzék tiszteletét, királya bizalmát: száraz hangon, de nedves szemmel jelentette ma, hogy megbukott. Némi euphoniával, de maga Széll jelezte e bukás okait, amelyek a parlamenti formából kivetkőztetve ezek: a pártja perfid volt, a király, igen, a király sem kívánta többé hűségét. És eleresztette, mint egy — miniszterelnököt.

Azonban ez nem az elmúlt miniszterelnök interpretációja, hanem a mienk. Széll Kálmán utolsó lehelletével a felség alkotmányosságát dicsőítette. Férfiúi becsületszavát adta arra, hogy ez a kérdéses qualitás a Legfőbb Hadúrban tényleg megvan. Így hal meg egy derék katona: «a császár, a császár!» És Magyarországon mind így halnak meg a miniszterelnökök.

Mi dolog az mégis, hogy a hatszáz forintos hivatalnokok is beszélnek nálunk azt az államtitkot, hogy a Felség nem sokat teketóriázik a kormányelnökeivel. A legalkotmányosabb formában ugyan, de azonnal elküldi őket, amikor nem az Ő, hanem a maguk politikáját csinálják. Juliusban az ujoncozást kezdeni kell, Széll még nincsen kész, «macht hohe Politik, macht Phrasen, mit diesen dummen passiven Resistenz», — hol van, hadd jőjön egy más?!

A királynak katona kell és a királynak igaza van. De mire jó akkor az a holdkóros loyaltás, amely mind arról fantáziál, hogy a Felségnek nem jár a magasztos elméjében semmi más, csak a magyar, népképviseleten alapuló kormányrendszer és minden éjjel kezében a Todd «Parlamentí szervezeté»-vel alszik el? Mi tilt el bennünket annak a megállapításától, ami tény, hogy a mi uralkodónk egy nagy, becsületes, de «vieux jeu» szerint való politikus, akinek felelős kormánynyal kormányozni nagyon kényelmes, de jaj a kormánynak, mely kényelmében megzavarja!

Az ország legkormányképtelenebb, de legtüzesebb tehetségű politikusa, Ugron Gábor ma a házban kimondta a vakmerő szót, hogy a Felség személyi politikát csinál. A képviselőház nem vékony bőrű háta beleborzongott ebbe a kijelentésbe. Pedig Ugron nem is szinezte ki a szavait. Voltaképpen meg sem mondta, hogy gondolja? Bizonyos, hogy a Felség nem csinálhatja egy más személy politikáját. És ha van egy kormányelnök, aki nem bír el a csapattal — azaz a parlamenttel, — annak élére egy másikat kell állítani. Ez csak a régi, természetes okosság politikája?

Azonban ne köntörfalazzunk: Széll Kálmánt nem imádtuk, de a bukása félelmes és fájdalmas. Nekünk úgy tetszik, mintha ő benne en bagatelle bántak volna el az egész magyar nemzettel. Délelőtt megbukik és alig ebédel meg a Kossuth Lajos-utcában: megvan az utódja és annak meg vannak adva azok a nemzeti követelések, amelyekkel Széll békén tovább kormányozhatott volna. Ha tudniillik azokat megkapja. De ő neki nem adták meg. Mert meg kell fegyelmezni a miniszterelnököt. És fegyelmezni kell az országot. Az egész alkotmány helyett nem lenne-e jobb egy szépen megszerkesztett «Dienstreglement»? Őszintébb volna, annyi bizonyos!

Azonban Széll Kálmán nagyszerű nobilitással mindhalálg azt állítja, hogy itt a magyar fő- és székvárosban,

a pesti oldalon bukott el és nem Bécsben. Csókolni való közvetlenséggel, becsületére mondja és el kell neki hinni. Mert ő az, aki meggyőződésével ellenkező dolgot soha sem mondott. Csakhogy meggyőződéseiben hihetetlenül kedvelt mindég magának. Ily korlátlanul nem hitt még enmagának soha senki. Ismerjük el, hogy sok oka volt rá. És valljuk be, hogy csak azért gyönyörködött magában oly mértéktelenül, hogy a nagy sokaságot gyönyörködtesse. A mások hiúságának akart szolgálni a maga pompás, de excessivus hiúságával. Ez a szép és erőteljes «Signor Io» voltaképpen altruista volt. Mind azon járt az esze, hogy kellemes, értékes és hasznos képeket tükröztessen az őt néző világ fantáziájában. Mért ne tegyük meg neki azt a szivességet, hogy most, e pillanatban is hatalmasnak és erőteljesnek lássuk, nem pedig annak ami: e szép és érintetlen magyar alkotmányosság becsületes martirjának!

— Én kitartok az ex-lexben. Már most az a kérdés, hogy a király kitart-e mellettem? Azt hiszem: igen. És hogy kitart-e a pártom? Ezt nem tudom.

Széll Kálmán mondotta ezt egy tavaszi estvén, két hét előtt. Éppen Bécsből érkezett haza és estve, váratlanul fölment a klubba, ahol csak néhány publicistát talált, akiknek kötelessége a hűség és akik hiába akarják, sohasem lehetnek politikusok, bizonyos becsületes érzékenységet nem bírnak kiölni magukból soha. Visszafojtott lélekzettel hallgatták, bárha a finom orruk már érezte a kadaver szagát. «Jó illat van!» mondták, vagy jelezték, úgy, hogy a nagytemperamentumú államférfi nekitüzesedett és beszélt, beszélt. Egy-két közömbös ember húzta meg magát a ki nem világitott nagy teremben. Ezeket tudomásul sem vette és egészen otthon érezvén magát az újságírók között, a nagy hőség miatt a kabátját is levetette és úgy beszélt, azzal a kedves naivsággal, amelyről nem tudott leszokni huzamos államférfiúi pályája alatt sem.

— A párt ha kitart — az a fő! mondá. Rossz előérzetei lehettek ebben a tekintetben. Valami nem kedvező

áramlatokat orrontott a trónörökös felől is, aki — hiába kötelezte le annak házassága alkalmából — szó nélkül ugyan, de megizente neki, hogy a Habsburgok egyenes, korrekt, de fölöttébb kevés szavú emberek és ez a szó hogy «hála» hiányzik a szótárukból. A nagy vérmérsékű és határozottan hívó államférfiút egy pillanatra elfogta a keserűség, ám csak azért, hogy a következő pillanatban megint csupa elragadtatás és tűz legyen:)

— A király az más, az kitart!

Azonban a pártja nem tartott ki. Ellenben Ő Felsege szintén nem kívánta a passiv resistencia végét bevárni.

Emberek, asszonyok, gyermekek! Ne szánjátok őt, csak azt ne! Ő alapjában boldog [és büszke, — íme, testamentumot csinál. A lelkiismerete tiszta és kellemes, mint amilyen az angyalok szája lehet, miután, tudvalevőleg, ezüst-tejet früstököltek. És a Széll lucidus fejében nincsen egy szikra gondolat sem arról, hogy amikor őt kegyelemben elbocsájtották és amikor helyette egy mást vállaltak: nem csupán a magyar nemzet kedélyére akartak jótékonyan hatni. Vajjon nem tizedelik-e meg a csapatot? Mintha mégis némi rossz sejtései lennének és amikor óva inti a nemzetet, hogy meg ne hasonolják a koronával, mintha halaványan jelezné, hogy arra lehet ok és alkalom. És mintha az utolsó leheletben, az utolsó «éljen a király» hangjában volna egy kis melankolikus mellézköngye!

A szívünk egy kissé összeszorúl, de a szemünk ugyan-csak kitágul: lássuk, mi lesz?

Ám egy pillanatra nézzünk még vissza: mi volt? Volt egy nagyon tehetséges államférfiú, akit arra neveltek, hogy szobrot politizáljon ki magának. Ah, a monumentumot, a legnagyobb grandezzával elpaktálta és szétajándékozta. A fejét: a régi szabadelvűpártnak, a törzsét — a szívével együtt — a régi nemzeti pártnak, a postamentumját — a királynak. Az isten segítse, hogy a privát életben összeszedhesse magát, mert jó, nemes, és mindenekfölött érdekes ember volt.

Katonai forradalom Szerbiában.

Írta: Tomić Jâsa.

A «Zasztava» főszerkesztője, a magyarországi szerbek szellemi vezére, — magyarul — írta az alábbi cikket a «Jövendő»-nek. Tomić úr kitűnő publicista, az ügyet alaposan ismeri, a belgrádi királyválasztó gyűlésen is jelen volt.

Nincs még száz éve annak, hogy Szerbia megkezdte a harcot szabadságáért a törökök ellen. E száz év alatt Sándor királylyal együtt hét⁷ uralkodója volt. E hét uralkodó közül csak egyetlen egy — I. Obrenovics Milán — halt el a trónon. De ez az egy is — 28 napi uralkodás után. S nem is tudta, hogy Szerbiának fejedelme volt. A nagybeteg Milánnak nem is akarták megmondani, milyen nagy dicsőség érte, csakhogy ne kelljen neki azt is megmondani, hogy milyen nagy szégyen érte az apját, Obrenovics Milost, akit száműztek. A hét uralkodó közül kettő merényletnek esett áldozatul (Kara-Gyorgye és Mihály fejedelem). Egy (Sándor király) elesett mint a katonai forradalom áldozata; Milán király «saját akaratából» hagyta el a trónt s Milos és Karagyorgyevics fejedelmek száműzettek. A felszabadult Szerbia uralkodónői közül egyetlenegy sem halt el a trónon, csak Draga királyné múlt ki — erőszakos halállal.

Azon számtalan levert forradalomról és eredménytelen merényletekről, amelyek ezen időtartam alatt megtörténtek, nem is szólunk.

E száz év Szerbia történelmében nem más, mint a szerb nép és uralkodói közt folyó harc az alkotmány miatt.

Szerbiának két nagy forradalma volt a törökök ellen. Az első 1804—1813-ig. 1815-iki nagy küzdelmében a szerb nép felszabadította Szerbiát és annak ura kívánt lenni. Ezen forradalmak élén I. Kara-Gyorgye és I. Obrenovics állottak.

Ennek folytán ők úgy vélték, hogy a szerb nép csak nekik köszönheti felszabadulását. S ez a fikció még erősebben uralkodott az ő utódaikon s azért ezek is vágyódtak arra, hogy Szerbia urai lehessenek.

Midőn Milos fejedelemmel először tárgyalták az alkotmányt, sokáig gondolkodott e fölött s végre azt mondotta: «Fiaim! Ez nem ér semmit! Az országnak csak egy ura lehet s ennek folytán vagy én lehetek az, vagy a régi. Míg pedig én élek, az úr én akarok lenni. De azért mégis lesz alkotmány.» S ezzel megkezdődött a harc.

Milán király ebben még erélyesebb volt. Mert «érdeme», hogy alatta két háború folyt a törökök ellen s Szerbia, mint független állam végre királyság lett. Sándor király pedig egészen degenerálta volt.

Ma már teljesen biztos, hogy Sándor király szötte 1899-ben a Milán király elleni merényletet. Először azért, hogy nőül vehesse Masin Drágát, amibe Milán soha bele nem egyezett volna; s másodsor azért, hogy e végett megvádolhassa a radikálisokat s tönkre tehesse őket. Az utolsó hetekben nagyon furcsa módon függesztette fel az alkotmányt s a szkupstinába megválasztatta legmegbízhatóbb kreaturáit. Az utolsó szándéka az volt, hogy keresztülvitesse a gyanus személyekről szóló törvényt s ennek alapján megkezdhesse a legmesszebb menő üldözéseket.

Midőn Sándor király holttestét felboncolták, megállapították, hogy a koponyának csontja 11 miliméter vastag. (Normális embernél ennek a fele is elég.) A koponya és az agyvelő közt levő hártya szintén túl vastag volt. Az agyvelőben pedig képződni kezdett valami, a savanyú tejhez hasonló tömeg s az artériák erős megszenesedése látszott. Ez félhülye és félgonosz természetre enged következtetni. Sándor király agyvelője és Szerbia mult századbeli története a szerb intelligencia egy nagy részének erős argumentum volt arra, hogy az utolsó napokban kísérlet tegyen a köztársaság létesítésére. Nem akarták megengedni, hogy valaki a törvényekkel szemben felelősség nélkül lehessen. Nem akarták egy embernek abbeli jogát elismerni,

hogy a hadsereg főparancsnoka lehessen — életfogytig. Nem akartak senkinek sem jogot adni ahhoz, hogy az állam nevében hadat üzenjen és békét kössön. Nem akarták senkinek sem megengedni, hogy más államokkal szövetséget kössön s nem akartak sok mást tūrni, amit az alkotmány a fejedelmeknek rendesen megenged.

A szerb intelligencia igazán demokratikus része in ultima ratio arra törekedett, hogy a szkupstinában előbb egy demokratikus alkotmány fogadtassék el s csak azután ejtessék meg a királyválasztás. Főképen arra törekedtek, hogy az alkotmányban kimondassék, hogy a hadsereg az alkotmányra is köteles esküt tenni s hogy a miliciának a fegyver, amely tőle 1883-ban elvétellett — visszaadassék.

De ez lehetetlenné vált. A katonai forradalomnak, amely Nagyúr-napján — június hó 11. — a belgrádi konakba tört, programjában az is benn foglaltatott, hogy Karagyorgyevics Péter királylyá választassék és hogy semmi új demokratikus alkotmány ne rendszeresíttessék.

Katonai forradalmak nem álltak soha a nép és szabadság szolgálatában. S bár nem sajnálhatjuk azt, hogy Obrenovics Sándor megszűnt Szerbiának királya lenni, de igenis sajnáljuk, hogy ez az eszme ily módon keresztülvitetett. Sándor király nagy szerencsétlenség volt Szerbiára nézve és ő maga is szerencsétlen volt. Olyan, amilyeneknek megteremtették a szülői, a nevelés és a rossz körülmények. A kultura történelmében, ha egykor nem is fog védelmet találni, de rokonszenvet mindenestre talál. Sándor király egy degenerált dinasztíának utolsó sarja volt, — bár saját hibáján kívül, de azért Szerbia nem volt kötelezve arra, hogy királya kedvéért és azzal egyszerre politikailag és morálisan is tönkremenjen. A királynak nem áll jogában úgy a népet, mint az államot a biztos romlásba magával rántani.

Ha a nép nyilvánosan felkelt volna szerencsétlen királya ellen, aki népét is szerencsétlenné akarta tenni s felemelt kézzel reá zúdult volna: ki veled! — úgy ez sokkal méltányosabb lett volna. Így zúdult a nép: Milos fejedelemre (1839), Mihály fejedelemre (1843) és Karagyorgyevics Sán-

dorra (1858). Ezek az események aranybetűkkel vannak bevésve a felújult Szerbia történelmébe.

De a katonaság — a szoldateszka — megelőzte a népet. Mert ahogy Milán király hizelgett a katonaságnak, épp úgy lenézte a katonaságot Sándor király. Es a katonaság már nagyon is félt attól, hogy Sándor király a gyűlölt kapitányt — Lunyeviczát — fogja trónörökössé proklamálni. Ha a szerb nép maga vívta volna ki a szabadságát, mindenesetre jobban megbecsülné azt. És abban az esetben, ha több vérbe is került volna, a világ nem borzadt volna meg. Mert legalább annak a szerencsétlen asszonynak — Draga királynénak — nem kellett volna vérben elpusztulnia. Az ő vére sötét folt lesz a szerb nép általánosan ismert lovagias érzületén. Draga királyné Szerbiának bajt és szégyent okozott, de első sorban a férjét illeti a felelősség. Ahol az ember — ember, ott a nő a férje oldalán nem idézhet elő botrányokat, legkevésbé pedig politikai botrányokat.

Van egy szerb közmondás: «A nőnek csókold meg a kezét s ha megengedi, borulj a keblére, legvégül meg is csípheted, de kezet ne emelj ellene.»

Most vége. És Szerbia hazafiai félnek, hogy annyi vér eredménytelenül omlott ki s hogy Szerbia csak az urát változtatta meg.

A minap még lehetett volna alkalma Szerbia népének olyan alkotmányt létesíteni, amilyen alkotmányért száz éven át küzdött, hogy szabadságát biztosíthassa. De így?!

A királyok nem szeretnek tanulni, de nagyon könnyen elfelejtik, ami elődjeikkel történt. A most történtek a katonai forradalmak befolyása alatt mentek véghez. A katonai forradalmak pedig, ahogy az az egész világtörténetből kitűnik, sem az állami jólétet, sem a nép szabadságát soha nem segítették elő.

Király-tragédiák.

Irta: Szász Zoltán.

Nem európai és nem huszadik századbeli királygyilkosság volt a belgrádi konak csürörtök-éjjeli rémdrámája, hanem a ma is élő ó-kor, Ázsia erkölceinek kitörése. A mi szélességi fokaink és művelődési színvonalunk stílszerű királyirtói a bombavető vagy revolvert sütögető anarkisták, akik feldiadalkapuzott városok uralkodótüdvözlő tömege közül küldik váratlanul a halált az à la Daumont fogatokon elhajtató fejedelmek kocsijába. A legszegényebbek, legkiközösítettebbek, legelkeseredettebbek ők, akiket az éhség és lázító iratok iskolája tett az egész mai társadalmi rend, s ebben első sorban a királyok, a mai rend szerintök legszerencsésebb élvezőinek ellenségévé s akik csak akkor látják gyűlöletük tárgyát, mikor ez ki megy az utcára, a tömeg országútjára. Orülségbe hajló excentricitású világnézet s egyéni nyomor termi meg nálunk a királygyilkost, tehát ez itt Közép-Európában már mindenképen egy társadalom-kórtani ember-typus s így ami királyaink személyi biztonsága már nem a politikai, nem is a társadalmi fejleményektől, hanem csupán a rendőrség ügyességétől függ. Így tehát királynak lenni a mi korunkban, ha nem is a legirigylendőbb dolog, de határozottan jobb, mint régebben.

Mert nem volt a királygyilkosság mindig a született gonosztevők vagy megörült bölcsészek kenyere. A szerbiai eset, mely ennek a bűntény-fajtának egy régebbi fejlődési fokát mutatja, bizonyítja ezt. Egy elégedetlen ország s benne egy elégedetlen hadsereg itt érezte, hogy nem rázhatja le magáról másképp a zsarnokságot mintha agyontiporja a zsarnokot. Nem hivatalnok-király volt ez, amilyenek a modern európai királyságok: Anglia, Olaszország, Hollandia, Spanyolország államfői, hanem egy önálló szándékú tényezője az állami életnek, amely él azzal az előnyével, hogy a törvényen kívül áll s hogy törvényeket változtathat. Az álkormányos uralkodó típusa volt ez a gyöngécske-eszű Sándor s valóban, amilyen fejlődési fokot képviselt az egyeduralmok között, annak megfelelő stílú volt a bukása.

Ma már tisztában vagyunk azzal, hogy az ősi kérdés: mi jobb, az egyeduralom vagy a köztársaság? így felállítva, nem nyerhet okos választ, ellenben azzal a megállapítással, hogy az egyeduralom a társadalmi fejlődés alacsonyabb fokán, míg a köztársaság a magasabbon, tehát mindegyik a neki való körülmények közt megfelelő kormányforma, elintéződik a probléma. Sőt az is nyilvánvaló, hogy az egyeduralom különböző fejlődési fokai átvezetnek a köztársaságba úgy, hogy a legutolsó fok, a hivatalnok-királyok a küszöbön álló s csendesen, szép nyugodtan előbb-utóbb bekövetkező köztársas-

ságok előkészítői. Hisz az angol király valóságos nemzetirányító jelentőségére nézve alig különbözik a francia köztársasági elnöktől, sőt ha egy Faure Félixhez hasonló egyéniségű és erős akaratú úr székel az Elyséeben, a kanálison túl sokkal köztársaságibb a királyság, mint a hivatalos republikában.

Mig azonban ilyen jámbor formákig jut el az államfői hatalom, milyen sokat kell fejlődnie! A törzsfőnök, a törzseket egyesítő király, a királyságokat fenhatósága alatt egyesítő császár, az egyeduralkodók ős-formái, mind autokraták és zsarnokok s épp ezért a fejedelmi jogokkal együtt öröklik az erőszakos halálra való hivatottságot. Ekkor a király még félig regealak, származásának isteni vagy félisteni karakteréről pedig okvetlen gondoskodik. Ur élet és halál fölött, tiporja az emberi jogokat, természetes tehát, hogy az ő élethez való jogát se tisztelik s így ha arra kerül a sor, nyugodtan megrovidítik egy fővel. A fejedelmi tekintély, az isteni vagy istenkegyelméből való királyság fénykorában sokkal gyakoribb a királygyilkosság, a dinasztia-irtás, mint ezeknek a legitimitást támogató frázisoknak hervadásakor. A félbarbár ösztön, mely félig-meddig hisz az öröklés folytán apáról fiúra és rokonból rokonba áramló kiválóságban és uralomra-hivatottságban, ha egyszer ráadja magát gyökerestől, irmagot nem hagyva igyekszik kiirtani azt a vérséget, melynek hatalmától fél. Ez a magyarázata annak, hogy az ókorban az ellenfél: a trónkövető megölése természetes cselekedet volt minden hatalmon levő uralkodótól. Mert úgy érezték, hogy csak a halál nyújthat az ellen teljes biztosságot, aki a legitimitás szentnek hitt jogainak csak látszatával is rendelkezik. S akik az utolsó Obrenovics legyilkolását védelmezték is, mind ezt mondták: két dinasztia, két legitimitás tönkretesz egy népet. Jó tehát, hogy az egyiket gyökerestül kitepték.

Azt persze nem tudták ezek a védőügyvédek, hogy csak egy félbarbár nemzetre nézve veszélyes, ha több család érzi magát hivatottnak a vezérlésére. Egy művelt társadalom nem igen törődik az ilyen trónkövetelői jogokkal. A zsarnoki vagy ál-alkotmányos uralom elviselésére hivatott népekre nézve persze átok ez. Mert itt az uralkodóház kizsákmányoló, már pedig okvetlen jobb, ha egy család zsákmányolja ki a népet, mint ha egymást felváltva és egymással folyton veszekedve kettő. Mihelyt azonban dereng az a megismerés: hogy dinasztikus elv, legitimitás, átöröklötturalomra-hivatottság mind-mind egy emberiség-ellenes világnézet főoszlopai csak, s nem örök igazságok, rögtön veszélytelenebbnek tűnik fel az a kérdés, hány család pályázik egy ország első hivatalnoki állására. Mert ennek a megismerésnek erősödésével egyenlő arányban halad a zsarnok uralkodó fejlődése a társadalom első alkalmazottjává, ami azt is jelenti, hogy ezzel egyenes arányban kerekedik a népakarat a legitim családok kénye-kedve fölé. Mert fogja hát fel akkor a nép tragikusan azt, hogy több és nem egy dinasztia hajlandó király-szállító családnak beállani hozzá? Egyiket, amelyik neki tetszik s ameddig neki tetszik, befogadja s ha már elment a kedve, a másikhoz nyul. Franciaország átment már az egyeduralmi kormányformának eme legma-

gasabb fejlődési fokán. Miután félig a saját, félig az idegenek akaratából elkergette az első Bonapartot, királyul alkalmazta a Bourbon XVIII. Lajost, aztán, miután a Bourbonokat megunta, egy Orleanst, Lajos Fülöpöt nevezett ki királynak, akit egy kis köztársasági intermezzo után megint a Bonaparte-családdal váltatott fel. Mindezt anélkül, hogy az elkergetett királyoknak a haja szála meggömbült volna. A műveltség ugyanis kijózanít a királyság intézménye s a köréje fonódott babonák és érzések hatalma alól, de tisztelni tanítja a királyban is az embert.

Hogy a legitimitás presztizse s a fejedelmi hatalom korlátlan-sága együtt járt mindig a királygyilkosságok szaporodásával, ez többek közt szintén azt bizonyítja, hogy az átöröklött uralkodási jog, az abszolút uralkodó törvény fölötti helyzete, a dinasztiák kivételes közjogi állása, mind egy félbarbár kor itt maradt és kihalásra hivatott termékei. A királygyilkosságtól megborzadunk, mert az emberélet tisztelete ma már mindnyájunk lelkének egyik legmeggyökeresettebb érzése; tehát azért, mert embergyilkosság s nem azért, mert fejedelemirtás. S ép azért inkább hipokrita, mint nemes megemberelődése volna az Európának, ha a legitimitás s más haladásellenes elvek szószólóinak felszólítására Szerbiával szemben ellenszenvét éreztetné, mivel nem egy európai abszolút uralom folytonosan és zavartalanul termi az oly eseteket, amilyent Belgrádban most nem az uralkodó, hanem a hadsereg követett el. Mért nem éreztetik ellenszenvüket az európai kultur-nemzetek Oroszországgal szemben? Kisenev szörny-napjai adtak volna ehhez alkalmat. Mért nem borzadozunk állandóan arra a gondolatra, hogy vannak korlátlan, vagy akár csak ál-alkotmányos uralkodók, akiknek kedvéért háborúk támadnak, nemzetek fejlődése akadályozódik meg, temérdek magánérdek tipródik össze s egy csomó ártatlan ember vesztí életét? A korlátlan uralkodóknak nem minden ténykedése ugyan, denagyon sok — gyilkosság s mégis kinek se jut eszébe azért, mert egyes államok fölött ilyen zsarnokság trónol, ez ellen megtorlásra verbuválni az emberiséget. A zsarnok a természeti jog álláspontján áll, amely szerint aki bírja, marja: az a harminc kemény vitéz, aki június 10-én éjszaka betört a belgrádi konakba, szintén a természeti jog terére lépett át az emberiből s mivel bírta, kimarta Obrenovics Sándort a szerb trónból. Az általános emberi szolidaritás megsértése volt ez, gyilkosság volt ez. Az áldozat feltört íróasztala azonban, melyben a politikai ellenfelek halálra ítéltése s más zsarnok-okmányok készen állottak, menti a cselekedetet, mert oly királyt, egy oly embert pusztított el, aki szintén azt vallotta: aki bírja, marja...

Az Erzsébet-szobor.

Az Erzsébet-királyné emlékműre hirdetett pályázat másodszor is lejárt és másodszor is eredménytelen maradt, ha ugyan eredménytelenségnek nevezhetjük a zsüri abbeli ítéletét, hogy a pályázat feltételei szerint megkivánt abszolút becsű mű a tervek között nem akadt. Mert nézetünk szerint nincs a világnak az a nyolc tagból álló zsürije, mely egy művészi munka abszolút becsét megállapíthatja, mivelhogy minden más és más nyolc zsüror más és más követeléseket támaszt az abszolút becses szemben. Legkevésbé mondhatnak pedig méltányos ítéletet az abszolút becs szempontjából a külföldi zsürorok, akik a magyar szobrászat húsz évi termését távolról sem ismerik, már pedig az abszolút legbecsesebb műtől sem lehet többet kívánni, minthogy az adott viszonyok között, tehát a magyar művészeti termelés között a legjobb legyen. Más abszolútum egyszerűen abszurdum, mivelhogy más művészgárdát, mint a minővel birunk, nem teremthetünk még az Erzsébet-szobor három milliójának kedvéért sem, külföldiek pedig nem vehettek részt a pályázatban. Éppen ezért, mi a magunk részéről nem mondjuk eredménytelennek a pályázatot, annál kevésbé, mert a pályázat egy igazán becses, friss és fiatal tehetséget revelált. Margó Edének hívják a fiatal művészt. Munkájáról alább szólunk tüzetesen, itt csak azt említjük meg, hogy műve úgy a zsürorok, mint művésztársai körében általános feltűnést keltett.

A pályamunkákról álljon itt az alábbi ismertetés:

A tervekben egy eszme uralkodik; a félkörívekből összefutó középcsoportozat, amit kupola vagy ív takar, vagy ami egy középső, kiemelkedőbb tagban találja (vagy legalább is keresi) a megoldását. Ez az alapgondolat csaknem minden műnél érvényre jut; de tovább megyek: a részletek is majdnem mindenhol rokonok: a karakterük, a tagozásuk, sőt sok helyen a díszítésük és szabad alkalmazásuk is egy, ami annyiban nagyon különös, mert a művek stílusa nagyonis különböző. A dolog nyitja nem az, hogy a várhegy fekvése ezt és így kívánja, hanem az, hogy a tavalyi pályázaton véletlenül az első díjakkal kitüntetetteknek ilyen volt a felfogásuk.

A monumentálist, általában, nem merik. Nem számítanak azzal, hogy ez az emlékmű csak nagyon-nagy távolságból érvényesülhet, ahonnan minden cifrázás és siluett-csorba bánt

és ahonnan a mű karakterét kifejező egységes masszát, vagy masszákat szabad csak látni. Azonkívül összetévesztik ezeket a fogalmakat: szobor és monumentum; még pedig legtöbbször úgy, ahogy egy arhitektonikus keretbe szervesen vagy idegenül ültetnek bele egy és több szoborcsoportozatot.

Korb és Giergl építési megoldása, ha felfogásban és elrendezésben nem is valami eredeti és új, de izléses és szolid és nincs minden monumentalitás híján. Részletei között van néhány nagyon sikerült, ami persze igen keveset dönt az az egész értékén. Fadrusz némi külső, formai egységet hozott csoportjaiba, de kompozíciójának aránybeli és eszmei megoldása teljesen hibás. Nagyon sajnáljuk, hogy ez a kiváló, művészi és erős szobrászunk ezzel a munkájával nem bír úgy boldogulni, mint amily fényesen megoldotta kolozsvári és pozsonyi szobrait.

Rintel igen tehetséges iparművész, ami e mostani műve egészén hibájaként ötlük szembe. Keleti ornamentikájú oszlopmotivuma az egyedüli motívum, és ezért — vagy másért — kopár és üres hatást tesz ez a monumentum. Impresszióink különben az, hogy a tavalyi első díjjal kitüntetett művet kissé erősen megnézte.

Bálint és Jambor szaporították oszlopos félköríveiket, ami — temperamentum szerint — unalmas vagy bosszantó, de semmiesetre sem művészi. Ezen a gondolaton (az oszlopos félköríven), amit Wagner után ők hoztak divatba Budapesten, mint egyedülin lovagolnak és ezzel tönkreteszik a mű egyéb szobrászati előnyeit is. Nem szerencsés a pilléres gócpontok kihegyezése sem. Általában: ez a pesti — nyugati, félmodern arhitektúra kiengesztelheti a copfos kritikát és megvígaszthatja vagy megvesztegetheti az új irány híveit, — de komoly nem lehet és állandó, nagy mű kivételére nem alkalmas. Zala Erzsébet-e szép, a hátsó csoportok azonban túlságosan szimmetrikusan elosztottak. A mű pesti oldalára szánt piéta-csoport művészi.

Hikisch műépítő a legnagyobb hanggal, de — meg kell adni — merészen is beszéli el mondanivalóit. Két oszlopos csarnoka kupolás szentélybe fut össze. Stilusa nem tiszta, de monumentalitása van és így távolról a legkedvezőbb és legszebb képet nyújtaná az összes pályaművek közül. Nagy hibája, hogy nem magyaros; a magyarosságra nem is gondolt. A főalak szerencsésen van elhelyezve, bár beljebb a kupola alá ültetni még jobb volna. A többi szobrok — a Mátraiak művei — elhelyezése szervesen és nem átgondolt.

Leitersdorfer merészen, de teljesen hibásan, óriási kopár masszákat épít meg — természetesen — félköríves

keretnek. És dacára ennek a túlzásba vitt tömegalkalmazásnak: az egész hullámos kontúrja zavarja, sőt szétejtí a siluett tömör hatását. A legnagyobb hiba a félkör közepére szabadon elhelyezett, magas alapon és szervesen különálló — egyébként szépen átgondolt és kivitt — szoborcsoportozat. A szobrokat Róna csinálta, erős tudásával és biztos kezével.

A Telcs-Tóry pályaműve egy obeliszkyszerű, négy vékony oszlopból egy vastag oszlopba való átolvadásból nyert, aránytalanul magas nyúlványban kulminál, ami nemcsak a mű, hanem a hegy kiképzésének is a megoldása. A szobrok finomak, mint a Telcs munkái általában.

A Szabolcs-Papp-Dankó-mű lelkiismeretes, de az ásitásig unalmas. A sikló-állomás megoldása, a maga nemében, érdekes. A szobrok rosszak.

Utóljára hagytuk a Margó-Popper szobrászok és Scheer-Fischer építészek munkáját, melyben nagyjában és egészében feltalálni véljük mindazt, ami a többiekből hiányzik. Lehet, hogy bizonyos távolságról kisebbnek hatna, mint a többiek, de azért kétségtelenül eléggé monumentális, amellet architekturája szinte megható gyengédségben olvad össze a szobrászati részszel. Eszmeileg, formailag egyaránt nemes, egyszerű és harmónikus; főalakja: a királyné, a maga intim bájában és melancholikus hangulatában leghívebben tükrözi vissza azt az Erzsébetet, akinek homloka köré a martyrium legendájának fátylát szőtte a nemzet kegyelete. Életét is szerencsésen példázzák a talapzat reliefjei, melyek szinte összefornak a főalakokkal s az architektonikus kompozícióval. Jellegzetes impressziója az egész alkotásnak ugyan inkább a költészet, mint a heroikus nagyság, amit az előirányzott három millió erejénél fogva kénytelenek követelni a zsürirok, de mi azt hisszük, hogy Erzsébet királyné figurája el sem bírja a heroikus nagyságot és így ezt inkább javára írjuk. Egyedül a hegyoldal lépcsőzetes kiépítését tartjuk kissé keménynek és monotonnak, de ezt — megbízás esetén — a művész könnyen kikorrigálhatná azáltal, hogy a várhegy természeti szépségeinek nagyobb teret engedne az érvényesülésre. Egy esetleg két oldalról, vagy serpentin-szerűen kombinált feljáró grációzabb volna s nem nehezednék úgy rá a gyengéd és finom alkotásra. A zsüri különben — ha a kivitelre nem is adott megbízást — a mű szépségét az első díjjal honorálta, ami még a művész pályázó versenytársai körében is osztatlan meglepedést keltett.

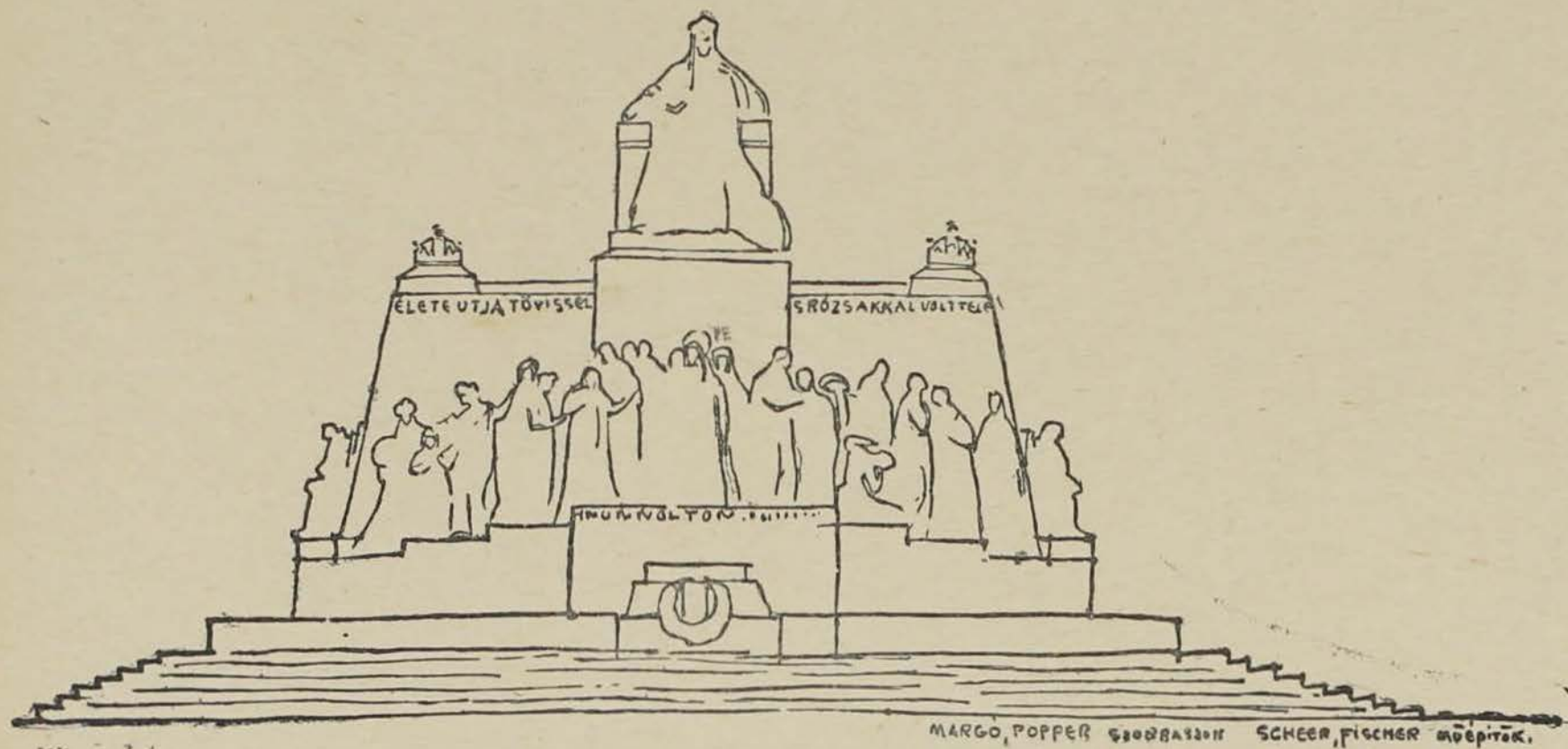
A többi munka — ha fel is csillámlik egyik-másikban a tehetség nyoma — az említettek mellett alig jöhet számításba.

AZ EMBEREK EGYENLŐTLENSÉGE. A darwinizmus nevében a szociálizmus ellen felhozott első érv egészen alaptalan. Ha az igaz volna, hogy a szociálizmus minden ember egyenlőségéért küzd, akkor teljes joggal lehetne azt állítani, hogy ezt a darwinizmusnak kell visszautasítani. És ha ma sokan, jóhiszeműleg, ismeretes frázisokat ismételve, vagy mala fide, a vitatkozás hevében, a szociálizmust kiegyenlítésnek és nivellálásnak tartják is, az igazság mégis csak az, hogy a tudományos, azaz a Karl Marx által inspirált és az egyetlen, támogatásra vagy támadásra méltó szocializmus éppen nem tagadja az emberek egyenlőtlenségét, mint a többi szervezet egyenlőtlenségét sem, legyen az veleszületett vagy elért, testi vagy szellemi természetű. Valószínűleg a ma már túlhaladott utopisztikus szociálizmus egy reánkmaradt hagyatéka az, hogy még ma is a Marx-féle irány néhány követője egyenlőségi ideákat táplál, különösen a két nemre vonatkozólag, melyek egyáltalában tarthatatlanok. Így Bebel a nőről írott ismert könyvében ismétli, hogy a nő pszichológiai vonatkozásában is egyenlő a férfivel és megkísérli a nemek különbségének tudományos kimutatását lecáfolni. Lombroso és Ferrero tudományos kutatásai után már nem lehet vitatni, hogy a nő fiziológiailag és pszihikailag mélyebben áll mint a férfi; darwinisztikus értelemben fogalmazott magyarázatokat Lombroso is elfogadta, mely szerint a nő minden specifikus ismertető jele az anyaság fontos műveletének eredője. De bár a nő kétségtelenül a gyermek és a kifejldött férfi között áll is, azért a női kérdés szocialisztikus követelményei még nem értelmetlenek. A nő mint emberi lény és mint az ember teremtője magasabb jogi és erkölcsi állást érdemel, mint a milyet a mai társadalomban elfoglal. De ennek dacára a szociálizmus épp oly kevésbé gondol az emberiség egyenlőségének állítására, mint például arra, hogy egy olyan rendelet mellett agitáljon, mely szerint az emberek mostantól kezdve mind 1,70 m. magasak legyenek. Mégis csak komolyabb és nehezebb dolog a szociálizmust lecáfolni. A szociálizmus kijelenti: az emberek egyenlőtlenek, de ők emberek. Azaz, ha minden emberi lény születése és fejlődése következtében többé-kevésbé különbözik is a többi individuumtól, — mert az egész világon épp oly kevésbé találni két egészen egyforma individuumot, mint az erdőben két egészen egyforma levelet, — azért mégis minden embernek joga van arra, hogy néki emberi életmód biztosíttassék és hogy ne jusson az igavonó állat sorsára.

Enrico Ferri.

MARGÓ ÉS POPPER ERZSÉBET-SZOBRA.

MARGÓ EDE RAJZA A «JÖVENDŐ» SZÁMÁRA.

Kara-Gyorgye.

Az új szerb király őse.

Irta: Kállay Benjamin.

A kragujevaci kerület Visévei falújában, élt a mult század közepe táján egy szegény, Petroni nevű paraszt, méhtenyésszítéssel foglalkozva, hol szerbek, hol pedig törökök szolgálatában. Petroninak több gyermeke született Visévciben; legidősebb fia György nevet kapott a keresztségben, s aztán szerb szokás szerint atyja neve után Petrovics Györgynek hívták, később pedig sötét arcszíne miatt erni vagy kara melléknevet kapott, mely rajta is maradt és így lett belőle Kara-Gyorgye. Születési évét nem ismerjük pontosan s ifjúságáról is csak gyér és bizonytalan adatokat bírunk. Miként más nemzetek népszerű hősei, úgy Kara-Gyorgye körül is egy egész mondakör támadt. Számtalan dalban emlékezik meg a nép mai napig is a szabadságharc első főnökéről. És miként ez másképp alig is lehetne, nem hiányzanak a regényes mondák sem. Azon éjjelen, midőn Petroni neje, Marica, György fiát szülte, így szól e regék egyike, egy török hált a paraszt házánál. Csodálatos álma volt e töröknek. Rettenetes oroszán tépte őt éles körmeivel; a félelem s a gyermek sírása felébreszté őt, remegve futott ki a szabadba, s noha még nem hajnalodott, délről észak felé terjedő vakító fényt látott az égen, mely megvilágítá az egész tájat. Még inkább megremülve visszatért a házba, ahol Marica már gyermekét gondozta. Megtudván a török, hogy a gazda neje fiút szült, elmondá álmát s azt akként fejté meg, hogy e gyermek híres emberré leend és sok nép felett fog uralkodni. Szülési szegényes házánál nőtt fel György, az akkori viszonyokhoz képest, minden oktatás nélkül. Később az egész család a közel Topola községbe költözött s ennek környékén töltött György is néhány évet, mint szolgáló rokonainál, utóbb pedig egy szpahnál. Némi vagyonra tévén szert, megházasodott. Az osztrák-török háborút megelőző mozgalom következtében, Kara-Gyorgye is, mint annyi más szerb, tanácsosabbnak vélte Ausztriába menekülni. Tartva a törökök kegyetlenségétől, egész családját s szüleit is magával vitte, kísérve még néhány kiköltözködő által. Az öreg Petroni, akivel elhitették, hogy csak a hegyek közé menekülnek a törökök elől, csak útközben, már közel a Szávához vette észre, hogy

fia idegen országba szándékozik vezetni mindnyájokat, mire kijelenté, hogy házát és birtokát nem akarja odahagyni, sőt azzal fenyegetődött, hogy feljelenti őket a törököknek, ha nem engedelmeskednek s nem térnek vissza hazájokba. György nem lévén képes atyját engedékenységre bírni, nehogy övéi mind a törökök boszújának áldozatául essenek, lelötte, vagy mint mások beszélik, egy társa által lelövette őt, eltemetetlenül hagyván hátra a holttestet. Később, midőn Kara-Györgye visszatért Ausztriából, a blagovesteniji kolostorban engesztelő isteni szolgálatot tartatott elkövetett bűnéért.

Kara-Györgye Ausztriába menekült, de nem sokáig tartózkodott ott, s már a jövő évben visszatért Mihajlovics önkénteseivel. Említettük volt, hogy részt vett Szabács ostromában, de csakhamar megvált az önkéntesektől s egy csapat hajdúval barangolta be a tartományt. A háború után ismét osztrák földön keresett menedéket s egy szlavoniai kolostor birtokán mint erdőkerülő szolgált. — Musztafa pasa szelid kormányzata alatt ismét visszatért családjával együtt Szerbiába s Topola faluban telepedett meg. Ekkor sertésekkel kezdett kereskedni, ami által szép vagyona és kerületében nagy tekintélyre tett szert. Régi társaival, a hajdúkkal azonban mindvégig fenntartotta a barátságot. Ezek gyakran fel is keresték őt s Kara-Györgye mindenkor segítette, vagy legalább jó tanácsot látta el őket, de kalandozásaikban nem vett többé részt. Rendkívül magas, szikár termet, hosszú karok és lábak s nagy testi erő által tűnt ki Kara-Györgye. Fáradhatatlan volt a munkában s ügyes a fegyverforgatásban; szerbek és törökök egyaránt tudták, hogy golyója sohasem hibázta el a célt. Nem sokat beszélt, de ha szólott, természetes józan eszével rendesen eltalálta a leghelyesebbet. Dacára komor szótlanágának, kedvelte a táncot s a vígságot. Nem is mehetett végbe nélküle egy multság sem az egész kerületben. Csakhogy ahol ő megjelent, ott senki sem mert volna se veszekedést kezdeni, se részeggé lenni; ezt Kara-Györgye nem tűrte volna s már akkor is annyira tisztelték és félték tőle, hogy nem merészeltek nyíltan ellenkezni vele. Erély, bátorság, gyors elhatározás a veszély pillanataiban s hirtelen fellobbanó szenvedélyesség jellemezték őt. Ha megsértették, vagy felbosszantották, haragja nem ismert határt s gyakran kegyetlenségekre ragadta. Láttuk, miként ölte vagy ölette meg saját atyját is. Nem volt ez első gyilkossága. Már előbb, midőn még sertéseit őrzé a hegyek között, megölt néhány törököt, kik őt megtámadták, vagy gúnyos szavakkal ingerelték. Mindazáltal felindulás nélkül nem volt kegyetlen, és utóbb, midőn kedélye lecsil-

lapult, többször őszintén megbánta a felhevülés első pillanatában elkövetett tettét. Óseredeti jellem volt a Kara-Gyorgyee, melyből nem hiányzott ugyan sem az egyenesség, sem az igazságosság érzete, de mely a műveltség teljes hiánya mellett, féket s korlátozást nem tűrve, legtöbb esetben szenvedélyessége által vezetteté magát. A jó és rossz tulajdonok, melyek Kara-Gyorgye jellemének összességét alkoták, kiválólag képesíték őt, egy oly megtorlási népies mozgalom vezérévé lenni, a milyen most Szerbiában kezdetét vette. Ellenben túlságos hiszékenysége s a kellő ítélőtehetség hiánya, politikai tekintetben több ízben alkalmatlanná tevék őt, a harcban kivívott előnyök érvényesítésére. Kara-Gyorgye, ki oly hősiezen forgatta a fegyvert, nem volt egyszersmind rendkívüli politikai tehetség is.

Kara-Gyorgye rettenthetlen bátorsága, tekintélye a nép előtt és népszerűsége a hajduknál, régóta nem volt inyére a dahiknak. És ezért az ő nevével első sorban találkozunk a kivégzendők között. Több ízben küldtek a dahik kisebb csapatokat Topolába, azon meghagyással, hogy Kara-Gyorgyét megöljék s fejét Belgrádra hozzák. Az orasaci hán őre azonban, bizonyos Ibrahim, barátságban élt Kara-Gyorgyéval, sőt pobratim is volt vele s mindenkor tudósította őt az életét fenyegető merényletekről. Kara-Gyorgye tehát mindannyiszor idejében elmenekülhetett az ellene küldött gyilkosok elől. A knézek általános lemészárlásának idejében, Uzun-Mehmed kabadahi bízott meg Kara-Gyorgye megöletésével, ez utóbbi azonban értesülvén e szándékról, gyorsan elhagyta lakását s a hegyek között Kopylara faluban Karatovics ismerősénél vonta meg magát. Csakhamar mintegy negyven menekült gyűlt itt egybe, köztük a hírneves Glavas Sztankó hajdú-harambasa. A rémület és kétségbeesés hatása alatt elhatározták: megtámadni a hánokat s leölni azok mahomedán őreit s a szubasákat, s inkább harcolva elesni, de nem tűrni tovább a borzasztó kegyetlenségeket. Mily elszánt-sággal fogtak a szerbek e tervök kiviteléhez, eléggé bizonyítja azon válasz, melyet bizonyos Gyorgyevics adott Kara-Gyorgye azon kérdésére, hogy akar-e ő is velük tartani s van-e elegendő lőszere? Gyorgyevics így felelt: «Veletek megyek én is; van töltött puskám s még egy lövésem, de majd meghúzómagamat az erdőben, lelővök egy törököt s akkor lesz elég töltényem.» A kopylarai rejtekből bizalmas embereket küldtek a közelfekvő falvakba, felszólítván a knézeket, hogy gyülekezzenek Orasacban az ottani knéznél, Márkónál, mindegyik annyi fegyveres legénynyel, amennyit hamarjában

össze tud szedni. Oly készséggel engedtek e felszólításnak a falusiak, hogy mire Kara-Gyorgye kis csapata Orasacba ért, már 300 főre szaporodott az, s megjelent közöttük a bukovinai pap, Atanáz, is. Ez az 1804-ik év február 14-én történt. Érezték az Orasacnál összesereglett szerbek, hogy csak úgy számíthatnak sikerre, ha egy akarat által vezérelve, közös erővel rohanják meg a törököket. Erélyes, elszánt főnökre volt tehát szükség, aki képes legyen nemcsak a támadásokat vezetni, de a minden oldalról egybesereglett csapatban is a fegyelmet fentartani. Mindnyájok előtt kétségtelenül Kara-Gyorgye látszott legalkalmasabbnak e szerepre. Egyakaratúlag fel is szólították, hogy vállalja el az Orasacban alakult csapat vezetését. Kara-Gyorgye eleinte vonakodott. «Válaszszatok mást, csak engemet ne! — így szólott társaihoz. — Ime, itt van Glavas vagy Márkó a knéz, vagy Teodóz a kereskedő; bár ki legyen is a vezér, ígérem: hogy mindenben engedelmeskedni fogok neki. Én azonban nem lehetek, mert ismerem szigorú s hirtelen természetemet s tudom, ha valaki közületek nem engedelmeskednék, vagy elhagyná a csapatot, vagy viszálni kezdene, én azt azonnal lelövetném, ez pedig meglehet, hogy nem tetszenék nektek s meghasonlást szülne közöttünk, ami okvetlenül végvesztünket idézné elő.» Kara-Gyorgye szavai azonban csak arra indították a többieket, hogy méginkább óhajtsák őt vezérökül s egyhangúlag kinyilatkoztatták, hogy éppen olyan vezérre van szükségök, aki minden kimélet nélkül tudjon büntetni s képes legyen szigorú rendet fentartani, igérvén, hogy feltétlenül engedelmeskedni fognak akaratának s mindenben segítségére lesznek. — Kara-Gyorgye végre tehát elvállalta a főparancsnokságot az orasaci csapat felett, s ezután mindnyájan Atanáz pap jelenlétében, kölesönösen hűséget esküdtek egymásnak, megcsókolva a keresztet s az evangéliumot.

Kállay Benjámín nagy és szép munkája: «Szerbia története», sajna, töredék maradt, az aktív politikus a tudóst nem engedte tovább dolgozni. Ami e munkából megvan, az az első rész, szintén kikerült a könyvtárosi forgalomból. Ebből adjuk a Péter király ősére vonatkozó részt.

Beszélgetés kis emberekkel.

Amikor június 12-én, vagyis egy nappal a rémes események után Belgrádba érkeztem, nem vezetett félre egy pillanatilag sem a házakon lobogó zászlók vidámsága és az emberek látszólagos közömbössége. A gyilkosság teheti vérszomjassá a legszelidebb lelkeket is, de nem teheti közönyössé a legbrutálisabb egyént sem. A nép tehát, amikor sétált, amikor boltjában vásárolt és eladott, amikor egykedvűen olvasta saját szenzációját, nem volt igaz, vagyis nem látszott igaznak.

A néppel tehát szóba kellett állni, szavaiból megérezni az ő legerjettebb gondolatát, legtitkosabb érzését. A kis emberek benső lelki világa magyarázhatja csak meg nekünk az események biológiai okait.

Azok, kikkel beszéltem, első sorban értelmességükkel és helyes politikai érzékükkel tűntek ki; dacára annak, hogy kis korcsmárosok, fűszeresek, trafikosok és munkások voltak, épp oly szakavatottsággal nyilatkoztak a politikai helyzetről, akár az új kabinet tagjai. Ez ugyan nem sokat mond, mert Belgrádban soha sem lehet tudni, vajjon a legegyszerűbb polgár, kivel beszélünk, nem kerül-e holnap már a kormány előkelő testületébe.

Az első benyomás, melyet ez emberek rám tettek, az volt, hogy nem nagyon mernek nyilatkozni. Suttogva beszéltek, mintha árulástól félnének. Ez annál csudálatosabb, mivel egyértelműleg örülnek a dolgok változásán, bár nem helyeslik a gyilkosságot. A félelmet legfeljebb azzal lehet magyarázni, hogy soha nem lehet itt tudni, mikor változnak ismét a viszonyok és vajjon nem-e veszedelmes a királygyilkosok pártját fogni.

A gyűlölet, melylyel az Obrenovicsok ellen viseltetnek, tisztára arisztokratikus jellegű. Hogy Milán király ideje óta az állam adóssága rohamosan növekedett, hogy a nép elszegényedett és a királyok költekezése és rabló gazdálkodása súlyos teherként nehezedett a vállukra, az nem volt ok a gyűlöletre. De, hogy Sándor alacsony rangú nőt vett feleségül és hogy a király rokonai, sógorai ott billiárdoztak velük együtt a kávéházakban és hogy a királyi méltóság nimbusza gyenge ködként foszlott szét szemük előtt, az elsőrendű bűn volt.

— Lássá, — szólt hozzám egy fekete szemű, kissé kacér asszonyka, egy szivarkereskedés tulajdonosnője, — a Draga épp oly alacsony rangú, közép sorsú nő volt néhány évvel ezelőtt, mint én. S ha az utcán találkoztunk, csak azon múlt, hogy nem köszöntünk egymásnak, mivel mindegyikünk azt várta,

hogy a másik hajtsa meg előbb a fejét. O azután udvari kocsin sétált a városban s nekem meg kellett köszönnöm, ha lovainak patkója ruhámra rúgta az utca sarát. És ha magyarországi rokonaim jöttek hozzám látogatóba, szégyeltem megmutatni a királynét, mivel régebbi látogatásuk alkalmával még mint Sándor maitressét ismerték.

Egy gabonaügynök, kinek a kávéházban mutatkoztam be, a szomszéd asztalra figyelmeztetett, hol egy cilinderes kövér úr ült.

— Az a király sógora, jóra való ember és a szerb nemzeti bank igazgatója. Lássa, nekem csak az fáj, hogy valahányszor találkoztunk egymással, mindig kezet fogott velem, hosszabban beszélt hozzám, aki pedig csak egy ügynök vagyok. És a mi volt királyunknak az volt legnagyobb bűne, hogy rossz pártit csinált és a külföld mosolygott rajtunk.

Így és ehhez hasonlóan nyilatkoztak a kis emberek. Sebet ejtettek az ő arisztokratikus érzésükön. Nekik király kell. Igazi vérbeli király, kinek legalább is egy-két őse legyen. Karagyorgyevics, az már fejedelmi vér, annak az apja hős volt, ő maga pedig herceg . . .

— Nem kell nekünk köztársaság, nekünk fejedelmi pompa és fény kell! Legyen a konak olyan hely, mint a szentek szentélye, hová bejutni csak udvarhölgyeknek és apródoknak lehet, nem pedig disznókereskedőknek. Elég volt nekünk belőlük a múltban!

Még csak nem is miniszter volt, aki azon kérdésekre: Vajjon nem éreznek önök semmilyen lelkiismeretfurdalást e rettenetes mézárulás után? — azt felelte:

— Ugy érezzük magunkat, mint a beteg, kinek testéből rút és fájdalmas fekélyt irtottak ki.

Belgrád, 1903. június 15.

EGY ASSZONY KARRIÈRJE. Masin mérnök úr özvegyen hagyta a szép Draga asszonyt, de valami túlságos előrelátással nem gondoskodott a jövőjéről. Hát mit csináljon az ilyen szegény, árva kis asszonyka? Ha csinos, hamar rájön arra, hogy mit csinálhat és Draga — úgy mondják — nemcsak csinos, de nagyon szeretetre méltó és vidám is volt annak idején. És Belgrádban megbecsülik, nagyon megbecsülik az ilyen asszonykákat — főleg a tiszt urak.

Dragát is megbecsülték — sőt mi több: szerették — egészen addig, míg a királylyal nem kezdődött az a história. Sőt még akkor is, eleinte. Nagyon természetesnek találta mindenki, hogy a szemérmes, ártatlan kis siheder-királyt valakinek csak be kell avatnia a szerelem elemeibe és Dragát oly jószívűnek s oly járatosnak ismer-

ték! Hát persze, hogy ő lett a mester. Ezt végre is nem vállalhatták a vezérkari tiszt urak és generálisok, bármennyire fájt is nekik, hogy kívülök most már a fess Draga asszonynak is lesz befolyása a gyermekkirályra. Némileg tán volt is okuk különben félni ettől a befolyástól, rossz lelkiismeretüknek miatta. Mert bizony akadt közöttük egynehány, aki nem járt el valami gavallérosan a kis özvegyecskével . . . Elvégre nem tudhatták előre — — —

Nem, valóban nem tudhatták, aminthogy az ő karriérjét előre senki se sejtette. Tán ő maga se álmodta ezt mindjárt így. Eleinte tán megelégedett volna azzal, hogy Madame Pompadour-rá, vagy Dubarry-vá váljék. A király kimondott maitresse-évé. Még kényelmesebb is lett volna a helyzete, ha csak favorit-nak marad. Gyönyörűen kifoszthatta volna a királyt, aki oly bolondul belehabarodott s ha az így szerzett pénzt bőkezűen, vidáman szórta volna ki a nép — vagy a tiszt urak — közé, ah! milyen népszerű is lehetett volna. A hatalomban is része lehetett volna: miniszterek bujtak volna meg a szoknyája mögött; a tiszt urak — még a 6. gyalogezred tisztjei is! — nála keresték volna előléptetésöket; karriért nem is lehetett volna másképp csinálni Szerbiában, mint az ő szalóján — vagy boudoirján! — keresztül. És emellett még elég pénz jutott volna kama-tozásra az angol bankba is — öreg napjaira. És az egész világ csodálta volna, okosnak ítélte volna s most nem feküdnek összevagdalva a sírban, még halálában is megköpdösve, meggyalázva.

De a szép Dragának megjött az étvágya s a korona után nyúlt. Fejére is tette, dacára a hadsereg s a miniszterek minden ellenszegülésének s az egész ország erkölcsi felháborodása dacára. Mert a derék polgárok és ah! főleg a büszke tiszt urak egyszerre nagyon erkölcsösekké lőnek, amint a mérnök kackiás özvegye a trónra lépett s ami tiszteletet készséggel megadott mindenki (persze csak úgy suttyomban!) a szeretőnek, azt most egyszerre vonakodtak megadni a — mérnöknének, mikor valóságos és törvényes királyné lett belőle. Miért? Mert hogy «multja» volt? Hány ártatlan, szúzi kis hercegnőeskéről tudunk, aki külömb «jövővel» dicsekedhetett, mint a milyen a Draga asszony multja volt! És ez nem ártott ő fenségeiknek, sem az udvarnál, sem szeretett népük körében. Az udvari dámák azért nagyon alázatosan és nagyon szívesen csókoltak nekik kezét s a külföldi követek sem maradtak távol udvaruktól és szívesen vitték el hozzájuk feleségeiket is. Sőt valamivel lejjebb, az úgynevezett «jó társaságban» is, hány asszony csinál szédületes karriért, vagy marad meg szilárdul egyszer már elfoglalt társadalmi pozíció-

jában, minden köztudomásu, gáláns kalandja dacára! Csak előbb, mielőtt főkötő alá került, ne követett el légyen valami «ballépést». Mert akkor örökre zárva marad előtte a «tisztességes asszonyok» ajtaja, válják belőle bár a leghűbb, a legodaadóbb feleség... A királynéknak is, ha a trónon válik courtesane belőlük, készséggel hódolnak meg az emberek, de ha egyszer megfordítva történik, nincs számukra még a sírban sem irgalom...

A szegény Draga ott hibázta el, hogy hitt az írásnak, mely szerint: egy mégtért bűnös száz igaz hívővel felér. Ezért a tévedéseért kellett vérbe fúlnia csodálatos karriérének. Mert ne mondja senki, hogy könnyű volt ez a karriér, ha a király oly örülten szerelmes volt belé! Látott már a história szerelmes fiatal királyokat és a Dragához hasonló asszonyokat, még járatosabbakat a szerelem művészetében, de ezeknek az asszonyoknak nem volt meg a bátorságuk követelni: végy el feleségül! Nem mertek a korona után nyúlni; becsvágyukat a maitresse-karriér tökéletesen kielégítette. Dragában azonban volt bravour, becsvágy és merészség megkísérteni a lehetetlent s ebből is látszik, hogy nem volt közönséges asszony. De látszik abból is, hogy milyen ravaszságnak, energiának és öntudatosságnak adta jelét a nagy politikában is, meg hogy büszkébb, zsarnokibb és fukarabb volt, mint egy vérbeli királyi hercegnő. Csakhogy azok beleszületnek a hivatalukba, míg nála egyszerűen bámulatos, hogy a mérnök özvegye mily természetesnek ítélte fején a koronát s hogy mily gyorsan beletalálta magát új háztartásába, melyről pedig aligha álmodhatott valaha. Mily vakmerő bátorsággal vezette a kormány gyeplőit s mily mesteri bravourral vette kezeibe az ura sorsát is a magáé mellé!

Csak éppen szerencséje nem volt szegénynek. Nemcsak abban, hogy gyermeke nem született, hanem még inkább abban, hogy királyi férje nem volt elég ember ahhoz, hogy feleségének pozíciót tudott volna teremteni. Beauharnais Josefine-ről, mikor Bonaparte nejévé lett, még többet tudott a fáma, mint Draga asszonyról s a párisi kis özvegy sem volt jelentékenyebb egyéniség, mint a belgrádi. Csakhogy egy Napoleon volt, aki férjeül szegődött! És bár nem kell éppen Napoleonnak lennünk, hogy magasabbra emelhessünk egy asszonyt, mint a meddig egy kődobás fölér, olyan kicsinynek, mint amilyen Sándor volt, bizonyára nem szabad lennie a férjnek, aki meg akarja magának engedni a fényüzést, hogy egy «mult»-at nőül vegyen. Mert akkor a legragyogóbb asszonyi karriér sem ér még annyit se, mint amennyit az a «mult» megért.

ÚJ KÖLTŐK.

Telekes Béla:

1. Szerelem.

Álmodtam. Biboros alkony...
Zöld sziget a tenger ölén...
Gályám kikötve s a parton
Mélán, egyedül ülök én.

Köröttem dús meseország,
Víg füttytől zeng a berek...
Sötét ruhámra mohos fák
Fehér virága pereg.

Gyászos gályámra le hószín
Galambok raja suhan
S egyszerre halk zene szól im
Megejtőn, mámorosan:

«Mi lelt, te bánatos ember?
Hajód mért oly fekete?
Itt üdvről suttog a tenger,
Ez itt a gyönyör szigete.

A vad, zavaros habok árját,
A tépett fellegeket, —
Hogy révbe jutott íme gályád, —
Óh mondd, mért nem feleded?

Jer, közel egy üde hegyoldal,
Ott rózsá nyit és liliom...
Rózsával és liliommal
Gályádat beborítom.

S gályádon liliomágyon
Lel majd a csillagos ég...
S míg puha, fehér karom átfon,
Ajkad majd ajkamon ég.»

... És szava oly édesen árad,
Ugy mossa szívembül a gyászt
És fátyla befolyja ruhámat —
Búvös, lángszínű palást.

S hogy az ég csillaga, holdja
Izzón szikrázik elő,
Rózsába borítva vitorla
És árboc és evező.

S elkötve, — ezüst habok ormán
Ugy fut gályánk tova már...
Rajt' szabadjára a kormány,
Sodorja titokzatos ár...

Mi nem kérjük, hova? merre?
Hunyt szemmel isszuk a kéjt.
Szív szíven s égve, remegve
Ér lágyan térdhez a térd.

S ajk ajkra tör oly tele üdvvel,
Hogy csontba, velőbe nyilall
S ő ime alélva terül el,
Míg játszom tagjaival.

S míg játszom szőke hajával,
Im szél csap az árra vadul
S fönn zord felhők raja szárnyal
S csillag, hold gyászba borul.

S fölzúdul s tombol az orkán...
Nézem némán, szomorún,
Nincs rózsá már a vitorlán,
Szétdúlva nászkoszorúm.

Zúgó, zavaros habok árján,
Tépett felhőzet alatt
Ugy fut tova fekete gályám,
Oly félve, lopva halad...

Tört padján, rózsaharaszton,
Hervadt liliomlevelen
Egy halvány, bánatos asszony
Zokog keservesen.

2. Vád.

Dalok bűbája, bódító varázslat,
 Meddig csalsz még hír, dicsőség felé?!
 Koncért, öklözve vívnek itt tusákat
 S nem oly üdvért, amivel csábod áltat...
 Óh e világ a sok gazemberé!

Pokolba minden ábrándos danával!
 Legjobbaink óh mint pusztúltak el...
 Sorsuk mi volt? Kín, gond egy élten által,
 No és üres hír, amely égre szárnyal,
 Főként ha szárnya halottas lepel.

Ingyen dízsírt és szobrot sok fiadnak
 Adtál és adsz már akkor nemzetem,
 Kik mindennapi kenyeret se kaptak
 Szent kincsükért, amelytől ime gazdag
 Csupán te lettél — ah, oly vétkesen!

Százezreket ha gyűjtesz ily szoborra,
 Nem perzsel szégyen? Vagy több: szörnyű vád?
 Sötét kor egy-egy úri dús latorja,
 Ha embert ölt, épp oly elbizakodva
 Fizette hetykén egy élet díját!

Csak mondogasd, hogy ez a régi nóta
 Manapság már úgy múlta idejét:
 Hisz jelesed sok élhet úri módra —
 Tapsolsz nekik, jó pénzzel is adózva
 Nagyságukért... Óh mily hazug beszéd!

Nem nagyságukkal vívják azt ki tőled,
 De száz kis csellel, szép élelmesen.
 Másként ott hagynád nagyságukban őket...
 Ki itt csak ahhoz ért, amin dicső lett:
 Éhen pusztúlhat tőled nemzetem!

Nos lelkem — álmok s dicsőség bolondja,
 Mi lesz? — Torkomra fornak a dalok...
 Kelnék inkább bármily csúf, gaz birokra,
 Úgy özvegyem majd s árvám nem lakolna.
 Így? — A gazember óh tán én vagyok?!

Királyi idyll.

Irta: Rémy de Gourmont.

Az ifjú király és az ifjú királyné bevonultak a királykapun. Ez a falnak egy hatalmas rése volt, melyet ünnepi alkalmakkor kinyitottak, ha a király, élve vagy halva, hazatért a háborúból győztesen. Az ifjú király elődei vagy egy tucatszor lépték át e tizenkétszer használt, tizenkétszer helyreállított rést; de már régóta, nemzedékeken keresztül befalazva maradt a királykapu és lomhán szövődött reája a borostyán, a béke és az összeomlás jelképe.

A borostyánt elszedték onnan és a győztes bevonult.

A menet pompája egyszerű volt; elől lovas-századok, lobogó hajjal, öklükben a lándzsa; azután nyitott hintóban a királyi pár: a király, mint egy méh, beleszorítva egy vörös, jácinttal hímzett szűk zekébe, a királyné, mint egy szitakötő, szűk, kicsiny derékban, lila, topázzal diszített selyemből; a hintót lovas őrség vette körül, egy sereg páncélos kardforgató, kiknek vállalai nehéz fegyverzetük súlya alatt összeroppantak, zárták be a menetet.

Tiszteletteljesen, félénk kíváncsisággal tolongott a nép, minden szívélyesség, minden öröm nélkül; úgy látszott, mintha dacolna, mert nem mutattak neki királyi nászpompát és mert a győző a legyőzött leányát inkább úgy hozta magával, mint koronás rabszolgát, semmint királynét.

De a királyné mosolygott, a király köszöntötte népét.

Így néhány pillanat elmúlt és a menet lassan, zavartalanul, akadálytalanul haladt előre; a megaranyozott hintó mint egy fejedelmi gálya úszott a csöndes vizeken.

Túlokos nép nyugtalanítja a királyokat, mint egy nagyon csöndes tenger nyugtalanítja a tengerészt. Az ifjú királyné, a legyőzött leánya, férjéhez hajolt és míg a népre mosolygott, néhány szót, melyet kétségtelenül már jó előre megbeszéltek, sűgött oda neki, mert a király nyugodt maradt és csak egy jeladással felelt. Egy adjutáns a királyi hintóra pillantott és a király elfogulatlanul az állát símogatta; az adjutáns ismételte ezt a mozdulatot, de semmiféle közvetlen esemény nem volt e titokzatos jeladás eredménye.

A tömeg lassan nőtt és látható mozgás hozta hullámlázmásba a csöndes tenger felületét; szaladni kezdtek, hullám-

zani, de még minden békés, csendes, hallgatag maradt. Végre egy szélesebb útra jutottak, melyet a tömeg még nem hagyott el egészen, mert a menet váratlanul gyors tempót vett: a habozók szerteszóródtak, a házakba menekültek, megrémítették őket a lovak, a lándzsák, a lovasok brutális külseje. A menet lassabban haladt; de hirtelen, minden látható ok nélkül, a királyi hintó egyik lóva oldalt ugrott: a kocsis, aki a lovat hajtotta, egy pillanatig habozott, akkor hevesen dobta a bal oldalra; a gárdák sorain keresztül törtek, néhány vigyázatlan előre toľakodott: az egyik közülök a lovak patái alá került.

Ekkor hirtelen, szinte egy csapásra, megállott a királyi hintó, olyan ügyesen, mint egy cirkusz-fogat és nyugalomra készítette, mozdulatlanul állott a hat ló.

A király kiugrott, elsőnek érkezett a sebesülthöz, akit karjaiba vett. Nyomban az eddig olyan csendes, szinte néma tömegből mormogás szállott fel, mely csakhamar hatalmas tetszésdörgéssé dagadt. E dologtalanul nézdegélő népnek a király tette úgy tűnt fel, mint a lélekjelenlét, meg a hősiesség egy csodája: mint lett a hat ló hirtelen megfékezve, mint ugrott ki kocsijából a király, hogy egy idegennek — aki bizonyára a tulajdon vigyázatlanságának, vagy kíváncsiságának az áldozata — a segítségére siessen. — Milyen gyönyörű alkalom ez lelkesedni!

De amikor a tömeg látta, mint fekteti a király a sebesültet tulajdon kezeivel a királyi párnákra, a királyné mellé, mint sietett emez, hogy lágy kézzel szárítsa a sebesült arcát és kezét, akkor egy leírhatatlan ujjongás vihara hangzott fel, és a hadsereg is, elfeledkezve szerepéről, lelkes hurrá kiáltásokba tört ki.

— Milyen jó király, — mondotta a nép, — milyen jó királyné! Nincs ennél jobb király! Nincsen ennél jobb királyné! És milyen népek! A király orra igazán királyi, és a királyné szeme milyen szelid, mint a Madonna szeme!

A tömeg meg volt hatva; hatalmas futótűzként terjedtek a lelkes szeretetnek kiáltásai, túl a város falán, végig a mezőkön, az erdőkbe, a hegyekre!

Ezalatt orvosokat hozattak, egy kocsi előállott, hogy a sebesültet elvigye.

— Vigyétek a palotámba, — parancsolta a király, — úgy ápoljátok, mintha a testvérem lenne.

Ezek a szavak, melyeket annyi ajk ismételt, annyi fül hallott, még növelték a paroxysmussal határos deliriumot; felkúsztak ajtókra, ablakokra, tetőkre, felszálltak egészen a mag-

tárákig, le a pincékbe és villámgyorsan járták meg a várost — ezek a szavak.

A vakok sírtak fájdalmukban, hogy ezt nem láthatták, a süketek haragudtak a sorsukra, mert nem hallhatták e szavakat, a bénák, a lázbetegek az ablakhoz vonszolták magukat.

Az embertorlódás oly nagy volt, hogy egy teljes óráig tartott, míg a menet a nagy tér felén keresztül haladt. A király időnként fölemelkedett, meglóbálta hattyútollas sipkáját és az örömrivalgás egyre vadabb lett és csak úgy zuhogott a fejekre. Ő az ifjú királynét a kocsi vánkosaira állította és megmutatta a népnek. Ekkor az öröm, a csudálat hullámai oly magasra szálltak, hogy a kifejezés minden eszköze kevés volt, beállott a nagyszerű, az áhitatos csöndnek egy perce, mint a szentség megjelenésekor.

Egyszerre csak, mintha erőt vett volna rajta az érzékenyülés, a királyné fejét a király vállára hajtotta, a király megcsókolta a homlokát, mely ajkaihoz közeledett — és a királyi idill láttára a nép lelkesedése újra fellobbant: a vulkán egy tűzkévév lökött ki magából.

Ezalatt a tömegben mozgás keletkezett, megnyílt, hogy néhány erős, elszánt férfit erőszakkal előre. Amikor mintegy harmincan körülvették a királyi hintót, világosan lehetett látni, hogy mi a szándékuk: kifogták a lovakat, a helyükre állottak és végtelen örömkialtások közepette kezdték az uralkodó pár hintóját húzni.

Az ilyen ovációknak ez a szokott vége — az emberek a szolgálai megalázkodásnak láthatóbb jelét nem tudják.

A delirium elérte tetőfokát. Asszonyok dacoltak az összehúzóerővel, az agyonnyomás veszedelmével, hogy a királyi hintó nyomát csókolhassák.

Hősies felkiáltások között folytatta a menet az útját, míg az ifjú királyné görcsösen szorongatta az ifjú király kezét.

Tekintetük találkozott: szemeikből a szerelem egy sugára villant elő.

A mai gazdasági rend.

Írta: Vandervelde.

A szerencsés véletlen, mely a civilizációt lehetségessé tette — körülbelül így mondja Rodbertus valahol — abban áll, hogy a közös munka termőképessége nagyobb, mint az elszigetelt munkáé.

Magára hagyatva az ember alig hozna létre annyit, amennyi a megéléséhez szükséges.

De ha ő a szociális szervezetnek egyik tagja, akkor munkájának termőképessége abban a mértékben nő, amennyiben a munkafelosztás, munkaegyesítés és a szerszámok tökéletesbítése a tárgyak feletti hatalmát növelik.

Minden társadalomban, bármilyen is a strukturája, akár szabad-, akár rabszolga-munkán épül, akár tőkebirtokosság, akár kommunizmus alapján fejlődött, a társadalmi munka egy többletet hoz létre, egy értéktöbbletet, azaz egy értéket, mely nagyobb mint a személyes munkásságok és a szükséges hozzávalók értéke együttvéve, melyek a termelési folyamatban felhasználódtak.

De míg ezt az értéktöbbletet egy kommunisztikus gazdasági rendszer valamennyiünk hasznára fordítaná, addig ez a munka által létrehozott értéktöbblet a tőkebirtokosságon alapuló — a birtok és munka többé-kevésbé tökéletesen keresztülvitt elválasztásával bélyegzett — társadalomban nem a munka javára szolgál. Sőt inkább haszon alakjában a termelési és csere-eszközök tulajdonosai kerítik hatalmukba.

Menger Antal, a bécsi egyetem jogi tanára, ezt a következő szavakkal állítja elénk:

«Mai vagyónjogunk, melynek központját a magántulajdon képezi, a munkásnak nem adja meg a teljes munkadíjat. Amikor tudniillik a mi magánjogunk a meglevő tulajdonságot, nevezetesen a termelési eszközöket, egyes személyeknek tetszésszerűen felhasználásra átutalja, ezeknek oly hatalmi helyzetet ad, melynek következtében ők minden munka nélkül jövedelmet élveznek, melyet szükségleteik kielégítésére fordíthatnak. Ezt a jövedelmet, melyet a jogrend által pártolt személyek élveznek, anélkül, hogy a társadalomnak személyesen ellenszolgálatot tegyenek, a Saint-Simonisták, Buchez és Rodbertus hívei járadéknak, Thompson és Marx értéktöbbletnek nevezik; én ezt munkanélküli jövedelemnek fogom nevezni.»

Igy tehát, hála a tőkének mint magántulajdonnak, a termelési és csere-eszközök tulajdonosainak megvan az az örökös joguk, hogy a mások munkájából létrejött érték-többletet hatalmukba kerítsék. Tetszésükre van bízva, hogy mit tesznek velük, produktív vagy improduktív használhatják, vad orgiákra pazarolhatják, vagy garmadaszám gyűjthetik, hogy a munkát még nagyobb mértékben kiszipolyozhassák. Mint urak vezetik a műhelyeket és gyárakat, föltéve, hogy erre nem használnak inkább fizetett igazgatókat. És ők, akár közvetlenül, akár pedig közvetítő személyek útján, árúkat, csere-értékeket dobnak a nemzeti vagy nemzetközi piacra, azzal az egyetlen szándékkal, nem hogy szükségleteket kielégítsenek, hanem hogy hasznot húzzanak.

Röviden, ami a termelés meg a felosztás szempontjából a mai gazdasági rendet jellemzi — dacára a mult maradványainak, meg a jövő csíráinak, melyeket magába foglal — az: a tőkének mindenhatósága, mely nem ismer egyéb célt, csak a hasznot, semmi más szociális szabályt, csak a konkurrenciát, semmi más megszorítást, csak a munkások szervezését és a törvénykezésnek nagyon is gyakran képletessé vált beavatkozását.

A szocializmus végcélja ellenben a termelési és csere-eszközök közös tulajdona, a munka társadalmi szervezése, az érték-többlet felosztása a munkások között, — levonván azt a szükséges részt, mely a társadalom általános szükségleteire vonatkozik.

ÉJI DAL. Éj van: s im hangosabban beszélnek a szökőkutak. Szökőkút az én lelkem is.

Éj van: csak most ébred a szerelmesek minden dala. Szerelmesek dala az én lelkem is.

Ki nem oltott, kiolthatatlan valami ég bennem; s ez meg akar szólalni. Szerelmi vágy van bennem, a mely maga beszél a szerelem nyelvét.

Világosság vagyok: óh vajha az éjszaka volnék! De épp az az én magányom, hogy fényesség fon körül.

Óh vajha sötét volnék és éjszerű! Hogy szívnam a világosság emlőit!

És áldanálak titeket, szikrázó csillagocskák és világító férgek odafenn! — és boldog lennék fényajándékaitok miatt.

De én a magam fényében élek és visszaiszom magamba a belőlem kitörő lángokat.

Nem ismerem az elfogadó boldogságát; és gyakran arról álmodtam, hogy lopni nagyobb boldogság, mint elfogadni.

Az az én szegénységem, hogy kezem soha nem pihen meg az adakozásban; az az én irigységem, hogy vágyakozó szemeket látok és a vágyódás megvilágított éjszakáját.

Ó minden adakozó boldogtalansága! Ó napomnak elfakulása! Ó vágy a vágyakozásért! Ó éhsége a jóllakottságnak!

Ők elfogadnak tőlem: de vajjon hozzányúlok-e én az ő lelkük-höz? Űr van az ajándékozás és elfogadás közt s a legkisebb űr legkevésbé áthidalható.

Éhség nő az én szépségemből; fájdalmat okoznék azoknak, kiknek világítok; megfosztani szeretném, akiket megajándékoztam: — úgy éhezem a gonoszság után.

Kezemet visszahúszom, ha már-már utánanyúlt a kéz; úgy habozom, mint a vizesés, mely még esésében is tétovázik; — úgy éhezem a gonoszságra.

Ily boszúra gondol az én lényem; ily gonoszság fakad az én magányomból.

Az ajándékozás boldogsága meghalt az ajándékozástól, ére-nyem önmagára unt a bőségtől.

Aki mindig ajándékoz, annak veszedelme, hogy elveszti szemérmét; kezem kemény lett a reszkető kezeknek.

Hová lett a köny szememből, a pehely szívemből? Ó magány! sorsa az adakozónak! Ó hallgatás! sorsa a világítónak!

Sok nap kering a sivár térben: fényükkel mindenhez beszélnek, ami sötét, — nekem hallgatnak.

Ó ez a fény haragja a világító ellen: kegyetlenül halad az ő útján.

Szíve mélyéből méltatlankodva minden fényesség ellen, hidegen a napok iránt, — úgy halad minden Nap.

Viharként száguldanak a napok útjaikon, ez az ő haladásuk. Könyörtelen akaratukat követik, ez az ő ridegségük.

Ó csak ti vagytok, ti sötétek, éjszerűek, kik melegséget termeltek a világítóból! Ó csak ti isztok tejet és üdülést a fényesség tőgyeiből.

Ah jég van körülöttem, kezem kiég a jégen. Ah szomj van bennem, amely szomjatokért eped.

Éj van: ah miért vagyok fényesség! miért vagyok szomj! És magány!

Éj van: mint forrás tör ki belőlem a vágy, — beszédre vágyom.

Éj van: hangosabban beszélnek a szökőkutak. Szökőkút az én lelkem is,

Éj van: ébrednek a szerelmesek dalai. És szerelmesek dala az én lelkem is.

Igy dalolt Zarathustra.

Nietzsche.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Legsötétebb napom.

Én afféle vézna kis ideges gyermek voltam. Ritkán nevettem, s könnyen felingerlődtem.

Egyszer ahogy beülök ebéd után a padba, rám szól a vigyázó, hogy ne forduljak hátra.

— Arra fordulok, amerre akarok, — feleltem kedvetlenül.

— De én azt parancsolom, hogy erre fordulj!

— Nekem bizony nem parancsolsz!

— No majd parancsolok, meglátod!

— Nekem bizony nem parancsol az Isten se!

Ez az Isten se valahol útfélen ragadt rám. Parasztoktól hallottam gyakorta. Kicsúszott a számon, mint ahogy az ilyen szólások ellebbenek az ember nyelvén néha akaratlanul.

A szó ki volt mondva, s én magam is elrémülve néztem magam elé.

Persze amint a tanító belépett, a vigyázó rögtön elmondta a szavamat.

A tanító csak a fejével intett. Én kimentem engedelmesen az iskola közepére. Ott lefeküdtem a földre. A vigyázó kettőt vágott reám.

Ez volt itt az első és utolsó vesszőbüntetésem és én egész nap sírtam. Sajnáltam magamat.

Kísértetek.

A faluban azt tartották, hogy a kastélyban kísértet jár. Valamelyik Eötvös bárót vagy ennek feleségét gondolták feljárónak. Azt beszélték, hogy éjfélkor megjelenik a lélek és végigmegy a kastély harminc-egynehány szobáján. A lépcsőn találkozott vele egy falubeli cseléd, s azóta nem lehet a

kastélyba cselédet kapni a faluból. Néha zongorázott is a kísértet.

Mink ezt a kísértet-mondát hallottuk, mikor a kastélyban kaptunk ideiglenes lakást, de apám nem hitt a kísértetekben.

Aztán jött egy bányász, lengyel ember. Ez is a kastélyban kapott szobát. Ez egyszer hozzánk jött panaszkodni, hogy egy nő-alakú lélek jelenik meg minden éjjel a szobájában s a mellére nehezedik. Apám azt tanácsolta neki, hogy tegyen fütykőst az ágya mellé.

A bányász néhány nap mulva a kertészt vitte fel a kastélyba, hogy virrasszon ott, aztán kiköltözött a kastélyból.

Később olvasta apám, hírlapban, hogy ezt az embert körözték: megölte a feleségét.

De a faluban más helyen is láttak kísértetet: a mezőn nyári éjszakákon egy fejetlen fehér ló járt. Akinek az megjelent, nem élte túl az esztendőt.

Mink sohase láttunk kísértetet. Az anyám még a mi születésünk idején látta egyszer este a bátyját, amint gyertyagyújtás után megjelent és elment a gyertya előtt.

Aznap este halt meg a bátyja Somogyban. Másnap vagy harmadnap kaptak erről levelet.

Egyszer apámat is meglátogatta egy kísértet. Akkor még nőtlen ember volt, s a veszprémi káptalannak cséplelt. A gazdatisztek társaságában kísértetekről és boszorkányokról beszéltek, s az apám nevette őket. Erre kijelöltek neki egy kísértetes hírű házat szállásul. A kísértet éjjel meg is jelent, a padláson jelent meg; láncot csörgetett és sóhajtozott.

Másnap apám megvizsgálta a padlást. Látta, hogy oda csak kívülről lehet fölmenni falépcsőn. Apám behúzódott egy bottal a létra alá fekete köpönyegben és várakozott.

Éjfélkor jött egy ember, s megindult föl a létrán, apám előlépett és végighúzott a bottal az emberen.

A kísértet nem jelentkezett többé, de a cséplőgépbe valaki rosszakaratból köveket dobott. Apám otthagya a gépet, mindent. Később tudta meg, hogy a kísértetes ház közelében levő magtárból éjjelenként kocsiszámra lopták a gabonát, s emiatt zavartak el onnan mindenkit a tolvajok.

Egy mese következménye.

Egy téli estén a cselédünk valami rémes boszorkány-történetet mesélt: A boszorkány becsalta az arra menő királyfit, s megölte, kétfelé hasította, besózta, kamarába tette.

Apám ez napon későn tért haza. Mikor a vacsoránál ültünk, azt mondja anyámnak:

— Mi lelte ezt a gyereket? Mér sápadt?

Anyám vállat vont:

— Ez az ostoba cseléd valami rémes mesét mondott neki. Fél.

Apám hallgat erre egyet. Aztán így szól:

— Tudod hol van a szőlő a padláson?

— Tudom.

— Megtalálnád sötétben?

— Meg.

— Eredj fel, és hozz le három fürt szőlőt.

És én engedelmeskedtem.

Viharban.

Egy őszi napon hideg szél fújt. Eső esett, de mintha minden szem esőben egy szál tű volna elrejtve, úgy szúrta az embert. Aznap iskolai szünet volt, s mi a konyhaajtóból néztük a veszett időt.

Apámtól ismertük az anekdótát a hálóba burkolódzott cigányról. Az öcsémnek valószínűleg ez jutott az eszébe, mert kidugta az újját az ajtón:

— Brr, de hideg van odaki!

— Ilyen időben jönnek a farkasok! — jegyezte meg a gépfűtőnk, Szabó Jancsi, aki esténként kukoricát morzsol a konyhában.

— Farkasok? — szóltam elszörnyedve. — Igazán jönnek a farkasok?

Apám rámnéz, aztán a zsebébe nyúl, s kivesz egy krajcárt:

— Eredj el a boltba és hozz nekem gyújtót!

A bolt a falú közepén volt. Jó távol tőlünk. Éreztem, hogy elhalványodom. Mentem.

Folytatjuk.

Éjszakai mese.

Irta: J.

Mikor az ablakon át a havas hegyormokat néztük,
akkor beh szép meséket tudtál!

Hullott, hullott a hó, nagy rezgő pelyhek estek, meg-
ülték az erkély vasrácsozatát és kivirágoztatták.

Mikor az alkonyat leszállott, akkor beh szép meséket tudtál!

Halovány köd amint szállt, szállt, rejtelmes fátyolt
borítva a zuzmarás jegenyék fölé — szép volt nagyon.

Aztán minden nagyon sötét lett.

Az árnyak belopóztak a szobába s rásimultak a falra.

Nagy csöndesség volt.

A ködben, az árnyban, a nagy meleg csendben, óh be-
szép meséket tudtál.

Egyszerre szikrák pattantak fel a feketeségben.

A hegyoldalokon sok kis fény gyulladt.

Elfoszlott a köd, hogy beállt az este.

A hófelhők mind szerteszéledtek.

Felcsillogott az ég, sok apró csillaggal.

Az est sugaraiban, a kitisztult eget nézve, küldted
el merengő lelked a felhők után.

És siratván az árnyat, a fájdalom mély szimbolumát —
akkor beh szép meséket tudtál.

Vagy a késő éjben, mikor a csillagok álomba merültek,
eltűntek, kihúnytak!

A földön feküdtél halvány arccal és lángoló szemekkel,
nem búsan és nem fáradottan.

Látnoki volt a szemed nézése, a hangod bűgása. Késő
éji órán, mikor a csillagok szemüket lehunyták — akkor
beh szép meséket tudtál.

Én voltam a fáradt sasmadár, ki első ízben merész-
kedett a naphoz közel s lehullott pihenni egy törpe fenyőre.

Vajjon én voltam-e?

Fiatal szárnyaim sajogtak a merész légi úttól s az erős
fénytől a szemem elbágyadt.

És megpihentem.

Akkor valaki szólt hozzám felülről és szólván, gúnyos
volt a hangja.

— Ejh bátor utas, megégetett a nap? Elkábított az úr hideg csókja? Szúnyogokat, apró legyeket űztél talán, hogy így elfáradtál és pihenni ültél egy alacsony fára?

Föltekintettem és láttam a legmagasabb jegenye csúcsán a nagy fekete madarat.

Lenézett, kacagott, egy parányi gömbölyű magvat, — vajjon mi lehetett? — ingerkedve hullatott fejemre. Olyan volt a szeme, mint a tiéd. . . .

És szóltál megint. . . .

Kár az éjszakáért, melyet éber gondolatok közt virraszt át asszony közelében a férfi.

Én ültem egy asszony lábainál, ki tüzet lopott a vérembe ajkával. És csókolván, lelkem messze volt tőle; szállt, lihegve repült a magas utakon és kereste azt a rejtelmes nagy fekete madarat, kinek nyoma veszett az űrben. Hang sikoltott keresztül néha-néha a fekete légen.

Az ő hangja — gondoltam és reszketett a szívem. Majd titokzatos szárnycsattogás nesze hatott el hozzám.

Fel akartam ugorni, ujjongva kitárni felé a karom.

— Itt vagy! Megjöttél!

De nem. Ujjaim megakadtak illatos csipkéibe a szerelmes asszony ruhájának és lehanyatlottam a földre és a meleg lábára szorítottam ajkamat. . .

Kérdezd, hol a boldogság, melyért harcolva küzködtem egy fél életen át?

Egyszer estenden, kóbor, csatakos eb térdeimhez dörzsölte a fejét.

Haza vittem, enni adtam neki és egy darab rongyot a sarokba dobtam számára. Akkor rám nézett. Az volt az egyetlen őszintén hálás tekintet, ami valaha jöttemért kijárt.

Alig is értem el többet.

A szenvedők, kiknek könnyeit letörültem: elfordultak tőlem az öröm napjaiban.

És ami fényes jót a sors juttatott nekem, arra ők sarat dobáltak.

És nem alhattam nyugton, kigyósziszegés és bagolyhuhogás miatt.

S az asszonyok féltek komor homlokomtól s a sötét lángtól, mely szemeimben égett. Elkerültek engem, mert néha ölelés közben megfeledkeztem róluk és magamban éltem, külön gondolatoknak, külön érzéseknek. És ezért az asszony haragszik.

Sok gyönyörűségest tudnék mondani a harcról, melyet a dicsőségért vívtam.

Ám nem szólok róla.

Csak rám kell nézned és majd látsz rajtam, a lelkemen titkos sebhelyeket, mik többé be nem hegeszthetők.

Mert ahogy nyugvóhelyemről felrepültem: nyomomba szálltak a gáncsolók és irigykedők, a féltékenyek és rosszakaratók, kiknek a magasba jutás meg nem adatott, kiket az erősek ereje lenyom, a bukása fölment.

Mert példát mindenkor a legkisebbről vesznek, arról, ki leggyöngébb, hogy ne kellessék szégyenkezniök saját kicsinységök miatt.

Igy mondja a cserebogár a hangyáról: lám kisebb nálam és mégis vannak, kik nyomorultnak és hasznavehetetlennek mondanak.

Ilyen cserebogár-harcban sokszor volt részem és a furcsa zsongást mindannyiszor hallom, valahányszor egy titkos erő teremtésre kész. És sokszor megbénul emiatt akaratom és életem.

És beszéltél tovább...

Ne félj a szerelemtől, mert a szerelem szép. Annyira szép és átfoghatlan, hogy nincs a számára e földön keret. Egy asszonyban vagy férfiban sohasem találod föl egészen. Ha pedig többen keresed egyszerre, becstelen a neved.

Azért ne félj a szerelemtől és ne kerüld. Ellenben végy el belőle annyit, amennyit erőddel, képzelődésseddel elbirsz. Inkább többet, hogy elszórhass belőle, semmint keveset, hogy elég ne legyen.

A szerelem olyan, mint az arany. A tudata nyugodttá és vidámmá tesz. A hiánya gondokba borít. Ne felejtse el, hogy a gazdagság kellemes.

Egyszer egy asszony felém nyujtotta mind a két kezét, mondván, hogy válaszsza belőle.

A jobb kezében egy alma volt, színre szép és kívánatos, de belül egy kis féreg már tanyát ütött. Kivágtam a férges részt és a többit megettem. Jó volt, zamatos és illatos. Nem kellett utálnom.

A bal kezében ott feküdt a szíve, láthatatlanul bár, de hivogatóan.

Ha azt választottam volna!

Ha férges lett volna...

Lassan hajnalodott.

Lassan kialudt a tűz.

Lassan elhaltak a mesék.

A szemed vészes csillogása fátyolossá vált.

Én sajnáltalak, mert láttam, hogy szenvedsz.

Melléd térdeltem a földre és megsimogattam a hajad.

És kértél, hogy mondanék valamit én is.

Én mosolyogva ráztam meg a fejem.

— Nem tudok semmit, — mondtam. — Én fiatal vagyok.
És nem tanított semmire az élet és a tapasztalás.

— Gondolkozz csak, — mondtad, — hátha eszedbe jut valami.

— De nem tudok uram, hiába. Nagyon szegény és együgyű teremtés vagyok hozzád képest és még távol áll tőlem a bölcseség.

Türelmetlen lettél, megragadtad a kezem.

— Gondolkozz! Gondolkozz!

A könny elhomályosította szemeimet, a szégyenkezés-től arcom kipirult.

Most te szántál meg és azt mondtad:

— Hát érezz. Érezni csak tudsz.

— Igen uram, érezni tudok.

És miután egy kis ideig néztük egymást, azt mondtam:

— Én téged szeretlek . . .

Akkor reggel lett. Csillogó hideg téli reggel.

A kandallóban megint fellobogott a frissen rakott tűz.

Egy parázs, kicsi piros parázs a szőnyegre hullott.

Féltem, hogy tüzet fog és meggyújt mindent és te és én ott veszünk a tűzben.

Gyorsan lehajoltam, felé nyúltam — de —

A parázs megégette a kezem.

Fájt. Felsikoltottam. És fölébredtem.

Ott feküdtem a földön magam, szétbontott hajjal, sápadtan, megtörve.

És eszembe jutott, hogy előző este valami nagyon fájt és hogy sirnom kellett soká, soká —

S hogy összekuporodva a földön imádkoztam valamiért. Magamért talán. Meg hogy az ég kiméljen meg nagy örömtől engem. Mert azokba bele lehet halni.

Óh istenem, hogy az egész csak álom volt, csak álom!

Uram, a mesemondót ne is hozd ide.

És Uram, feledtesd el velem, hogy itt volt valaha —
álomban.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

18.

Én még mindig ott ültem az ablak mellett és gondolkoztam. Nem értettem, mit sürgeti Kemenes annyira az idejövételét. Cynizmus ez is? Azt akarja ezzel mutatni, hogy nem bánja, ha az első találkozásnál mindjárt a karjaiba borúlok?

Kipirúltam a méltatlankodástól, a haragtól és e percben nagyon gyűlöltem ezt az embert, aki úgy bánik velem, mintha semmije sem volnék. És vajjon vagyok-e valamije? Nem szeret, csak szívességből, amint ő mondja, édes kötelességből. Milyen szörnyen utálatos állapot!

Elnémultam.

Mi vagyok én? Egy negyven éves nő? És rettentő indulat viharzott át rajtam hirtelen.

Milyen képtelen, hazug és alacsony játékot űz velem! Színes frázisokkal fölcifrázza a helyzetet, hogy ne lássék a sívársága, a köznapisága.

«Te, a Genie, te, az Asszony! A királynő, aki parancsol, akinek én alázatos szolgálja vagyok.»

Borzalom! Legközelebb megkérdezem, ha tán elfogad-e pénzt is?

— Mit csinál? — kérdezte Vera, hirtelen felém fordulva.
— Mért sír?

A két kezemet az arcomra borítottam, úgy nyögtem.

— Szerencsétlen vagyok. A legszerencsétlenebb.

— Nem igaz, — mondta Vera, — szereti Kemenest és szégyenli magát emiatt. Mondhatom, van is oka rá. Ilyen leány, mint maga, ilyen hitvány asszony-bábot! De hagyján, majd elmúlik. Végre is, maga mért ne szórakoznék egy kissé. Az ilyen férfi arra való, hogy értékes nők tanuljanak rajta, hogy magukat megismerjék általa. Asszonyok, férjes nők, akik unatkoznak: veszik komolyan csak. És azoknak komoly is az ügy. De maga! Egyszerűen ráz egyet a vállán és az egész nagy szerelem lenn fekszik a porban. Ki lehet söpörtetni. Micsoda magának egy ilyen ember? Épp annyira nem veheti férfiszámba, mint egy mézeskalács-huszárt. Ugyan

üssön rá egyet és tördelje szét, szórja ki. Vagy ha másképen szüksége van reá, tartsa meg. De soha ne felejtse el, micsoda anyagból van és el ne hitesse magával, hogy nem tud nélküle lenni.

Reszketve hallgattam ezt a beszédet, ami fájt, gyötört, megszügyenített, a beszélő tudtán kívül.

Nem venni férfiszámba!

Ha Vera tudná, mennyire komolyan vettem! Ha tudná, mennyire közel állok hozzá és hogyan hozzá vagyok kötve. Mégis, erőt vettem magamon. Védelve próbáltam.

— Maga nem ismeri őt, Vera, — mondtam fél-meggyőződéssel. — Egy leány nem ítélhet meg egy férfit messziről, még ha adatai vannak is róla. És micsoda adatok ezek? Amit egy pár szamár itt-ott összehord? Kemenes nagyon értékes ember. Komoly, finom lélek. És megérdemli, hogy szeressék.

— Lehet, hogy igaza van, — mondta Vera, — végre én csakugyan nem ismerem őt közléről. Aztán meg az ember sohse azért szeret valakit, mert az illető megérdemli, hogy szeressék. Ez esetben a legbecsületesebb embereket kellene legjobban szeretni. Már pedig tudja, mennyire nem így áll a dolog. Ha Kemenes gazember: bizonyára finom fajta gazember. Nem közönséges. Sőt ha maga szereti: talán nem is gazember. Én megbízom a maga ízlésében. De mi az ördögnek adja a boldogtalant? Erre már igazán nincs szüksége. Boldogtalannak lenni nem muszáj. Azt ki lehet kerülni.

Nevetett, hogy én is felderüljek, de ez esetben nem sikerült. Vera az okos fejével tovább kutatott.

— Itt valami más baj van, — mondta komolyan. — Itt alighanem nem is Kemenesről van szó, hanem pusztán csak magáról. Vagy talán egy harmadikról. Ejh mit! Hagyjuk az egészséget. Jöjjön vacsorázni.

Akkoriban elhatároztam, hogy külön válok Verától. Szűk volt a lakás. Sehogy sem fértünk meg benne ketten. Ő maga is — csodák csodája — nem ellenezte a dolgot, bár abban az időben sokkal jobban egymáshoz tartoztunk, mint azelőtt. Valóságos, komoly férfibarátsággal szerettük egymást, ami nem abból állt, hogy apró titkokat bízunk egymásra, ami rendes alapja a lányok közt való barátságoknak, hanem egymás igazi megértéséből, egymás hibáinak meg nem látásából. Aztán nekünk nem is voltak apró titkaink. Legalább neki, úgy véltem, egy sincs. Nekem volt egy. Nagy, komoly, el nem mondható. Emiatt néha nem is

beszélhettünk egymással úgy, mint azelőtt, amikor még a titok nem volt. Nagyon kellett vigyáznom mindenre, amit mondok. Egyszer másszor majdhogy el nem árultam magam, Szerencsére Vera akármilyen okos és éleslátó volt is, mégis csak leány volt, aki bizonyos apró jelenségekből nem tud következtetni. Én már más voltam, egészen más. Úgy hogy néha bámulnom kellett magamon. Annyi minden feltárult előttem, amiről azelőtt sejtelmem sem volt. Más lettem magam. mások lettek a munkáim. Irmára gondoltam, arra, amit a színészprofesszorok mondtak és magamban, kissé boszankodva, igazat adtam nekik.

«A művész lelkének viharzani kell».

Hogy nevettem akkor ezen a színpadias frázison!

«Minden poklokon keresztül».

És ezért esett el a szegény filozopter az ő engedményes lakásától, a leckeórától, a kellemes szomszédságtól.

Egy üszök elpattan és lángba borul tőle egy egész hónapos szoba. Egy ártatlan mondás miatt egy törekvő és szorgalmas ifjú talán már a hónap elején kénytelen egyedül mosni a zsebkendőit.

Beláthatatlanok a végzet rendelkezései!

... Úgy volt, hogy a Duna felé nézek egy kedves, napos lakást. De aztán Kemenes talált egy valóságos műtermet, kicsinyt, kedveset, nem családos művésznek valót. Aránylag olcsó volt. Kibéreltem, beleköltöztem. Vera segített a berendezkedéshez. Finom, úri izlésével gyönyörű fészket varázsolt a számomra. Én magam soha sem tudtam volna úgy elrendezni a dolgokat. Neki magának is tetszett. Mondta, hogy gyakran el fog jönni. Sőt dolgozni is fog nálam. De csak ritkán jött. Rövid időre. Olyankor is jobbára kedvetlen volt. Hazulról híreket kapott, azok nyugtalanították. Az egész család ellene támadt. Azt akarják, hogy menjen haza. Az édesanyja még mindig a kuriai biróval gyötri. Az asszony nővére keserves leveleket ír neki.

— Nem megyek, mondta. És történjék akármi: nem megyek. Nekem nem fognak parancsolgatni. Engem nem lehet dirigálni. Dacolok velük. Tessék kitagadni. Vegyék el az örökségemet. Megyek társalgónőnek, vagy akárminek. Megírom nekik, hogy a fiatal Liphay gróf virágcsokrokat küldözget. Szóval, hogy jó lesz nem kikezdeni velem, mert hajlandó vagyok nagy botrányokat zúdítani a nemes familia nyakára.

— Ugyan Vera, dehogy! Miket mond!

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

18.

— Valószínűnek tartja, hogy Napoleon át fog kelni a hadsereggel? — kérde Borisz mosolyogva. Pierre látta, hogy Borisz el akarja terelni a beszélgetést más tárgyra, s örömmel kezdett előadást tartani a boulogne-i vállalat kedvező és hátrányos oldaláról.

Nemsokára megjelent egy szolgáló, hogy Boriszt lehívja a hercegnőhöz. Pierre megígérte, hogy elmegy az ebédre, már csak azért is, hogy együtt lehessen Boriszszal. Melegen kezet szorított vele, és baráságosan nézett rá, szemüvege fölött. A fiatalember távozása után még sokáig járkált fel és alá, de már nem döfködött a láthatatlan ellenség után. Szeliden mosolygott, amint visszagondolt arra a kedves, derék fiatalemberre. Kimondhatatlan gyengeséget érzett iránta, mint ahogy ez a ő korában és elhagyatott létére természetes is volt, és elhatározta, hogy barátságot köt vele.

Bazil herceg kikísérte a hercegnőt, aki kendőjét szeméhez szorítva könnyezett.

— Borzasztó! Borzasztó! — mondá. — De akármimbe kerül is, meg fogom tenni kötelességemet. Eljövök virrasztani. Nem lehet így itthagyni szegényt. Minden perc drága. Nem értem, miért halogatják a hercegnők. Én, ha Isten megsegít, találni fogok módot arra, hogy előkészítsem! . . . Isten önnel, herceg.

— Adieu, ma bonne; — szólt a herceg és elfordult tőle.

— Óh, borzasztó állapotban van — mondá a kocsiban Anna Mihajlovna. — Már alig ismer meg valakit.

— Nem értem, mama, micsoda rokonságban van Pierre-rel.

— A végrendelet majd meg fog magyarázni mindent; attól függ a mi sorsunk is.

— De mért gondolja, hogy ránk is fog valamit hagyni?

— Ah, édes fiam! Hisz ő olyan gazdag és mi olyan szegények vagyunk!

— Ez ugyan még nem elég ok, édes mama.

— Istenem, istenem, mennyire oda van! — síráncozott a hercegnő.

XIV.

Anna Mihajlovna távozása után Rosztov grófné még sokáig üldögélt egyedül, kendőjével szemeit törülve. Végre csengetett. A szobalány kissé váratott magára.

— No, drágám, — szólt szigorú hangon a lányhoz — talán már nincs kedve szolgálni? Akkor tudok én magának egy jobb helyet.

A grófnőt nagyon leverte a bánat és keserűség barátnőjének szegénysége miatt, és nagyon rossz kedvében volt. Ilyenkor szokta cselédségét magázni és «drágám»-nak nevezni.

— Bocsánatot kérek — szólt a szobalány.

— Hívja be a grófot.

Ingadozó léptekkel, és szokása szerint, félénk arc kifejezéssel bejött a gróf.

— Jaj, szivecském! — szólt feleségéhez — micsoda finom fogolypástétom lesz! Megkóstoltam; nem hiába fizetem Tárásznak az ezer rubelt. Megszolgálja!

Leült a grófné mellé, egyik kezével térdére támaszkodva, a másikkal ősz haját simogatva. — Mit parancsolsz, lelkem?

— Nézd csak, nézd, barátocskám, hogyan bepizskítod magadat — szólt amaz, a gróf mellényére mutatva. — Biztosan a pástétomtól... Hát tudod, gróf, nekem pénzre van szükségem. — Arca elszomorodott.

— Jaj, szivecském!... — a gróf búzgón kutatott pénztárcája után.

— Nekem sok pénz kell, gróf, nekem ötszáz rubel kell. — Elővette zsebkendőjét és tisztítani kezdte a pástétomfoltot a gróf mellényén.

— Mindjárt, mindjárt. Hej, hallja-e? — kiáltott a gróf, olyan hangon, mint mindenki, aki tudja, hogy egy szavára rohan a hívott személyzet. — Hívják be Mitenkát!

Mitenka, a faktotum, csendes léptekkel jött be.

— Hallod-e, kedvesem — szólt a gróf a fiatal emberhez. — Hozz nekem... — gondolkozni kezdett. — Igen, hétszáz rubelt. De nézz utána, nehogy megint olyan szakadt és piszkos legyen a pénz, mint multkor. A grófnőnek kell.

— Igen, Mitenka, kérlek, tiszták legyenek a bankók — szólt a grófnő, mélyen felsóhajtva.

— Mikorra kell, kegyelmes uram? — kérde Mitenka. — Meg kell azonban jegyezni... Egyébiránt, ne tessék vele gondolni — szakítá félbe magát, amint észrevette, hogy a gróf kezd nagyokat szuszogni, ami nála mindig a közeledő harag jele volt. — Most kívánja a pénzt mindjárt?

— Igen, igen, hozd rögtön, és add át a grófnőnek.

— Valóságos aranyember ez a Mitenka, — szólt a gróf, amint ez távozott. — Néki semmi se lehetetlen.

— Óh, a pénz, a pénz, mennyi szomorúságnak a forrása — sóhajtott fel a grófnő. — Nekem nagy szükségem van erre a pénzre.

— Magácska, kis grófnő, hírhedt tékozló — szólt a gróf, és kezet csókolván feleségének visszament a szobájába.

Mire Anna Mihajlovna visszatért Bezuhovéktól, már a sok új bankó ott feküdt az asztalon, letakarva. A hercegnő észrevette, hogy barátnője kissé izgatott.

— Nos, mi van? — kérde a grófnő.

— Ah, borzasztó állapotban van! Rá se lehet ismerni, annyira oda van már; egy pár percig nála voltam, de alig szólhattam hozzá két szót . . .

— Anette, az Istenért, ne utasítsd vissza — szólt a grófnő hirtelen, és öreg arcát előtötte a pír, amint a pénzt előhúzta a kendő alól. Anna Mihajlovna rögtön megértette, miről van szó és máris meghajolt, hogy a kedvező percben ügyesen átfoghassa karjaival a grófnőt.

— Itt van Borisz egyenruhájához . . .

Anna Mihajlovna átölelte őt és sirt. A grófnő is sírva fakadt. Sirtak mindketten, azon, hogy milyen barátnők, hogy milyen jók mindketten, hogy nekik ifjúkori pajtásoknak ilyen kínos pénzkérdés okoz még késő napjaikban is gondokat, és hogy az ifjúkor már oda van . . . És ezek a könnyek nagyon jól estek.

XV.

Rosztov grófnő leányaival és a már nagy számban összegyűlt vendégekkel a szalonban ült. A gróf a férfiakkal az úri szobába vonult vissza, és ott kínálta őket válogatott török pipákkal. Néha néha kitekintgetett: «nincs-e még itt?» Az a nagyon várt vendég Mária Dmitrijevna volt, a társaságban úgynevezett «terrible dragon», aki nem gazdagsága, se pedig rangja, hanem egyeneslelkűsége és nyíltsága miatt volt nevezetes. Mária Dmitrijevna ismerte a cári család, ismerte egész Moszkva és egész Pétervár; mindenütt csodálták, mindenütt mulattak gorombaságain és gyártottak róla anekdotákat; de mindenki tisztelte, sőt félt tőle.

A dohányfüstös férfiszobában a háborúról folyt a beszéd, amit az ujoncozásról szóló kiáltványban már hivatalosan megizentek, s bár a proklamációt még senkisé is olvasta, mindnyájan tudtak róla. Az öreg gróf az ottománon ült, két pipázó és diskuráló úr között.

Ő maga nem pipázott és nem beszélt, hanem csak hol erre, hol arra bólintott, gyönyörűséggel hallgatva a két férfit, akiket ő kevert bele a vitatkozásba. Az egyik, nem fiatal, de divatosan öltözött férfi volt, ráncos, sárga arccal, kiborotvált állal. Lábaikat maga alá húzva ült az ottománon, szája szögletében tartotta a borostyánszopókát, s úgy viselkedett, mint aki nagyon otthonosan érzi magát. Ez az úr Sinsin volt, a grófnő unokatestvére, a «rossz nyelv», mint ahogy a híres agglegényt a moszkvai szalonokban elnevezték. Úgy látszott, mintha nagyon leereszkednék a társához. Ez, friss, pozsgásképzű gárdatiszt volt, kifogástalanul kicsípve; a szája közepén tartotta a szopókát, könnyedén szippantotta be a füstöt, amit aztán karikákban bocsájtott ki piros ajkai közül. Ő volt Berg hadnagy, a Szemenov-ezrednek tisztje, akivel Borisz együtt vonult be, és akivel a kis gróflányok Vera nénjüket bosszantották, ráfogva, hogy jegyese neki. Az öreg gróf e két férfi közt ült és figyelmesen hallgatott. A boszton-játék mellett ez volt főszenvédélye az öregnek: vitát hallgatni; különösen pedig, ha ő veszítette össze a vitatkozókat.

— Nos, atyafi, mon très honorable Alfonz Karlics — szólt Sinsin, szokása szerint keverve beszédébe a népies kifejezéseket francia morzsákkal, — valami kis pénzre számít az állam részéről?

— Nem; csak be akarom bizonyítani, hogy a lovasságnál sokkal kevesebb a kedvező kilátás, mint a gyalogságnál. Vegye csak az én helyzetemet . . .

Berg mindig csendes, nyugodt hangon és udvariasan beszélt, és mindig csak sajátmagáról. Ha olyas dologról volt szó, ami nem tartozott közelebbre az ő személyéhez, akkor szerényen hallgatott. Ilyen módon órák hosszat el bírt hallgatni, anélkül, hogy maga érezné, vagy mással éreztetné annak szükségességét, hogy szóljon valamit. De mihelyt őt magát érintette a társalgás tárgya, látható meglepéssel kezdett el beszélni.

— Vegye az én helyzetemet, Péter Nikolájics: ha én a lovasságnál szolgálnék, akkor hadnagy létemre se volna több, mint kétszáz rubelem negyedenként; így pedig kapok kétszázharmincat, — mondá örömmel, boldogan mosolyogva, s úgy nézett szét, mintha mindnyájának legfőbb gondja az ő anyagi helyzete volna. — Azonkívül, ha a testőrséghez jutok, még előnyben vagyok, meg szabadságom is több van, mint a lovasságiaknak. És gondolja csak el: hogyan jutnék ki ott százharminc rubelből? Most nemesak hogy félre is tehetek belőle, hanem még haza is küldök, — fejezte be, egy füstkarikát fújva.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Átalakulások.

A 18. század vége felé az állattan egy csudálatos jelenségre lett figyelmes. A természet átváltozási játéka, melyet eddig csak néhány alsóbbrendű fajon figyeltek meg, például a lepkét, melynek hernyó alakjában először is csúszni kell tanulni, vagy a békát, mely mint békaporonty uszkál a vízben, az átváltozás e játéka magasabb rendű szervezeteknél is mutatkozott, madaraknál, emlősöknél. Minden egyes lény születésétől kezdve végigmegy a fejlődési fokok egy egész sorozatán, melyekben éppen nem volt későbbi felnőtt alakjának kisebbített kiadása: sőt olyan határozottan mutatta fel egészen idegen állatok testi sajátosságait, hogy a fejlődő szervezet majd ennek, majd meg annak a fajnak kezdő formáját viselte.

Néhány évtizeden keresztül figyelték meg az embrionális fejlődésnek e meglepetéseit és nem gondolkodtak fölötte komolyan, míg két német tudósnak sikerült a természet e játékában valamely határozott törvényre ráismerni. Ezek Karl Ernst v. Baer és Lorenz Oken zoologusok voltak. Feltűnt nekik, hogy egy lény embrionális átváltozásai, bármilyen másforma állatra utaltak is, sohasem vonatkoztak olyanokra, melyek magasabb ren-

dűek, mint a kifejlődött szervezet. Egy embrionális kutya hasonlíthatott egy embrionális tyúkhöz, de megfordítva ez nem lehetséges. Teljes szervek elveszhetnek a fejlődés folyamán, de akkor is egy alsóbbrendű fajtypus szervei lehetnek csak és a hiányt a közvetlen magasabb rendű típus megfelelő tagja pótolta. Összezsugorodó kopolyúk helyett például a tüdő keletkezett.

Nem kell kifejteni, hogy a tudomány, amint csak megbarátkozott a fejlődés e gondolatával, e megfigyelésekre ügyet vetett és mélyebb magyarázatot adott nekik. Az új tan szerint a természet millió esztendőkön keresztül tartó munkásságával magasabb rendű teremtményeinek tökéletesebb tagjait, az alsóbbrendűek kevésbé tökéletes tagjaiból fejlesztette. A szervezetek, melyeket ilyképen létrehozott, lassanként nagyon differenciáltak lettek, semhogy azokat kész alakjukban tudta volna a világba helyezni, mint ahogy azt például egy kettéváló amöba egyszerű szerkezetével meg tudta tenni. Mindegyiknél külön a munkáját kicsiben újra kellett ismételnie, ezt a nagy munkát. Az emberi kéz egy négylábúnak volt a finomabban kifejlődött tappanca, a tappancs egy finomabban kifejlődött madárszárny volt. Könnyebb volt a szárny alapját létrehozni,

mint a tappancsot, ezt még könnyebben alkotta, mint a kezét. Így tehát a természet a legkönnyebb végén kezdte és jobb átalakulással lassan formálta ki azt a tagot, melynek alakját létre akarta hozni.

Baer és Oken megfigyeléseik súlyának teljes tudatában voltak, de világos tant, határozott törvényekkel és határozott rendszerrel ők nem tudtak még fölláttani. Haeckel érdeme e tan szöve-

A szerkesztő közlései.

Janus. Kolozsvár. A cikke érdekes, de nem igazságos. Ha a művésznőt eredetinek, vonzónak, kedvesnek találta és megállapítja róla azt is, hogy előkelő testi tulajdonságai vannak: — akkor elismerte, hogy az értékes valaki és joga van a sikerhez. A színészen ezek a tulajdonságok fontosak, az úgynevezett alakító-képesség csak ezek után következik. Amit ön a primadonna-kultusról mond, az egészen más, az divaton, mánián fordul meg, sokszor olyanfajta tömeges lelki ragály, amely nem is az esztétikus, hanem a psychopathologus boncoló-asztala elé tartozik. Komolyan azonban nem is érdemes foglalkozni vele, az inficiált tömeg hamar kigyógyul, hogy egy új ragályozásba essék bele. De az egész ügybe egy haja szála sem görbül, kicsit romlik az ízlése, kicsinyt fogy a pénze — de jól

mulat és ez a fő. Ártatlan multság az egész. A tömeg játszik és ne akarja ön elvenni a szép hajas bábuját. Végül is nem a nagy közönség az, aki eltörik, hanem a szegény szép bábu, előbb azonban kikopik a haja, kificamodik a keze, kihull belőle a fűrészpör, az orra letörik, szeméről lemegy a festék, szemöldökét a nagy általános szeretet — hogy így nevezzük — kikoptatta. Ne irigyelje ön, sirassa inkább a hatalmas — a szegény — a vérivó és emberevő — tömegjátékszert: a primadonnát.

H. H. Hirdetések iránt a szerkesztőség egyáltalán nem érdeklődik, csak annyiban, hogy annak tisztességes hangja fölött örökös és nem tűri meg, hogy azokon a lapokon, ahol közlései jelennek meg, formátlan, ízléstelen vagy éppen valótlan közlemények adásának közre, akár az ő felelősségének határain túl is.

A Jövendő bekötési táblái.

A Jövendő minden öt száma-hoz szép vászon bekötési táblák készültek, amelyeket kívánatra mindenkinek megküld a kiadóhivatal. A bekötési táblák ára: 50 fillér és kapható lesz nem csupán a kiadóhivatalban, de a Jövendő minden elárusítójánál, a könyves boltokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Pápiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapestben.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI ÉS NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminckét géppel (kétszínnyomalú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplasztika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírárúgyár.

AMERICAN MOUNTAIN
TRADING CO.
NEW YORK
1826